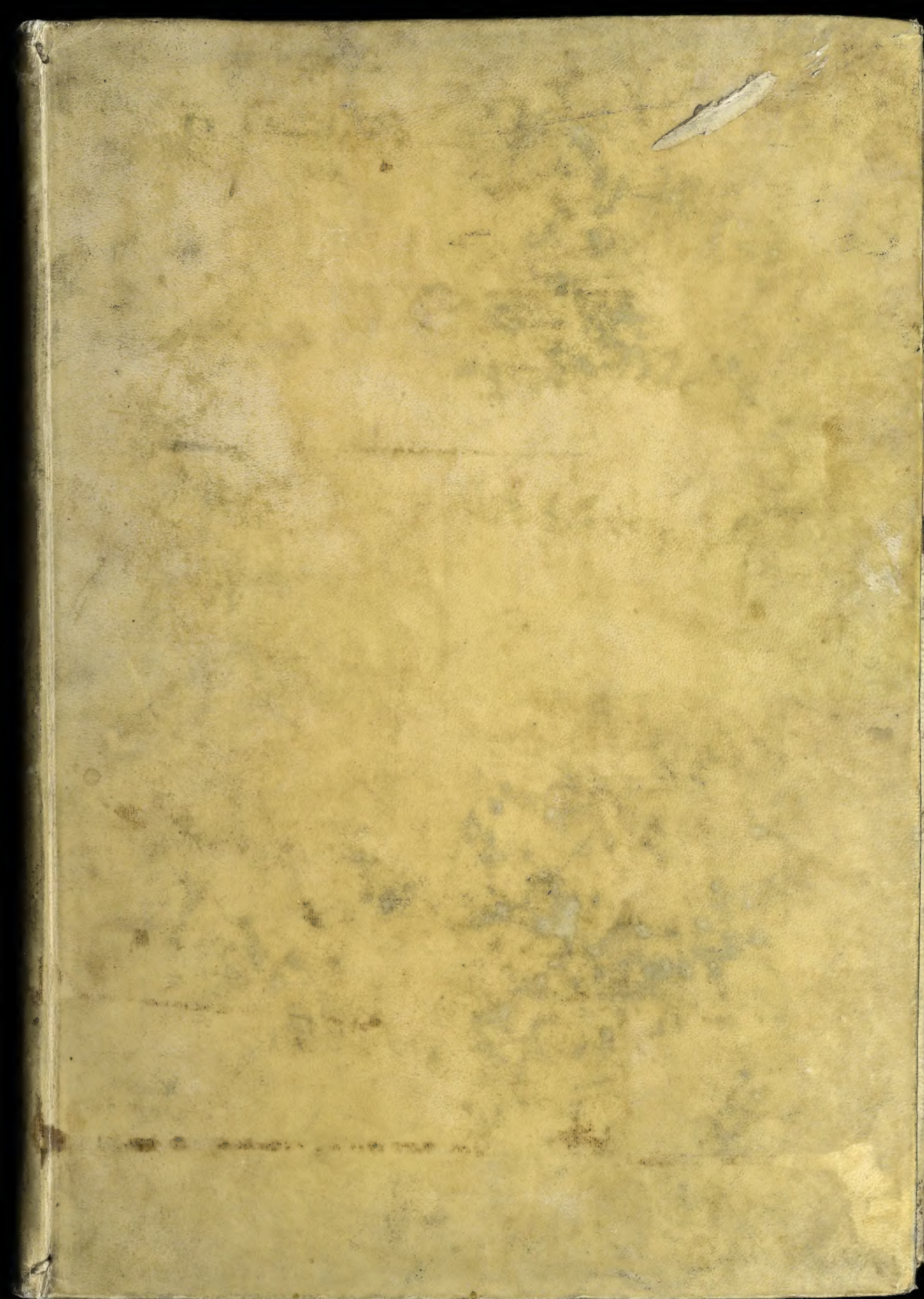
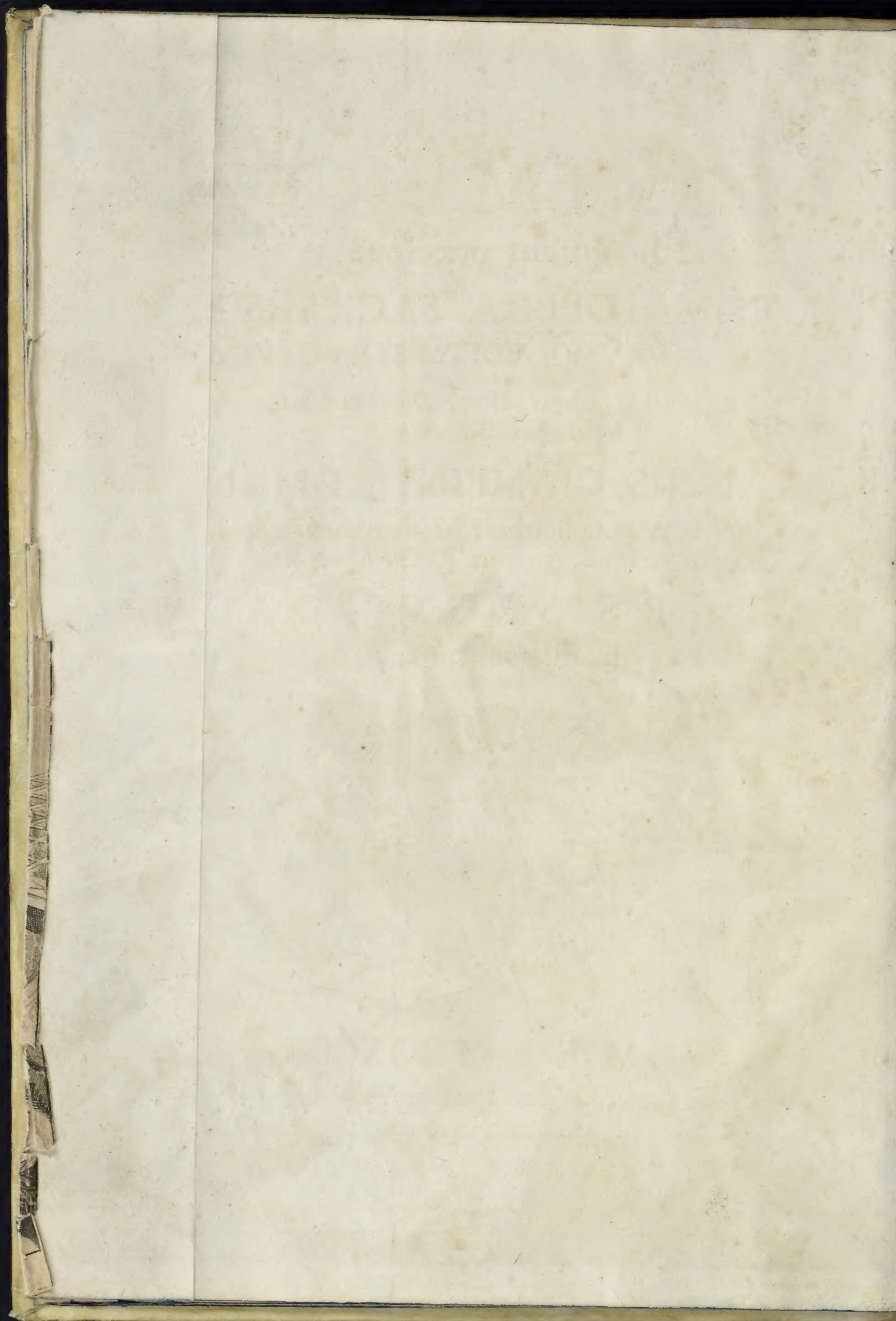

Arnoldo uan Westerhout Sculp.

VETERA
MONIMENTA

In quibus præcipuè

MVSIVA OPERA SACRARVM PROFANARVMQ; ÆDIVM STRVCTVRA

Ac nonnulli antiqui Ritus, Dissertationibus, Iconibusque illustrantur.

IOANNIS CIAMPINI ROMANI
Literarum Apostolicarum Maioris Abbreuiatoris, ac in vtraque Signatura Referendarij &c.

PARS SECVNDA

Post Auctoris Obitum euulgata.

ROMÆ MDCXCIX.
Ex Typographia Bernabò, In Via Murattæ:

SVPERIORVM PERMISSV.

ÆTERNO NOMINI
CLEMENTIS IX.
PONTIFICIS MAXIMI
EIVSQVE NEPOTI

Illuſtriſsimo, & Excellentiſsimo Principi

IOANNI BAPTISTÆ

Totique Familiæ Roſpilioſiæ

IOANNES CIAMPINVS.
D. D.

IRABERIS ſanè, Princeps Excellentiſſime, quòd poſt tot longam annorum ſeriem, ab obitu ſanctæ memoriæ Clementis IX. Pontificis Maximi, ad Te accedam, ac de tanto Pontifice poſt diuturnum ſilentium fandi occaſionem amplectar. Debuiſſem enim, vt innumeris adſtrictus beneficijs, iampridem linguam, & calamum ſoluiſſe ad aliquales ei reddendas grates, ac debitorum meorum conteſtandas notitias. Dum ille vix omnium Cardinalium conſpirante ſententia, & diuino Spiritu

approbante, Pontificiam ſupra Sedem collocatus, ſol velut in Apogeo, per omnes terrarum partes proficuos beneficentiæ ſuæ radios effudit. Neq; gratias aliquem tam libenter accepiſſe vnquam aſpexi, quam libenter Patruũ tuum conceſsiſſe, aduerti. Ille nobiliores myſtici corporis Eccleſię partes diſcordia laborantes vnanimi pacis vinculo compoſuit, ad tranquillitatem reduxit, ac ferreum ęuum commutauit in aureum. Ille totus in amplificanda religione, totus in diminuenda pauperum calamitate, totus in ablegandis vitijs, totus in exaltaldis virtutum ſequacibus, totus in Vrbis, non autem propriæ Domus, magnificentia amplianda vixit, ſed heu parum. vixit Itaque nemo adeo ferus extitit, qui intimis ſenſibus eum non dilexerit, ac vſque ad Cœlos, vbi ejus Spiritus gaudet, vt credimus, pręconijs non extulerit. Meis ipſemet auribus, Populi Romani erga ipſum amantiſſimi exclamationes has audiui, in eius Cadaueris à Quirinali ad Vaticanum translatione. Anima Benedicta, Pater Sancte, cur Nos Orphanos derelinquis? ſed à me potior exigebatur laus, quia potiſsimùm erga Seruum ſuum eius munificentia ſe extendit. Dignatus eſt enim Magiſtri Breuium gratiæ, ac Præfecturæ Minu-

ta-

tarum Breuium Iuſtitiæ muneribus me decorare. Neque vt terminos munera hæc ſibi præſcripſiſſet munifica erga me tanti Pontificis humanitas, ſed vt gratiarum principia ſelegerat, vt proprio mihi teſtatus idem eſt ore, ac ſępè gratæ memoriæ Iacobus Cardinalis Roſpilioſius, Excellentiæ Veſtræ frater Germanus, mihi confirmauit. Hęc omnia alta mente repoſita, ac indelibiliter cordi impreſſa erant. Tunc autem temporis cum ad litteras Apoſtolicas expediendas, & ſi quid otij ſupererat, Mathematicis incumberem ſtudijs, importunus Pontificis obitus euentus abſtulit cum Patre, & Patrono vocem, non tamen animum. Defecit quidem tempus, ſed numquam grati animi aliquod ſaltem ſignum pręſtandi voluntas. Taciturnæ defectui linguæ ſuppleuit cor indolens de ſumma tanti Parentis iactura.

Interim maioris momenti vltro mihi commiſſæ ſunt curæ, quæ à prædictis ſtudijs ad ſacras excolendas ſcientias animum conuerterunt. Addidit recolendæ memoriæ Alexander PP. VIII. decora alia officia, Excellentiæ Veſtræ, iam ſatis ſuperque nota, quibus & ſi intentus, nihilominus haud vnquam diminutus eſt, imò adauctus animi ſenſus, inceſſanter dictitans,

ho-

horum omnium bonorum fontem, ac originem recognoſcendum eſſe Nonum Clementem. Cæperat fateor, ingraueſcente ætate, cum viribus torpeſcere animus; Cum Sanctiſsimus Dominus Noſter Innocentius XII. nunc fœliciſſimè regnans, quem Deus incolumem diu ſeruet, me iterum excitauit, dum Abbreuiatoriam de Curia imbecillitati meæ commiſit. Tantis gratiarum incitamentis ſecundam hanc partem meorum Veterum Monimentorum aggreſſus, inceſſanti ſtudio, abſolui. Et quia de me benemeritorum interitus beneficentiæ non eſt obliuio, ſed ſtimulus ad reſpondendum, & publicè debita contracta teſtandum, hoc exequor ardentiſsimo obſequioſi cordis amore, dum hunc qualiſcumque ingenij mei partum, eius venerando nomini, nec non Excellentiæ Veſtræ, atque totius Roſpilioſiæ Familiæ D. D.

Hinc & ſtudij mei cauſa, & ſi quem in eo profectum feci, omnibus innoteſcet. Hinc etiam gratus cum Patritio Noſtro Fabio cunctando rem aliquo pacto reſtituo. Excipe ideo eadem humanitate opus hoc tenue, qua excepere, & Patruus Tuus, & Fratres Eminentiſsimi Tui Auctorem, cum illos vità, ſapientià, & moribus adamuſſim exprimas. Æquè enim in hoc

celeber-

celeberrimo Vrbis Theatro, doctrinæ, prudentiæ, pietatiſque Tuæ totus Orbis ſpectator, ac admirator extat, & præco: intuitum propterea digneris conuertere tuum, ac has aliquando voluere paginas, vt vigeat apud Excellentiam Veſtram memoria Serui indiſſolubiliter tibi deuincti, nam bonorum literarum amantiſsimus, politioriſque literaturæ Cultor, Literatorumque Mecœnas, & Infœcundorum Academiæ Princeps digniſsimus es. Hoc pacto adero abſens, tacitus tecum loquar, & debita mea fatebor. Hoc pacto vita meritis dicata tuis, breuibuſque circumſcripta terminis ad infinitam protrahetur ſeruitutem. Vale itaque Excellentiſsime Dux, verè digne fili piæ memoriæ Camilli Roſpilioſii, Magnæ Crucis Ordinis Sancti Stephani Equitis, ac S. R. E. Polimarchi, ab omnibus, Pater Pauperum, denominati, atque à Deo bonorum omnium datore, vt auguror, cum longa annorum, ac Nepotum ſerie continuam, perfectamque pacem obtine.

EMIN.[MO] ET REV.[MO] DOMINO

IOANNI FRANCISCO
A L B A N O

Sanctæ Romanæ Ecclesiæ

CARDINALI AMPLISSIMO

IOANNES CIAMPINVS
S. P. D.

DIVTVRNIOREM haud patiebatur moram zelus Ecclesiastici Ministri proprius, aliàs inchoatum meorum Veterum Monimentorum opus prosequendi hoc alio volumine, quo Iconoclastarum, recentiorumque Heterodoxorum inscitiam, & peruicaciam retundere intendo. Legitimus enim obsoleuit apud ipsos Sacrarum Imaginum cultus hac potiori ratione, quia cum primitiua quas expressit Ecclesia, vel temporis voracitate, vel bellorum turbinibus consumptæ quamplures euanuerint, vt Nouatores irrident Catholicos Iconibus debitam exibentes venerationem. Cum autem patentissima plurimis in locis adhuc sacra extent Musiua, quorum nomen picturæ æternæ respondet euentui; & illis tùm

Sacræ Imagines, tùm Sacri ritus, tùm aliaque multa Ecclesiastica repræsententur locorum distantia, & prædicantium versutia, populis in errorum tenebris, & vmbra æternæ mortis versantibus incognita, satiùs duxi colligere, ac Typis demandare. Hæc autem non sunt recentiorum Catholicorum, vt ab eisdem, Heterodoxis asseritur, inuenta, sed priscorum Fidelium sedula cura, quæ ignaram Ecclesiasticæ Historiæ Plebem picturis instruere satagebat, vt mordicùs, tenaciusqne in mente retinere posset, quæ tùm oculis, tùm auribus ab Euangelicis Præconibus perciperet. Si autem in prima Veterum Monimentorum parte multa à quinto sæculo à Christi Natiuitate constructa Musiua, & exposui & explicaui; In hac secunda propono alia Musiua, seruato temporis ordine, nempè quinque sæculis sequentibus, incipiendo à sexto, vsque ad decimum inclusiuè formata. Quod si diuinæ placuerit Maiestati, quæ bonorum operum est auctrix, meam prorogare, cum bona valetudine, vitam; cætera sæculorum aggrediar subsequentium, vsque ad totum decimum quintum absoluere. Huic deinde annectere cogito aliud opus: [De sacris Antiquioribus Musiuis adhuc extantibus,] quorum constructionis tempus non innotescit. Præterea huic addere designo dissertationem. [De sacrarum Imaginum vsu, illarumque veneratione,] quà rationibus, quà exemplis demonstrandam. Alienatos fratres autem, vtpote circa recta principia discordantes, rationibus adstringere, frustra speratur, commodiùs, clariùs, & tutiùs est, examinatis euentibus, factisque ante oculos subiectis inexpugnabilibus conuincere.

At cuius sub auspicijs faustioribus poteram vnquam sine blandiente animi mei assentatione talem aggredi prouinciam, vt adeopiæ fiduciæ responderet expectatus finis, quàm Eminentiæ Vestræ nominis, cuius prima & præci-

præcipua tuendæ, ac amplificandæ religionis eſt cura; ne dum vitæ Eccleſiaſtici Principis propriæ exemplo, verum etiam conſilio, ope, ac ſollicitudine in ſacris Romanæ Curiæ Congregationibus, quibus maiora inhærent fidei Catholicæ fundamenta? Animauit vlterius ad Eminentiæ Veſtræ implorandum patrocinium animus ipſe, qui quantum fuerit ſemper, hodieque ſit ad ſacras literas, arteſque optimas excitandas, præclarèque ornandas intentus, experiuntur Academiæ, illa præſertim de Propaganda Fide, & Romani Archigymnaſij, in quibus Hiſtoriæ, Canonum, ac Theologiæ controuerſiæ ab Eruditioribus Viris diſcutiuntur, ac abſoluuntur; quibus non ſine maximo incommodo Eminentia Veſtra alliciens, extimulans, adiuuans frequentiſſimè præeſt. Illam enim, quam ſibi à natura inſitam propenſionem ad præclara indeſinenter obſecundat; ſublime ingenium inceſſanti ſtudio excolit, doctrinamque rerum maximarum vſu, & benigna morum grauitate, eloquentia, prudentiaque cumulat, atque exornat. Hinc tot inter animi dotes, quæ num primum occupet locum ambigo. Num facilis illa, mitiſque comitas, quæ omnes excipit atq; ſolatur? Num conſtans, incorruptaque integritas, quæ cunctis ſatisfacit, vel in rebus ſummis dexteritas, quæ omnium vota adimplet, vel ſapientia, quæ omnes dirigit, ac inſtruit? Hoc definire nequit imbecillitas mea, nec Eminentiæ Veſtræ id pateretur moderatio. Exteræ diſcutient Eccleſiaſtici ſtatus Ciuitates, quarum ſuſcepta gubernia Eminentia Veſtra iuſtitiæ tenax, gratiarum prodiga, populorum plauſu glorioſiſſimè abſoluit. Enunciabunt celeberrimæ Vrbis, & Orbis Academiæ, ac inter cæteras Regia illa claræ memoriæ Chriſtinę Suecorum, Vuandalorumque Reginę pręſtantiſſimos tantummodo Viros admittens, in quibus Eminentiæ Veſtræ altiſſimarum rerum notitia, & grauioris eloquen-

tiæ, Italicæ, Latinę, Gręcęque Maieſtas, qua voce, qua Typìs de ſe ſpecimen exhibuere mirandum. Euulgabit Sacra Vaticana Baſilica, cuius Vicariatum tanto pietatis, & religionis exemplo, documento, zeloque exercuit. Pleniſſima teſtabuntur aucthoritate tres Summi Pontifices, quorum animos pręclaris qualitatibus abunde cognitis adeò deuinxit, vt omni dignitate, ac munere, tamquam digniſſima, cumulata fuit. Hinc ſecretiora Pontificis Breuia (quod eſt inſigne) ſcribendi commiſſa cura. Hinc in Cardinalium Collegio, hoc eodem maximè approbante, Vrbeque, ac Orbe ſummopere plaudente facta adſcriptio. Hinc graviſſimorum negotiorum tranſlatio ad ſui leuamen non minus quàm animi, qui à tanti ponderis oneribus haud opprimitur, ſed ſuperior eleuatur magis, tuncque potiſſimum quieſcit, quando pro publico bono magis laborat.

Clariſſimas equidem Pręſtantium Virorum Imagines Orbi ſpectabiles exhibere poteſt Albana Familia nobilitate, ac antiquitate conſpicua. Turcarum enim Imperatores cum ſua in clariſſimum Macedonię Regnum diffuderint arma, Philippus, ac Georgius Latij Germani Fratres militari laude inſignes, tyrannidis iugum ferre abnuentes, patrio relicto ſolo, Vrbinum tamquam tutiſſimum elegerunt aſylum. Hìc ſenſim obſoleuit Latij agnomen, ſubſtitutumque eſt hoc aliud Albanenſes, quod progreſſu temporis de more à populo mutilatum Albani remanſit, indè Albana poſtmodum familia vſque adhuc nuncupata eſt. Hęc inquam adducere poteſt quàm plurimos Illuſtriſſimos proprię ſtirpis Viros Vrbinatenſi Nobilitati adſcriptos, Sago, & Toga clariſſimos, qui veterem Domus Albanę ſplendorem ſeruarunt, & auxerunt. Et ne tantum Priſcorum fidei videatur inniti, ſub oculos noſtros exponere glorioſum eſt Horatium Albanum Senatoria Vrbis dignitate decoratum

Emi-

Eminentię Veſtrę Auum , Prudentię Oculum, Iuſtitię brachium , moderationis Indicem, Pontificis Vrbani VIII. cor, à quo Senatoria dignitas potius detulit, quàm ei contulerit ornamentum . Subijcere immediatè poteſt Annibalem Albanum eiuſdem filium , Apoſtolicę Vaticanę Bibliothecę Pręfectum , ſcientiarum omnium peritia, & linguarum multiplicitate, ac morum integritate, atque Oecumenicorum Conciliorum explanatione inſignem , vnde Summorum Pontificum eiuſdem Vrbani VIII. ac Innocentij X. ſingularem ſibi conciliauit beneuolentiam, ac exiſtimationem, ſed hiſce, innumeriſque alijs pręteritis, vnicè proponat impoſterum Eminentiam Veſtram, vt primę Magnitudinis ſydus virtutum moralium, ac intellectualium ſplendore pręfulgens ad ſuperabundantem ſui gloriam, & omnium admirationem. Has incomparabiles Dotes nunquam deſinam contemplari, & obſequens reuereri. Excipiat ingenita illa Eminentię Veſtrę benignitas inalterabilis hoc ſeruitutis meę qualecumque argumentum, ac pro Chriſtianę Reipublicæ, huiuſque Sanctę Sedis bono diuturnę ſit coniuncta, vt Deum precor, incolumitati. Vale.

Impri-

Artem alteram Operis inſcripti Vetera Monimenta &c. *ab erudito Præſule Ioanne Ciampino elucubratam perlegi, & nihil reperi quod Fidei Catholicæ repugnet, boniſque moribus ſit aduerſum, Studioſis imò omnibus vtilem, atque iucundam, & Authoris cum laude, in lucem poſſe prodire cenſeo.*

Proſper Mandoſius Ordinis S. Stephani Eques.

Imprimatur

Si videbitur Reuerendiſs. P. Magiſtro Sac. Palatij Apoſtolici.

Dominicus B. de Bellis Epiſcopus Melphicten. Viceſgerens.

Imprimatur

Fr. Gregorius Sellari Sac. Theol. Mag. ac Reuerendiſs. P. Fr. Paulini Bernardinij Sac. Apoſt. Pal. Mag. Socius, Ordinis Prædicatorum.

INDEX

Capitum totius Operis.

Cap. I. *De Musiuo Opere, quod olim in Tholo Ecclesiæ S. Constantiæ Via Numentana extabat. pag.* 1

Cap. II. *De duobus antiquis, prophanisque Musiuis, altero Romæ, altero Ticini extantibus. pag.* 3

Cap. III. *De antiquis Christianorum Sepulchris. pag.* 5

Cap. IV. *Expositio duorum Sarcophagorum sacrum Baptismatis Ritum indicantium, quorum occasione veterum Baptismalium Fontium præsertim Lateranensis, & Pisarum ostenditur forma. pag.* 8

Cap. V. *De Valuis æneis in Archiepiscopali Beneuentana Ecclesia existentibus. pag.* 24

Cap. VI. *De Cruce Stationali Inuestigatio historica. pag.* 38

Cap. VII. *De Ecclesia SS. Cosmæ, & Damiani in Via Sacra, siue in tribus foris, vel tribus fatis, siue in Silice, aut in foro Boario Vrbis à Felice III. dicto IV. Beatissimo Pontifice Ann.* 530. *in eorundem Sanctorum honorem dicata.* 49

Cap. VIII. *De Ecclesia S. Michaelis Archangeli Rauennæ Anno* 545. *ædificata* 63

Cap. IX. *De Ecclesia S. Vitalis Rauennæ circa annum Domini* 547. *Musiuis decorata Picturis.* 65

Cap. X. *De Ecclesia S. Mariæ in Cosmedin in Rauennati Ciuitate, Anno* 553. *Musiuo ornata opere.* 77

Cap. XI. *De Ecclesia S. Appollinaris in Classe Rauennæ ornata Musiuo opere circa Annum* 567. 79

Cap. XII. *De Sancto Appollinare Nouo Rauennæ, ac illius Ecclesia, Musiuis decorata picturis circa Ann.* 570 89

Cap. XIII. *De Ecclesia S. Laurentij in agro Verano Musiuo ornata opere Anno* 578. 101.

Cap. XIV. *De Ecclesia S. Agnetis extra mœnia Vrbis Via Numentana picturis illustrata Musiuis An.* 623. 103

Cap. XV. *De Oratorio S. Venantij, siue*

siue Basilica Theodori Vrbis, Musiuo ornata opere circa annum Domini 642. 105. 105

Cap. XVI. *De Ecclesia S. Stephani in Monte Celio Vrbis, Musiuis decorata picturis anno 645.* 109

Cap. XVII. *De antiqua Imagine Musiui operis S. Sebastiani constructa circa annum 682. in Ecclesia S. Petri ad Vincula Vrbis.* 114

Cap. XVIII. *De Ecclesia S. Eufemiæ Vrbis Musiuo opere ornata circa ann. 688.* 118

Cap. XIX. *De Ecclesia S. Marci Vrbis anno 337. constructa Musiuis picturis ornata anno 774.* 119

Cap. XX. *De Ecclesia SS. Nerei, & Achillei Vrbis restaurata, ac Musiuo ornata opere circa annum Domini 796.* 123

Cap. XXI. *De celebri Leoniano Triclinio olim in antiquo Lateranensi Palatio constructo anno 797.* 127

Cap. XXII. *De Aquisgranensi Basilica, à Carolo Magno constructa, Musiuoque ornata circa annum Domini 802.* 129

Cap. XXIII. *De Ecclessa S. Susannæ ad duas Domus. siue inter duas Lauros Vrbis à Leone III. circa annum Domini 797. Musiuo illustrata opere.* 138

Cap. XXIV. *De Ecclesia S. Mariæ in Domnica Vrbis Anno 815. reædificata, nec non Musiuis illustrata picturis.* 140

Cap. XXV. *De Ecclesia S. Praxedis Vrbis Musiuis picturis exornata Ann. 818.* 143

Cap. XXVI. *De Cappella S. Zenonis in Ecclesia S. Praxedis à Paschale I. constructa, picturisque decorata Musiuis Anno 819.* 149

Cap. XXVII. *De Ecclesia S. Ceciliæ Vrbis, exornata Musiuis picturis à Paschale I. circa Annum Domini 820.* 153

Cap. XXVIII. De *Ecclesia S. Mariæ Nouæ Vrbis denuò constructa, picturisque illustrata Anno 848.* 162

Cap. XXIX. De *Ecclesia Capuana, eiusque Musiuo opere circa finem Octaui, vel principium seculi noni constructa* 165

Cap. XXX. De *Cyclo Paschali in antiquo marmore insculpto, qui adhuc in Metropolitana Rauennatum Ecclesia spectatur.* 169

PRÆ-

PRÆFATIO

EN, Amice Lector, qui primitias ingenij mei in prima Veterum Monimentorum Parte, multiplici benignitatis argumento humanitèr excepiſti, qualiſcumque iſta ſit, poſt ſeptem annorum ſpatium, eorundem Pars altera, non laudis ambitione, non famæ cupiditate, tibi oblata. Primitias quidem noueram, non tantùm Deo, vt munifico omnium Largitori, verùm etiam hominibus, rei forte nouitate gratiores eſſe; Sed cum lectioni vacarem animi relaxandi continua curarum, & officiorum occupatione detenti, & genio erga erudita dogmata indulgendi cauſa, fortuitò factum eſt, vt hæ lucubrationes meæ in volumen abierint. Quamuis inopinato, ſenſim opus incrementa reciperet, nihilominùs obſtrepentibus per totam Europam Bellorum tumultibus, literarum commercium prohibentibus, & deficientibus ætati meæ iam ingraueſcenti, viribus, editionis euentum iam deſperabam: Literæ enim mutæ fiunt, vbi obſtrepunt arma; ſatiùſque eſt abſcondere partus, quàm in lucem proferre. Cenſorius enim gladius apparenti prætextu, quod importunum eſt transfigere non deſiſteret. Cum experientia interim demonſtrauerit ijſdem in Caſtris, atque Regionibus laudabilitèr prçclaris inſigniri facinoribus, & Studioſos, & Milites, ac contubernales eſſe, vt confirmant noui in dies editi Codices in præcipuis Europæ Regionibus, nunc arma tractantibus, omnigenarum virtutum cognitionibus referti; vt comprobant Literatorum Ephemerides, Literariæ Reipublicæ mirum in modum proficuę, in quibus cum breuitate quidem, at cum omni ſedulitate, & operum argumenta, & operantium encomia promulgantur. Quamobrem Auctoribus ipſis in virtutis hyppodromo ad vlteriùs progre-

diendum, nec laboribus parcendum, nec ſudoribus abſtinendum veluti calcaria inſeruiunt. Hæc in me ipſo inter eruditos (fateor) minimè enumerando, ſæpiùs ſenſi perlegens in Ephemeridibus, quid de pluribus alijs meis iudicabant Opellis, identidem Typo hoc medio tempore demandatis exteræ Nationes. Quin frequentiſſimè ad manus cum peruenirent ex ijſdem Epiſtolæ, quà commendationibus, quà ſuaſionibus, quà precibus poſtulantes ſecundam Monimentorum partem. Vlteriùſque adderentur Amicorum in hac Romana Curia degentium conſilia, & hortationes ad hoc idem, ne Conuiuentes, & Poſteri à temporis ingluuie, tot eruditionum profectu, defraudarentur, animoſior factus, me ipſum aliquantulum excitaui. Interim Regnans Summus Pontifex Innocentius XII. quem bonorum omnium Dator Altiſſimus, pro felici Eccleſiæ ſuæ gubernio, Populique fidelis ſibi commiſſi ſtatu, diù incolumem ſeruet, elapſo anno me Abbreuiatoris de Curia munere, dignatus eſt, decorare. Quare clementiſſima tanti Principis laborum meorum vltra merita approbatio, me ſuavitèr diſpoſuit, ad vltimam manum Operi admouendam, & fortitèr finem attigit. Serena igitùr mente, corde candido accipe hunc tenuem ingenij mei partum, & offerentis voluntatem, non oblati pretium aduerte. Gratum fore ſpero illis præſertim, quibus hæc loca Muſiuis ornata operibus inuiſere, non datur. Sin autem datur, fortè non omnia; Si omnia, non ideò muſiua, cum iam duo deſtructa iaceant, vt in prima retuli Parte; alterum S. Agathæ Maioris Rauennæ: alterum S. Andreæ in Barbara hìc Romæ, illud à Terremotu, iſtud ab hominibus poſt treſdecim circitèr ſecula dirutum. Poſteris autem iucundum erit multa, variaque ſcitu digna longa annorum ſeriè peritura nos eis ità tranſmiſiſſe collecta, & nullo ferè negotio dignoſcenda, quæ ſparſim aliquando multo cum labore quæruntur, & quæſita reperiri nequeunt, repertaque non intelliguntur. Hinc fit, quòd de conſpicuis hiſce Antiquitatis eruditę Monimentis ſemper aliquid enarrabitur, nec vnquam vetuſtas, aut poſteritas obmuteſcet. Arridebit itàque, ni fallor, & errores ſi qui fortè irrepſerint in præſenti, ſicuti in alijs iàm editis meis operibus irrepſiſſe, ſummo animi angore comperi, haud meæ, ſed Typographiæ Cenſoris negligentiæ tribuentur, cum multiplices, ut annui, munerum meorum curæ, diutiùs in eorum correctionibus prohibuerint immorari. Vale.

IOAN-

IOANNIS CIAMPINI
ROMANI
IN VTRAQVE SIGNATVRA REFERENDARII,
AC
ABBREVIATORIS DE CVRIA
VETERA MONIMENTA

In quibus Musiua præcipuè Opera; sacrarum, profanarumque AEdium Structura, ac non nulli antiqui Ritus, dissertationibus, Iconibusque illustrantur.

PARS II.

CAPVT I.

De Musiuo Opere, quod olim in Tholo Ecclesiæ S. Constantiæ Via Numentana extabat.

CVM nostrum sit institutum, Vetusta Musiva Opera tàm Sacra, quàm etiam profana, è temporis faucibus, quantùm in nobis est, eruere, illaque seræ Posteritati sacrare, ac in nostro opere de Sacr. Ædificijs à Magno Constantino constructis, cap. 10. de Ecclesia S. Constantiæ, eiusque disseruimus Musivis Operibus, quæ in præsentiarum ibidem occurrunt, mo-D dò ad nostras pervenit manus Exemplar fragmenti Operis Musiui, quod olim in Tholo eiusdem Ecclesiæ extabat; quodque nobis communicauit Picturarum, aliarumque Antiquitatum diligentissimus seruator, Petrus Sancti Bartholi, qui nobis asseruit, illud à bonæ mem. Camillo Cardinale de Maximis itidem ipsarum anti-

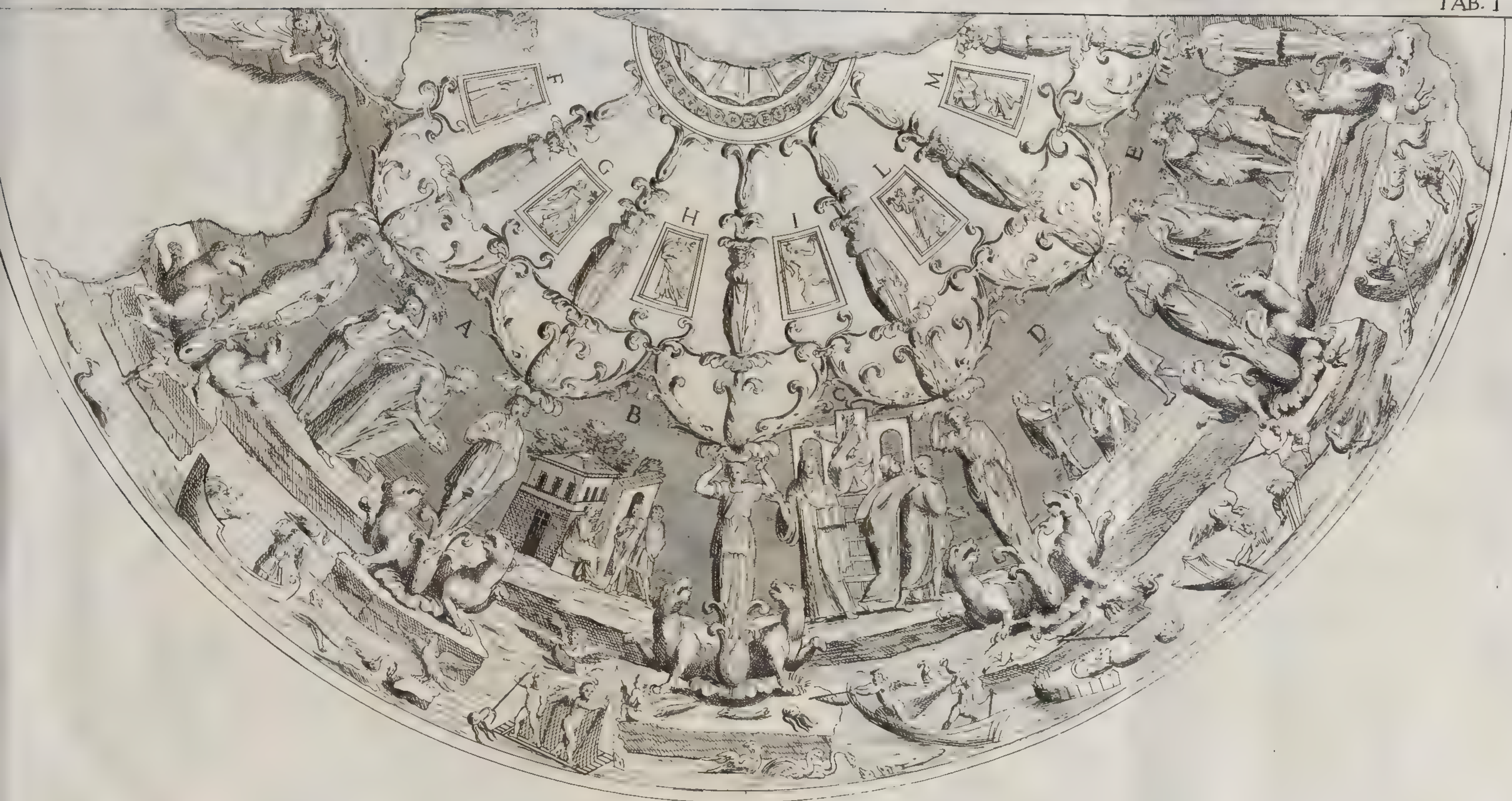
tiquitatum amantiſſimo ſcrutatore A accepiſſe, qui dum apud clar. mem. Philippum IV. Hiſpaniarum Regem Catholicum, Apoſtolici Nuncij munus exercebat, huius Muſiui exemplar è celebri Eſcurial deſcribere fecit. Cumque in ſe multas contineat figuras, mirum in modum ſpectabiles, curioſas, ac ipſius S. Conſtantiæ Templi olim ornamentum, ne illius pereat memoria, hìc illud referre duxi, & eius formam in annexa B Tab. I. exhibere. Ibidem varij cernuntur Genij, quos antiqua, & cæca Gentilitas pro ſuis venerabatur Numinibus; vt plurimùm in cymbis apparent poſiti, per flumen decurrentes, alij ad piſcandum proni, alij verò varios exprimentes actus. Itidem Caryatides, & Telamones expreſſi ſunt, ſuper quorum caput variæ expanduntur frondes ad Caniſtri formam, è cuius medio aſſurgit veluti C ramus, ad cuius pedes duo Delphinorum capita concurrunt, quorum cauda in frondes deſinit ſemicirculum formantes. Super ijs abſque brachijs, ſed triplici facie, vt Dea Echates exprimi ſolet, cernuntur Caryatides, & Telamones ſuper earundem caput itidem expanduntur frondes, etiam ad Caniſtri formam, quę è medio ſurgentes tendunt ad Tholi centrum; Caryatides, & Tela- D mones, ac frondes, Tholum in varia diuidunt ſegmenta, in quibus, aliæ figuræ expreſſæ ſunt; de his infra. In qualibet iſtarum Caryatidum baſi, duæ cernuntur Tigrides, quæ Bacchi ſymbola ſunt, ad cuius falſi Numinis honorem, olim Templum hoc, dicatum erat, vt innuimus in dicto Opere noſtro de Sac. Ædificijs, & citato cap. 10

In primo ſegmento ſignato lit. A. duæ extant Mulieres, quarum vna caniſtrum fructibus plenum ſuper caput defert, altera magnum Piſcem præ manibus habet, quæ Autumnale tempus, & ipſum Piſcationis Genium deſignant.

In ſegmento ſignato B. ruralis Domus cum tribus cernitur figuris, quarum vna ſedet, & cum alijs duabus ſtantibus, dexteram manum eleuatam, & geſtientem, in actu cum ipſis colloquendi præſefert. In hac figura animaduerſione digna eſt Domus, in cujus tecto Camini minimè expreſſi ſunt, quique in antiquis non reperiuntur picturis.

In ſegmento ſignato C. veluti thronus cernitur, ad quem per ſex aſcenditur gradus, cuius in ſummitate ſtatua, ni fallor, eſt, Iouem exprimens; Ad Throni pedes viſitur, vt puto, Mulier velo capite operto, manicata, & vſque ad talos protenſam habens veſtem, ſiniſtra librum apertum gerit, quæ Virginem Veſtalem repræſentare autumo, de quibus Virginibus, more ſolito eruditum edidit Tractatum ille Antiquarius incomparabilis Lipſius in ſuo Syntagmate de Veſta, & Veſtalibus. Itidem ad eiuſdem Throni pedes tres ſunt Viri togati, veluti à Veſtali diſcedentes, quorum vnus brachium dexterum, ſuper alterius humerum tenet; Quid hæ tres figuræ notent, alijs explicationem relinquo, & ad aliud ſegmentum calamum conuerto.

In huius medio ſedet, veluti Mulier, cuius ad dexteram ſtat Iuuenis, paruam arcu percurrens Lyram; Ad ſiniſtram alius eſt Iuuenis, qui Agnum

pag. 2

præ manibus detentum, ipſi Mulieri A offerre demonſtrat. Emblema hoc ruſticationem exprimit, in qua hilaratur animus, ſimileſque eduntur actus.

Segmentum E. tres pariter continet figuras, quæ tres Iuuenes viros repræſentant; cum Iuuenes ad ruſticandum magis, quàm Senes proni ſint. Illi varios exprimunt actus, quos diuinare minimè potui; vnde illorum ſignificationem alij diſcutiB ant.

In ſuperioribus, ſcilicet centri Tholi proximioribus ſegmentis non nulli cernuntur Quadrati oblongi, pictas tabellas exprimentes, in quarum prima, ſignata E, expreſſus eſt, ni fallor, Venator. In ſecunda, ſignata G, itidem alius eſt Venator; ad cuius pedes canis eſt, ac in dextera flores, aut quid aliud tenet. In tabella H expreſſa eſt Mulier, quæ vt opinor Atalantam C repræſentat, idque ex veſte colligo à vento agitata, & ipſa, quaſi in actu currendi diſpoſita, ſiniſtraque quid tenet, quod fortaſſe pomum, de qua Ouid: in Metamorph. 10. Tabella ſignata I. Satyrum exponit, quod animal eſt notum Tab. L. Autumnale tempus præſefert, cum flores, & fructus in manibus teneat. Litera M. mulierem ſaltantem, quæ præ manibus Cruſma habet; quare Emblema hoc D ruſticationem deſignat. Et hæc de præſenti Muſiui Operis fragmento dicta ſint ſatis, alijs amplo relicto loco meliora interpretandi.

C A P V T II.

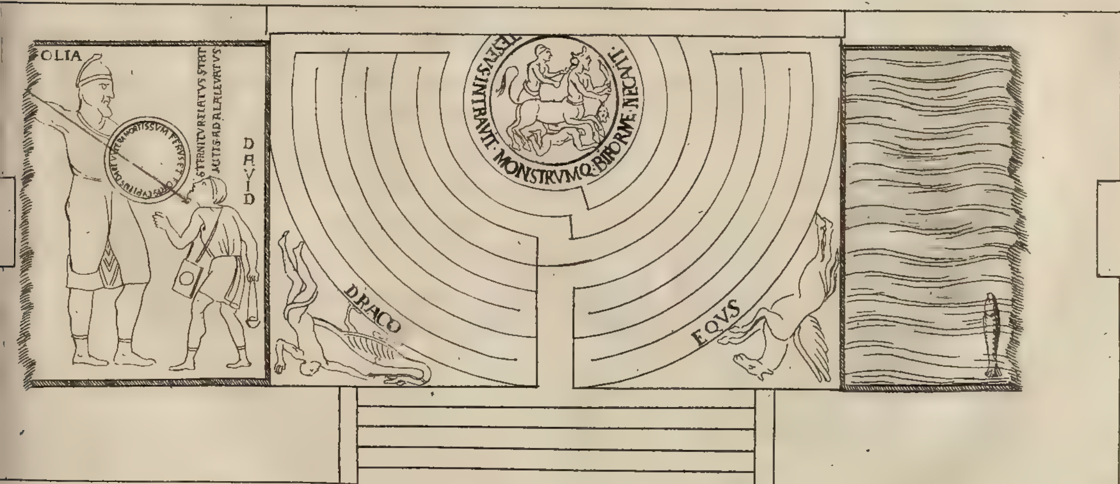
De duobus antiquis, prophaniſque Muſiuis, altero Romæ, altero Ticini extantibus.

FLuminis alueus quum effoſſus eſt, ſtatim circumiacentium aquarum riuuli in illum confluunt, ac illùc ſe effundunt, amnemque conſtituunt, Ipſe quoque, quando in lucem primum mei operis Veteri monimentorum Tomum emiſi, continuò non nulli Amici, vt ſecundum faciliùs volumen texere valerem, varias antiquas memorias mihi tradere, aut illas ſignificare voluerunt. Inter hos annumero, iam multis ab hinc annis neceſſitudine mihi coniunctum, D. Thomam de Iulijs Vaticani Archivi Præfectum, ac olim bo:m: Flauij Cardinalis Chiſij à Bibliotecha, qui antiquiſſimi Muſiui operis exemplar, quod ipſe Cardinalis in ſuo ſeruabat Cymelio, mihi tradidit, vt notum eſſet, illiuſque perennis vigeret memoria; doleo vſque adhuc amici fruſtraneum reddidiſſe deſiderium, ac eò magis, quia teſtandi, quanta eſſet mea erga ipſum Cardinalem obſeruantia, mihi abſtulit opportunitatem, Fata aliter diſpoſuerunt, cum eum ad Superos euocauerint, & ſi obſequentiſſimum meum erga ipſum obſeruantiæ animum patefacere non valui, ſpero ſaltem ſuperſtitibus Excellentiſſimis DD. Principibus Auguſtino Chiſio, eiuſque Nato Domino Auguſto, in quos ipſius Cardinalis celebris Gaza, vulgò muſæum, tranſiuit, teſtatum fore, eiuſdemque à Deo, bonorum omnium Datore neſtoreos, feliceſ-

que apprecor annos. Laudati igitur A Muſiui operis, quod vermiculatum eſt, ſcilicet ex tenuiſſimis variorum lapidum fruſtulis confectum, exemplum in annexa expono Tabula II. Duæ ibi Fœminæ cum equo Marino repręſentantur, quid autem Pictor per has imagines ſignificare voluerit, difficile admodum redditur, cum in Natalis Comitis Mythologia, fabulam hanc expiſcari minimè valuerim. Quamobrem Pictoris placitum eſſe B puto, & ne ieiunus remaneat Lector, quæ in præſenti obſeruaui Tabula, exponam. Fœmina ſignata lit. A, nec ſedet, nec ſtat, ſiniſtra equo blanditur, ac in mari poſita eſt, dextera proximam amplectitur figuram, quæ ab ignaro vulgo Syrena denominari ſolet; dixi ignaro vulgo: quoniam eruditi viri, eas aliter denominarunt; Nam imagines illæ, quæ fœminæ faciem habent, & deſinunt in piſces, C non Syrenæ, ſed Nereides ſunt, ita eas cæca appingebat Gentilitas. Syrenæ verò ſuperiorem humanam, inferiorem autem volucrum habebant effigiem, quod fusè narrat laudatus Natalis Comes in ſua Mythologia, ac peculiari nummo demonſtrat eruditiſſimus Vir Antonius Auguſtinus Archiepiſcopus Tarraconenſis, in ſuo Tractatu de nummis, Dialog. 5. D quem recentiores de Nummis ſcribentes ſecuti ſunt illius ſuppreſſo nomine. Quare omnis ingenuus Vir, menti inſitū habere debet, Plinianum illud dictum: Fatere, per quos profeceris; ex hac enim confeſſione, & aſſertis auctoritas, & propriæ famæ laus acquiritur. Quæ in præſentibus figuris, animaduerſione digna comperi, hæc ſunt; equi Marini pedes tribus digitis cum vnguibus efformatos habent, nullaque cartilaginis inter digitum, & digitū apparet forma, vt in ſimilibus aquatilibus animalibus appingi ſolet. Fęmina, quæ blanditur equo, brachia duobus brachiolis ornata extendit. Altera verò ſiniſtra tenet Virgam, quæ fortaſſe loti ægyptiaci florem denotat, qui ſolis curſum deſignat, ac ipſius floris planta, in aquis naſcitur, plura alia, de hac planta, & figura narrare valerem, ſed diuagari nolo, ac ad explicationem alterius exemplaris in inferiore huius Tabulæ parte appoſiti, me conuerto. In hac igitur parte aliud conſpicitur Muſiuum opus, quod teſſellatum eſt: ac viſitur in pauimento Eccleſiæ S. Michaelis Ticini; nobis illius communicauit exemplar, Illuſtriſſimus, & Reuerendiſſimus Dominus Franciſcus Belliſomus, quod accepiſſe retulit à Domino Rectore Marcellino Eccleſiæ S: Nicolai Monetæ, quibus ob peculiarem animi propenſionem, hanc meam ditandi collectionem tali notitia mihi confirmatam, me deuinctum eſſe fateor. Quoniam tempore Muſiuum hoc conſtructum fuerit, difficile eſt inueſtigare. Præteriti ſeculi celebris Scriptor Carolus Sigonius in lib. 3. ſuę Hiſt. de Occidentali Imperio, ad annum 314. ex publica narrat fama, Conſtantinum Magnum Imperatorem poſt obtentam de Francis Victoriam Templum illud ædificaſſe. Quamobrem ex hac ſimplici famæ aſſertione, dubium redditur Eccleſiæ conſtructionis tempus; certum tamen eſt, ibi exſtare pauimentum Teſſellatum rudi opere conſtructum, in quo & ſacræ, & profanę cernuntur imagines. In illius medio variæ ſunt

circuli

A

OLIA
DAVID
THESEVS INTRAVIT · MONSTRVMQ · BIFORME · NECAVIT
DRACO
EQVS

circuli portiones, quę Labyrinthi A medietatem formant, in cuius centro, Thesæi notissima fabula repræsentatur, Minotaurum occidentis, vt ipsa epigraphes patefacit, quę sic. *Theseus intrauit, Monstrumque biforme necauit*, Animaduersione dignum est, Labyrinthũ hunc admodum varijs viarum ambagibus implicatum esse, ac similem integrum in pręsentiarum cerni hac in Vrbe Roma, in Ecclesia S. Marię trans Tyberim, pariter Tes- B sellati operis in pauimento, prope Sacrarij Ianuam, quod à negligente plebe minimè obseruatur. In supramemorati semi Labyrinthi angulis, scilicet exteriori parte, duę cernuntur figurę; in vna est Draco, in alia equus, quę sęculi Barbariem, ignorantiamque ostendunt, Hę figurę ambas illas, quæ ab Astronomis inter stellas numerantur, demonstrant. Ad dexteram intuentium quadratum est C oblongum, quod mare repręsentat, vt in angulo piscis enatans apertè indicat. Ad sinistram aliud est quadratum, in quo duæ sunt imagines, rudi modo elaboratę; quę Gigantem Goliam, à Dauide interfectum ostendunt; Vt apposita indicant, nomina nempe Dauid, Golia: in ipsius Golię, scuti periferia hęc scripta leguntur.

Sum ferus, & fortis cupiens dare D Vlnera Mortis

Ex Dauidis ore hoc carmen emitti cernitur

Sternitur elatus, stat Mitis ad alta leuatus

CAPVT III.

De antiquis Christianorum Sepulchris.

INter Sacras Veteris Ecclesię memorias, de Sepulchrorum formis, tam apud Ethnicos, quàm Hebræos, antiquosque Christi fideles, deque Episcopi Athletarum monumentis, Martyrijs ac Confessionibus, seu Ciborijs, nec non de Basiliculis egimus in cap. 19. Vet. Monim. par. 1. ibi varias eorundem Sepulchrorum retulimus delineationes; cumque postmodum aliorum eorundem Sepulchrorum varia, ac curiosa exempla ad nostras peruenerint manus, à R.P. Cæsare Pronti viro nostri amantissimo, Rauennâ transmissa, vt eorundem perennet memoria, serisque Posteris, alijsque, quibus ad Rauennatem Vrbem accedere non datur, innotescant, hìc apponere duximus, vt in Tabula III. spectanda se præbeant. Itaque prosequens ordinem ritus Nationum, ab eodem incipiendum esse duco, scilicet ab Arca signata K; quæ procul dubio, ab Artifice Ethnico constructa est, cum figuræ ibi cælatæ, Ethnicorum ostendant morem. Hæc eadem arca sita est Rauennæ, in via propè Ecclesiam S. Io: Baptistę: cuius arcę anterior facies clarissimè apparet, cum duo pueri, vnum, siue duo encarpia in vnum vnita sustineant, cuius in medio cernitur pueri effigies pectore tenus, vt ipsa inscriptio, abbreuiatis litteris, patefacit, quæ sic explicatæ sonant: *Caio Didio Concordiano vixit annis sex, mensibus octo, diebus viginti, Caius Didius Celer Nonius, & Iulia Marcellina*

cellina parentes. Dixi Nonius, cùm diuinari Nomen ex vnica litera, difficile reddatur.

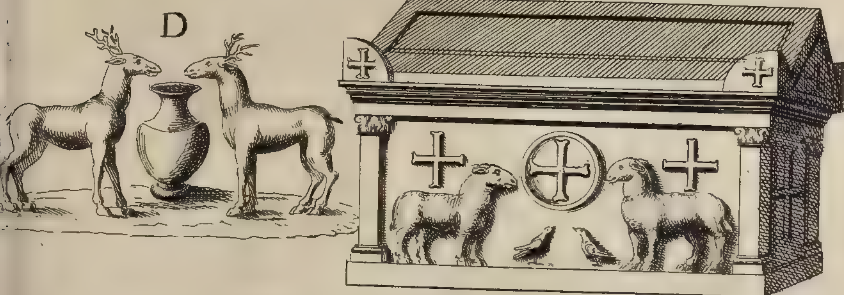
In Arcæ latere insculptus est Genius alatus, qui sinistra aquam, paterà effundere videtur super flammas â supposito vase erumpentes. Vas autem super Arcam impositum est. Idem Genius caput dexteram versùs inclinat, quasi mœrore correptus; quamobrem per hoc hieroglyphicum demonstrari opinor, Genium ipsum dolere de acerba morte nati: Plura de hujusmodi Genijs, apud Gregorium Giraldum de Deis Gentium, & apud Gasparem Barthium, in suis animaduersionibus, lib. 52. cap. 12. perlegi possunt: Nosque etiam aliqua de eisdem scripsimus in nostro opere Vet: Moniment. part. 1. cap. 19. Supra relatam inscriptionem refert Grutherus ad pag. 680. sub nu. 4. at erratam. Hæc satis de hac profana Arca: ad alias conuertimus sermonem.

Primo loco, siue in parte superiori Tabulæ sub literis A. B. C. antiquum refero Sepulchrum, quod vnà cum alijs octo adhuc supersunt in Ecclesia S. Appollinaris in Classe, extra muros ipsius Ciuitatis Rauennæ; de ijsdem Sepulchris meminit Hieronymus Rubeus, ad annum 526. narrans, Theodoricum Gothorum Regem, Arcas ad condenda Defunctorum cadauera, plurimas fieri mandasse ex marmore, & ne iniustè distraherentur, Rauennæ distribui iussisse per Danielem illarum Artificem, quod lugentium non modicæ consolationis, & plausus sint. *Quoniam*, dicebat, *animæ tantùm de mundi conuersatione discedunt, corpora verò dulces superstites non relinquunt*. Huius tantummodò Sepulchri exemplar, ex illis nouem, cum alijs sequentibus, nobis transmisit laudatus Reu. Pater Cæsar Pronti, cui plurima debemus, cum antiquitatum Rauennatum solertissimus sit indagator; Arca hæc omnes alias tàm figuris, quàm pulchritudine antecellere scripsit. Cernitur enim in eadem Anaglyphico opere insculptus Saluator Iuuenilis effigiei in Cathedra sedens, qui dexteram in actu benedicendi, eleuat, sinistrà librum tenet. Prima, cum tertia figura, ab eodem latere, pannum brachij eleuatum affert, super quem Corona est. Ad sinistrum latus, sup. nu. 4. Vir est, qui Crucem baiulat, sinistra eandem Crucem cum vna claue detinet; dexteram verò panno obductam præmonstrat. Figura sexta itidem pannum brachijs eleuat, super quo etiam Corona apparet. Quid Coronę istæ ostendant, diximus in nostro Veter. Moniment. vol. 1. cum sermo erat de Ecclesia SS. Cosmæ, & Damiani, & alibi. Littera A. ipsius Sepulchri latus, ad sinistram aspicientium est, vtpote C. est latus ad dexteram: In ipsis ambobus lateribus tres Viri, cum libris, & voluminibus insculpti cernuntur; quos iudico Apostolos repræsentare, vtpote num. 12. quorum Antesignanus est S. Petrus supra relatus ad num. 4. in vtroque laterum timpano Crux est, è cuius extremitate duæ exurgunt palmæ, super quibus duæ insident columbæ, quæ Fideles denotant, vt ostendimus in nostra prima parte Vet. Moniment. ac etiam infra demonstrabimus. Et de hoc Sepulchro satis. Ad aliud modo nos conuertamus signatum literis D. E. F. In huius Arcæ explicatione valde immorandum minimè est, cum Imagines

A

B
3 2 1 4 5 6

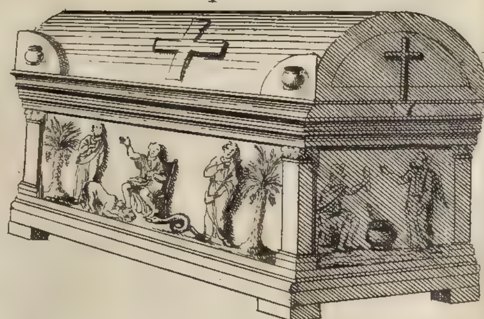

C

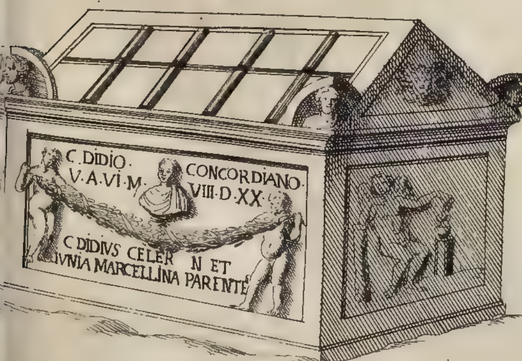

D
E

F
A
P
ω

G

H

I

K
C. DIDIO.
V.A.VI.M.
CONCORDIANO.
VIII.D.XX.
C DIDIVS CELER N ET
IVNIA MARCELLINA PARENTE

L

gines patentes sint; nam oues designant Fideles, Columbę significant fidelium animas, Cerui prope vas itidem Fideles demonstrant, qui sitientes ad fontes aquarum viuentium, scilicet gratiarum supernaturalium, currunt, vt pluribus auctoritatibus patefacit eruditissimus Vir Aringhus in sua Roma subterranea Tom. 2. lib. 6. cap. 33. Alterum emblema, quod in posteriori huius Arcæ parte cernitur, Christi nomen adumbrat, vt lit. A & Ω scilicet principium, & finis, qui ipse Christus est. In tertio ordine duæ exprimuntur Arcæ, quarum prima signata est literis G. H. in cuius anteriori facie, apparet Magorum Regum adoratio. In latere dextero est Lazarus â mortuis reuocatus, & fascijs inuolutus, de quo Iuuencus Poeta Christianus sic cecinit.

Nec mora connexis manibus, pedibusque repente,
Procedit tumulo, Vultum cum linea texit.
Et totum gracilis, connectit fascia corpus.

Licèt ab aliquibus affirmari possit, imaginem hanc puerum repręsentare: at nihilominus huiusmodi obiectioni, responderi posse, cum pręcitato Aringho, existimo, quòd Lazarum iam quatriduanum in sepulchro adumbrat, cujus Vultus iam immutatus, deformis, & exsiccatus est, vt cadaueribus plerumque contingit, ac fusiùs probat Aringhus supracitatus, dicto lib. 6. cap. 11. In opposito latere signato lit. H. expressus est Daniel in lacu Leonum, qui Christum Dominum misticè indicat, vt laudatus Aringhus lib. 5. cap. 21. exponit. In hac Arca, scribit Fabri, sepultum fuisse Isaacum Patricium Armenum, inclytum Ducem, nec non Italię pro Imperatore Eraclio Exarcum, qui Rauennę decessit anno 641. cui Arcę imminet Epitaphium Gręco idiomate, quod latino redditum sic sonat.

Hic iacet, qui reibellicę Ducem egit rectè.
Romam incolumen tutatus, & Occidentem.
Tranquillis Principibus, ter sex annis.
Isaacius Regum commilito.
Omnis Armeniæ ornamentum Magnum.
Armenius enim erat hic, ex illustri genere.
Hoc mortuo gloriosè, contubernalis.
Sosanna prudens, more castę Turturis.
Assiduè gemit Vitę priuata.
Viro, qui sortitus est laboribus gloriam.
In Oriente sole, & Occidente.
Exercitium enim duxit, Occidentis & Orientis.

Hęc de pręfata Arca; modò ad aliam signatam lit. I. quę extra Ecclesiam S. Nicolai Fratrum Eremitarum Ordinis S. Augustini se spectandam exhibet; In illius cernitur facie Christus sedens, dextroque pede Leonis; sinistro etiam serpentis, caput calcans; iuxta Psal. 90. vers. 13. *super aspidem, & Basiliscum ambulabis, & conculcabis Leonem, & Draconem.* Christi lateribus duæ adstant figurę, quę à longeuo tempore ita deprauata

prauatę, corrosęque sunt; vt vix di- A gnosci possint. Iuxta Testimonia mihi relata, quasi fœminas fortasse repręsentant: Assero per istas fęminas; ambas Ecclesias, nempe ex Circumcisione, & Gentibus indicari, vt annuimus in Ecclesia S. Sabinę, nostri operis, Vet. Mon. cap. 21. In latere signato M. cęlata perhibetur mulier sedens, cuius dextera serpentem ex vrna detrahit: An vero ipse serpens, ex eadem prosiliens vrna mulieris ma- B num mordeat, distingui minimè potest, cum figurę ibidem expressę à longa annorum serie detritę sint; quamobrem cum dignosci minimè permittant, nec Ego Oedipus sim, à prolixiore illarum explicatione abstineo. Ad vltimam deuenio arcam, nempe ad signatam lit.L., quę itidem extra Ecclesiam S. Ioannis Baptistę, collocata est, in cuius faciei medio, stat Redemptor noster Christus, qui C sinistra Volumen obuolutum porrigit cuidam viro, qui illud in panno super manibus expanso, recipit; fortasse per has imagines Pictor, siuè Sculptor demonstrare voluit, diuinam illam iussionem Apostolicis datam: *Euntes in vniuersum mundum prædicate Euangelium omni creaturæ*; iuxta Marc. 16. 15. Notandum est, quod Euangelia primis Ecclesię temporibus, in voluminibus exarabantur. Hęc sunt, quæ de allatis Arcis, â me D non spectatis, sed tantum transmissis explicare fategi; An punctum attigerim, tu ipse benigne Lector aduertes.

CAPVT IV.

Expositio duorum Sarcophagorum sacrum Baptismatis Ritum indicantium, quorum occasione veterum Baptismalium Fontium præsertim Lateranensis, & Pisarum ostenditur forma.

PRIMVM Christianæ Religionis mysterium, seu primum Sacramentum, quod ad salutem Ianuam pandit, sacrum est Baptismum, quod expressis pronunciauit verbis ipsius salutis Auctor, IESVS CHRISTVS, dùm dixit Nicodemo: *Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto non potest introire in Regnum DEI*. Ioan. cap. 3. n. 5. Medium enim est, quo geniti mundo, regenerantur gratię, nàm per ablutionem corporis diluitur anima, & per eiusdem immersionem â submersione in ignem ęternum liberatur. Iurè prima communis naufragij nuncupatur Tabula, cuius pręsidio tanquam Arca Noe ab illuuie poccatorum, & sempiterno interitu homines subtrahuntur. Hoc humani generis ipse Redemptor nobis palàm fecit, dùm in Iordane flumine â Ioanne Baptista baptizari voluit. Sic narrat sacer Euangelista Marcus cap 1. n. 9. *In diebus illis venit IESVS à Nazaret Galileæ, & baptizatus est à Ioanne in Iordane*. Passim hoc mirabile Sacramentum, tàm à priscis, quàm à recensioribus Fidelibus picturâ, atque sculpturâ expressum proponitur, vt innuimus in Tab.LXX. S. Ioannis in fonte Rauennę in prima parte cap. 15.no-

25. noſtri operis Veterum Monimentorum, ac in alijs Tabulis, nempe Tab. IX. & XXIII. quas infrà exhibemus. In hiſce tabulis viſitur Chriſtus immerſus in aquis, nec non Ioannes aquam ſuper caput eius effundens. Hinc apud quoſdam oritur dubium, an Baptiſmum per immerſionẽ, ſeu per aſperſionem, aut vtramque fieri debeat. Quòd antiquitùs ſacer iſte ritus per immerſionem celebraretur, adſunt teſtimonia variarum Iconum, variorumque Scriptorum. Præter relatas tabulas, duas alias affero, alteram per immerſionem, & aſperſionem ſacrum ritum exprimentem, alteram tantummodo per aſperſionem. Venerandę huius antiquę memorię exemplar nobis Neapoli iam à nonnullis tranſmiſit annis Illuſtriſſimus, & Reuerendiſſimus Dominus Andreas ab Aquino Epiſcopus olim Tricaricenſis, cui ob humanitatem hanc me deuinctum eſſe fateor; ſcripſit mihi, hęc monimenta marmore extare inſculpta in Palatio Principis Caramanici Affinis ſui, duoſque Sarcophagos repręſentare, quos repertos fuiſſe, aſſeruit apud maritimam oram, vulgò Chiaia, Neapolis ſuburbium, in Villa eiuſdem Principis. Cum igitur in ambobus hiſce Sarcophagis Viri prolixâ barbâ expreſſi ſint, non abs re coniectari poteſt, ipſos aut Longobardos, aut Gręcos indicare. At cum in illa reperti ſint regione, me minimè falli autumo, ſi dixero repręſentare Longobardos, qui ad Chriſtianam fidem à Theodolinda, quę decus, & ornamentum Bauarię Principum extitit, ſic eam ad Annum 591. n. 41. Eccleſiaſticę hiſtoriæ parens Cardinalis Baronius nominat, conuerſi fuêre.

Antequam meam hanc coniecturam rationibus fulciam; operę pretium poſcit, nonnullas proponere difficultates, quę obicii poſſunt, vt hiſce ſolutis vnuſquiſque faciliùs deindè ſuam valeat promere ſententiam.

Prima, quę adduci poteſt difficultas eſt, quòd Theodelinda iam fuiſſet fidelis, quando Agilulfum Virum ſuum, vt infra dicturi ſumus, ad Chriſtianam amplectendam Religionem adduxit; Ergo non poteſt ſtare ſimul cum Viro in pelui, vt expreſſa cernitur in Sarcophago, quia Baptiſmus, ritu debito collatus reiterandus minimè eſt.

Secunda. Quòd omnes Longobardi erant Ariani, ergo baptizati; itaque vir, & mulier in pelui expreſſi Longobardi minimè ſunt.

Tertia. Vtrum Longobardi Neapoli commorati fuerint.

Vt autem his motis difficultatibus ſatisfiat, clariùſque veritas eluceſcat, ab alto ſumendus eſt ſermo; quem minimè ingratum fore, puto ſi differentem referam Ioannem Adlzreitter, qui licet Neotericus ſit Scriptor, tamen in proprię Nationis geſtis, alijs edoctior putandus eſt. Hic in ſua hiſtoria Bauarica parte 1. lib. 6. n. 10. de Theodelinda ſic fusè narrat: Garibaldus ob eam victoriam „ Longobardis addictior affinitatem „ iunxit cum Rege Authari. Habebat „ pręter Euini coniugem filiam alteram „ Theodelindam, Principem „ Virginem, in quam Cœlum omnia „ corporis, animique decora videbatur „ contuliſſe. Autharis à Longobardis „ Rex ſalutatus, ſpe pacis à „ Francis obtinendę Clodoſindam „ Sigeberti Mediomatricum Regis

,, filiam ambiuerat; & à Childeberto A
,, Virginis Germano, eius potiundę
,, promiſſum acceperat: verum vt
,, vacillant ſępe futuri matrimonij
,, ſponſiones, Clodoſinda Reccaredo
,, Gothorum Regi, qui Bada Regina
,, defuncta Hiſpanię Regnum obti-
,, nebat, in manus conuenit, eò ma-
,, ximè, quòd Reccaredus nuper Her-
,, menigildi fratris exemplo, deſerta
,, Leouigildi patris Ariana perfidia,
,, ex Leandri Epiſcopi Hiſpalenſis in- B
,, ſtitutione, Chriſtiana ſacra ſuſce-
,, piſſet, Authari non dum vana Deo-
,, rum religione expedito. Ad hoc
,, conſilij non parum momenti attu-
,, lit Gothica potentia, quę longa
,, annorum proſperitate roborata ef-
,, fecit, vt is ſponſus placeret magis,
,, qui ſperabatur fore vtilior. Au-
,, tharis repulſam paſſus, multa-
,, que de violatis Franci, promiſſis
,, conqueſtus, ſua vota ad Regis Ga- C
,, ribaldi affinitatem conuertit, &
,, quam ad nuptias expetebat Theo-
,, delindam, non ægrè impetrauit.
,, Ea re per Legatos confecta Autha-
,, rim viſendę ſponſę iuuenilis ardor
,, inceſſit, ne alienis potiùs oculis,
,, quàm ſuis, quę de ſponſę forma,
,, præclariſque virtutibus acceperat,
,, vſurpaſſe videretur. Ergo per ſpe-
,, ciem Regię Legationis, ſene quo-
,, dam è familiaribus fidiſſimo, pau-
,, ciſque alijs, qui aliquam pompam D
,, facerent, comitantibus, ipſe alie-
,, num habitum mentitus ſe Veronà
,, in Boiariam contulit. Vt fuerunt
,, admiſſi ad Garibaldi colloquium,
,, ſenex, qui primas fictę Legationis
,, partes agebat, Regis ſui nomine,
,, quę ſe in mandatis aiebat accepiſſe,
,, perorauit. Autharis in ſcena perſo-
,, natus, addidit ad ea, quę ſenex di-
,, xerat, ſe à Rege Authari, quæ pars
,, altera cauſæque ſui aduentus, &
,, Legationis eſſet, iuſſum, cum bona
,, Garibaldi venia, Theodelindam
,, ſalutare, vt inſpecta coram eius for-
,, ma, Sponſo cum fide referret, quę
,, oculis accepiſſet. Ea ciuilitas Gari-
,, baldo placuit. Licebit vtique tibi
,, (inquit) os, habitumque ſponſæ vi-
,, ſere, & Authari referre. Ergo ad-
,, ducitur Theodelinda, ea morum,
,, & vultus elegantia, vt Autharis ta-
,, citè Virginem admiratus, cuicun-
,, que fortunę, & dignitati parem iu-
,, dicaret. Tùm conuerſus ad Ga-
,, ribaldum: ſatisfactum, quidem
,, eſt Regis, Domini mei deſiderio,
,, ſed ignoſce obſecro meæ confiden-
,, tię, ſi alterum quoque beneficium
,, Regis mei verbis à te rogito, vt di-
,, car probe functus mea Legatione.
,, Et illud quidẽ eſt, vt à te impetrem
,, eam gratiã, qua Theodelindam
,, iubeas, quippè quę Regni, noſtrum-
,, que omnium propediem imperium
,, aditura eſt, ſui in Regem amoris,
,, & propenſi in gentem noſtram af-
,, fectus teſſeram hoſpitalem, videli-
,, cet pateram, in Autharis ſalutem
,, mihi benignè prælibare. Et hoc
,, per me licet, inquit Garibaldus: Tu
,, verò filia poculum tempera, & hoſ-
,, pitibus propina more patrio. Fecit
,, illa, quod erat iuſſa à parente, &
,, prælibatum craterem, ſeni, potiori
,, legationis mimo porrexit, tùm de-
,, inde Authari. Is cum Virgini pa-
,, teram redderet, manum ipſius digi-
,, to preſſit, nemine aduertente, &
,, creſcenti fidentia palmam expli-
,, catam duxit per frontem, cæteram-
,, que faciem erubeſcentis, nec bo-

ſcurè

,, ſcurè hoſpitis liberati iraſcentis. A
,, Qua de rę cum apud nutricem in-
,, dignabunda querelas deponeret,
,, diceretque petulantem hoſpitis au-
,, daciam, ad ſponſi iniuram perti-
,, nere, quæ certè non deberet diſ-
,, ſimulari, ne credi aliquando poſſet
,, Theodelindam famę, pudicitiæque
,, hactenus illibatæ, os, frontemque
,, delibatam ſua culpa, ad ſponſum
,, attuliſſe; nutrix acerbè queritantem
,, ſolata monuit, à quęrimonijs in B
,, pręſens ſibi temperaret, ſibi habe-
,, ret potiùs perſuaſum, neminem
,, præter Regem Autharim id auſum
,, eſſe, breui certò comperturam,
,, ſponſum ipſiſſimum eſſe, qui ſibi
,, id licentiæ ſumpſiſſet, quam nullus
,, alius, niſi capitis periculo tentaſſet.
,, Et ſi à morum maieſtate, & totius
,, oris, corporiſque compoſitione
,, verè regia liceret ratiocinari, vrba-
,, nitatem longè excellentiſſimam, C
,, flauam cæſariem, vultus amęnita-
,, tem plenam dignitatis Regem
,, prodere: quare ne dubitaret, ſpon-
,, ſum incognita licet ſpecie, adfuiſſe.
,, Pacata his dictis Theodelinda dolo-
,, rem preſſit, quem cum Autharis
,, ex rubore, & contracto ad iram
,, vultu notaſſet, magnoperè fuit re-
,, creatus; quòd non neſciret, fron-
,, tem verecundam, animum ioci li- D
,, centioris impatientem, horrorem
,, contactus alieni, non modò bonos
,, eſſe cuſtodes, ſed etiam iudices in-
,, taminatæ pudicitiæ. Cum Gariba-
,, do valefeciſſet, nobili Boiorum co-
,, mitatu iter eſt ingreſſus. Italiæ
,, finibus imminens, ſe honorarijs
,, Stipatoribus hoc ſigno prodidit:
,, Equo, quo vehebatur aſſurgens,
,, toto niſu ſecuriculam manuariam
,, arbori, ad virium oſtentionem im-
,, pegit, cum dicto; ſic ſolet ferire
,, Rex Autharis. Quibus verbis, Boijs
,, comitibus omnis eſt abſterſa du-
,, bitatio, bellum iſtum Legatum
,, eſſe ipſum Longobardorum Re-
,, gem. Contingere hæc anno Chriſti
,, DLXXXIX. cum peſtis inquinaria,
,, altera vice recrudeſcens, innume-
,, ram hominum multitudinem,
,, ipſumque Romanum Pontificem
,, Pelagium, cuius precibus ſe ſtare
,, Vrbs arbitrabatur, ſuſtulit 8. Id.
,, Februarij, vt habet Sigonius, anno
,, DXC. Eodem Sigonio teſte, Au-
,, tharis abiecta gentilitate cum ſuis
,, lapſus eſt in Arij errores, & ferijs
,, Paſchalibus Longobardorũ liberos
,, iuſſit veteræ quidem Eccleſiæ ritu,
,, ſed in fide Ariana expiari. De qui-
bus poſtremò infrà multa ſubij-
ciam. Succeſſiuè idem Auctor ſuam
proſequitur narrationem n. 13.

,, Etenim Longobardi, accepto
,, de Regis ſui nece per acerbo nuntio,
,, coactis properè Ticini Procerum
,, comitijs, Legatos miſerunt in Gal-
,, liam pacem petituros, deque Rege
,, creando deliberarunt. Placuit in
,, commune, vt Theodelindæ omne
,, Regis eligendi ſuffragium deferre-
,, tur, eà lege, vt quemcumque illa
,, ſibi maritum optaret, idem Regno,
,, ſimul, & eius connubio potiretur.
,, Illa audito virorum ſapientum iu-
,, dicio, Agilulfum Taurinatium Du-
,, cem legit, virum fortem, & di-
,, gnum imperio. Pompæ nuptiali
,, Laumellum oppidum dixit. Eò vo-
,, catum Agilulfum, cum ad familiare
,, epulum admiſiſſet, iuſſit adferri
,, poculum vino temperatum: quòd
,, cùm Agilulfo pręlibaſſet, quod

,, erat reliquum, obtulit ebibendum. A
,, Is cum accepto cratere, Regiæ dex-
,, teram honoris causa basiaret. Re-
,, gina verecundo suffusa rubore: Id
,, verò nunc (inquit) agitur Agilulfe,
,, non vt suauieris manum, sed nisi
,, per te stat, os Reginæ, Maritus,
,, Rexque futurus osculeris; mox ere-
,, cta ad osculum de nuptijs, si eas ipse
,, quidem probaret, deque adeundo
,, Regni fastigio, suam ipsi mentem
,, aperuit. Secutę sunt priuatæ coniu- B
,, gij cæremoniæ ineunte Nouembri,
,, gratulante Longobardorum, qui
,, tum pauci aderant, Procerum co-
,, rona, & salutante Regem Agilul-
,, phum. Sequenti deinde Maio, in
,, publico Principum cœtu Agilulfus
,, donatus est Mediolani Regni insi-
,, gnibus, in quibus corona aurea fer-
,, reo annulo, Theodelindæ iussu,
,, interius circumducta: quam ex eo
,, tempore in vsu fuisse memorant, C
,, quoties peracta fuit Italiæ Regum
,, inauguratio, coronę ferreæ nomine
retento. Et paulò post sub num. 14.
,, Agilulfus sacris vndis ablutus Pe-
,, tri nomen accepit: an verò Theo-
,, delinda domi paternæ Religionem
,, conbiberit, an meliori institutione
,, in Italia, quàm in Norico sit vsa,
,, in ambiguo est; verò tamen similiùs
,, est è patria attulisse bonam indo-
,, lem, & initia pietatis, & eius ab- D
,, solutionem hausisse in Italia. Sed
,, illud est maius omni admiratione,
,, quòd cum id æui virorum sapien-
,, tissimorum copia non deesset, De-
,, us vno eodemque sæculo, tres po-
,, tentissimas totius Europæ nationes
,, nomini Christiano quanlibet in-
,, fensissimas ad mansuetudinem
,, Christi adiunxerit per totidem fœ-
,, minas; Francos in Gallia per Cro-
,, tildem Burgundam; Gothos in
,, Hispania per Ingundem Francam;
,, Longobardos in Italia, per Theo-
,, delindam Bauaram, quibus gens
,, Boica accessit per Francam Regi-
,, notrudem. Agilulfus ex Vxoris sua-
,, su, & ductus vitæ superioris pœni-
,, tudine, sacras opes, & Ecclesias
,, bellis vehementer afflictas cœpit
,, instaurare, nouisque cumulare pos-
,, sessionibus, Antistites, quos tem-
,, porum acerbitas valdè depresserat,
,, pristinis honoribus reddere. Gre-
,, gorius Pontifex, verè Magnus,
,, actis Theodelindæ per literas gra-
,, tijs, id egit, vt Regi Agilulfo au-
,, ctor esset pacis cum Romanis, cœ-
,, teraque Italia, quam Longobar-
,, di totam non dum subegerant, ine-
,, undæ: cum datis ad Italiæ Episco-
,, pos mandatis, eos iussit Longo-
,, bardorum filios nuper in hæresi
,, Ariana perperam ablutos, fidei Ca-
,, tholicæ conciliare. Agilulfus nihil
,, habuit antiquius, quàm vt pacem
,, Italiæ redderet: quam ad rem
,, Agnellum Tridenti Episcopum
,, misit in Franciam, qui captiuos,
,, ex agro Tridentino nuper abdu-
,, ctos, redimeret: Euinum Triden-
,, tinorum Ducem ei dedit comitem,
,, cum mandatis, vt pacem agi cæp-
,, tam daret confectam. Episcopus
,, benignè acceptus, complures mor-
,, tales in libertatem asseruit, Brune-
,, childe Regina, Childeberti Regis
,, Matre, quæ suo ære multos vin-
,, culis exemit, adiuuante. Euinus ad
,, certum annorum numerum indu-
,, cias impetrauit, quæ renouatæ sæ-
,, piùs arma Francorum continuerũt,
,, ne in Longobardas stringerentur.

Perpen-

Perpendenda sunt istius Auctoris narrata, qui asserere minimè audet, vbinam Theodelinda Christianam susceperit fidem in Norico ne, vel in Italia. Concludit postea bonam indolem, & pietatis initium è Norico attulisse, in Italia verò Christianam amplexatam fuisse Religionem. Audiamus modo Paulum Vvarnefridum Diaconũ Aquileiensem propriæ Nationis facta describentem, qui in fine octaui seculi claruit. Is lib. 4. cap. 5. sic fatur. His diebus (scilicèt ann. 590.)
„ sapientissimus, & beatissimus Pa-
„ pa Gregorius Romanæ Vrbis, post-
„ quam alia multa ad vtilitatem
„ Sanctæ Ecclesiæ scripserat, etiam
„ libros quatuor de Vita Sanctorum
„ composuit, quem Codicem Dia-
„ logum, id est duorum locutionem,
„ quia eum colloquens cum suo Dia-
„ cono Petro ediderat appellauit.
„ Hos igitur libros præfatus Papa
„ Theodelindæ Reginę direxit, quam
„ sciebat vtique, & Christi fidei de-
„ ditam, & in bonis actibus esse præ-
cipuam. Ac cap. 6. prosequitur:
„ Per hanc quoque Reginam mul-
„ tum vtilitatis Dei Ecclesia conse-
„ cuta est. Nam pœne omnes Ec-
„ clesiarum substantias Longobardi,
„ dùm adhuc gentilitatis errore tene-
„ rentur, inuaserunt; sed huius sa-
„ lubri supplicatione Rex permotus;
„ & Catholicam fidem tenuit, &
„ multas possessiones Ecclesiæ Chri-
„ sti largitus est; atque Episcopos,
„ qui in depressione, & abiectione
„ erant, ad dignitatis solidæ hono-
„ rem reduxit.

Ex hac itidem narratione, etiam in ambiguo manet, quonam tempore ipsa Theodelinda Christianam susceperit fidem; Proptereà huius etiam Auctoris sunt perpendenda narrata: Is dixit; Theodelindam Christianæ fidei fuisse *deditam*, id est propensam, at non sacro fonte dilutam; & si diuinari fas est, iam in Christianis dogmatibus instructam, siuè catechizatam, nondum tamen baptizatam; quia Autharis primus eius maritus Catholicam auersabatur Religionem; quare ad eiusdem Theodelindæ bonam fouendam intentionem, illiusque captandum animum, S. Gregorius Dialogorum Codicem â se compositum direxit. Quòd initio anni 591. nondùm Theodelinda baptizata fuerit, ex ipsius Gregorij epistola 17. lib. 1. Indict. 9. ad vniuersos Episcopos Italiæ scripta deduco, in qua conqueritur, quòd nefandissimus Autharis (scilicet supra citatus Rex, ac ipsius Theodelindæ Vir) in Paschali solennitate Longobardorum filios, in fide Catholica baptizari prohibuisset, pro qua culpa eum diuina Maiestas celeri mulctauit morte, nec aliam solennitatem Paschalem aspexit. Autharis decessit mense Septembris Anno 590. vt placet Sigonio; ex quo colligo, Theodelindam adhuc non fuisse Christi fidelem, quoniam si Christianam Religionem iam amplexata fuisset, vtique ad illam de hisce baptizatis scripsisset, sicuti de alijs rebus postmodum scripsit. Mortuo enim Authare Theodelinda eius vxor propositum, quod ipso viuente iam mente conceperat, nempè de amplectenda religione, faciliùs fouere potuit, Monachorum conuersatione, vt ex alia epistola 42. lib. 7. Indict. 2. eiusdem Gregorij ad ipsam Theodelindam colligo, in qua Probi Abbatis

Abbatis meminit; cuius nàm Monaſterij Probus iſte Abbas fuerit, ex alia deducitur Epiſtola 22. lib.9. Indict.4. nempè Monaſterij S. Andreæ, & Luciæ. His poſitis, me puto, multa in lucem emiſiſſe, quibus firmo Theodelindam anno 591. ſacrum ſuſcepiſſe baptiſmum, vt clariùs infra apparebit. Ad ſecundam itaque tranſeamus difficultatem.

Pro maiori meæ coniecturæ firmitate, quòd Vir in pelui expreſſus, Agilulfus ſit, numiſmatis adduco exemplar, quod refert Angelus Breuentanus in ſua Longobardorum Regum Gentilitia arbore, vbi ſub num. 4. eiuſdem Agilulfi exhibet ex nummis, ſiue nummiſmatibus depromptam imaginem, quę barbatum Virum demonſtrat, multamque vniformitatem cum Viro in Sarcophago expreſſo detinet; Inſuper in eadem figura notandum, in capitis ſummitate, more Chriſtianorum Imperatorum Crucem adeſſe, ex qua deduco, illum primum Regem Chriſtianum Longobardorum Regum fuiſſe; cum illum ſequentes eadem cruce insigniti appareant; præcedentes verò illa careant. Nummi, ſiue nummiſmatis exemplar ſequens eſt.

Quòd Longobardi omnes Ariani eſſent, in hoc ſoluendo dubio, immorandum minimè eſt; cum iam Eminentiſſimus Purpuratorum decus Baronius, ad annum 573. illud annuerit demonſtrans, partim Chriſtianos, partim verò Gentiles, Idolorumque fuiſſe cultores; in quorum extitiſſe numero Agilulfum ſecundum Theodelindæ maritum, autumo. Quapropter ab hac difficultate tertiam exagitemus, nempè: Vtrum Longobardi Neapoli commorati fuerint.

Pro affirmatiua adduco ſententia, Longobardos anno 571. Beneuentanam occupaſſe Regionem, illamque vſque ad annum 971. detinuiſſe, vt digniſſimus Præſul Vigilienſis Epiſcopus Pompeius Sarnellus in ſuis memorijs Chronologicis Ducum, & Principum Beneuentanorum oſtendit. Hoc medio tempore, nempè anno 615. ijdem Neapoli degebant, eamque inuadere tentârunt, vt ex laudato Baronio ad ann. 604. infero; & ad dictum ann. 615. n. 5. lego, Eleutherium Exarchum ab Imperatore Neapolim miſſum fuiſſe ad compeſcendam rebellionem, quam Ioannes Conſinus iſtius Ciuitatis, & Prouinciæ Præfectus, cæſo Ioanne Exarco, molitus erat, qui paulò poſt ab eodem Eleutherio etiam occiſus fuit, vt laudatus Paulus Diaconus lib. 4. cap. 35. teſtatur. Verôſimile propterea eſt Agilulfum Conſini Conſanguineum fuiſſe; propterea, tàm ratione ſanguinis, & Nationis, quàm etiam Vicinitatis, amicum, vnitumque eidem fuiſſe, & dùm Conſinus Neapolis habenas regebat, ibidem Agilulfum obijſſe, ac in Chiaiæ eiuſdem Ciuitatis ſuburbio fuiſſe tumulatum.

His demonſtratis, ſatis me probaſſe autumo in pelui expreſſos Theodelindam, ac Agilulfum Virum ſuum, repræſentare. Supereſt modò, vt pro maiori

maiori Lectoris intelligentiâ non nullas alias explanem difficultates, quæ ex eiusdem tabulæ oriuntur aspectu.

Prima est de Ministro Baptismi, qui ex vestibus Laicum fuisse apparet.

Secunda est Baptismatis forma, quæ per aspersionem, & immersionem repræsentatur.

Quoad primam, quòd minister Laicus sit, clarissimè ex indumentis concernitur; nàm clamide, siue pallio, & thorace, nec non colobio, ac cuturnice, seu tibialibus vestitus est; insuper rasam habet barbam. Quare hæc omnia hominem latinum esse designant. Quòd Laici in necessitate baptizare licitè valeant: omnes conueniunt Canonistæ. Pro præsenti verò exprimendo baptismatis ritu audiamus celeberrimum Scriptorem Tertulianum disserentem, qui c. 17. de baptismo sic loquitur.

„ Superest ad concludendam materiolam, de obseruatione quoque dandi, & accipiendi baptismum commonefacere. Dandi quidem habet ius summus Sacerdos, qui est Episcopus, de hinc presbyteri, & Diaconi; non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem; quo saluo, salva pax est, alioquin etiam Laicis ius est; quod enim ex æquo accipitur, ex æquo dari potest, nisi Episcopi iam, aut Presbyteri, aut Diaconi vocantur dicentes. Domini sermo non debet abscondi ab vllo. Proindè, & baptismus, æquè DEI census ab omnibus exerceri potest: sed quantò magis Laicis disciplina verecundiæ, & modestię incumbit? cum ea maioribus competat, ne sibi adsumant dicatum Episcopis officium Episcopatus. Æmulatio, schismatum mater est. Omnia licere dixit Sanctissimus Apostolus, sed non omnia expedire. Sufficiat scilicet in necessitatibus vtaris, sic vbi aut loci, aut temporis, aut personę conditio compellit. Tunc enim constantia succurrentis excipitur; cum vrget circumstantia periclitatis. Quoniam reus erit perditi hominis, si superfederit præstare, quod liberè potuit.

Igitur supra relata verba (aut personæ conditio compellit) in casu nostro applicari posse videntur, & summoperè.

Hæc prima fonte, mea fuit sententia, quæ cum nonnullis doctis, ac eruditis fuerit à me communicata viris, eos contrarios adinuenit, eo quia sustinebant, Baptismum absque culpa per Laicum ministrari non posse, quando in promptu est Sacerdos: sed in allato Sarcophago representantur Monachi senes, qui verosimilitèr Sacerdotes erant, & fortè ijdem, qui Agilulfum cathechizarunt, propterea ad eos absque vllo dubio spectabat Baptismum ministrare. Obiectio hæc licet validissima sit, nihilominùs suas habet responsiones, si in allatis Tertulliani verbis insistere velimus, qui necessitatem exprimens, ad tria capita reducit, nempè ad locum, ad tempus, & ad personæ conditionem, quæ tria in præsenti nostro Emblemate concurrere existimo; ad locum, qui erat tunc possessus à Longobardis Ethnicis, siuè Arianis: ad tempus, quia ijdem dominabantur; ad personę conditionem, quia de illorum Rege, & Regina agebatur. Propterea ab illius tunc temporis Episcopo magni momenti existimata fuit Zelotypia,

pia,

pia, quæ forſitan ipſum Regem à Baptiſmo retrahere poterat, ob deficientiam perſonæ ſibi beneuolæ, quæ baptiſmum ei conferret. Quamobrem magis ad Religionem propagandam conducebat hanc concedere facultatem Laico, quàm illam denegare. Reges enim non eadem menſurâ, qua cœteri inferiores metiendi ſunt, cum ex illorum voluntate Subditi dependeant; quare ſi ad nouam Rex conuertebatur fidem, Subditorum etiam conuerſio ſperari prudentèr poterat, vt cecinit Vates Claud.

Mobile mutatur proprio cum Principe vulgus.

Et alius paritèr cecinit:

O' quanto exemplo generoſo in Principe vis eſt!
Tu vitando vetas, tu faciendo iubes.
Princeps, principium motus, Rex regula vitæ.
Circumfert, Cœlum ſydera; Rex Populum.

Plura alia pro meâ firmandâ ſententiâ, quòd Laico, in propoſito caſu, licuerit eſſe Miniſtrum Baptiſmi, adducere valerem, niſi nimiæ timor prolixitatis me retardaret. Sufficiat hic pro eiuſdem ſententiæ maiori firmitate, inter noſtri æui Theologos, inclytum Suarez adducere, qui in tertiam partē D. Thomæ. Tomo 3. q. 67. plura de Baptiſmo fatur, & pręſertim:
,, In Baptiſmo non ſemper neceſſe
,, eſt extremam neceſſitatem expe-
,, ctare, nàm etiam extra illam prop-
,, ter magnam vtilitatem, aut ne co-
,, gatur quis multo tempore baptiſ-
,, mum differre, poteſt illum à Laico,
,, vel alio ſimili Miniſtro recipere. Et
,, ideò fuit conueniens hanc poteſta-
A ,, tem concedi abſolutè, & non limi-
,, tatè ad caſum neceſſitatis extremę.

Non officit addere, quòd Monachi, præſentes eidem Baptiſmo cernantur, Nàm ibi forſitam ab Artifice expreſſi fuere, non vti Baptiſmi teſtes, ſed vt eiuſdem Baptiſmi Auctores. Nolo hìc ſub ſilentio præterire, quòd Monachi primis Eccleſiæ ſeculis ad ſacerdotale munus minimè aſcendebant, vt fusè, ac eruditè demonſtrat Sa- B crorum Canonum illuſtrator modernus Gonzalez ad tit. de Elect. & Elect. potęſt. c. 1. ad quem benignum mitto Lectorem. Inſuper Monachi preſbyteri radebant barbam, Conuerſi laici eam prolixam deferebant, ut docet Dufreſne in Alcibiade pag. 283. & Marthene, de antiquis Monachorum ritibus lib. 5. c. 7. n. 25. in fine. His obiectionibus, & reſponſionibus expoſitis, altera inſurrexit difficultas, C nempè Zelotypiam cauſam motiuam in hoc baptiſmo eſſe minimè potuiſſe, vt à Laico conferretur baptiſma, cum in altero Sarcophago Vir ſimili modo veſtitus cernatur, qui ſuper caput Viri barbati, ſacram effundit vndam; quamobrem Zelotypia in hoc non cadit, ideo non poteſt mea militare opinio. Hæc noua difficultas, me ad alia coniectanda impulit. Primo igitur loco mea in mente reuolui, quod D primis Eccleſiæ ſeculis Chriſtiana Religio, veluti flos agri è ſolo erumpebat: Poſtea Romani Pontifices, Concilia, alijque Eccleſiæ Patres decretis, ſacriſque Canonibus à vepribus, alijſque inutilibus plantis eam repurgarunt: ſicque Clerici, & Presbyteri, peculiares non habebant veſtes, poſteà à Canonibus præſcriptas, ſed eas geſtabant, quas conſuetudo Clerica-

lis

Tab. IV.

Tab. V
pag. 16.

lis introduxerat: nonnulli vero conditionis suæ immemores, laicalia gerebant vestimenta. Clarè id deducitur ex Canone 3. Conc. 1. Romani habiti sub Zacharia summo Pontifice anno 743. qui sic se habet:

„ Vt Episcopus, Presbyter, & Diaconus secularibus indumentis minimè vtantur, nisi, vt concedet tunica sacerdotali. Sed nec dùm ambulauerit in Ciuitate, aut in via, aut in plateis sine operimento præsumat ambulare, præter si in itinere longo ambulauerit.

Si igitur mos iste inter Episcopos, Presbyteros, ac Diaconos, vestes seculares gestandi anno 743. vigebat, quanto magis anno 600. quo tempore floruit Agilulfus, cum leges, quæ eduntur, abusus iam vt plurimum à longo tempore introductos, corrigant. Vlterius addo; vestes illæ, licèt laicales appareant, nihilominùs Episcopales sunt, si integram fidem præbere velimus Paleæ, quæ habetur dist. 96. cap. Constantinus *il secondo*: vbi idem Imperator concedit Syluestro summo Pontifici, eiusque successoribus, inter alia corporis ornamenta Chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, & omnia imperialia indumenta, quæ appropriantur ipsi figuræ in Sarcophago expressæ. Hæc si admitteretur opinio; vtique controuersiam Paleæ confirmaret, sed cum in præsentiarum alienatorum fratrum numerus abundet, hanc quoque ommitto coniecturam, & ad certiorem me conuerto.

Apud antiquos mos fuit, qui adhuc viget, & seruatur; quando Apostolici Viri, ad prædicandum Euangelium mittuntur in Regiones, à quibus Christiana, & Catholica exultat Religio, viri illi mentitis vestibus in illas se conferunt partes. Assertionem hanc celeberrimus Purpuratus Baronius ad annum 370. num. 8. exemplo ex Theodoreto desumpto, firmat, scribens, Eusebium Episcopum Samosatenum, cum multas Ecclesias Pastoribus orbatas intellexisset, habitu militari, ob Arianorum metum, indutum, & capite thiara operto Syriam, Phœniciam, ac Palestinam peragrasse, ac Presbyteros, & Diaconos creasse. Hæc praxis huiusmodi gestandi vestes à similibus viris omnibus notissima est; nostroque æuo clar. mem. Christiana Suecorum, Vandalorumque Regina catholicam amplecteti volens religionem, secretò duos ad se vocauit ominigenæ scientiæ prestantes viros, nempè P. Malines, & P. Casati Soc. Ies. qui tanquam nobiles Itali curiositatis gratiâ, exteras peragrantes Regiones laicali habitu Stocolmum, Regiam Vrbem, se conferrent, vt fusè narrat Comes Galeatius Gualdus in ipsius Reginę vita. Ex narratis igitur, motæ difficultati, de Baptismi Ministro, me satisfecisse duco, & ad secundam, superiùs etiam adductã difficultatem de Baptismi forma me conuerto.

Ex S. Cypriano in epist. 59. ad Fidum Episcopum habemus, quòd ęvo suo Minister baptismi post sacrum Lauacrum Baptizatos deosculabatur, sic enim iste Christi Athleta loquitur.

„ Nàm DEVS ut personam non accipit, sic nec ętatem, cum se omnibus ad Cœlestis gratię consecutionem æqualitate librata prębeat Patrem. Nàm, & quod vestigium infantis inprimis partus sui diebus consti-

„ conſtituti, mundum non eſſe dixi- A „ ſti, quod vnuſquiſque noſtrum „ adhuc horreat, exoſculari, nec hoc „ putamus ad cœleſtem gratiam dan- „ dam impedimento eſſe oportere, „ ſcriptum eſt enim: omnia munda „ ſunt mundis. Nec aliquis noſtrum „ id debet horrere, quod Deus di- „ gnatus eſt facere. Nam etſi adhuc „ infans à partu nouus eſt, non ita „ eſt tamen, vt quiſque illum in gra- „ tia danda, atque in pace facienda B „ horrere debeat oſculari; quando in „ oſculo infantis vnuſquiſque noſtrũ „ pro ſua religione ipſas adhuc re- „ centes Dei manus debeat cogitare, „ quas in homine modò formato, & „ recens nato, quodammodo exoſ- „ culamur, quando id, quod DEVS „ fecit, ampleĉtimur.

Hanc eandem Cypriani auĉtoritatem Magnus ille Hypponeneſis Epiſcopus Auguſtinus ferè eiſdem allegat C verbis in lib. 4. ad Bonifacium cap. 8. contra duas Epiſtolas Pelagianorum, nonnullique alij recentiores amborum Patrum referunt diĉta, inter quos Ioſeph Vice-comes in ſuo traĉtatu de antiquis Baptiſmi ritibus, ac cæremonijs lib. 5. cap. 1. vbi in fine colligit, hunc oſculandi morem diù in Baptiſmi Sacramento duraſſe, donec veteri ſimplicitate in fraudem, & malitiam verti cœpta, eum prudenti con- D ſilio Patres ab Eccleſia ſuſtulerunt.

Pro maiori huius ſententiæ robore, auĉtoritatem Gabrielis Albaſpinei Aurelianenſis Epiſcopi, addere volo, qui in ſuo traĉtatu de Euchariſtia lib. 2. c. 15. S. Ambroſij locum in Pſalm. 39. adducit; vbi ſic: Oſcu- „ lum, quod ſacræ pacis inſigne eſt „ oſculum, quo amicitia fida firma- „ tur, oſculum, quo fides ſanĉta, „ ſignatur. Laudatus notat Albaſpineus, locum hunc ad baptiſmatis oſculum alludere, ac fidem exprimere, quę in Baptiſmate recipitur, ac oſculo ſignata, & obſignata erat, idque antiquis Patribus, eorumque Doĉtrinę conforme eſſe aſſerit; Quoniam ſicut Tertullianus ducit; oſculum pacis in miſſa orationis ſignaculum erat, ita S. Ambroſius pronunciat, quòd erat ſignaculum fidei; quamobrem apparet, pacis oſculum tàm in baptiſmate, quàm in Miſſa fuiſſe datum. Hancque eandem diſciplinam, ordine Romano comprobari ſcimus in Traĉtatu cęremoniarum Baptiſmatis, vbi refertur, Epiſcopum, poſtquam Baptizatis candidas dederit Veſtes, eiſdem dicere: *pax tecum*, quare iſtę voces ſunt, quę in oſculo pacis pronunciantur, & licet ordo nullam de hac aĉtione mentionem faciat, nihilominus refert verba, quę ſemper ipſam ſociantur aĉtionem, demonſtratque Baptizatos deoſculari- Hęc laudatus Albaſpineus. Itidem ſacrę hiſtorię peritiſſimus Lupus prędiĉtum etiam S. Cypriani locum Tom. 3. in diſſertatione de S. Leonis IX. aĉtis Crimine oĉtauo pag. 914. adducit. Quare ex allegata S. Cypriani auĉtoritate, ac citatorum Scriptorum ſententijs infero, ritum hunc, deoſculandi Baptizatos, etiam in ſexti ſęculi fine viguiſſe. Quare ad rem noſtram: Theodelinda tùm propter verecundiam, tum etiam ne fortaſſe nouo coniugi, ex oſculo aliqua oriretur Zelotypię paſſio, noluit ab aliquo Presbytero baptizari, ſed impetrata ab Epiſcopo licentia, munus hoc alicui confidenti, & forſan conſangui-

neo

demandari voluit, & ſic ſupra citata clareſcit pro me Tertulliani auctoritas, ſcilicet, *aut perſonæ conditio compellit*. Concurrebat etiam cum oſculo alia verecundiæ in mulieribus præcipuè conſiderabilis cauſa, nempè corporis denudatio; nàm baptizandi ſiue maſculi, ſiue fœminæ, ſacrum lauacrum ſine indumentis intrabant, vt diuerſi probant Scriptores, præſertim citatus Vice-comes lib. 4. cap. 10. Caſalius de Vet. ſac. Chriſt. Ritibus cap. 5. Lupus in diſſertat. de S. Leonis IX. actis Calumnia XII. At ex ipſa figura id apparet, vbi illa fœmina denudata viſitur, præterquam partibus verendis velo obductis. Hæc de Miniſtro ſatis ſint. Ad ſecundam difficultatem, nempè de Baptiſmi ritu progrediamur.

Certum, ac indubitatum eſt Priſcos fideles, vbi ſe offerebat occaſio, ibi baptizatos fuiſſe; nam alij in fluminibus, alij in fontibus, alij in ſtagnis, alij in vijs, alij in mari, alij in domibus ſacrum ſuſcepere Baptiſma, vt fusè oſtendunt præcitati Auctores; formam autem, quæ in baptizando obſeruatur, promiſcuam fuiſſe, credendum eſt; nàm ſi erant in loco, vbi baptizandi in aquam ſe immergere poterant, baptiſmus per immerſionem conferebatur, ſi autem alio in loco, vbi flumina, fontes, ac ſimilia minimè reperirentur, aqua ſuper caput effundebatur. Oſtendit Laudatus Vice-comes in eodem ſuo tractatu dicto lib. 4. cap. 7. vt etiam lib. 7. cap. 2. quòd quando fiebat Baptiſmus per immerſionem, baptizandus à ſummo vertice ad imos pedes in aquam mergi ſoleret. Id etiam confirmat citatus Lupus in dicta ſua diſſertatione de

A Sancti Leonis IX. Actis Calumnia XII. Quare ſupra laudata Theodelinda cum Agilulfo Viro ſuo, cum ob pudorem fœminei ſexus, tum etiam ob vtriuſque ſublimitatem generis, noluerint publicum adire baptiſterium, & propterea eorum baptiſmus in pelui, ſiue capaci vaſe peractum fuit, haud tantæ quidem profunditatis, vt etiam caput in aquam immergere poſſent; ideò defectus iſte, aquæ aſper- B ſione ſuper caput ſuppletus fuit, cum & iſta ſola ſufficiens eſſet, vt latè demonſtrant citati, alijque auctores de Baptiſmo tractantes, inter quos iure annumerandus eſt Angelicus ille Doctor, præclarumque Eccleſiæ lumen, S. Thomas Aquinas in 3. parte ſummæ quæſt. 66. art. 8. Licet nonnulli ex eiſdem Auctoribus aſſerant, Baptiſmum per immerſionem fieri à planta pedum vſque ad ſummum verticem capitis; nihilominùs alij excitant du- C bium: An in trina merſione celebretur Baptiſma, cum hæc Immerſio, & Emerſio ter repeteretur; propterea dubitant, an Baptizandus ab aqua totus proſiliret, vel tantum corporis parte emergeret; cui ancipiti quæſito reſpondeo: quòd Sacerdos baptizans, manum ſuper baptizandi caput imponebat, ac illud leuitèr comprimens, indicabat baptizando, quòd ſub aqua D ſe totum demergeret. Hoc peracto ſtatim Baptizandus pectore tenùs ab aqua ſurgebat, iterumque Sacerdos comprimebat caput, tertioque id repetebat. Ad hunc demonſtrandum actum Picturæ adduco exemplar, quę adhuc in vetuſtiſſima Cappella in Eccleſia S. Pudentianæ Vrbis, retrò Muſiuum opus, quod eadem in Eccleſia ſpectatur. Pictura hæc in Altaris dex-

tera ipsius Cappellæ, nempè à cornu A
Euangelij super fenestram, propè fornicem, delineata est, redoletque antiquissimum tempus, cum picturæ non sint ità malè expressæ, vt circa, & post millesimum efformatę appareant, docetque Philippus Baldinucci in suo Opere: *Notizie del Disegno &c.* Eiusdem Picturæ exemplar demonstro in annexa Tabula VI. figura prima, ad cuius ritus baptizandi maiorem elucidationem adduco Albini, siue Albini B
flacci, seu Alcuini auctoritatem. Ipse enim, qui vixit octauo seculo, in epistola ad Oduinum presbyterum ita scribit.

„ In nomine Sanctissimæ Trinita-
„ tis trina submersione baptizatur,
„ & rectè homo, qui ad imaginem
„ Sanctæ Trinitatis conditus est, per
„ inuocationem Sanctæ Trinitatis ad
„ eandem renouatur imaginem, &
„ quia tertio gradu peccati, idest con- C
„ sensu cecidit in mortem, tertiò ele-
„ uatus de fonte per gratiam resur-
„ gat ad vitam.

In hac assertione duo perpendenda sunt, nempè vox *submersionis*, quo totalem corporis in aquam immersionem denotat, itemque voces: *tertiò eleuatus de fonte*, quæ trinam immersionem, & tertiam emersionem designant, vt supra indicauimus: Hac occasione, alteram placet exhibere D
Picturam, quę multum à prima delineatione differt, cum deteriori modo delineata appareat, ideoque tempore posterior. Hæc cernitur in Ecclesia S. Laurentij extra muros Vrbis sinistrorsum post Ianuæ ingressum cum alijs ibi malè efformatis figuris Sancti Laurentij vitam demonstrantibus. In secundo harum figurarum ordine, ac tertio loco est figura, quam exhibeo in relata Tabula sub num. 2. Ibi cernitur S. Laurentius Beatum Romanum baptizans, vt ipsa epigraphes explicat; sed quod curiosum spectatorem reddit, est, tàm S. Laurentium, quàm B. Romanum vrceolos cum duabus ansis manibus vtrumque gerere: S. Laurentius vrceolum eleuatum in actu fundendi aquam tenet; B. verò Romanus alterum aqua plenum ipsi Laurentio, dextera manu, porrecturus erigit, scilicèt quando primus vrceolus aqua fuerit euacuatus. Ex hisce duobus vrceolis trinam arguo aspersionem, nàm statimatque Baptizans in prima aspersione totam aquam in vrceolo contentam super Baptizandum effuderat, illicò Baptizandus alterum vrceolum aqua plenum Sacerdoti offerebat, vt secundam faceret aspersionem, sicque de tertia; quamobrem ex huiusmodi actibus, etiam tacitum baptizandi consensum non sine fundamento inferimus, dùm proprijs manibus materiem pro Sacramento conficiendo subministrabat. Hunc B. Romani Baptismum à S. Laurentio peractum Vvalafridus Strabo, qui nono vixit seculo, in suo de rebus Ecclesiasticis libro sic narrat:

„ Notandum non solum mergendo,
„ verùm etiam desuper fundendo,
„ multos baptizatos fuisse, & adhuc
„ posse ita baptizari, si necessitas sit,
„ sicuti in passione B. Laurentij quen-
„ dam vrceo allato legimus baptiza-
„ tum. Hoc etiam solet euenire, cum
„ prouectiorum granditas corporum
„ in minoribus vasis hominem tingi
„ non patitur.

Quę posteriora verba in allatis sarcophagis optimè applicantur, cum vtriuſ-

✝ AVXIT MACTATOS HIC VIVO FONTE RENATOS

QVĀDO BAPTIZAVIT BEĀT ROMANVM

vtriusque Baptismatis ritus, scilicèt per immersionem, & aspersionem, ibidem obseruetur. His relatis non officit, quòd opponi possit: Baptizatos statim post Baptismum antiquitùs fuisse confirmatos, ergo pernecesse erat, quòd Minister esset Episcopus; At huic obiectioni respondeo cum precitato Vice-comite eodem lib. 4. cap. 29. quòd si Episcopus absens erat, baptizatus suscepto baptismate, quanto citiùs fieri poterat, ab Episcopo confirmabatur. Et hæc de Baptismatis ritu.

Vltrà superius expressas non nullis alijs animaduersionibus supra relata I. tabula digna est; nàm propè Baptismatis Ministrum, duo sunt viri Monachali habitu circumamicti, quos tanquam testes Baptismo præsentes fuisse autumo, ipsiusque Baptismi vti Auctores, qui Theodelindam ad Christianam amplectendam Religionem induxerunt, eandemque, eiusque Virum in fide catechizarunt; insuper existimo, fuisse Monachos Montis Casini, & fortasse vnum ex illis suprarelatum Probum Abbatem Monasterij S. Andreæ esse, & ob supradictam causam hìc à Sculptore expressos fuisse. A Baptizatorum tergo sex cernuntur figure. Quarum primam ex vestibus fœminam. Secundam masculum, & eorundem Baptizandorum Susceptores, siuè Patrinos esse, iudico: Tertia, & quarta duę sunt alię feminę ipsius Theodelindę familiares. Illam tertiam, vtpotè etiam primam ex vestium diuersitate Latini esse ritus, puto, & fortasse ipsam tertiam fuisse Monialem Sancti Benedicti, septimam, & octauam duos alios Monachos eiusdem Ordinis S. Benedicti, ac Piorum Monachorum Socios esse, autumo. Hęc de prima sufficiant. Secundam tabulam nunc explicemus.

Virum illum, qui hac in secunda tabula genuflexus est, ac super eius caput ab alio Viro infunditur aqua: Arrichium Beneuentanorum Ducem I. esse, existimo; coniecturam hanc ex chronologicis Episcoporum, & Archiepiscoporum Beneuentanorum memorijs desumo. Has nuper publici Iuris fecit laudatus Episcopus Pompeius Sarnellus, vbi sub n. 29. de Felice II. Episcopo Beneuentano hanc narrat historiam:

„ Anno 571. Autharis Longobardorum Rex, vsurpata Grecorum dominatione integram Samnij occupauit Prouinciam. Cumque in Ducatus formam omnes alias reduxisset Prouincias, ab Vrbe Romana vsque ad mare Siculum, illius caput Beneuentum esse decreuit, eisque in primum Ducem prefecerit Zotonem, sub cuius dominatu inclytum Casinense Monasterium anno 589. à Longobardis euersum fuit – Decessit Zoto anno 591. postquam regnauerat annis 20. eique successit Arrichis, siue Aroges Dux II. qui per annum consors in Ducatu cum Zotone fuit. Quando is solus regnare cœpit; Magnus ille Gregorius Pontifex eundem hortatus fuit, vt Monasterium Casinense repararet, cui libentèr obtemperare voluit.

Euasit hic pietate Vir insignis, cùm celebrem Ecclesiam S. Sophiæ propè Beneuentum à fundamentis construxerit, vt ex Chronica Beneuentani Monasterij apud Vghellum Ital.

Sac.

Sac. Tom. 7. Ad laudatum Arrichium A idem Magnus Gregorius Corpus S. Modeſti Leuitæ, & Martyris dono miſit. Cum igitur Arrichis pretioſum, ſacrumque hoc donum â Pontifice accepiſſet abſque vllo arguendum eſt dubio, Arrichium tunc Chriſtianum fuiſſe; cumque ſupra narratum ſit, Agilulfum Longobardorum Regem ſacrum ſuſcepiſſe baptiſmum, vero ſimile eſt Arrichium Regis exemplo ad Chriſtianam amplexandam Reli- B gionem ſe conuertiſſe, idque accidiſſe iudico dicto anno 591. (ſcilicèt eodem anno, quo baptizatus fuit Agilulfus Rex, cum anno ſequenti ad eundem Arrichium ſcripſiſſet idem Gregorius, vt ex Epiſtola 25. lib. 10. Indict. 5. Quare huiuſmodi inſignis actio, cum alia ſupra relata Regis, in Sarcophagis inſculpta ſuêre, vt vtriuſque perrennaret memoria. Et ne vlla in hac tabula Lectori dubitan- C di anſa relinquatur, ſupereſt exponere, quid manus illa è nubibus erumpens indicet. Quæ procul dubio omnipotentis Dei dexteram deſignat, qui ſuâ ineffabili potentia mortalium corda flectit. Quid autem denotet volumen illud, quod â Sculptore, ſiuè Pictore malè expreſſum fuit, facilis eſt reſponſio; nempè per illud volumen fidei Symbolum indicatur, quoniam antiquitùs tàm Chriſtus, D quàm Apoſtoli cum ſimilibus voluminibus manugeſtantes appingi conſueuiſſent, de quibus diximus cap. 27. noſtri operis vet.monim. par. 1. Inſuper, quando hæ meæ admittantur coniecturæ, ex allatis Iconibus deduci valet, qualis erat Longobardorum veſtium forma.

Antequam ad particularem Lateranenſis, ac Piſarum Babptiſmalium Fontium oſtendendam formam deſcendam, operis noſtri ratio poſtulat. vt aliqua in vniuerſali de eorumdem Baptiſmalium Fontium origine, antiquiſque formis pręmittamus.

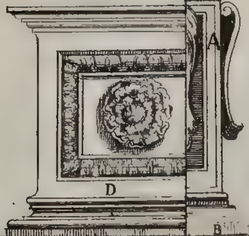
Baptiſmus itaque primitiua in Eccleſia, vt nuper expoſuimus, vbicunque ſe offerebat occaſio, celebrabatur; Nam in fluminibus, in fontibus, in Mari Domi, alijſque in locis hoc primum ad ſalutis ianuam miniſtrabatur ſacramentum. Creſcente dein Fidelium multitudine, creuerunt etiam cum eadem ſacrorum rituum, ſacrarumque cęremoniarum Ordo, & diſpoſitio. Quamobrem ad hoc peragendum Sacramentum ſingulis in Ciuitatibus fuerunt deputata loca, quę ad ſiniſtram, Orientem verſus, propè Eccleſiæ Cathedralis veſtibulum, vt plurimum erant ſita, ſpecialique forma, nempè octogonalis figuræ constructa, vt S. Ambroſij oſtendunt carmina, quæ Mediolani in proſpectu Fontis S. Teclæ perlegebantur, antequam ad hanc magnificentiſſimam, noſtri æui, formam redigeretur. Hæc autem, inter alias, à ſe collectas inſcriptiones refert Gruterus pag. 1166. n. 8.

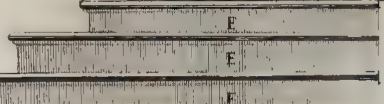
Octachorum ſanctos templum ſurrexit in vſus.
Octagonus fons eſt, munere dignus eo.
Hoc numero decuit ſacri Baptiſmatis aulam
Surgere, quo populis vera ſalus redijt.
Luce reſurgentis Chriſti, qui clauſtra reſoluit
Mortis, & a tumulis ſuſcitet exanimes.

Con-

Orthographia Baptisterij Ciuitatis Pisarum
A. Basis; B. Coronis quæ Basim circuit
C. Coronis quæ Baptisterium circundat
D. Zophorus

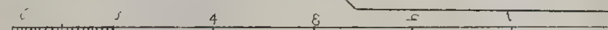

TAB. VII

Ichnographia Baptisterij Ecclesiæ S. Ioannis in Ciuitate Pisarum

E. Gradus
F. Concha

Scala cubitorum sex Florentinorum,

Confeſſoſque reos maculoſo crimine ſoluens.
Fontis puriſlui diluit in riguo.
Hic quicunque volent proboſæ crimina vitæ
Ponere, corda lauent, pectora munda gerant.
Huc veniant alacres, quamuis tenebroſus adire
Audeat, abſcedet candidior niuibus
Huc Sancti proferent, non expers vllus Aquarum.
Sanctus in his regnum eſt, Conſiliumque Dei.
Gloria Iuſtitiæ, nam quid diuinius iſto?
Vt puncto exiguo, culpa cadat populi.

In expreſſi Fontis medio, vt plurimum octogonalis formæ magnũ erat aquæ receptaculum ad fontis inſtar, vt è medio erumpens aqua contineretur. Huius exemplar affero in Tab: VII. vbi inclytæ Piſanæ Metropolis Baptiſterium viſitur, quod communicauit nobis, Nobilis vir, Gaſpar del Torto, cui ob hanc, aliaſque nobis communicatas notitias plurimum adſtrictos eſſe fatemur. Adhuc magna in parte ædificium hoc venerandę antiquitatis retinet formam, nam tres ſupra gradus eminet collocatum, per quos Sacri Baptiſmatis Miniſter, ad fontem aſcendebat; ſuper horum vltimum, alter eſt gradus, qui ad illud minus vas præbet aſcenſum. Quatuor in circuitu ſimilia cernuntur vaſa, in quibus antiquitùs pueros tantùm baptizatos fuiſſe autumo; ſi verò baptizandi Adulti eſſent, ob ſtaturæ proceritatem, ſimilia vaſa eos non capiebant; quare in maius vas eoſdem immerſos fuiſſe puto, vt totum ablueretur corpus à planta pedis vſque ad verticem capitis, vt ſupra diximus. Baptiſterium hoc, ab antiquiori forma recedit; Nam ad Baptiſteria deſcendebatur, non aſcendebatur, vt notat Iſidorus Hiſpalenſis, qui floruit in principio ſeptimi ſeculi, lib. 2. de Diuinis Officijs, cap. 24. vbi: Cum baptizatur in „ Chriſto, per aquam renaſcimur; „ vt purificati viuificemur. Fons aut „ origo omnium gloriarum eſt, cu„ius ſpetem gradus ſunt, tres in de„ſcenſu, propter tria, quibus renun„ciamus: tres in aſcenſu propter tria, „ quæ cõfitemur; ſeptimus vero is eſt: „ qui, & quartus ſimilis filio hominis „ exſtinguens fornacem ignis, ſtabili„mentum pedum, fundamentum a„quæ, in quo omnis plenitudo Diui„nitatis habitat corporaliter. Auctor vero Ordinis Romani, de die Sabati Sancti -- Tunc deinde ſchola „ deſcendit ad Fontes ad Litaniã faciendã--Et de Sabbato Pentecoſtes. „ Antequam deſcendatur ad fontem „ ad baptizandum, legitur lectio pri„ma: tentauit Deus: poſt aſcenſum „ verò fontis, ingrediendum eſt ad „ Miſſam publicam.

Et Albinus Flaccus, qui floruit poſt medium octaui ſeculi, lib. de Diuinis Officijs, cap. de Sabb. S. Paſchę: „ In Baptiſmo ſeptem gradus ſunt, „ tres in deſcenſu propter tria, qui„bus renunciamus; tres alij in aſcen„ſu, propter tria, quæ confitemur; „ ſeptimus vero, qui quartus, ſimi„lis filio hominis, extinguens forna„cem ignis (Et mox infra): Finitis „ lectionibus deſcendendum eſt ad „ baptizandum. Et cap. 20. de Sanct. Paſch.

„ Paſch. In hac hebdomada non
„ ſequitur poſt Euangelium Kyrie
„ eleiſon; Sed Sacerdos dicit oratio-
„ nem, qua finita deſcendunt ad fon-
„ tes cum Antiphona. Auctor iſte
alibi idem repetit.

Parem graduum numerum omnibus in Baptiſterijs obſeruatum fuiſſe, deduco ex ſuprarelatis Auctoribus, qui eorundem graduum numeri miſteria exponunt.

Non omnia Baptiſteria eadem Minora ſemper habuiſſe vaſa, colligo ex S. Damaſi vita, apud Martium Mileſium Sarazanum, vbi hæc leguntur.

„ Quodam itaque tempore,
„ dum in vigilijs Pentecoſtes Sanctiſ-
„ ſimus Chriſti Confeſſor, vnà cum
„ Cardinalibus ſacrum Baptiſma cele-
„ braret, atque benedicto fonte, vna
„ cum eo Cardinales baptizarent, de
„ manu cuiuſdam Cardinalium
„ puerculus quidam trina merſione
„ peracta caſu cecidit, atque fontis
„ ima petijt, cumque omnes dole-
„ rent, ſtreperent, clamarent, atque
„ quid agerent, ignorarent, Patri
„ Sanctiſſimo Damaſo puerulum in
„ ima fontis cecidiſſe nuntiatum eſt,
„ quod vbi vir ſanctus comperijt;
„ illicò cuidam Miniſtrorum præce-
„ pit vt fontem ingrederetur, at-
„ que puerulum viuum abſtraheret:
„ cumque omnes clamarent, non
„ iam viuum, ſed mortuum fore;
„ Non, inquit Vir Sanctus, mortuum,
„ ſed viuum inueniet. Accepta ita-
„ que Patris Sancti benedictione,
„ Miniſter, cui iuſſum fuerat, fontem
„ ingreditur, atque puerulum, qui
„ mortuus putabatur ab imo fontis
„ abtraxit viuentem, & incolumen.
„ Quo facto Vir beatiſſimus glorifica-
„ bat Dñum, omneſque, qui aderant
„ Chriſti mirabilia exaltabat, & Da-
„ maſum Sanctiſſimum acclamabat.

Similis octogonalis figuræ fontem, præteritis annis me vidiſſe, recordor in antiquiſſima Tuſcaniæ Ciuitate, in Eccleſia S. Petri: diligenter eundem obſeruaui, tam intra, quàm extra ipſam Eccleſiam, vbi veteri Aqueductus, qui olim ad eundem fontem deferebant aquam, cernuntur.

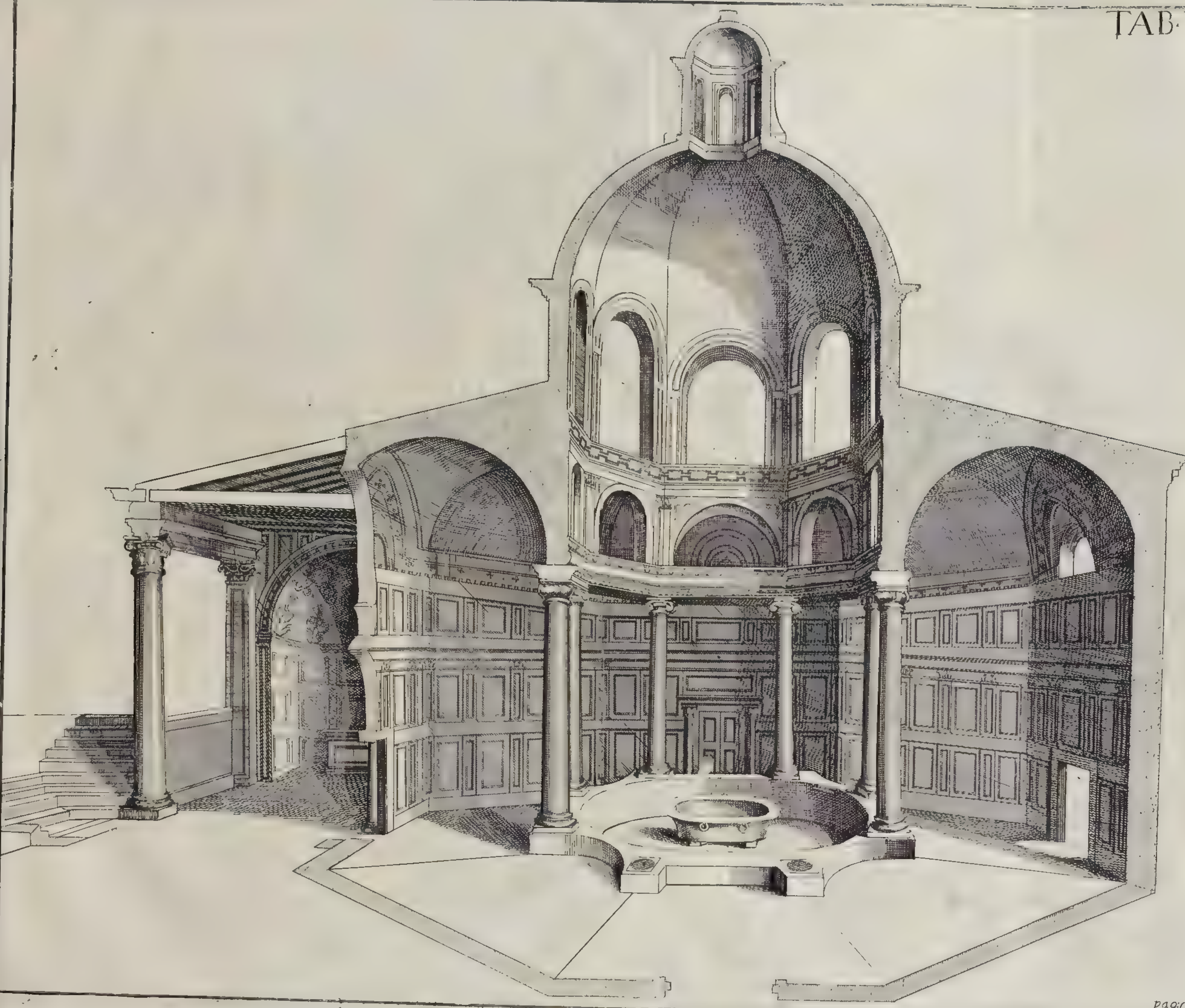
Nolo in lectoris gratiam omittere aliud exemplar Celebris Conſtantiniani Baptiſterij, quod ad huc propè Lateranum hic Romæ conſpicitur, ſed antiquus ornatus in elegantiſſimas, ac eruditas picturas Conſtantini geſta repræſentantes, à s.m. Vrbano VIII. immutatus eſt. Exemplar, quod in Tab. VIII. affero, eſt iuxta eandem formam, quæ tempore, s. m. Sixti PP. V. aſpiciebatur, quam formam illam antiquam eſſe iudico, cum parietes variorum marmorum incruſtationibus, iuxta antiquorum Romanorum morem obducti eſſent, vt in non nullis antiquis locis hic Romæ obſeruari poteſt, præſertim in Tribuna Eccleſiæ S. Praxedis.

CAPVT V.

De Valuis æneis in Archiepiſcopali Beneuentana Eccleſia exiſtentibus.

AB ipſis mundi incunabulis, primi noſtri Parentes, nempe filij Sethi, Adamique nepotes, cum rerum omnium cognouiſſent interitum, duas erexere columnas, vnam lapideam, lateritiam alteram, in quibus ea, quæ ad ſiderum obſeruationem perti-

TAB·VIII·

pag:24

pertinebant, delinearent; nam ſi lateritia ab imbribus deſtrueretur, lapidea permanens legentibus defectum primæ ſuppleret. Iſta ſcribit Ioſephus lib. 1. Antiquitat. Iudaic. quarum vnam ad ſuum vſque euum â temporum iniurijs præſeruatam teſtatur. Horum exemplum ſequutus eſt Mitres Egyptiorum Rex, qui in Ciuitate Heliopolis, ſiue Solis, duas erexit columnas, in quibus omnes ſcientias præſtantiores inſcripſit, obeliſcumque adinuenit, tradit id Plinius lib. 36. cap. 8. Poſterioribus verò ſæculis, vt res memoria dignæ ſeruarentur, illæ in tabulis æneis inſculptę fuère, vt Menſa Iſiaca Pignorij, ſiue tabula Bembina demonſtrat. Idque etiam factum fuiſſe, deducitur ex valuis argenteis, ac deinde æneis, quæ in Vaticana exſtabant Baſilica, ac in Eccleſia S. Pauli, & Metropolitana Piſarum, de quibus in noſtro opere de Veteribus Monimentis capite IV. V. VI. fati ſumus. Morem hunc etiam Beneuentis viguiſſe comperimus, quæ Ciuitas nobiliſſima, & antiquiſſima Samnitum Sedes eſt, quæ in Chriſtianæ Religionis exordio inter primas Vrbes Chriſtianam amplexata fuit religionem, cùm S. Photinum B. Petri diſcipulum primum, ac proprium Epiſcopum agnoſcat. Quamobrem Samni; Metropolis eſt effecta, & in ipſa religio omni ſeculo effulſit. In eadem igitur Metropolitana Eccleſia adhuc cernuntur æneæ valuę, varijs ornatæ hiſtorijs, at rudi manu inſculptę, quarum exemplar, cum earundem declarationibus, obſeruationibuſque ſub oculis ponimus in Tab. IX. Harum delineationem Eminentiſſimus, & Reuerendiſſimus D. Vincentius Ma-

A ria Cardinalis Vrſinus, Archiepiſcopus Beneuentanus, ſtudiorum cultor, rerumque antiquarum conſeruandarum ſtudioſiſſimus, meis precibus indulgens, mihi, ſumma cum humanitate, tranſmiſit. Dixi tantum Præſulem rerum antiquarum conſeruandarum ſtudioſiſſimum eſſe, cum pręſenti Anno 1696. quo hęc ſcribo, poſt celeberrimum Prouinciale Beneuentanum habitum Concilium, ſep-

B temdecim Epiſcoporum, ac multorum Abbatum, aliorumque Eccleſiaſticorum magno numero refertum, indefeſſam curam, & ſollicitudinem erga ſacras ędes priſtino nitori reſtituendas oſtendens, Primitialis ſuę Eccleſię ligneas valuas, ęneis laminis obductas, quæ per olitana tempora marcuerant, refecerit; ac quatuor ſupra quadraginta portiones ęneas deficientes denuò repoſuerit, inſuper etiam non nullas faſcias ęneas, pariter

C deſtructas ſimiliter addiderit. Quare priſtinum ſplendorem, quem longa annorum ſerie ipſę amiſerant valuę, reſtituit. De hac reſtauratione in Areola 33. ſequens mentio inſculpta fuit:

Reſtaurata menſ. Septemb. Ann. Dom. MDCXCIII. a Cardinali Vrſino Archiepiſcopo poſt Conc. Prouinciale habitum menſ. Aprili.

Fateor me non ſolùm ob ſum-

D mam humanitatem, qua idem Eminentiſſimus, & Reuerendiſſimus D. Cardinalis Archiepiſcopus, prę ſentium valuarum tranſmiſit exemplum; verùm etiam ob innumeras alias mihi largiter impertitas gratias illi deuinctum eſſe. At vnde diſceſſerat ſermo, reuertatur. Hę Valuę duas in partes diuiſę ſunt, vt ipſe Iconiſmus oſtendit. Ambę hę partes

in ſeptuaginta duo ſpatia, ſiue quadrata, aut areolas ſunt diſtinctę. In ſingulis quadratis, variæ imagines anaglyphico opere expreſſę cernuntur, quas in maiorem Lectoris notitiam declaro, cum non nullæ præſertim ſint, quę aliqua indigent exſplicatione.

1. In primo igitur quadrato, ſeu prima areola rudi modo Annunciatio B.M.V. expreſſa eſt, ipſaque ſedet. Ad dexteram ſtat Angelus, ad ſiniſtram, ni fallor alia mulier, has retro figuras, velum ſuſpenſum viſitur, in angulis arcus cameram formantis bini ſunt Angeli; in ipſius verò arcus ſummitate, interiùs murus cum pinnis obſeruatur. Non nulla hoc iconiſmo ad placitum Pictoris expreſſa animaduerto, nam in ſacro textu Lucæ cap. 1. n. 26. ſic legitur:

,, In menſe autem ſexto miſſus
,, eſt Angelus Gabriel à Deo in Ciui-
C ,, tatem Galileę, cui nomen Naza-
,, reth ad Virginem deſponſatam Vi-
,, ro, cui nomen erat Ioſeph de domo
,, Dauid, & nomen Virginis Maria,
,, & ingreſſus Angelus ad eam dixit:
,, aue gratia plena, Dominus tecum;
,, benedicta tu in mulieribus. Quæ cũ
,, audijſſet turbata eſt in ſermone eius
,, & cogitabat, qualis eſſet iſta ſaluta-
,, tio. Et ait Angelus ei: ne timeas Ma-
,, ria inueniſti enim gratiam apud De-
,, um; ecce concipies in vtero, & pa-
,, ries filium, & vocabis nomen eius
,, IESVM, hic erit magnus, & filius
,, Altiſſimi vocabitur, & dabit illi
,, Dominus Deus, Sedem Dauid,
,, Patris eius: & regnabit in domo
,, Iacob in æternum, & regni eius
,, non erit finis. Dixit autem Maria
,, ad Angelum. Quomodò fiet iſtud,
A ,, quoniam virum non conoſco?
,, reſpondens Angelus dixit ei: Spiri-
,, tus Sanctus ſuperuenit in te, & vir-
,, tus Altiſſimi obumbrabit tibi.
,, Ideoque & quod naſcetur ex te San-
,, ctum, vocabitur Filius Dei. Et ecce
,, Eliſabeth cognata tua, & ipſa con-
,, cepit filium in ſenectute ſua: & hic
,, menſis ſextus eſt illi, quę vocatur
,, ſterilis: quia non erit impoſſibile
,, apud Deum omne verbum. Dixit
B ,, autem Maria: Ecce Ancilla Domi-
,, ni mihi fiat ſecũdùm verbum tuum.

Et diſceſſit ab illa Angelus. Nullam igitur aliam perſonam cum Virgine extitiſſe, ſacer narrat Euangeliſta, nec vllum Patrum hoc narrare comperi. Imò contrarium Sanctus aſſerit Inſubrum Antiſtes Ambroſius, in lib. 2. de Virginibus ad Marcellinam, paulò poſt principium, vbi ſic: Hęc (ſcilicet Maria) ad ipſos ingreſſus Angeli

,, inuenta domi in penetralibus, ſine
,, comite, nequis intentionem abrum-
,, peret, nequis obſtreperet: neque
,, enim comites fæminas deſiderabat,
,, quę bonas comites cogitationes ha-
,, bebat. Quin etiam tum ſibi minus
,, ſola videbatur, cum ſola eſſet; nam
,, quemadmodum ſola, cui tot libri
,, adeſſent, tot Archangeli, tot Pro-
,, phetæ? Denique, & Gabriel eam
,, vbi reuiſere ſolebat, inuenit; & An-
D ,, gelum Maria, quaſi viri ſpecie mo-
,, ta, trepidauit, quaſi non incogni-
,, tum audito nomine recognouit.

Duos verò Angelos in angulis exſtantes potius placitum Pictoris, quàm myſticum ſenſum denotare, puto; niſi velimus dicere, quod Gabrielis ſocij, teſteſque ſint, ſed hoc ſacer Scripror non annuit. De muro vero cum pinnis aſſerere poſſumus, quod Pictor Nazareth

I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII
XIII
XIV
XV
XVI
XVII
XVIII
XIX
XX
XXI
XXII
XXIII
XXIV
XXV
XXVI
XXVII
XXVIII
XXIX
XXX
XXXI
XXXII
XXXIII
XXXIV
XXXV
XXXVI
XXXVII
XXXVIII
XXXIX
XL
LORVI NI
XLI
XLII
XLIII
EPS ALARI NI
XLIV
XLV
EPS AVELLI NI
XLVI
XLVII
EPS STE AGA THE
XLVIII
XLIX
EPS LI MOSA NI
L
EPS TELE SIE
LI
LII
LIII
EPS MONTIS MARANI
LIV
EPS WL TV RARI EN SIS
LV
LVI
EPS LESE NE
EPS ALI FII
LVIII
EPS BOIA NI
LIX
EPS RE VEN ZI
LX
EPS FRE QUEN TI
LXI
EPS ARIA NI
LXII
EPISCOPUS ASCULI
LXIII
EPS BI VINI
LXIV
EPS GUAR DIE
LXV
EPS DRA CONA RIE
LXVI
EPS CI VICA TIS
LXVII
EPS TER MULI
LXVIII
EPISCOPUS LUCERIE
LXIX
EPISCOPUS FLORENTINI
LXX
EPISCOPUS TORCIBULI
LXXI
EPS VICI
LXXII

pag 126

zareth Ciuitatem exprimere voluit, A
de qua ſupra ſermo fuit: & hæc de
prima areola, modo ad ſecundam.

2. Secundus hic Iconiſmus laudatam Beatiſſimam Virginem Eliſabeth Cognatam ſuam viſitantem repræſentat: de qua præcitatus textus n. 38. ſic loquitur -- Exurgens autem
„ Maria in diebus illis abijt in mon-
„ tana cum feſtinatione, in Ciuitatem
„ Iuda. Et intrauit in domum Zac-
„ chariæ, & ſalutauit Eliſabeth. B
modò ad tertiam.

3. Oh infelicitas, & inſcitia temporum declamandum eſt, quibus Pictoribus ſacra delineandi myſteria, pro ſuo arbitrio erat data poteſtas; Animaduertimus enim in hac tertia areola, quòd Chriſti Natiuitas exprimatur, ſed diuerſa admodum ab ea, quæ in ſacro deſcribitur Euangelio; de hac enim cap. 2. Lucæ, n. 7. ſic narratur: Et peperit filium ſuum C
„ Primogenitū, & pannis eum inuo-
„ luit, & reclinauit eum in præſepio.
Nulla igitur mulier, quæ Beatiſſimæ Virgini inſeruiret indicatur; ſed apertè dicitur inuoluit, nempe quòd ipſa met has partes peregerit. Audiamus propterea aliquem ex Patribus, quid in hoc loco ſenſerit. Sub oculis occurrit Zaccharias Epiſcopus Chryſopolitanus, qui de Concordia Euangeliſtarum cap. 5. prope finem, poſtquam D
ſacri textus retulit verba ſequentia
„ continuat. Et pannis eum inuo-
„ luit. Qui mundum vano veſtit
„ ornatu, vilibus induitur, vt ſtolam
„ immortalitatis reciperemus; Ma-
„ nus, pedeſque cunis adſtringuntur,
„ vt noſtræ manus ad benè operan-
„ dum, pedes noſtri in viam pacis di-
„ rigantur. In præſepio reclinatur, ut
„ fideles omnes, ſancta videlicet ani-
„ malia, carnis ſuæ frumento reficeret,
„ qui panis eſt Angelorum. In anguſto
„ præſepi continetur, vt nos per Cœ-
„ leſtis regni gaudia dilatet; non in
„ domo parentum natus eſt Domi-
„ nus, vt oſtenderet per humanita-
„ tem aſſumptam, quaſi in alieno
„ naſcebatur, non ſecundum poteſta-
„ tem, ſed ſecundùm naturam hu-
„ manitatis. Nam de poteſtate eius
„ ſcriptum eſt, in propria venit. Et
„ quia omnis caro fænum; factus ho-
„ mo Deus fœnum noſtrum vertit
„ in frumentum, de ſe ipſo dicens;
„ niſi granum frumenti cadens in ter-
„ ram mortuum fuerit, ipſum ſolum
„ manet. Vnde, & natus in præſepi
„ reclinatur. Ioannes Chriſoſtomus:
„ Reclinauit puerum mater. Ioſeph
„ autem non audebat attingere, quem
„ ſciebat de ſe non eſſe generatum.
„ Quicunque es pauper, accipe con-
„ ſolationem. Ioſeph, & Maria Ma-
„ ter Domini, non habent ſeruulum,
„ non ancillam, non iumentum; ipſi
„ ſunt Domini, & famuli. Non au-
„ det paupertas timida inter diuites
„ accedere, in diueriſorum vadunt:
„ Naſcitur in ſtabulo, qui de ſtercore
„ inopem leuat. In ſtercore Iob ſe-
„ debat, & poſtea coronatus eſt.
Quare apertè demonſtratur Pictoris licentia in hoc delineando ſacro miſterio; nam in figura I. Beatiſſima Virgo, humi veluti in lecto iacens; exprimitur: fig. 2. indit, ni fallor, mulierem, quæ ius ad propinandum Beatiſſimæ Virgini defert. Tres hoc in loco cernuntur figuræ, nempe duæ mulieres genuflexæ, quarum vna Ieſum præ manibus tenet; alia verò lineum pānum videtur deferre. 4. fig. dormientem

tem virum deſignat, quem nullum alium eſſe arbitror, quàm Ioſephum Virum Mariæ. 5. fig. autumo præſepe denotare, ſed admodum male expreſſum, cum diuinare minimè poſſim; an duæ figuræ illic expreſſæ Bouem, & Aſinum repræſentent. Super arcum hinc inde in angulis, duo cernuntur Angeli, per quos Angelorum chorum in Chriſti Natiuitate adſtantem exprimere voluiſſe Pictorem iudico; At antequam huius areolæ explicationem abſoluam, Pictoris inſcitia forte ita excuſabitur. Illius nimis accurata fuit in delineando circumſpectio, contentus enim minimè fuit, ſacrum hoc myſterium iuxta Euangelicam narrationem delineare; ſed voluit plus ſapere, quàm ſapere par erat, nempe voluit vltra Euangelia alios reuoluere libros, inter quos illum de Natiuitate Saluatoris, & de Sancta Maria, & de obſtetrice Saluatoris, quem inter apochryphos reijcit ſummus ille Pontifex Gelaſius in cap. Sancta Romana Eccleſia diſtinct. 15. Quamobrem mirum non eſt, ſi Pictor errauit, cùm voluit falcem in alienam ponere meſſem. Satis de hac areola; modò ad quartam.

4. Clariùs, & abſque vlla ambage, hoc exprimitur myſterium, ſcilicet Angelus ad Paſtores; de quo præcitatus Lucas dicto cap. 2. n. 5. ſic loquitur:
„ Et Paſtores erant in Regione ea-
„ dem vigilantes, & cuſtodientes vi-
„ gilias noctis ſuper gregem ſuum.
„ Et ecce Angelus Domini ſtetit iu-
„ xta illos, & claritas Dei circum-
„ fulſit illos, & timuerunt timore
„ magno: Et dixit illis Angelus; no-
„ lite timere; ecce enim Euangelizo
„ vobis gaudium magnum, quod
A „ erit omni populo, quia natus eſt vo-
„ bis hodie Saluator, qui eſt Chri-
„ ſtus Dominus in Ciuitate Dauid.
„ Et hoc vobis ſignum: inuenietis
„ infantem pannis inuolutum, & po-
„ ſitum in præſepio.

5. Aperta ſunt, quæ in hac areola exponuntur, nempe tres Magi capitibus coronatis, equiſque inſidentes, qui ſtellâ duce, iter faciunt; de quibus Euangeliſta Matthęus c. 2. n. 1. 5.
B „ Cùm ergo natus eſſet Ieſus in Beth-
„ lehem Iuda, in diebus Herodis Re-
„ gis; ecce Magi ab Oriente venerunt
„ Ieroſolymã dicentes, vbi eſt, qui na-
„ tus eſt Rex Iudęorũ, vidimus enim
„ ſtellam eius in Oriente, & venimus
„ cum muneribus adorare eum. Et
„ num. 9. & ecce ſtella, quam vide-
„ rant in Oriente antecedebat eos,

6. In 6. repræſentantur quadrato Magi, qui cum Herode loquuntur C Rege, de qua collucutione nuper laudatus Matthęus eodẽ c. 2. n. 7. ſic narrat:
„ Tunc Herodes clam vocatis
„ Magis diligenter didicit ab eis tem-
„ pus Stellæ, quæ apparuit eis, &
„ mittens illos in Bethlehem dixit:
„ ite, & interrogate diligenter de
„ puero, & cum inueneritis, denuntia-
„ te mihi, vt & ego veniens adorem
„ eum.

7. Eorundem Magorũ continuaD tur hiſtoria, quæ ita ab eodem Euangeliſta in citato capite n. 9. deſcribitur:
„ Qui cum audijſſet Regem abierunt,
„ & ecce ſtella, quam viderant in O-
„ riente antecedebat eos, vſque dum
„ veniens ſtaret ſupra, vbi erat puer.
„ Videntes autem ſtellam gauiſi ſunt
„ gaudio magno valdè, & intran-
„ tes domum inuenerunt puerum
„ cum Maria matre eius, & proci-

dentes

„ dentes adorauerunt eum: & apertis A
„ Thesauris suis obtulerunt ei mune-
„ ra aurum, thus, & Myrrham.

8. In 8. loco eiusdem historiæ series describitur; nempe, quòd Angelus in somnio Magis apparuit, quam laudatus Euangelista his verbis enunciat n. 12. præfati capitis.

„ Et responso accepto in somnis, ne
„ redirent ad Herodem, per aliam
„ viam reuersi sunt in regionem suā.

Fusè, & eruditè hanc Trium Mago- B rum Euangelicam Historiam elucubrauit Melchior Inchoffer ex Societate Iesu.

9. sequitur historiæ narratio; nempe in somni is Iosepho Angeli apparitio, quam sic idem exponit Matthæus num. 13. -- Qui cum recessis-
„ sent, ecce Angelus Domini appa-
„ ruit in somnis Ioseph dicens, surge,
„ & accipe puerum, & Matrem eius,
„ & fuge in Ægiptum, & esto ibi, C
„ vsque dum dicam tibi; futurum est
„ enim, vt Herodes quærat puerum
„ ad perdendum eum.

10 Hac in areola Pictor historiæ continuationem delineauit, sed aliquid de suo addere voluit; nam sacer Euangelista narrationem prosequitur hoc modò -- Qui consurgens accepit
„ puerum, & matrem eius nocte,
„ & successit in Ægyptum -- Quare tres tantum fuisse in hac fuga, deduci- D tur, scilicet Ioseph, qui Iesum sinistro dafert humero innixum, & B. V. Mariam asino insidentem. Pictor autem quartam personam addere voluit, nempe virum, qui asinum stimulat.

11. Alia eiusdem historiæ pars, in hoc iconismo repræsentatur, scilicet Innocentium strages, quæ ab eodem Euangelista relata, sic se habet:
„ Tunc Herodes videns, quoniam
„ illusus esset â Magis, iratus est val-
„ de, & mittens occidit omnes pue-
„ ros, qui erant in Bethlehem, & in
„ omnibus finibus eius à bimatu, &
„ infra secundùm tempus, quod ex-
„ quesierat â Magis.

12. In hoc exprimitur Iconismo D. N. I. Christi Circumcisio, quam sic describit S. Lucas cap. 2. num. 21.
„ Et postquam consumati sunt dies
„ octo, vt circumcideretur puer: Vo-
„ catum est nomen eius Iesus, quod
„ vocatum est ab Angelo priùs quàm
„ in vtero conciperetur.

13. Eiusdem capitis prosequitur historia, demonstraturque Iesus inuentus in Ierusalem in medio Doctorum, vt num. 44. vbi sic: Existi-
„ mantes autem illum esse in comi-
„ tatu, venerunt iter diei, & require-
„ bant eum inter cognatos, & notos.
„ Et non inuenientes, regressi sunt in
„ Ierusalem requirentes eum. Et fa-
„ ctum est post triduum, inuenerunt
„ eum in templo sedentem in medio
„ Doctorum; audientem illos, & in-
„ terrogantem eos. Stupebant autem
„ omnes, qui eum audiebant super
„ prudentia, & responsis eius. Et vi-
„ dentes admirati sunt. Et dixit ma-
„ ter eius ad illum: Fili, quid fecisti
„ nobis sic? Ecce pater tuus, & ego
„ dolentes, quærebamus te. Et ait
„ ad illos: quid est, quod me quære-
„ batis: nesciebatis, quia inhis, quæ
„ Patris mei sunt oportet me esse:

Mater alloquens filium ostenditur sub fig. 1. & sub fig. 2. puer Iesus.

14. Iesu Baptisma in flumine Iordano delineatur: in hoc sacro exprimēdo mysterio duos obseruo Baptisma

tisma

incorrect

tiſmatis ritus, alterum per immerſionem, alterum verò per aſperſionem. De ambabus huiuſmodi ritus formis diſſeruimus ſupra in capite IV.

15. Canæ Galileæ nuptiæ hac in areola notantur: ſic eas ſcribit Diuinitatis intimus, & ſine pari contemplator Ioannes Euangeliſta cap. 2.
„ Et die tertia nuptiæ factæ ſunt in
„ Cana Galileę:& erat mater Ieſu ibi:
„ Vocatus eſt autem Ieſus, & diſcipu-
„ li eius ad nuptias.

17. Alterius Euangeliſtæ Marci in hoc quadrato ſacra deſignatur hiſtoria, quando nempe Ieſus apparuit Diſcipulis in littore maris vt in cap. 6. n. 47. idem narrat Euangeliſta:
„ & cum ſerò eſſet, erat nauis in me-
„ dio mari, & ipſe ſolus (ſcilicet Ie-
„ ſus) in terra, & videns eos labo-
rantes in remigando.

17. Continuatio eiuſdem ſacræ hiſtoriæ expreſſa eſt in hac Icone, quando ſcilicet Ieſus ambulans ſupra mare acceſſit ad eos, vt num. 48.
„ & circa quartam vigiliam noctis ve-
„ nit ad eos ambulans ſupra mare,
„ & volebat præterire eos. At illi,
„ vt viderunt eum ambulantem ſupra
„ mare putauerunt phantaſma eſſe,
„ & exclamauerunt. Omnes enim
„ viderunt eum, & conturbati ſunt,
„ & ſtatim locutus eſt cum eis, & di-
„ xit eis: confidite, ego ſum, nolite
„ timere.

18. Magni illius miraculi ſpectatur hoc in loco hiſtoria, quando ſcilicet Dominus quatuor Virorum millia ſeptem panibus, pauciſque piſciculis ſatiat, ſublatis ſeptem ſportarum reliquijs: Sic idem refert miraculum Euangeliſta Matthæus cap. 15. n. 32.
„ Ieſus autem conuocatis Diſcipulis
„ ſuis, dixit: miſereor turbæ, quia tri-
„ duo iam perſeuerant mecum, &
„ non habent, quod manducent, &
„ dimittere eos ieiunos nolo, ne defi-
„ ciant in via: & dicunt ei diſcipuli:
„ vnde ergo nobis in deſerto panes
„ tantos, vt ſaturemus turbam tan-
„ tam? Et ait illis Ieſus: quot habe-
„ tis panes? At illi dixerunt: ſeptem,
„ & paucos piſciculos. Et præcepit
„ turbæ, vt diſcumberent ſuper ter-
„ ram. Et accipiens ſeptem panes,
„ & piſces, & gratias agens fregit, &
„ dedit Diſcipulis ſuis, & diſcipuli
„ dederunt populo. Et comederunt
„ omnes, & ſaturati ſunt. Et quod
„ ſuper fuit de fragmentis tulerunt
„ ſeptem ſportas plenas. Erant au-
„ tem, qui manducauerant, quatuor
„ millia hominum, extra paruulos,
„ & mulieres.

19. Collocutionem Ieſus cum muliere Samaritana Iconiſmus iſte deſignat, de qua Ioannes cap. 4. n. 6.
„ Erat autem ibi fons Iacob. Ieſus er-
„ go fatigatus ex itinere ſedebat ſic
„ ſupra fontem. Hora erat quaſi ſex-
„ ta. Venit mulier de Samaria hau-
„ rire aquam. Dicit ei Ieſus: Da mihi
„ bibere (Diſcipuli enim eius abierant
„ in Ciuitatem, vt cibos emerent)
„ Dicit ergo illi mulier illa Samarita-
„ na: quomodo tu Iudæus cum ſis,
„ bibere à me poſcis, quæ ſum mu-
„ lier Samaritana? non enim cou-
„ tuntur Iudæi Samaritanis. Reſpon-
„ dit Ieſus, & dixit ei: Si ſcires Do-
„ num Dei, & quis eſt, qui dicit tibi:
„ da mihi bibere: tu forſitan petiſſes
„ ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam.
„ Dicit ei mulier: Domine, neque
„ in quo haurias, habes, & puteus al-
„ tus eſt: Vnde ergo habes aquam vi-
uam;

,, uam? Numquid tu maior es patre A
,, nostro Iacob, qui dedit nobis pu-
,, teum, & ipse ex eo bibit, & filij
,, eius, & pecora eius. Alia omitto
breuitatis causa.

20. Cęcus illuminatus à Christo ostenditur in hoc quadrato, quam historiam idem Ioannes cap. 9. recitat:
,, Et præteriens Iesus vidit hominem
,, Cæcum à Natiuitate, & interroga-
,, uerunt eum discipuli eius: Rabbi!
,, quis peccauit, hic, aut parentes eius, B
,, vt Cæcus nasceretur? respondit
,, Iesus: Neque hic peccauit, neque
,, parentes eius, sed vt manifestentur
,, opera Dei in illo. Me oportet ope-
,, rari opera eius, qui misit me, do-
,, nec dies est: venit nox, quando ne-
,, mo potest operari: quamdiu sum
,, in mundo, lux sum mundi. Hæc
,, cum dixisset, expuit in terram, & fe-
,, cit lutum ex sputo, & liniuit lutum
,, super oculos eius, & dixit ei: vade, C
,, laua in natatoria Siloe (quod in-
,, terpretatur missus. Abijt ergo, & la-
,, uit, & venit videns. Figura notata
num. 1. fortasse designat Cæcum, qui se lauat in natatoria Siloe. At quantum Pictor hallucinatus sit, nemo non videt: nam linguarum totius antiquitatis doctissimus Scriptor, orbisque miraculum Diuus Hieronymus narrat; Siloam esse fontem ad radices montis Sion, qui non iugibus aquis, sed incertis horis, diebusque D ebulliat, & per terram concaua, & antra saxi durissimi magno cum sonitu excurrat. Clarissimè ergo apparet, quòd loco fontis, siue Piscinæ peluim, aut simile vas efformavit.

21. Licet omnia â Iesu patrata miracula insignia sint, tamen inter insigniora iure enumerandum est istud Lazari resurectionis, de quo Dei dilectus Ioannes cap. 11. fusè narrat. In hoc igitur iconismo Maria Magdalena, ad Iesus pedes prostrata, cernitur, de qua Euangelista sic fatur:
,, Maria ergo cum venisset, vbi erat
,, Iesus, videns eum cecidit ad pe-
,, des eius: paulò post addit: Iesus
,, autem eleuatis sursum oculis dixit:
,, Pater gratias tibi ago, quoniam
,, audisti me, ego autem sciebam,
,, quia semper me audis, sed propter
,, popolum, qui me circumstat, dixi,
,, vt credant, quia tu me misisti. Hęc
,, cum dixisset, voce magna clamauit:
,, Lazare veni foras, & statim prodijt,
,, qui fuerat mortuus, ligatus, pedes,
,, & manus institis, & facies illius
,, sudario erat ligata.

22. Duorum Euangelistarum narrationes complectitur quadratum hoc: prima est Marci cap. 11. in quo describitur Iesu in Ierusalem triupmhalis ingressus, quem sic idem Euangelista Marcus recitat. -- Et
,, duxerunt pullum ad Iesum, & im-
,, ponunt illi vestimenta sua, & se-
,, dit super eum. Multi autem ve-
,, stimenta sua strauerunt in via,
vt inuunt figuræ S. verò Lucas cap. 19 alteram sic prosequitur narrationem:
,, Et ingressus perambulabat Iericho.
,, Et ecce vir nomine Zacchæus: &
,, hic princeps erat Publicanorum,
,, & ipse diues: & quærebat videre
,, Iesum, quis esset, & non poterat
,, præ turba, quia statura pusillus
,, erat. Et præcurrens ascendit in ar-
,, borem Sycomorum, vt videret
,, eum, quia inde erat transiturus.
,, Et cum venisset ad locum, suspi-
,, ciens Iesus vidit illum, & dixit ad
,, eum: Zacchæe festinans descende;

quia

„ quia hodie in domo tua oportet A „ me manere.

23. Christi cum discipulis cænam, in qua eisudem sacratissimi corporis Mysterium institutum fuit, repræsentat hæc areola. Sacer textus Matthęi cap. 26. n. 26: sic loquitur: „ Cænantibus autem eis, accepit Iesus „ panem, & benedixit, ac fregit, „ deditque discipulis suis, & ait. ac- „ cipite, & comedite: hoc est corpus „ meum. Et accipiens calicem gratias B „ egit, & dedit illis dicens: bibite „ ex hoc omnes: Hic est enim san- „ quis meus noui Testamenti, qui „ pro multis effundetur in remissio- „ nem peccatorum. Dico autem vo- „ bis: non bibam amodo de hoc ge- „ nimine vitis, vsque ad diem illum, „ cum illud bibam vobiscum nouum „ in regno Patris mei.

24. Sacram hanc prosequitur historiam Ioannes in hoc loculamento expressam. Sic eam idem C Euangelista cap. 13. num. 4. narrat: „ Surgit Iesu à Cæna, & ponit vesti- „ menta sua, & cum accepisset linte- „ um præcinxit se. Deinde mittit „ aquam in peluim, & cæpit leuare „ pedes discipulorum, & extergere „ linteo, quo erat præcinctus. Venit „ ergo ad Simonem Petrum. Et di- „ cit ei Petrus: Domine tu mihi la- „ uas pedes? Respondit Iesus, & di- D „ xit ei; quod ego facio tu nescis mo- „ do, scies autem postea. Dicit ei „ Petrus: Non lauabis mihi pedes in „ æternum. Respondit ei Iesus: si „ non lauero te, non habebis partem „ mecum. Dicit ei Simon Petrus: „ Domine non tantùm pedes meos, „ sed & manus, & caput. Dicit ei Ie- „ sus, qui lotus est, non indiget, nisi, „ vt pedes lauet, sed est mundus to- „ tus. Et vos mundi estis, sed non „ omnes.

25. Clarè patet imago hæc, nam Christum orantem in horto repræsentat, de quo laudatus Sanctus Ioannes cap. 18. 1.-- Hæc cùm dixisset „ Iesus egressus est cum discipulis „ suis trans torrentem Cedron, vbi „ erat hortus, in quem introiuit ipse, „ & discipuli eius. Et Lucas cap. 22. „ num. 40. Et cùm peruenisset ad „ locum, dixit illis: orate ne intretis „ intentationem. Et ipse auulsus est „ ab eis, quantum iactus est lapidis: & „ positis genibus orabat dicens: Pa- „ ter si vis, transfer calicem istum â „ me. Verumtamen non mea volun- „ tas, sed tua fiat. Apparuit autem „ illi Angelus de Cœlo confortans „ eum.

26. Sequitur huius historiæ repræsentatio, quæ sic ab eodem Euangelista Luca citato cap. 22. n. 45. continuatur: „ Et cùm surrexisset ab oratione, & „ venisset ad discipulos suos, inuenit „ eos dormientes præ tristitia: & ait „ illis: quid dormitis? surgite, orate, „ ne intretis in tentationem.

27. Continuatur historia à nuper citato Ioanne in eodem cap. 18. num 2. videlicet -- Sciebat autem, & „ Iudas, qui tradebat eum, locum: „ quia frequenter conuenerat illuc „ cum discipulis suis. Iudas ergo „ cùm accepisset cohortem, & â Pon- „ tificibus, & Phariseis ministros, „ venit illuc cum lanternis, & facibus, „ & armis. Iesus itaque sciens omnia, „ quæ ventura erant super eum, pro- „ cessit, & dixit eis. Quem quæritis? „ Responderunt ei. Iesum Nazare- „ num. Dicit eis Iesus: Ego sum.

Habat

,, Stabat autem, & Iudas, qui tra- A
,, debat eum, cum ipsis. Vt ergo dixit
,, eis: ego sum, abierunt retrorsum,
,, & ceciderunt in terram.

28. Itidem eiusdem sacræ histo-
riæ continuatio est, vt numero 12.
,, Cohors ergo, & Tribunus, & mi-
,, nistro Iudæorum comprehende-
,, runt Iesum, & ligauerunt eum, &
,, adduxerunt eum ad Annam.

29. Christus deinde ductus ad
Caipham Pontificem, qui interroga- B
uit Iesum de discipulis suis, & de
doctrina eius, vt num. 19.

30. Iudæ proditio designatur in
hisce figuris, de qua Matthæus cap.
26. n. 14.-- Tunc abijt vnus de duo-
,, decim, qui dicebatur Iudas Iscario-
,, tes, ad principes Sacerdotum, &
,, ait illis: Quid vultis mihi dare, &
,, ego vobis eum tradam? At illi
,, constituerunt ei triginta argenteos.

24. Idem Matthæus cap. 27. n. 3. C
his verbis præsẽtem explicat figuram.
,, Tunc videns Iudas, qui eum tra-
,, didit, quod damnatus esset, pœ-
,, nitentiâ ductus retulit triginta ar-
,, genteos principibus Sacerdotum,
,, & senioribus dicens: peccaui tradens
,, sanguinem iustum. At illi dixe-
,, runt: quid ad nos? tu videris. Et
,, proiectis argenteis in templo reces-
,, sit: & abiens laqueo se suspendit.

32. Ter Pertrus Iesum negat, D
Gallusque cantat, quare Petrus re-
cordatus verbi Iesu egressus foras
fleuit amarè, vt innuit figura hæc, &
recitat Euangelista Matthæus cap. 26.
num. 75.

33. Pilatus existimans, Iesum esse
iustum, lauat manus coram populo:
sic idem Matthæus cap. 27. num. 24.
,, Videns autem Pilatus, quia nihil
,, proficeret, sed magis tumultus fie-
,, ret: acceptâ aquâ, lauit manus co-
,, ram populo.

34. Numerum vero 26. eiusdem
capitis præsens declarat iconismus:
,, Iesum autem flagellatum tradidit
,, eis, vt crucifigeretur.

35. Sequentis numeri 27. areolæ
hoc manifestat mysterium: ibi sic:
,, Tunc milites Præsidis suscipientes
,, Iesum in prætorium, congregaue-
,, runt ad eum vniuersam cohortem,
,, & exuentes eum clamyde coccinea
,, circumdederunt, & plectentes co-
,, ronam de Spinis posuerunt supra
,, caput eius, & arundinem in dex-
,, tera eius, & genu flexo ente eum,
,, illudebant ei dicentes: aue Rex Iu-
,, dæorum.

36. Itidem ex num. 32. apparet
præsentis iconis explicatio, nempe:
,, Exeuntes autem inuenerunt ho-
,, minem Cyrenæum, nomine Simo-
,, nem, hunc angariauerunt, vt tolle-
,, ret Crucem eius.

37. Patens est figura hæc, cùm
Christum Crucifixum ostendat: ani-
maduersione digna sunt, Christus
Crucifixus cum quatuor clauis, ac
B.V. flens propè S. Ioannem, qui ad
eius sinistram stat.

38. Dominus noster Iesus Chri-
stus sindone inuolutus, & in monumẽ-
to positus designatur; ita describitur
ab Euãgelista Matthæo cap. 27. n. 57.
,, Cùm autem sero factum esset, venit
,, quidam homo diues ab Arimathęa
,, nomine Ioseph, qui & ipse disci-
,, pulus erat Iesu. Hic accessit ad Pi-
,, latum, & petijt corpus Iesu. Tunc
,, Pilatus iussit, reddi corpus, & acce-
,, pto corpore, Ioseph inuoluit illud
,, in sindone munda, & posuit illud

,, in monumento ſuo nouo, quod ex- A
,, ciderat in petra.

39. Chriſti ad inferos deſcenſio demonſtratur; de cuius deſcenſu plures locuti ſunt Patres, inter quos videndus Anaſtaſius Sinaita Ananogicarum contemplationum in Hexameron lib. 7. poſt medium, de ijs, quæ fuerunt poſt ſextum diem, ac Lucas Tudenſis lib. 2. cap. 13. qui ſic ait.
,, Quibuſdam quærentibus certifica-
,, ri auctoritatibus diuinis, vtrum in B
,, emiſſione ſui Spiritus, ad inferos
,, deſcenderit, vel ſtatim Sanctorum
,, animas de poteſtate tenebrarum li-
,, berauerit Dei filius, prout vires
,, ſcientiolæ noſtrę ſuppetunt, reſ-
,, pondemus. Legitur in paſſione
,, Domini, quod petræ ſciſſæ ſunt, &
,, monumenta aperta ſunt, & multa
,, Corpora Sanctorum, qui dormie-
,, rant ſurrexerunt. Hoc ſtatim poſt
,, quam emiſit Chriſtus Spiritum, C
,, fuit factum, vt reſurrectio Sancto-
,, rum oſtenderet, mortuorum San-
,, ctorum animas de inferorum car-
,, cere liberari. Etenim iniuſtum eſſet,
,, & valdè à ratione diſſonum, vt vni-
,, uerſitatis pretio à Dei filio in ipſius
,, morte dato, vlterius Sancti, qui
,, deceſſerant, detinerentur captiui.

40. Redemptoris apparitio Mariæ Magdalenæ, quæ ipſum horticolam eſſe putauit, vt narrat Euangeliſta D Ioannes capit. 20. num. 25. Mulier,
,, quid ploras? Dicit eis: quia tule-
,, runt Dominum meum, & neſcio
,, vbi poſuerunt eum. Hæc cum di-
,, xiſſent conuerſa eſt retrorſum, & vi-
,, dit Ieſum ſtantem, & non ſciebat,
,, quia Ieſus eſt: Dicit ei Ieſus: Mu-
,, lier quid ploras? quem quæris? Il-
,, la exiſtimans, quia hortulanus eſ-
,, ſet, dicit ei: Domine, ſi tu ſuſtu-
,, liſti eum, dicito mihi, vbi poſuiſti
,, eum, & ego eum tollam. Dicit ei
,, Ieſus. Maria. Conuerſa illa dicit ei:
,, Rabboni (quod dicitur Magiſter)
,, Dicit ei Ieſus: noli me tangere, non
,, dum enim aſcendi ad Patrem
,, meum; vade autem ad fratres, &
,, dic eis, aſcendo ad Patrem meum,
,, & Patrem veſtrum; Deum meum,
,, & Deum veſtrum.

41. Epiſcopi imago in hoc loculo apparet, de quo infra ad numerum 46. cum tres ſuperſint Chriſti miracula hiſce in valuis expreſſa, quare nę interrumpatur hiſtoriæ narratio, illam continuamus.

42. Diſcipulis in Emmaus euntibus Chriſtus apparuit, quem cognouerunt in fractione panis. Ita Lucas cap. 24. nu. 28. Et appropin-
,, quauerunt Caſtello, quò ibant: &
,, ipſe ſe finxit longiùs ire. Et coege-
,, runt illum dicentes: mane nobiſ-
,, cum, quoniam adueſperaſcit, &
,, inclinata eſt iam dies. Et intrauit
,, cum illis. Et factum eſt, dum re-
,, cumberet cum eis, accepit panem,
,, & benedixit, & fregit, & porrige-
,, bat illis, & aperti ſunt oculi eorum,
,, & cognouerunt eum: Et ipſe eua-
,, nuit ex oculos eorum. Et dixerunt
,, ad inuicem: nonne cor noſtrum ar-
,, dens erat in nobis, dum loquere-
,, tur in via, & aperiret nobis Scrip-
,, turas? & ſurgens eadem hora re-
,, greſſi ſunt in Ieruſalem, & inuene-
,, runt congregatos vndecim, & eos,
,, qui cum illis erant dicentes: quod
,, ſurrexit Dominus verè, & apparuit
,, Simoni. Et ipſi narrabant, quæ
,, geſta erant in via; & quomodo co-
,, gnouerunt eum in fractione panis.

43. Thomæ cum reliquis Discipulis Iesus corpus præbens palpandũ figuratur, vt exponit diuinarũ rerum contemplator Aquila Ioannes in cap. 20. num. 24. Thomas autem vnus „ ex duodecim,qui dicitur Dydimus, „ non erat cum eis, quando venit Iesus. Dixerunt ergo ei alij Discipuli: vidimus Dominum: ille autem „ dixit eis: nisi videro in manibus „ eius fixuram clauorum, & mittam „ digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meam in „ latus eius non credam. Et post octo „ dies iterum erant Discipuli eius intus; & Thomas cum eis. Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio, „ & dixit pax vobis. Deinde dicit „ Thomæ: infer digitum tuum huc, „ & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, „ & noli esse incredulus, sed fidelis. „ Respondit Thomas, & dixit ei: „ Dominus meus, & Deus meus. „ Dixit ei Iesus: quia vidisti me Thoma credidisti: Beati, qui non viderunt, & crediderunt.

44. Item se se offert alia Episcopi imago; sed huius explicationem ob supra allatam causam differimus, & sequentis numeri explicationem continuamus.

45. Christus in Coelum ascendens demonstratur hac in areola, vt sæpe citatus Lucas cap. 24. n. 50. exponit vbi sic: Eduxit autem eos foras „ in Bethaniam: & eleuatis manibus „ suis benedixit eis. Et factum est, „ dum benediceret illis, recessit ab „ eis, & ferebatur in Coelum.

46. Alius exprimitur Episcopus, de quo mox.

47. In hoc quadrato Archipræsul Beneuentanus designatur, vt ex Thiara apparet, quam ad instar Pontificiæ esse, asserit Pompeius Sarnellus ad præsens dignissimus Vigiliensis Episcopus in suis Memorijs Cronologicis Episcoporum, & Archiepiscoporum Beneuentanorum num. 82. vbi Beneuentanos Archiepiscopos asserit, Camelauciũ ad instar Romani Pontificis gestasse, vnica tantum corona, quam nos tamen potiùs regnum nominamus: subinde addit, eundem Beneuentanum Archiepiscopum olim duos supra triginta habuisse Suffraganeos, quos ibidem enumerat: & ex illis non nulli hisce in valuis expressi sunt; alij verò desiderantur. Vnde conijcitur valuas has constructas fuisse postquam hi Suffraganei cessarunt, qui præfatis visuntur in valuis. Sub n. 41. legitur Episcopus Montis Corbini, qui hodie Vulturariensi perpetuo vnitus est. sub num. 46. est Episcopus Abbellini, qui & Auellini nostris hisce temporibus nuncupatur.

48. Episcopum S. Agatæ imago hæc denotat, quæ Gothorum appellatur.

49. Laruam capitis Gryphi ad valuarum ornatum, cuius ex ore magnus pendet annulus, repræsentat.

50. Limosanum Episcopum ostendit, qui hodie amplius non extat, cum illius Episcopatus Mensæ Archiepiscopali Beneventanæ coniunctus fuerit.

51. Lesinæ Episcopum designat, qui itidem Metropoli vnitus fuit.

52. Alia Larua, quę Pardi caput pariter ostendit, cuius ex ore annulus pendet.

53. Similiter alia Larua aliud Pardi

di caput eodem modo præſefert. A

54. Epiſcopus Montis Marani expreſſus hic occurrit.

55. Vulturarienſem Epiſcopum hæc denotat imago.

56. Similiter ad ornatum alia hic appoſita larua, vt num. 49.

57. Teleſiæ, ſiue Teleſinus Epiſcopus hic repræſentatur.

58. Epiſcopus Aliſanus, ſiue Aliſa hic apparet.

59. Boiani Epiſcopus. B

60. Treuenſis Epiſcopus, ſcilicet Triuentinus.

61. Frigiæ Epiſcopus hic cernitur, qui vnitus eſt Epiſcopatui Auellinenſi.

62. Arianenſis Epiſcopus.

63. Epiſcopus Aſculanus, ſcilicet in Apulia, quia alter eiuſdem nominis in Piceno exſtat.

64 Biuini ſcilicet Bouini, aliàs Bouinenſis Epiſcopus. C

65. Gauardiæ, aliàs Gauardienſis, ſiue Gauardiæ Alferiæ Epiſcopus.

66. Draconariæ Epiſcopus, qui ad præſens vnitus reperitur Eccleſiæ S. Seueri.

67. Ciuitatis Epiſcopus, qui amplius non extat, cum etiam eidem Eccleſiæ S. Seueri vnitus fuerit.

68. Termuli, alias Termulanus Epiſcopus.

69. Luceriæ, aliàs Lucerinus D Epiſcopus.

70. Florentinus vnitus fuit eidem Eccleſiæ Lucerinæ.

71. Tortibuli pariter vnitus præfatæ Eccleſiæ Lucerinæ.

72. Vici aliàs Viccani, iſte quoque vnitus Eccleſię Vulturarienſi.

Hæc breuiter, quæ in iſtis inſignibus valuis animaduerſione digna ſunt expoſui. Supereſt modò de earundem temporis conſtructione aliquid breuiter attingere, vt curioſi Lectoris genio, magis indulgere valeam: varios propterea quæſiui Auctores, qui, aliquod lumen afferre valerent; at in caſſum omnis diligentia adhibita fuit. Ad coniecturas igitur recurſum habui, quæ ſi non certum, ſaltem veritati proximum tempus indicent. Quamobrem obſeruo quatuor ſupra viginti Suffraganeos in ijſdem valuis expreſſos eſſe; ſeruatoque ordine ibi repræſentato ſequentes ſunt.

Num. 41. I. Epiſcopus Montis Corbini.

44. 2. Alarinus, nempe Larinenſis.

46. 3. Auellinus.

48. 4. S. Agathæ.

50. 5. Limoſanus.

51. 6. Leſenenſis.

54. 7. Montis Marani.

55. 8. Vlturarienſis.

57. 9. Teleſinus.

58. 10. Aliſanus.

59. 11. Boianus,

60. 12. Triuentinus.

61. 13. Trigitanus.

62. 14. Arianus.

63. 15. Auſculanus.

64. 16. Bouinenſis.

65. 17. Guardienſis.

66. 18. Dragonariæ.

67. 19. Ciuitatis.

68. 20. Termularum.

69. 21. Luceriæ.

70. 22. Florentinus.

71. 23. Tortibulenſis.

72. 24. Vicanus, aliàs Triuicanus.

Octo ad numerum duorum, & triginta Suffraganeorum deſiderantur, vt

vt laudatus oſtendit Sarnellus n. 22. ac ſunt.

1. Aquæ putridæ.
2. Ordonenſis.
3. Quintodecimus.
4. Sepinenſis.
5. Seſſolæ.
6. Tocchenſis.
7. Viuari
8. Troianus.

Si hos igitur ad trutinã reuocemus; quoque tempore floruerint, inquiramus, profectò aliquod ex hac inſpectione eliciemus probabile indiciũ ex coniecturis. Ab Aqua putrida initium ſumo, de cuius Epiſcopis nullam reperiri mentionem aſſerit præfatus Sarnellus pag. 238.

Ordonenſis ſecundo ſe offert loco. Ibidem ex eodem Sarnello pag. 231. vbi de hac agit Eccleſia, nihil expiſcari potuimus:

Quinto decimus ad pag. 234. idem Sarnellus fusè de hac diſſerit ciuitate, oſtenditque antiquitùs Eclanum dictam fuiſſe, ac vſque ad annum 1054. illius ſupereſſe memoriam; ſi ergo de hoc conſtabat anno, argui poſſet de iſto tempore valuas conſtructas minimè fuiſſe, quoniam ſi Quintodecimus Epiſcopus extitiſſet, inter alios ſuffraganeos ibi expreſſos, vtique fuiſſet ſculptus.

Sepinenſem nunc examinemus. De huius Eccleſiæ Epiſcopis, præterquam in principio ſexti ſæculi, nullam aliam reperiri mentionem, ſæpe laudatus aſſerit Sarnellus ad pag. 242. ideò ad alium me confero.

Seſſolæ Epiſcopus: de hoc idem Sarnellus diſſerit pag. 227. vbi ſcribit, Eccleſiam hanc vnitam fuiſſe Eccleſiæ S. Agathæ; at de vnionis tempore non conſtare.

Toccho, ſiue Tocchenſis: Laudatus narrat Sarnellus pag. 225. Anno 1058. in Stephani X. diplomate de hoc Epiſcopo ſæpiſſimè mentionem fieri.

Viccari Epiſcopi meminit Bulla eiuſdem Stephani X. data anno 1058. vt oſtendit idem Sarnellus pag. 258.

Troianus Epiſcopùs adhuc ſupereſt, quem, cum ſuffraganeus Archiepiſcopi Sypontini eſſet, idem Stephanus Pontifex ſub Metropolitico Iure, Archiepiſcopi Beneuentani poſuit anno 1058. vt recitat præfatus Sarnellus pag. 258. Quare ex relatis octo ſuffraganeis, quorum mentio in valuis minimè reperitur, deduco, quòd tempore conſtructionis earundem valuarum ijdem octo Epiſcopatus, ſiue ob illorum ſuppreſſionem, ſiue vnionem alijs Epiſcopatibus factam, amplius pro epiſcopatibus non habebantur, illorumque, vt nuper expoſuimns, non extitiſſe memoriam, nempe Quintodecimi anno 1054: Tocchenſis Anno 1058. Viccarenſis eodem Anno 1058. Quamobrem ex his memorijs arguo, poſt hæc tempora ſcilicet in fine ſeculi vndecimi, aut principio duodecimi, præfatas valuas conſtructas fuiſſe; nam in ſæculo decimoquarto nempe Anno 1334. tres, & viginti tantum erant ſuffraganei, vt deducitur ex Synodo Beneuentana tempore Hugonis II. Guidardi habita Cap. 13. vbi aſſeritur Viginti tres tunc habuiſſe ſuffraganeos, & alio tempore, in priuilegijs antiquis legitur triginta duos habuiſſe, quod de alia Metropoli non legitur. Hæc ibi: His addo coniecturis, quod D. Bartholomæi, eiuſdem Ciuitatis

Baſilica

Basilica, æneas habet valuas, vt præcitatus narrat Sarnellus pag. 95. quas constructas fuisse asserit, anno 1150. & 1151. vt ex inscriptione in eisdem valuis extante patet. Quare conijcio, quòd eiusdem Basilicæ Ministri animaduertentes æneas Metropolitanæ Ecclesię valuas, ac ipsę S. Bartholomęi ligneas esse, ne ipsa Basilica in hoc inferior Metropolitanæ remaneret, curarunt, vt etiam in laudata Basilica æneæ construerentur valuæ. Et hæc de æneis valuis Metropolitanæ Ecclesiæ Beneuentanæ dicta sufficiant, ac ad alias vetustas referendas memorias progrediamur.

CAPVT VI.

De Cruce Stationali Inuestigatio historica.

INter conspicua militantis Ecclesię insignia, Christi Athletis, proposita, quod omnium Oculos, corda ac linguas ad se trahit, & sapientum ingenia, voces, & calamos excitat, primum se offert nostræ signum Redemptionis; vt canit Ecclesia.

Vexilla Regis prodeunt,
fulget Crucis Misterium,
Qua vita mortem pertulit,
Et morte vitam protulit.

De hoc Dominicæ Crucis Mysterio, Sacroque Symbolo, ferè omnes Christiani scriptores aliquid exarârunt. Inter recentiores Iacobus Gretserus, & Iacobus Bosius, nec non Iustus Lipsius omnes tunc sacræ, tum profanæ omnigenæ eruditionis Scriptores accuratissimi, omnique semper laude commendandi de hac Sanctissima cruce peculiares edidêre tractatus; Et meritò, quoniam Hypponensis ille Antistes, latinæque Ecclesiæ lumen S. Augustinus, seu qui vis alius sit Auctor in Sermone 101. de tempore, quem Neoterici Operum S. Augustini Editores in Appendice sub num. 32. reiecerunt, sic de Cruce fatur: „ De B. Crucis Mysterio diutiùs loqui, & dulce est, & salubre, & paulò post: Quid enim dulcius, quid suauius vel ex cogitari, vel dici potest, quàm S. Crucis Mysterium, per quàm non solùm ab inferis reuocari, sed etiam in Cœlis eleuari meruimus. Mysterium, -- ait Apost. ad Coloss. 1. 26. Quod absconditum fuit à seculis, & generationibus, nunc autem manifestatum est Sanctis eius, quibus voluit Deus notas facere diuitias gloriæ Sacramenti huius in Gentibus, -- & in prima ad Corinth. c. 1. 23. addit: Nos autem prædicamus Christum Crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam. De hoc igitur signo, quando de ignominiæ instrumento factum sit venerabile Decus Ecclesiasticæ, ac Sæcularis potestatis in venerationem publicam deuenerit, primitùs inquiro. Et quidem illud præmittendum iudico, quod notum penè omnibus est, quòd cùm magnus ille Christianorum Imperator Constantinus in consilijs haberet, Romam à Maxentij tyrannide vindicare, ad Christianorum vnicum Deum, quem Constantinus eius Pater coluerat, confugiendum esse, arbitratus fuit. Itaque eundem humiliter deprecatus, vt quid tam in ardua re peragere deberet, indicare dignaretur. Nec irritæ, neque inanes eius fuere preces, neque in-

somnis

ſomnis, ſed in ipſo meridie claro, A ſerenoque Cœlo, Crux Splendorem ſole clariorem emittens, in aere apparuit, in qua hæc græcis legebantur inſcripta literis ΤΟΥΤΩ, ΝΙΚΑ, nempe *hac vince*. Interea anxius, quid hæc denotare valerent, ſuperueniente deinde nocte quieuit, eique in ſomnis, Chriſtus cum eodem ſigno, quod in Cœlo fuerat oſtenſum, apparuit. præcepitque eidem, vt militare ſignum, ad eius ſimilitudinem, quod B in Cœlo viderat, fabricaret, eoque tanquam ſalutari præſidio in prælijs vteretur. Cumque primùm dies illuxit; Auguſtus noſter, præſtantiſſimis accerſitis Artificibus, Crucem ad illius Cœleſtis ſimilitudinem intexto auro, gemmiſque inſertis, fieri iuſſit, Hoc ſimbolum exprimebat haſta longior, quæ auro contecta, tranſuerſam habebat antennam; in eius haſtæ ſummitate corona affixa C erat gemmis, auroque ditata, binæque in ſuper literæ X. P. hac ratione expreſſe ☧ Salutare Chriſti nomen deſignabant. Quas quidem literas Imperator in galea poſt hæc etiam geſtare conſueuit. Ex antenna autem, quæ obliqua per haſtam traiecta erat, velum quoddam pendebat, textum videlicet purpureum, pretioſis lapidibus inter ſe iunctis, & luminis ſui fulgore oculos perſtringenti- D bus, coopertum, multoque intertextũ auro, inexplicabilem quandam pulchritudinis ſpeciem intuentibus prębens. Hæc breuiter in Euſebio in eiuſdem Imperatoris vita.

Ex hac narratione tria deduco.

1. Quando Crucem publicè Chriſti fideles cœperint venerari.

2. Quando ea in militiæ agminibus deferri conſueuerit.

3. Cur auro, pretioſiſque lapillis, ornata fuerit.

Ex hiſce tribus animaduerſionibus aliam elicio, nempè Chriſti fideles pretioſis lapillis, auroque ornatam Crucem expreſſiſſe, Conſtantini forſan exemplo adductos, vt ad fidem venientes, Crucem non opprobrij, ſed honoris; non ſuplicij, ſed victoriæ; non pœnæ, ſed premij ſignum eſſe intelligerent. Cruces ditandi mos ex quam plurimis antiquis monimentis deducitur. Sufficiat hìc ſolummodò indicare infraſcriptã Tabulam XXXII. vbi gemmata Crux clariſſimè apparet.

Cùm igitur ſemper laudatus Imperator publicè Crucem deferret, eamque venerari iuſſiſſet, hanc libentiſſimè ipſi Fideles nacti occaſionem, eandem Crucem etiam in lætanijs, ſiue litanijs, quas nunc proceſſiones, ſeù ſupplicationes publicas denominamus, tanquam Chriſtianæ Religionis vexillum, palàm deferre cęperunt. Cumque litaniæ ante celebrationem indicerentur, vt populus ad ſtatutam diem, ſtatutumque locum conueniret, ipſe Populi actus ſtandi, ſiue permanendi in deſignato loco, Statio appellatus fuit, à militum ſtatione deſumpta metaphora; fidelium enim cœtus militans Eccleſia dicitur, & vita hominum militia ſuper terram. Quare ſicut ipſe ſtandi actus Statio denominatus fuit; ipſa etiam Crux, idem ſtationalis nomine ſortita eſt. Pretioſorum autem lapidum ornatum viuificæ Crucis ſigno à Conſtantino additum (vt innuimus) Chriſti fideles poſtea imitati ſunt; quem morem in ſubſequẽtia perduraſſe tempora comperi-

perimus. Nam Carolus itidem Magnus, poſtquam imperij Coronam, è manibus Beatiſſimi Pontificis Leonis III. in inclyta Vaticana accepiſſet Baſilica, vt Religioſiſſimus Imperator, Eccleſijs Vrbis varia obtulit dona, inter quæ magna Crux fuit gemmis ornata, quæ deinde ſtationalis euaſit, vt Bibliothecarius in ipſius Pontificis vita ita enarrat: In Baſilica
,, Saluatoris Domini IESV Chriſti,
,, quam Conſtantinianam vocant,
,, obtulit Crucem cum gemmis hya-
,, cinthinis, quam almificus Ponti-
,, fex in lætania præcedere conſtituit
,, ſecundùm petitionem ipſius pijſſi-
,, mi Imperatoris.

Deinde Crux hæc ob eius pretioſitatem latronum præda remanſit. Quamobrem Leo IV. etiam ſanctiſſimus Pontifex aliam non abſimilem refecit, vt laudatus ſcribit Bibliotecarius in iſtius Pontificis vita, vbi:
,, Nec non & Crucem ex auro puriſ-
,, ſimo gemmis ornatam, quam Ca-
,, rolus, piæ memoriæ Imperator
,, Francorum, & Romanorum in
,, Baſilica Saluatoris Domini noſtri
,, Ieſu Chriſti, quæ Conſtantiniana
,, nuncupatur, temporibus Domini
,, Leonis ſanctę recordationis III. Pa-
,, pæ obtulerat, quæ mos erat, vt in
,, lætanijs ante ſacratiſſimum Pon-
,, tificem ipſa præcederet, & ſic per-
,, manſit vſque ad tempus ſanctę re-
,, cordationis Domni Paſchalis Pa-
,, pæ, vnde diabolicâ ſuggeſtione,
,, atque inſtigatione à malis extorta
,, eſt, & à latronibus nocte furtim
,, ablata. Et nullus Prędeceſſorum
,, Pontificum, tam Domnus Paſcha-
,, lis, quam Domnus Eugenius, ſiue
,, Domnus Valentinus, ſiue Dom-
,, nus Gregorius, nec non, & Dom-
,, nus Sergius recordatus fuit, vt
,, eam reſtauraret, & ad vſum San-
,, ctæ Dei Romanę Eccleſiæ pararet,
,, ſed idem pręfatus, & magnificus
,, Præſul fecit ex auro puriſſimo, &
,, miræ magnitudinis margaritis, &
,, gemmis hyacinthinis, & pręſinis
,, vtiliter ornauit, & ad vſum priſti-
,, num Sanctę Dei Genitricis Roma-
,, nę Eccleſię mirificè decorauit.

Crucem, quæ in proceſſionibus præcedebat, ſtationalem appellatam fuiſſe, apertiùs arguitur ex auctoritatibus, quas hìc ſubijcimus. R.P. Ioannes Mabillon literariæ Reipublicæ ob varia edita opera notus, in ſuo Muſæo Italico to. 2. Ordinem Romanum refert, vbi Benedictus Vaticanę Eccleſię Canonicus, qui in principio duodecimi ſeculi floruit ſub n. 10. hæc enar-
,, rat. Primicerius cum Schola, &
,, Subdiaconi Regionarij, & Acoly-
,, thi cum Cruce ſtationali S. Petri,
,, leuant inde Crucem cum Collecta
,, proceſſionali, cantando vſque ad
,, Sanctam Mariam Maiorem. Et in-
,, fra num. 29. deinde vadit ad San-
,, ctum Hadrianum, vbi eſt crux ſta-
,, tionalis, Archidiaconus annuit, vt
,, cantet ſchola. Et paulò poſt: Tunc
,, Subdiaconus Regionarius leuat cru-
,, cem Stationalem de Altari planè
,, portans eam in manibus vſque ad
,, Eccleſiam. Dum venerit foras le-
,, uat eam ſurſum, quam fert ante
,, Pontificem in proceſſione vſque
,, ad S. Mariam Maiorem. Ac n. 57.
,, Subdiaconus, verò Regionarius
,, eleuat crucem Stationalem de Al-
,, tari, quàm plenè portat in brac-
,, chio, vt oſculetur ab omnibus, in
,, proceſſione ante Pontificem, vſque

in

„ in exitu Ecclesiæ; deinde leuat eam A
„ erectam. Petrus Mallius, qui sub nomine Canonici Romani circumfertur, ac vixit Alexandri III. tempore, in Vaticanæ Basilicæ descriptione, quã publici Iuris fecit Paulus de Angelis sub num. 36. hæc scribit -- Hoc quo-
„ que non est paruum, quod institu-
„ tione Sanctorum Patrum quædam
„ prærogatiua sumitur de sanctis-
„ simo Altari B. Petri, Crux Domi-
„ nica, quæ præcedat populum poe- B
„ nitentem per totam Quadragesimã
„ ad Stationes euntem. Quæ nimi-
„ rum Crux Stationalis ad Christi,
„ & eius Apostoli reuerentiam in
„ tanta veneratione à cunctis est ha-
„ bita, quòd sicut Cantores, & Re-
„ gionarij asserunt, hac Cruce non
„ delatà immunes à statione sępè re-
„ cedant. Et sub num. 54. de diurnis
„ Stationibus S. Petri hæc subdit: In-
„ necentius Papa II. ad ornatum Al- C
„ taris B. Betri fecit fieri magnam
„ Crucem argenteam pensatem
„ centum libras, & deauratam posuit
„ iuxta Altare B. Petri manu dextera.
„ Renouauit & Crucem Stationalem,
„ quę vadit per Stationes.

Huius pretiosę Crucis iacturam Vaticana fecit Basilica Clementis VII. tempore, quo Borbonio Duce Vrbs Romana â militibus occupata fuit, ac auaritię strages, & direptiones non D solùm publicis in vijs, ac domibus, verùm etiam in sacris quoque templis perpetratæ fuerunt.

In Liberania Basilica similem fuisse Stationalem Crucem, ex laudato Paulo de Angelis in descriptione Basilicę S. Mariæ Maioris colligo, vbi lib. 8. cap. 1. agit de Crucibus, alijsque rebus sacris ex auro, & argento, quæ olim in Basilica aderant, ac alijs Crucibus ibi seruatis. Prima sic exprimitur -- Crux vna magna de ligno
„ cooperta argento, quæ portatur
„ per litanias, in medio ipsius ab vno
„ latere est imago Virginis Mariæ, ab
„ alio latere est Crucifixus, & cum
„ nonnullis reliquijs in pede, & qui-
„ busdam imaginibus in capite, pede,
„ & lateribus. Ac paulò post: Vna
„ Crux argentea cum Crucifixo eleua-
„ to ad vsum mortuorum, & cum
„ canuno argenteo vnciarum viginti
„ duarum cum dimidia. Ex hac igitur narratione, ni fallor, inter Cruces discrimen deduci posse arbitror, quibus Christi fideles in sacris actionibus vtebantur; nam Stationales Cruces sumptuosæ, ac magnæ: aliæ verò ad mortuorum vsum simplices, ac paruæ erant, vt in præsentiarum obseruamus. Sententiam confirmo meam ex cap. 3. eiusdem libri, vbi de rebus argenteis, aureis, atque orichalchis, quæ adhuc sunt in eadem Basilica; inter alias hæ duæ describuntur -- Alia Crux
„ argentea, quæ in Processionibus
„ adhibetur, cuius pondus lib. sex-
„ decim, & vnciarum nouem. Alia
„ Crux argentea parua pro processio-
„ nibus librar. 3. vnc. 10.

Quare argui valet, quòd in Processionibus solennibus, scilicet in Stationalibus, Crux magna, in alijs verò Processionibus Crux parua, qui ritus vsque ad præsentem obseruatur diem, deferebatur.

De huiusmodi Crucibus Stationalibus, etiam Literatorum decus Panuinius meminit. Is in suo erudito tractatu de septem Vrbis Ecclesijs pag. 51 sic fatur -- Rogationes minores Triduanæ vltimæ, Rogationes Ma-

,, iores in die S. Marci, Litaniæ aliæ, A
,, ſupplicationes in caſibus vrgentiſſi-
,, mis, perpetuò ad S. Petrū celebratæ.
,, Cleri ordinis cuncti in ſupplicatio-
,, nibus ſequebantur eiuſdem Baſili-
,, cæ Crucem, quæ Stationalis vocaba-
,, tur.

Seueranus de ſeptem Vrbis Ec-
cleſijs, quando agit de Cœmeterio S.
Anaſtaſij, ac S. Zenonis pag. 417. ſcri-
bit feria IV. poſt IV. Dominicam Qua-
drageſimæ (in qua eſt Statio ad S. B
Paulum:) Lateranenſem Clerum
iuiſſe proceſſionaliter cum ſua Cruce
Stationali ad eadem Cœmeteria.

Aringhus quoque aliqua attigit
de Crucibus Stationalibus in lib. 6.
cap. 14. num. 7. ſuæ Romæ ſubter-
raneæ, ac omnibus his luculentiorem
narrationem texit Auguſtinus Fiuiza-
nius, Palatij Apoſtolici Sacrarij Præ-
fectus in ſuo erudito tractatu de ritū
Sanctiſſimæ Crucis Romano Ponti- C
fici præferendæ lib. 2. cap. 6. vbi ſic:
,, Omnis denique de Cruce in ſuppli-
,, cationibus præferenda dubitandi
,, locus, ſi quis in re tam aperta reli-
,, quus eſſe poſſit, de medio tolletur,
,, ſi, quæ de Crucis Stationalis in Ro-
,, mana Eccleſia vſu à Maioribus no-
,, ſtris accepimus, in memoriam re-
,, uocabimus. Appellabatur autem
,, Stationalis, propterea quòd Summo
,, Pontifici, Clero, & populo ad Sta- D
,, tiones ſolemni ritu procedentibus,
,, illam præferri ſolitum erat, qualis
,, profectò eſt, quæ clariſſimum
,, Lateranenſem Clerum ad ſupplica-
,, tiones publicè prodeuntem de mo-
,, re hodie præcedit: illam dico præ-
,, grandem argenteis inſculptam the-
,, cis, diuerſas Domini Saluatoris
,, Noſtri, & Sanctorum actiones re-
,, præſentantibus vndique tectam, &
,, ornatam, quæ ob ponderis magni-
,, tudinem ab ijs, qui viribus corpo-
,, ris, & robore maximè præſtant, ge-
,, ſtari ſolet. Qualem etiam ad illum
,, ipſum ferè modum ad noſtra vſque
,, tempora in Apoſtolorum Principis
,, de Vrbe Baſilica fuiſſe, qui ſe eam
,, vidiſſe aſſerebant, mihi aliquando
,, teſtati ſunt. De qua Stationali Cru-
,, ce, ſiue illa, quam diximus, ſiue
,, conſimilis formæ alia, Petrus Mal-
,, lius, Maphęus Vegius, & Benedictus
,, eiuſdem Baſilicæ inſignes Cano-
,, nici in ſuis ipſorum ſcriptis, quo-
,, rum maior pars in illius Biblio-
,, theca aſſeruatur, non nulla notatu
,, digna retulerunt. Petrus quidem,
,, quem primo loco nominauimus,
,, quæ ad rem noſtram faciunt, hæc
,, habet: Non modica quoque B. Pe-
,, tri Baſilica lætari debet pręrogatiua,
,, quòd in maiori Litania, tanquam
,, nauis prora, & aliorum Vexillifera
,, omnes de naui præcedit, Domino
,, Papa tanquam principali, & præ-
,, cipuo Gubernatore ex puppe veni-
,, ente: in quo nimirum facto ſigni-
,, ficatur, Beatum Petrum Vexillife-
,, rum, & totius Eccleſiæ eſſe Prædu-
,, ctorem, & Chriſti reſurrectionis
,, primum Prædicatorem: Sicut enim
,, in Paſchali proceſſione Cruces, &
,, Sanctorum Reliquias ad vitæ præ-
,, parationem, & monimenta contra
,, hoſtes inuiſibiles præmittimus, ita
,, in hac generali proceſſione B. Pe-
,, tri Baſilica, vt ductrix, & rectrix
,, cœterarum præambula inuenitur.
,, Et hinc eſt, quòd Crux Dominica
,, quadrageſimali ſcilicet tempore,
,, ſumitur de Sanctiſſimo S. Petri Al-
,, tari, quæ præcedat populum pœ-
nitentem

„ nitentem per totam quadrageſimã A
„ ad Stationes euntem de inſtitutio-
„ ne SS. Patrum. Quæ nimirum Crux
„ Stationalis ob Chriſti, & Apoſto-
„ lorum eius reuerentiam in tanta
„ veneratione à cunctis eſt habita,
„ quòd ſicut Cantores Regionarij
„ aſſerunt, hac Cruce non delata, im-
„ munes â ſtatione recedant. Maphęi
„ verò de illa teſtimonium eiuſmodi
„ eſt: Beatus Gregorius Papa, cum
„ per totam Quadrageſimam ordi- B
„ naſſet ſtationes propter pœniten-
„ tes, quas cùm Primicerio, & Can-
„ toribus, & Regionarijs, & Acoly-
„ this deuotiſſimè faciebat: illud etiã,
„ quod maximo honori, & prærо-
„ gatiuę Baſilicę S. Petri habitum eſt,
„ ſtatuit, vt de Maiori Altari eius
„ Crux Dominica ſumeretur, quæ
„ Populum pœnitentem ad Statio-
„ nes ipſas procedentem ſemper prę-
„ cederet, cuius tanta fuit apud om-
„ nes veneratio, vt ſi fortè non de- C
„ ferri eam aliquando contingeret,
„ diſcederent paſſim exſtimantes,
„ non ita ſine ea acceptas Deo Statio-
„ nes vllas fuiſſe.

„ Benedictus verò de eadem inter
„ coetera, ne omnia repetam, hæc
„ ſcripſit: In Exaltatione S. Crucis,
„ Statio Lateranis: fit collecta ad San-
„ ctam Mariam Maiorem, vbi Crux
„ Stationalis, & ſchola, & Regionarij,
„ & Acolythi coadunantur, cum D
„ Cruce S. Ioannis, & Canonicis.
„ Primicerius cum ſchola cantat Col-
„ lectam. Subdiaconus Regionarius
„ portat Crucem Stationalem in Pro-
„ ceſſione antè Cantores, & proceſ-
„ ſionaliter procedit vſque ad Latera-
„ num. Hæc ille. Huius poſtremi ritus
„ geſtandæ Crucis in Proceſſionibus
„ meminit Guillelmus Durantes
„ Cœremoniarum Eccleſiaſticarum
„ peritiſſimus: Crux (inquit) quaſi
„ Regale Vexillum, & triumphale
„ ſignum in Proceſſionibus pręmit-
„ titur. Primò, vt fugiant, qui ode-
„ runt eum â facie eius: eſt enim ſi-
„ gnum Victoriæ Chriſti iuxta illud,
„ Vexilla Regis prodeunt. Secundò,
„ quia ſic ait Apoſtolus ad Galatas:
„ Abſit nobis gloriari, niſi in Cruce
„ Domini Noſtri Ieſu Chriſti, per
„ quem mundus nobis, & nos mun-
„ do crucifigi debemus. In quam
„ ſententiam ampliſſimus quoque
„ Cardinalis Varmienſis: Hæc, in-
„ quit, eſt cauſa, quare in ſupplica-
„ tionibus Crux præfertur, vt in illa
„ gloriari nos, in illa ſpem noſtram
„ omnem defixam habere, illius fi-
„ duciâ nihil â Deo petentes impe-
„ trare poſſe, palàm omnibus facia-
„ mus. At quibus de cauſis, propter
„ quas ſignum Crucis præfertur, dif-
„ fusè à nobis in tertio libro agen-
„ dum eſt; ideò quæ de illis modò
„ dicenda occurrunt, in illum locum
„ reijcimus, vt ad alia procedamus.
Hæc Fiuizanius.

Ex ſupradictis allegatis ſatis ſu-
perque exiſtimo, me probaſſe, Statio-
nales Cruces illas eſſe, quæ anteſigna-
nę erant, & in proceſſionum initio
deferebantur. Has Cruces inſigniori-
bus in Eccleſijs aliquam ſpecioſita-
tem in ſe habuiſſe iudico, ducto ar-
gumento ab illis duabus Crucibus
argenteis, quę â Capitulo inclytæ La-
teranenſis Eccleſiæ in ſolennioribus
extolluntur proceſſionibus, ac eas an-
tiquiſſimas eſſe puto, ideò eas deli-
neari curaui, illarumque exemplaria
ſub oculis pono, vt earundem vene-

randam antiquitatem, ac hiſtorias, aliaque in illis contenta quiſque dignoſcere valeat.

Primam exhibeo Crucem in Tab. X. & XI. Tab. X. anteriorem XI. verò poſteriorem Crucis faciem oſtendunt.

Crux hæc vetuſtiſſima eſt, multaque redolet ſecula, argenteis laminis obducta renidet, in hiſce laminis anaglyphico opere variæ ſculptæ ſunt figuræ, ſacram exponentes hiſtoriam non leui, ſed graui manu elaboratę, quas ſi hìc declarauero, graue Lectori minimè futurum puto, cum ab illarum attenta inſpectione ipſum liberem, quoniam non nullę quadam Artificis ſimplicitate expreſſę ſunt. In his igitur referendis potiùs hiſtoriarum ordinem, quàm locum ſequar.

Cum â dignioribus ſemper inchoandum ſit, â Crucis centro Tabulæ X. initium ſumo. In hoc igitur Crucis medio ſub num. 1. ejuſdem X. Tab. viſitur circulus, & in eo notiſſimum noſtrę Redemptionis myſterium, nempe Chriſtus Cruci affixus; ad dexteram Beatiſſimæ Virginis Deiparę, ad ſiniſtram S. Ioannis Euangeliſtę effigies cælatę aſpiciuntur. Omnes hæ imagines in Chriſtianorum Vexillo appingi ſolent, quod veluti trophęum de profligato Diabolo, ac humano genere ab ęterna damnatione erepto vbique defertur. Iure igitur in medio, vbi virtus conſiſtit, humanę redemptionis expreſſum fuit myſterium. Modò ad alias explicandas figuras procedo.

2. In Crùcis ſummitate Æternus Pater, ni fallor mundum creans inſculptus eſt, nam æquæ cernuntur, in quarum medio aliquid ſolidum

A exurgit, itidem ad dexteram quædam figura, ab aquis veluti emergens, ad ſiniſtram alia ſimilis figura, veluti in aquam ſe immergens expreſſæ ſunt; inter ambas has figuras Spiritus Sanctus in Columbæ forma adumbratus eſt. Quid per haſce figuras demonſtrare voluerit faber, autumo, quòd primum Mundi creationis diem per eaſdem figuras exprimere intellexerit: in Sacra enim Geneſi cap. I. deB ſcribitur Creatio. In ſũmitate ergo ſtat Antiquus dierum, & ſequitur Spiritus in Columbæ ſpecie, qui in aquas tendit, ad demonſtrandum, quòd ferebatur ſuper aquas, ad dexteram eſt dies, qui ab aquis exoritur, ad ſiniſtram nox, quæ in aquas ſe immergit ad ſimilitudinem Solis è mare Orientis, & in mare Occidentis. In medio aquarum illud, quod viſitur, ſolidum, ſcopolum in mare, ſcilicèt firmamenC tum indicare puto, vt ſacra docet Scriptura in eodem cap. num. 6. Apprimè igitur ſolidum ipſum, ad denotandum Firmamentum Artifex ita expreſſit, vt quodamodo aquas ab aquis diuideret. Et hæc de hoc ſecundo emblemate, modò ad tertium.

3. Adami creationem demonſtrat, de qua eadem ſacra loquitur Scriptura cap. I. num. 26. Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam.

D 4. In hoc orbiculo Euæ Mortalium Matris creatio adumbratur: idem ſacer Textus cap. 2. num. 18.

5. Sacræ hiſtoriæ continuationem denotare arbitror, vbi de traditione mulieris Adæ narratur: ſi attentè obſeruentur figuræ, Adam cum muliere differens conſpicietur.

6. Arborem, nempe lignum ſcientiæ boni, & mali, per duos illos ramos

ramos exprimi autumo.

7. A Domino præceptum Adamo factum, illiusque trangressionem designat, vt in sacro legitur textu c. 3. num. 9.

8. 9. 10. 11. Per hos quatuor numeros indicari puto Paradisi Ianuam, Adami, & Euæ è Paradiso eiectionem, ac Cherubin cum flammeo gladio ad Paradisi custodiam positum, & Adami cum Eua iter ad operandum: sacra Genesis eodem cap. 3. num. 23.

12. Sequendo temporis, historiæque ordinem, hac in areola Noè exprimitur, cui Dominus, quem manus è Cœlo erumpens designat, mandauit, vt Arcam conficeret, in qua ipse, & cunctorum animantium genera seruarentur. Eadem sacra Gen. cap. 6. num. 12. Vel ipsum significat Deum cum eodem Noè post diluuium colloquentem, vt in laudata sacra Genesi cap. 9. num. 1. Ambiguum valde redditur emblema istud, nam præter iam relatas expositiones tertia addi potest; nempe quando Deus Abrahæ de posteritate desperanti filium promisit, vt in sæpè citata sacra Genesi cap. 15. num. 5. legitur: Eduxit eum foras (nempe Deus)
„ & ait illi: (scilicet Abraham) suspi-
„ ce Cœlum, & numera stellas, si po-
„ tes, sic erit semen tuum.

13. Hoc in loco ipsa ostenditur Arca, Noe in Arcæ ianua, gradusque per quos superius ascendebatur. Non nullæ etiam figuræ intus Arcam visuntur, quas eiusdem Noe vxorem, ac filios indicare existimo, vt in eodem cap. num. 18.

14. Numerus iste; Iacob ferentem cibos Isaac Patri suo, iuxta consilium

A Rebeccæ Matris repræsentat; de qua historia videndum cap. 27. sæpè citatæ Genesis. In hoc emblemate, ni fallor, obseruo Isaac sedentem, ac Iacob ferentem lancem, huic proxima stat Rebecca.

15. Esau è venatione redeuntem ostendit, de quo idem sacer Textus num. 30.

16. Iacob cum Angelo allocutionem designat, de qua allocutione laudata Genesis cap. 32. num. I.

B Hæc sunt, quæ exprimere tentaui, si metam attigerim benignus viderit Lector; modò ad alteram eiusdem Crucis faciem, quam tab. XI. demonstrat, indagandam progredior.

In medio Crucis vbi num. I. Adam, & Eua, cum arbore, & serpente expressi cernuntur, de qua sacra historia Genesis cap. 3. num. I.

2. Orbiculi figura continet Abel, & Cain sacrificium; nam in me-
C dio visitur Ara ad dexteram Abel, Agnum Deo offerens, è nubibus manus erumpens, ac Agnum versùs tendens: per manum ipse Deus, ut nuper dixi, adumbratur, qui sacrificium acceptat; ad sinistram stat Cain frumenti spicas dexterâ eleuans. Idem sacer Textus cap. 4. num. I. hanc narrat historiam.

3. Iratum hìc tertius numerus exprimit Cain, qui Abel fratrem
D suum occidit, vt eadem sacra scriptura, illius sequendo ordinem exprimit.

4. Eadem sacra continuatur historia; Dominus enim exprimitur Cain alloquens, vt denotat manus è Cœlo descendens, ut in eodem sacræ Scripturæ loco describitur.

Sub numero 5. notissimum

Abrahæ ſacrificium, eiuſque fides, & A obedientia, de proprio immolando filio, demonſtratur. Hęc deſcribitur hiſtoria cap. 22. Geneſis.

6. Hac in areola duæ ſunt expreſſæ figurę, nempe Iſaac lecto decumbens, qui Iacob benedictionem impertitur, vt ſepè laudata Geneſis cap. 27. de quibus iam mentio facta eſt ſupra num. 14.

7. Oſtendit ſcalam viſam â Iacob quieſcente in itinere Meſopotamiæ B ſuſcepto, ob Iſaac Patris iuſſionem, cui ſcalę innitebatur Dominus, qui in pręſenti emblemate itidem per manum è nubibus erumpentem, deſignatur, quam viſionem eadem ſacra Geneſis refert cap. 28. num. 10.

8. Eiuſdem Iacob cum Angelo luctationem exprimit. Vt in ſacro Textu cap. 32. num. 23.

9. Ex Iacob hiſtoria gradum facimus ad illam Ioſephi, qui in ſom- C nis aliqua vidit, vt in cap. 37. num. 7. enarratur.

10. Eadem continuatur hiſtoria in hac 10. areola, vbi, ni fallor, eſt Iſrael, ſcilicèt Iacob Pater ſedens, Mater verò in ianua ſtans ſermonem audiens illius, qui cum filijs, Ioſephique fratribus ſtantibus alloquitur; quæ hiſtoria in eodem legitur capite.

11. Eundem Ioſephum quæren- D tem fratres repræſentat.

12. Ioſephum deſignat, qui fratres paſcentes oues inuenit.

Ad num. 13. referri haud dubito
„ verba illa: confeſtim igitur, vt per-
„ uenit ad fratres ſuos, nudauerunt
„ eum tunica talari, & polymita.

In orbiculo num. 14. indicato exprimuntur fratres Ioſephi, qui intruſerunt eum in ciſternam veterem, quæ non habebat aquam.

In infimo autem loco Crucis, ſub num. 15. Ruben ni fallor indicatur, qui ad Ciſternam reuerſus: *Non inuenit puerum*. Niſi aſſerere velimus quòd antecedentis areæ ſub num. 7. continuationem hiſtoriæ deſignet, nempe Iacob in Orientalem perrexiſſe terram, ibique puteum inueniſſe.

Demonſtraui hucuſque, in hiſce tabulis Romanæ Vrbis, Orbis Matris, & Capitis, nempe Eccleſiæ Lateranenſis, antiquiorem Crucem argenteam, quæ in ſolennioribus Proceſſionibus ante ipſius inſigne Capitulum præferri ſolebat. Supereſt modò, vt & alteram poſterioris æui ſimiliter argenteam Crucem oſtendam, quam pariter idem Capitulum in eiſdem defert Proceſſionibus. Crucis eiuſdem formam exhibeo in Tab. XII. vbi anterior occurrit pars, in cuius calce hæc leguntur: Opus Nicolai de Guardia Grelis MCCCCLI. quod nomen in lamina argentea eidem Cruci ſuperaddita inciſum eſt, ſicuti etiam alia lamina inferior, vbi hæc inſcripta ſunt: De Ligno CRVCIS D.N. IESV CHRISTI. Quare puto Nicolaum ſupramemoratum potiùs reſtauratorem, quàm primum Artificem huius Crucis fuiſſe; cum literæ in titulo Crucis inſculptæ diuerſum oſtendant characterem. Quamobrèm ex relatis, iudico, eandem Crucem antiquiorem redolere tempora anni 1451. In figurarum explicatione diù minimè immorandum eſſe duco, cum ipſæ ſolo intuitu etiam rudioribus innoteſcant: nihilominus aliqua innuere nō omittam, & primò.

I. Figura Domini Reſurrectionem

nem

nem denotat, ad cuius pedes sunt milites custodes sepulchri, quorum vnus sinistra veluti virgam tenet, quam longiorem fuisse puto, ac in eius summitate inhæsisse vexillum ad denotandum trophæum, & gloriam de victo mortis aculeo, & aperto Credentibus regno Cœlorum.

2. Huic imagini subijcitur Pellicanus auis, de cuius natura, & proprietatibus variæ sunt opiniones, quas congessit Eruditissimus Vir Lorinus in Commentario Psal. 101. vers. 7. *Similis factus sum Pellicano solitudinis*. In his referendis calamum suspendo, solummodo indicans, Patres per huiusmodi auem voluisse Christum Crucifixum exprimere, qui nos suo sanguine redimere, ac deinde â mortuis dignatus est reuocare.

3. Figura hæc in Crucis parte dextera Beatissimam Virginem Mariam iuxta Crucem stantem, ac filium suum Vnigenitum, Cruci affixum aspicientem, ostendit; ponè eam est alia Maria.

4. In sinistra existimo Discipulum Domini S. Ioannem Euangelistam repræsentari, qui iuxta Crucem stabat, ac iuxta eum duo sunt viri, quorum vnus Miles, vt ex scuto, quod sinistrâ stringit, inferre rationabiliter possumus.

5. In parte Crucis extrema D. N. Iesu Christi corporis in sepulcrum depositio clarè demonstratur; ideò ad alia propero. Sub istis figuris est lamina argentea recentioris æui, vt ex affixione dignosci potest; in ea nomen Artificis restauratoris, vt nuper dixi, cœlatum est: in huius laminæ limbo hæc leguntur: De ligno Crucis D. N. Iesu Christi; ex quibus clarissimè

A apparet, ibi particulam Sanctissimæ Crucis insertam esse. Hæc de anteriori huius Crucis facie, modò ad posterioris explicationem, quam exhibeo Tabula XIII. transeo.

In medio conspicitur Christus Dominus noster sedens, dexteramque erigens in actu benedicendi; in sinistra librum apertum habet, in quo characteribus Germanis hæc leguntur: *Ego sum lux mundi, Via veritas,*
B *& Vita*. In Crucis summitate Euangelista Ioannes expressus est, cum Aquila, & volumine, in quo similibus characteribus delineata hæc sunt: *In principio erat*. Ad Saluatoris dexteram S. Lucas, iuxta quem volumen est cum hac epigraphe. *Fuit in diebus Herodis*. Ad sinistram stat S. Marcus itidem cum volumine, cuius literæ adeò deprauatæ sunt, vt legi minimè possint. In cuius calce stat S. Mat-
C thæus, qui volumen præ manibus tenet. Sed quid in eo contineatur, difficile lectu est.

Hæc sunt, quæ de veneranda antiquitate obseruaui. Modò ad aliud Crucis exemplar demonstrandum progredior in Tab. XIV. expressæ sub num. I.

Crux hęc in inclyta Rauennę Metropolitana Ecclesia obseruatur, quam ab Archiepiscopo S. Agnello, qui post medium sexti sæculi floruit, constru-
D ctam fuisse fama defert: hæc tam in altitudine, quàm in latitudine ad sex palmos se extendit; quadraginta argenteis orbiculis anaglyphico opere elaboratis ornatur, in quorum singulis caput Viri diademati, pectore tenus, expressum est, & ni fallor per istos Viros Rauennates demonstrari Episcopos puto, quoniam pallio insigni-

ſignitos eſſe obſeruo, vt in figura ſub lit. A. maiori forma Vir expreſſus conſpici poteſt. Dixi omnes Epiſcopos, cum tales ipſæ figuræ repræſentent. At S. Agnelli tempore, niſi triginta deceſſerant Epiſcopi, vt refert Vghellus; ideo crucem hanc poſteriorem S. Agnello eſſe iudico. Ad hanc ſententiam magis adducor ex Pallij forma, quæ antiquitùs ſic erat: dextera pars Pallij â dextero deſcendens latere in pectoris medio reuoluta per ſiniſtrum excurrebat humerum; altera verò eiuſdem pallij pars, nempe ſiniſtra, per ſiniſtrum defluebat humerum: vt ex antiquis patet figuris. Succeſſiuè Palliorum forma immutata fuit, nam pallium in duas diuidebatur partes, vt hodie, quarum vna in dextero, altera in ſiniſtro reclinatur humero, ac per pectus deſcendentes, in ipſius pectoris medio vniuntur, vnicam tamen formando faſciam. In Crucis centro viſitur Orbiculus cęteris maior, in quo Ieſu Chriſti Α'νάςασις ſcilicet Reſurectio expreſſa eſt, cui Reſurrectioni ſub Anaſtaſij nomine Eccleſia dedicata, â Gręcę linguę ignaris putatur; Nam Vox Α'νάςασις pro Anaſtaſio interpretata eſt.

In oppoſito Orbiculo, ac Crucis facie, cœlata conſpicitur Beatiſſima Virgo, vt in eodem Orbiculo lit. B. ſignato oſtenditur. Crux hæc in ſolennibus diebus Populo ſpectanda exponitur propè maiorem Aram à cornu Euangelij. Eiuſdem Crucis exemplum mihi communicauit R. P. Ceſar Pronti, quem honoris, & grati animi cauſa hic nomino. Quòd eadem Crux Stationalis fuerit, nempe antiquitùs deferri ſolita in ſolennioribus Proceſſionibus facilè conijci po-

A teſt, ducto argumento â prima relatâ S. Ioannis Lateranenſis, tam â magnitudine, quàm â materia, & ornatu. Hæc de Cruce dicta ſint ſatis.

Supereſt modò quartam referre, quæ fortaſſe; ſi non Stationalis fuit ſaltem redolet, & ipſa antiquitatem, cum coæuam eſſe putem, cum illa in ſecundo loco relata S. Ioannis Lateranenſis, ob quandam vniformitatem, quam cum illa præſe fert: Habent

B enim ſecula ritus, formaſque ſuas. Supracitatus Mabillon in ſuo peculiari, ac erudito Tractatu de Re Diplomatica oſtendit variorum ſeculorum varios fuiſſe characteres. Ego in meo opere Veterum monimentorum, par. I. damonſtraui varia fuiſſe ædificia, illorumque varios fuiſſe ornatus: ipſa ille etiam immutantur Idiomata, vt docuit Olaus Borrichius de varijs latinæ linguæ ætatibus, Et eruditiſ-

C ſimus Du Cange in ſuis Gloſſarijs mediæ, & infimæ Latinitatis, & Gręcitatis. Quare mirum non eſt, ſi etiam ſecula Crucium ſuas peculiares habuerint formas. Huius poſtremæ Crucis exemplar, quod in Tab. XIV. n. 2. & 3. oſtendo, mihi communicauit rerum antiquarum, ac hiſtoriæ naturalis, & Ciuilis Patrię ſuę ſolertiſſimus indagator, bonę memoriæ Baccius

D Ptolomeus Senator Florentinus, tunc aſſerens Prototypum aſſervari in Sacrario Collegiatæ Eccleſiæ S. Martini Gangalandi Florentinæ Dioeceſis: fama fert olim eandem extitiſſe Crucem in Eccleſia S. Michaelis ad montem Orlandum, quæ in præſenti eidem Collegiatæ vnita reperitur, in eaque Fratres S. Franciſci de minori obſeruantia Reformati nunc degunt, & à vulgo *S. Lucia della Laſtra à ſi-*

gna

2
4
3
6
1
8
9
10
11
15
14
12
13
Scala palmor. 2. Romanor.

TAB·XII·
1
2
3
4
5
OPUS · NICOLAI · DE GUAR DIA · GRELIS · M · CCCCLI
Scala Palmorum Romanorum 2
1
2
pag.48

TAB. XIII.

Scala palmorum — Romanorum -2-

gna appellatur. In ipſius Crucis, ac figurarum in ea contentarum explicatione minimè immoror, cum notiſſimæ ſint. Solummodò aſſero; quòd Chriſtus Crucifixus, qui intra duas Cruces expreſſus eſt, ac num. 4. notatur, cernitur ſub altero Crucifixo appoſito in Crucis facie, vbi ſunt quatuor Euangeliſtæ ſub ſimbolis animalium; quare credibile eſt, quòd hæc Crucis pars fuerit poſterior; anterior verò illa, vbi cernuntur Beatiſſima Virgo, & S. Ioannes Euangeliſta, ad quam pertinebat Crucifixi ſimulacrum, quod poſtmodnm ab ignaro in aduerſa parte collocatum fuit. Hanc meam coniecturam confirmat corona ſpinea in ea Crucis parte expreſſa, cui Saluatoris imago deeſt, quæ imago in poſtica parte Crucis collocata, tali caret Coronâ. Hæc de Stationalibus Crucibus dicta ſufficiant.

CAPVT VII.

De Eccleſia SS. Coſmæ, & Damiani in Via ſacra, ſiue in tribus foris, vel tribus fatis, ſiue in Silice, aut in foro Boario Vrbis, à Felice III. dicto IV. Beatiſſimo Pontifice Ann. 530. in eorundem Sanctorum honorem dicata.

NVllus ex Gentilibus Populis, tot numero admiſit inanes Deos, quot Romanus, qui non ſolùm ex Albanenſi, Sabinenſi, Tuſcaque finitimis, verùm etiam ex Græca, & Ægyptiaca longinquis nationibus, illos adoptauit. Quamobrem inſignis ille Romæ Cauſidicus Minu- A cius felix, ſubtilis, & elegans ſcriptor Chriſtianus, deorum Romanorum pluralitatem declarans -- vndique, „ ait, Hoſpites Deos quærunt, & „ ſuos faciunt, dum aras extruunt, & ignotis nominibus -- quorum numerũ ſupra triginta millia fuiſſe ſcribit M. Varro. Multæ adhuc in hac alma Vrbe templorum falſæ Religionis ſuperſunt parietinæ, inter quas adhuc viſitur, ſed aliqua in parte illius facies B eſt immutata, templum rotundũ Deæ Romæ, ſiue ipſius fundatoris Romuli, aut alterius falſi Numinis, vt infra demonſtrabitur, quod veluti propyleum Eccleſiæ SS. Coſmæ, & Damiani in foro Boario, nunc inſeruit. De eodem fit mentio â Bibliothecario, in Vita Felicis IV. Hic, inquit --fecit Ba„ ſilicam in Vrbe Roma in loco, qui „ appellatur Via ſacra, iuxta Templũ „ Vrbis Romæ -- At huic Bibliothe- C carij aſſertioni ſtatim Alexander Donatus ſe opponit exclamãs, ſe aſſentiri minime poſſe, SS. Coſmæ, & Damiani Ecclſiam, iuxta Templum Vrbis Romæ fuiſſe poſitam; cum huiuſmodi Templum in Colle Palatino prope Arcum Titi, & non in depreſſo, & humili loco fuerit; rationeſque, quas adducit, infra expendam. Audiamus interim Andream Fuluium, Romanarum antiquitatum in præterito D ſeculo ſolertem indagatorem. Is in lib. 5. pag. 82. ſic fatur -- Ante om„ nia placet templum Romuli Con„ ditoris Vrbis deſcribere, iuxta Viam „ ſacram, & forum, quod Templum „ nunc ſub Titulo SS. Martyrum „ Coſmæ, & Damiani colitur, qui„ bus Felix dedicauit, vt in templi „ abſide, ex vermiculato opere, ap„ paret. Extant adhuc quædam ex

 priſcis

,, priſcis ornamentis veſtigia, mar-
,, moreæ incruſtationes, quibus to-
,, tum antea incruſtatum erat. Et in
,, primo aditu ſphærica ſpecies, cum
,, foramine lucis causâ, ſicut in Pan-
,, theo; Eſt enim templum vetuſtiſſi-
,, mum vt eius ſtructura, & fornices
,, oſtendunt, vbi breuis porticus, &
,, æreę portę, quæ antea ſignis, &
,, ęreis ornamentis erant conſpicuę.

Antiquę Vrbis aſpectus iam â multis ſęculis immutatus eſt, quare B etiam Fuluij aſſertio difficultatibus minimè eſt expers; cum Romanarum rerum Scriptores inter ſe diſcrepent, cuinam inani Deo Templum hoc ſacratum fuerit. Eorum propterea ſententias recenſere, haud incongruum fore duco, vt ſtrictè examinetur dubium. Inter laudatos Scriptores primo ſe offert loco Martinus Polonus, qui Aſili templum fuiſſe opinatus eſt; Raphael deinde Volaterranus. C Caſtoris, & Pollucis; Flauius Blondus, Fabritius Varanus, Franciſcus Albertinus, Lucius Faunus, Aloyſius, Contarenus, Pompeius Vgonius, Octauius Pancirolus, Alexander Donatus, & Florauantes Martinellus, omnes pręcitati Fuluij ſequuntur ſententiam, Romuli fuiſſe delubrum. Bartolomęus verò Marlianus, & Famianus Nardinus, non Romulo, ſed eius germano Remo Templum hoc D dicatum fuiſſe, iudicant; Romulique Templum retro Eccleſiam, nunc S. Marię Liberatricis ad Palatini radices erat, vbi nunc Eccleſia S. Theodori vulgò *Santo Toto*. Ad eruẽdam propterea è tenebris veritatem, in quibus, ob tantam Scriptorum varietatem, ipſa inuoluta manet, operę pretium eſt, Templi Romę ſitum, vbi A nam fuerit examinare, quo reperto, cętera innoteſcent, veritaſque nuda apparebit. Perpendamus ergo primo loco Antiquiorum Scriptorum dicta, poſtea ad illorum deueniemus trutinam. Dion igitur in Adriano -- Ve-
,, neris ait, & Romę Templi deſcri-
,, ptionem ad eum mittens (ſcilicet
,, Apolodorum, inſignem Archite-
,, ctum) quippe ſignificans, ſine il-
,, lius operâ, & miniſterio minime in-
,, gentia Ædificia extrui poſſe; quæ-
,, rebat an Ædificium illud rectè,
,, & commode ſe haberet. Reſcripſit
,, de templo, ſublime illud, & con-
,, cauum fieri oportere, vt ex loco ſu-
,, periori in ſacram vſque viam inſi-
,, gnior proſpectus eſſet, & magis
,, conſpicuus. Concauum ad exci-
,, piendas ludorum Machinas, quę
,, in eo latenter compingi, & item ex
,, occulto in Theatrum duci poſſent.

De hoc eodem templo meminêre magnus ille vir Aurelius Caſiodorus in Chronico, qui hęc: His *Conſulibus* (nempe Pompeiano, & Attiliano) *Templum Romæ, & Veneris factum eſt, quod nunc Vrbis appellatur*. Euſebius vero eodem in chronico *Veneris* tantum nominat. P. Victor, & ſpartianus, nec non Ammianus Marcellinus Vrbis templum, Forumque Pacis vocitant, Claudianus verò Poetarum glorioſiſſimus cecinit.

Eluſæ Dominæ pergunt ad limina Romæ.

Et mox.

Conuenit ad tecta Deæ, quæ candida lucent.

Monte Palatino.

Hæc ſunt Antiquiorũ Scriptorum dicta, è quibus Recentiores hauſere. Redeamus modò ad ſupra memoratum

tum

tum Donatum, qui ſtrictè dubium examinat, ac vltra ſuperiùs allatas auctoritates aſſerit, Templi frontem ſacram viam è ſuperiori loco ſpectaſſe, ac eam ante templum ex eadem via cœpiſſe, nec non inde ſublatū gradibus eminentiorē feciſſe Templi proſpectum, cuius magnificentiam oſtendit præcitatus Claudianus: quòd tecta candida lucebant, ſcilicet, Parijs alijſque marmoribus conueſtita; commendabatur enim inter magnificas Cæſarum moles. Vnde Ammianus poſt Capitolium, & Pantheon memoratu dignum putauit. Et quia quærebatur ab Adriano ſimul Veneris, & Romæ, quaſi parentis, & ſobolis cultus; ideo Ædem magnificentiorem, & pulchriorem ab illo factam credidit Donatus, Tectumque tegulis æneis inſtructum fuiſſe, quæ ad Templum S. Petri ab Honorio I. Papa translatæ fuêre: Vlterius idem Donatus Prudentij carmina lib. I. contra Symmacum perpendit.

Atque Vrbis, Veneriſque pari ſe culmine tollunt
Templa, ſimul geminis adolentur Thura Beatis.

Quæ duo Templa indicare videntur. Dubitat tamen Donatus, licentiâ poeticâ Prudentium vſum fuiſſe, rei veritatem vltra mòdum exaggerando, quæ purâ hiſtoriâ illuſtranda erat. Propterea ſignificare voluiſſe, vt quemadmodum in Templo Capitolino tria ſacella poſita erant, Ioui, Iunoni, & Mineruæ: Ita hoc templum communi ambitu, tectoque, pares duas Ædicolas Veneris, ac Romæ comprehenderet. Inter nummos æreos Antonini vnum eſſe, cum effigie Templi pulcherrimâ, inſcriptū: *AeternæRomæ*, credibile cenſeo, & Templū eſſe ab Adriano Patre extructum, ab Antonino in Imperium aſcito, fuiſſe aliquâ parte refectum, aut perfectum. Hæc Donatus de Vrbis templo. Pergamus nunc vlterius, nec non audiamus Nardinum, qui etiam accuratiſſimè quæſtionem perpendit. Is enim cenſet, Veneris, & Romæ duo Templa ſimul iuncta fuiſſe, ſub vno tantùm nomine, â Dione expreſſa; huius ædificij cauſa, Coloſſum Neronis à propria ſede remotum, ex quo arguit, iuxta finem ſacræ viæ, non longè ab Amphitheatro fuiſſe, eò magis, quia Ludorum machinæ, quæ in Amphitheatrum introducebantur, iuxta ſupra citati Apollidori ſententiam, ex hoc loco duci, atqúe illuc reduci debebant. Quare pro certo habet duas tribunas vnitas, quæ in hortis S. Mariȩ Nouæ adhuc extant Veneris, & Romæ Templi eſſe reliqujas: Malè autem exiſtimaſſe Fuluium Ædem hanc Iſidis, & Serapidis fuiſſe templum, cum illud fuerit in Regione quarta. Marlianus verò opinatur Solis, & Lunæ delubrum fuiſſe à Tatio conſtructum, ſed abſque vlla probabilitate talem indicat ſitum: è contra templum, ſiue templa Veneris, & Romæ, Ammiani teſtimonio, Orſmidam Perſam in mirum ſtuporem traxerunt, atque adeo inter quinque, aut ſex celebriora Vrbis Ædificia; ab Orſmida connumerata fuere.

De Templo quodam Romæ, Conſtantino imperante, ædificato; Sextum ſcripſiſſe Aurelium in libro de Cæſaribus: vbi etiam Conſtantini memo-

memorans Baſilicam, quæ in quarta regione ſita erat, indicat Templum ab Hadriano conſtructum, & poſtea reſtauratum, aut reædificatum, & forſitan etiam ampliatum, Baſilicamque non longè fuiſſe diſtantem, ſed veritas, vt ſe habeat, ſe neſcire fatetur; ſufficiat ſibi auctoritatem allegaſſe, nempe. *Adhuc cuncta opera, quæ magnificè conſtruxerant Vrbis Fanum, atque Baſilicam Flauij meritis Patres ſacrauere.*

Idem notat eruditiſſimus Valleſius, in notis ad caput XI. Ammiani Marcellini. *Templũ hoc cùm incendio conſumptum fuiſſet Maxentij Auguſti temporibus, à Maxentio reſtauratum ſub Conſtantini Magni titulo dedicatum eſſe ex S. C.*

Si rationes omnes â Nardino allatas recenſere vellem, nimis â commendabili recederem breuitate; ſatis has indicâſſe ſit, cùm alia apud laudatum Nardinum pe legi queant. Nunc ad meam indicandam deuenio ſententiam, quam tamen meram fateor coniecturam, vt ſi fieri poteſt, hę Auctorum concilientur diſſidentię, veritaſque tandem in lucem nuda, puraque prodeat. Meum igitur iudicium eſt, hanc ſtructuram duo compoſuiſſe coniuncta templa, alterum, quod in ingreſſu rotundum eſt Romæ, alterum verò oblongum Veneri dicata fuiſſe, vt ex omnium Chriſtianorum Poetarum prudentiſſimi, & eruditiſſimi Prudentij carminibus, ſi attentè legantur, clarè colligi poteſt. Sic diuinus iſte Poeta cecinit lib. 5. contra Symmachum pag. mihi 1044.

Laurigeroſque Deum templis ad ſtare miniſtros,
A *Ac ſacram reſonare viam mugitibus, ante*
Delubrum Romæ (colitur nam ſanguine, & ipſa
More Deæ, nomenque loci, ceu Numen, habetur
Atque Vrbis, Veneriſque pari ſe culmine tollunt
Templa: ſimul geminis adolentur Thura Deabus)
B *Vera ratus, quæcunque fiant auctore Senatu,*
Contulit ad ſimulacra fidem, domiſque putauit.
Aeteris horrifico, qui ſtant ex ordine, vultu.
Illic Alceides, ſpoliatis Gadibus hoſpes
Arcadiæ fuluo aere riget: gemini quoque fratres
Corrupta de matre nothi Ledeia proles;
C *Nocturnique equites, celſæ duo Numina Romæ*
Impendent, retinetque veri, magnique triumphi
Nuntia ſuffuſo figunt veſtigia Plumbo;
Aſſiſtunt etiam priſcorum inſignia Regum.
Tros Italus, Ianuſque bifrons, genitorque Sabinus,
Saturnuſque Senex, maculoſo & corpore Picus,
D *Coniugis epotum ſparſus per membra venenum.*
Omnibus ante pedes poſita eſt ſua cuique vetuſta
Arula. Iano etiam celebri de menſe litatur
Auſpicijs, epuliſque ſacris: quas inueterato,
Heu, miſeri ſub honore agitant, & gaudia ducunt

Feſta

Festa Kalendarum.

Prudentius ergo hęc describens templa, non solùm Romam, & Venerem, quibus dicata fuere, in ea colli indicat; verùm etiam Castorem, & Pollucem, aliosque falsos Deos, inter quos forsitan commemorabantur Romolus, & Remus, siue Quirinus. Hęc templa vocat Delubrum, ad indicandum, quòd pluribus Dijs sacrata erant, vt ostendit Vossius in suo Etimologicon hac eadem voce. Quamobrem illos, qui in honorem Romæ, & Castoris, ac Pollucis, nec non Romuli, & Remi erecta fuisse asseruerunt, minimè errasse puto. Sententiarum etiam concordatur dissidentia inter Donatum, & Nardinum. Ille vult vnicum tantum fuisse ędificium; iste duo, ergo vnum, & duo asseri possunt; cùm ambo inter se ita adhęrrant, vt vnicum tantũ denominari valeant; quoniam Romę templum, quod est rotundum, veluti vestibuli, siue propylęi, alteri Veneri inseruit. Donatus censet Romę templum fuisse iuxta Arcum Titi in Colle Palatino arguens hoc ex pręcitatis Claudiani carminibus.

Conueniunt ad Tecta Deæ, quæ candida lucent
Monte Palatino.

Claudianus igitur per Synedochem loquens accepit partem pro toto, & describens candida tecta, quę lucerent monte Palatino, voluit per hoc, ni fallor, intelligere, quòd marmorum incrustationes, quibus intus, & foris ornatum erat, suos emitterent splendores in oppositum montem Palatinum; vel tecta, ab ęneis tegulis speculorum instar radios reflecterent; non autem quòd templum eodem in monte situm; cùm in isto monte, tantummodo Imperiale extitisset Palatium; aliæque si aderant moles, ad eius radices extollebantur. Ergo malè opinatus est Donatus: Quod templum intus, & foris marmoribus opertum esset, deducitur ex signis, quæ foris apparent, ac ex testimonio Flaminij Vaccæ præteriti sæculi Scriptoris, in sua epistola M.M. ad Simmonettum Anastasij: vbi se vidisse, asserit, decerpere è muro, veteris Romæ ichnographiam, in marmore incisam, quæ sectorij muro inseruiebat; & si interga reperta fuisset, omnem dubitandi quæstionem de vero Basilicæ situ diremisset. At rerum antiquarum eruditissimus Ioannes Petrus Bellori in suis notis ad fragmenta vestigij veteris Romæ scribit; Seuerum Imperatorem in Romuli tẽplo instaurando in ipsius pauimento lapideas tabulas collocasse. Ego igitur huic Bellori assentior sententię, quia concordare videtur cum Pompeio Vgonio scribente, exiguam pauimenti partem, suo tempore marmoreis tabulis stratam reperiri, quas tabulas, antequam præcitatus Bellori illarum exemplar imprimi curasset, vidi mea florente ætate cum Ioanne Lucio à me aliàs laudato in Farnesiano Palatio, ac illas potius pauimento, quàm murorum tectorio inseruisse existimo.

Perpendamus vlterius singula Dionis dicta, vt magis assertionem meam fulcire valeam. Is enim Adriano rescripsit, quòd templum sublime, & concauum fieri oporteret,

vt ex loco ſuperiori in ſacram viam inſignior proſpectus eſſet, & magis conſpicuus; concauus autem ad excipiendas ludorum machinas, quæ in eo latenter compingi, & item ex occulto in Theatrum duci poſſent. Quòd in hoc â nobis aſſignato rotundo templo compingerentur machinæ, conijcitur ex duobus magnis arcubus in eodem templo extantibus, qui extrinſecùs viſuntur, quorum latitudo palmorum 20. ac inter ſe oppoſiti ſunt, quorum vnus Amphiteatrum, alter verò Capitolium reſpiciunt, qui portarum loco inſeruiebant, ac tantæ latitudinis factos fuiſſe exiſtimo, vt per eos conſtructis machinis facilior pateret exitus. Si ludi in Amphiteatro fiebant, machinæ ex arcu in Amphiteatrum reſpiciente educebantur, & reducebantur; Si verò in Circo maximo ludi celebrabantur, eædem machinæ ex alio arcu Capitolinę arci oppoſito, ſimiliter educebantur, & reducebantur. Eorundem arcuum Orthographiam refert laudatus Donatus ad pag. 235. & 230. vbi Lector ſuæ curioſitati indulgere poterit. Obſeruo etiam, quòd huiuſmodi arcuum latitudo proportionem habet cum latitudine alterius Arcus Amphiteatri, qui è fronte, eiuſque ſummitate ſignatus erat numero LVIII. cum quilibet arcus ſuum haberet numerum. Dixi, quòd erat ſigantus numero, quoniam Arcus, vbi numerus inſculptus erat, dirutus fuit, remanet tamen interior ſuperſtes exteriori reſpondens; Huiuſmodi Arcus, non ſolùm alios latitudine trium palmorum excedit; verum etiam in baſi Arcus, ſiuè illius initio mutilatus eſt, cuius mutilationis cauſam pro certo habeo illam fuiſſe: nempe, vt ipſe arcus ad excipiendas machinas per eum tranſituras ampliorem aditum panderet. Veritas hæc etiam colligitur ex alijs cęteris collateralibus Arcubus, qui non ſolùm medio, verùm etiam omnibus alijs Arcubus minores ſunt, ſuamque latitudinem eidem medio communicarunt. Cùm igitur ſæpè memoratus arcus deſcriptas haberet qualitates, ac è fronte alterius Arcus templi Romæ ſitus eſſet; ex hoc, ipſius templi certitudinem arguo, quoniam vt ex Dionis auctoritate dictum fuit, in eo compingebantur machinæ, ac ex eodem in Amphitheatrum introducebantur, nec non in eundem reducebantur. Inſuper pro deſcripti templi identitate, murorum conſtructiones obſeruo; facies enim Eccleſię SS. Coſmæ, & Damiani, quæ lateritia eſt, quinque magnas habet feneſtras, vnde primo Imperij ſæculo conſtructam fuiſſe iudico. Muri verò laterales ex magnis, ac quadratis lapidibus Gabinis compacti, Romanorum Regum tempora indicant, vt in cap. 8. Primae Par. mei operis Vet. Monim. ac Tab. 26. demonſtraui. Perpendo vlteriùs Bibliothecarium; qui in Honorij I. vita aſſerit; dictum Pontificem Baſilicæ S. Petri tectum, ex tegulis æneis detractis è Templo Romæ cooperuiſſe. Ex hac aſſertione conijcio, non ſolùm ipſius Romæ, ſed etiam Veneris templum ſimilibus tegulis fuiſſe obductum, cum illæ, huiuſmodi parui, rotundique templi pro cooperiendo toto Vaticanę Baſilicæ tecto ſatis haud fuiſſent: Ex hac igitur coniectura alia ratio reſultat: nempe Nardini opinionem minimè ſubſiſtere

ſiſtere

ſiſtere, pace tanti Viri dictum ſit exiſtimantis, Romæ, & Veneris Templa illa fuiſſe, quorum veſtigia adhuc in hortis S. Mariæ Nouæ obſeruantur, quia ob illorum paruitatem non poterant tantum tegularum continere numerum, qui ſatis eſſet pro tecto eiuſdem Baſilicæ. Non ſubſiſtit inſuper Nardini opinio, quia ſi machinæ in templo Romæ compingebantur, & huius falſæ Deitatis templum fuiſſet, vbi ſunt relata veſtigia: non poterant, ex iſtis templis in Amphitheatrum machinæ deduci, quoniam ſi iſtorum veſtigiorum pauimenti planities cum planitie Amphitheatri comparetur, illius diſcrepantia eſſet quadraginta, & vltra palmorum, vnde conſiderata Amphitheatri planitie, ac eorundem Veſtigiorum altitudine ad illam aſcendi haud poterat niſi per gradus. Autumo propterea, illa duo veſtigia Solis, & Lunæ templa indicare, cum in ſublimiori loco poſita ſint, qui eiſdem Luminaribus conuenire videtur; tum etiam propter illorum cohærentiam, nec non ædificij ornatus diſparitatem, in quo antiqui Architecti præcipuam adhibebant curam; cum ſingulis ſuis Dijs ſecundùm eorundem ſublimitatis gradum, ita eiſdem in ædificijs obſeruabant Architecturæ regulam, quam ordinem denominabant, videlicet, Vni Doricum, alteri Ionicum, alteri Corinthium attribuerunt, vt Vitruuij, aliorumque Architectorum auctoritate in noſtro opere de Veteribus monimentis parte I. cap. I. ſatis oſtendimus. Additur etiam ambobus iſtis ædificijs ipſorum aſpectuum ad Coeli partes obſeruatio, cum vnum orientem, alterum verò Occidentem reſpiciant, quæ Coeli poſitiones eiſdem magnis Luminaribus præcipuè competunt.

Opinio inſuper illorum etiam corruit, qui exiſtimarunt hęc Templa Caſtori, & Polluci fuiſſe dicata; quia cùm iſti Romani fratres eſſent, ęqualia Templa, ęquales ornatus etiam eis competebant, at contrarium viſitur, ergo videntur pro alijs Numinibus fuiſſe ędificata.

Eorundem Geminorum fratrum mentio, nobis dignam Vgonis obſeruationem ſuggerit; nempe Romanos Pontifices in Templorum expiatione ab omni profanę Gentilitatis labe, illorumque dedicatione in alicuius Sancti honorem vt plurimum conſueuiſſe quandam habere regulam, vt ij Sancti, qui in Idolorum deturbatorum locum ſubſtituebantur, exteriorem haberent vniformitatem. Id viſum eſſe repręſentandi Fidelium animis, veterum repugnantiam, & differentiam. Ita Idolorum delēdo memoriā aliam ſimilem Sanctorum ſubrogabant. Alienabant etiam tenellorū Chriſtianorum mentes ab omni amore erga antiquam ſuperſtitionem, ac blandis medijs ad noſtros colendos Sanctos alliciebant. Hanc ſimilitudinem aliquando obſeruarunt in nominibus, vnde ſcimus, Apollinis templū S. Apollinaris in honorem dicatum fuiſſe. Illud Martis in S. Martinę, Illud Adriani in S. Hadriani Martyris. Aliquando ad ſeſſus ſimilitudinem proſpexerunt. Sic exempli gratiâ: Dianę, in S. Sabinę. Illud Herculis, in Sancti Stephani honorem commutarunt. Quandoq; etiam ad alias vniformes proprietates animaduerſio habita fuit, quę proprietates innumerę

eſſe

esse possunt. Vtpote illud allati Mercurij, qui à Græcis Angelus denominabatur, Diuo Michaeli Archangelo dicarunt. Illud Carmentæ Latinarum literarum Inventrici, Sapienti Virgini Catherinæ. Aliud Dianæ, quam Ethnici Virginem credidere, castissimo Ioanni Euangelistę. Ac ommittēdo innumera alia exempla, quæ afferri possunt. Sanctus Felix Papa, huius nominis III. ac vt, alij volunt, IV. intendens hanc consecrare Ecclesiam olim Geminis fratribus Romulo, & Remo, siue Castori, & Polluci dicatam, inter Martyrum cœtus, alios selegit geminos fratres, non solùm in vno partu in hac mortali vita natos; sed etiam simul cum Martyrio ad Coelestem lucem renatos. De huiusmodi Ecclesiæ dedicatione ab eodem Pontifice facta meminit Bibliothecarius in illius vita. *Nempe hic fecit Basilicam SS. Cosmæ, & Damiani in Vrbe Romæ, in loco, qui appellatur via Sacra, iuxta Templum Vrbis Romæ.* Floruit Felix Pontifex anno Christi 326. At vox *fecit* hìc pro dedicauit accipienda est. Cùm in hoc sensu, apud Bibliothecarium sæpè intelligenda veniat, vt demonstrauimus in nostro opere de veteribus monimentis parte 1. cap. 27. Diximus huc vsque de templi identitate Romæ, & Veneris, quod in Ecclesiam SS. Cosmæ, & Damiani transijt, modo de illius denominatione aliquid narrandum esse, censeo.

Ecclesia hæc antiquitus SS. Cosmæ, & Damiani in Via sacra appellabatur; postea in tribus foris, & corruptè in tribus fatis â tribus nempe foris Cæsaris, Augusti, & Neruæ. Dicta etiam fuit in silice, vt ex quadam inscriptione apparet, quæ in proxima Ecclesia SS. Lucæ, & Martinæ est, quam refert Torrigius pag. 119. non quia eius parietes constarent ex siliceo lapide, cum sint ex Gabino, ac inter lapidem Gabinum, & silicem magna intercedat differentia; at denominata fuit in silice, quia prope eam altera aderat Ecclesia in honorem SS. Apostolorum Petri, & Pauli dicata; quam Bibliothecarius in vita S. Pauli in via sacra fuisse scribit. In ipsa enim Ecclesia lapis siliceus erat, in quo ipsorum Apostolorum genua impressa apparebant in genuflexionis memoriam, quando ipsi Deum omnium Creatorem contra Simonem Magum orarunt, quique lapis ad præsens visitur in Ecclesia S. Mariæ Nouæ ad dexteram Tribunę sub magna fenestra muro infixus. De hoc lapide meminit Gregorius Turonensis de glor: Mart: c. 28. suo tempore fuisse, sic inquiens: *Extant hodie apud Vrbem Romam duæ in lapide fossulæ, sub quem Beati Apostoli deflexo poplite orationem contra ipsum Simonem Magum ad Dominum effuderunt. In quibus, cum de pluuijs limphæ collatæ fuerint, à morbidis expetuntur, haustæque mox sanitatem tribuunt.* Historia hæc fusè à Baronio ad Annum 68. nu. 14. & seqq. describitur.

Explicatis etiam istius nostræ Ecclesiæ denominationibus modò superest de illius prærogatiuis aliquid enarrare, antequam ad musiui operis explicationem deueniamus. Sæpè laudatus Bibliothecarius in Hadriani I. vita scribit, ipsum Pontificem hanc restauràsse Ecclesiam, Diaconiasque constituisse, *in quibus multa bona fecisse*

ciſſe per ſuam ſempiternam memoriam concedens eis agros, vineas, olíueta, ſeruos, ancillas, & peculia diuerſa, atque res mobiles, vt de redditu eorum, crebris exactionibus Diaconiæ proficientes, pauperes Chriſti reficerentur.

Benedictus Canonicus S. Petri in ſuo rituale Dominicæ in Albis ritus deſcribens: Mane, ait, ſtatio ad S. Pancratium, ad Veſperum debet eſſe Dominus Pontifex ad SS. Coſmum, & Damianum cum omnibus ſcholis, ibique honorificè cantare veſperas, ſicut in die Sancti Paſchatis, & habere cœnam de Eccleſia, & omnes ordines Palatij, vt panem, & vinum, lacteas & lactucas: Sub ſilentio prętereundum eſſe minimè puto Eccleſiam hanc à S. mem. Vrbano VIII. in nobiliorem, ſplendidioremque formam reſtitutam fuiſſe, cùm depreſſa iaceret, fornicem propterea nouam, ab antiquo pauimento in altitudinem viginti, & vltra palmorum diſtantem conſtruxit, ita vt hodie in ingreſſu aſcendatur, cùm antea per non nullos deſcenderetur gradus; modò inferior pars occurrit, in qua adhuc Altarium veſtigia, aliaque digna monumenta cernuntur, inter quæ, antiquiſſimum eſt Altare Beatiſſimæ Virgini dicatum, cum duabus columnis, ac epiſtilio, & corona, nec non ſub ipſo epiſtilio anuli ſunt ferrei, e quibus vela pendebant, quorum ſæpe meminit laudatus Bibliothecarius, & de quibus nos egimus in prima noſtra parte Veter. Monim. cap. 7.

Propè hoc Altare Beatiſſimæ Virginis ſunt aliqui gradus, & viſitur quædam parua, ex marmore menſa, de qua pia eſt traditio, olim fuiſſe Altare, in quo S. Felix PP. ſacra celebrabat Myſteria. Hac in eadem ſubterranea Eccleſia, antiquiſſimum etiam cernitur monumentum nobiliſſimæ Creſcentiæ familiæ, quæ in hac Romana Vrbe per multa ſæcula floruit, & floret, cum ab ea diuerſi prodierint Purpurati, quorum poſtremus fuit bo:me: Alexander Creſcentius, cuius cineres adhuc veneror, ob peculiarem amorem, quem viuendo ſemper oſtendit, vt ſtudia promouerentur, Meque pluries ad illa extollenda incitauit, Academiamque Phiſicomathematicam, quæ in mea domo habetur, ſua præſentia pluries condecorauit. Hę ſunt peculiares huius Familię dotes, quæ Viros Virtutis amantes non ſolùm dilexit; verùm etiam pauperibus ſubuenit, etiam in propiam illos recipiendo domum, neceſſariaque ſubminiſtrando, donec propitiam adinuenirent fortunam. Hęc grati animi causâ in huius familię laudem, tenui hoc meo calamo, exarare duxi. Sed vt magis illius antiqua nobilitas appareat, hìc per pulchram inſcriptionem in antiquo marmore, barbaro, abbreuiatoque charactere inſculptam, referre placet.

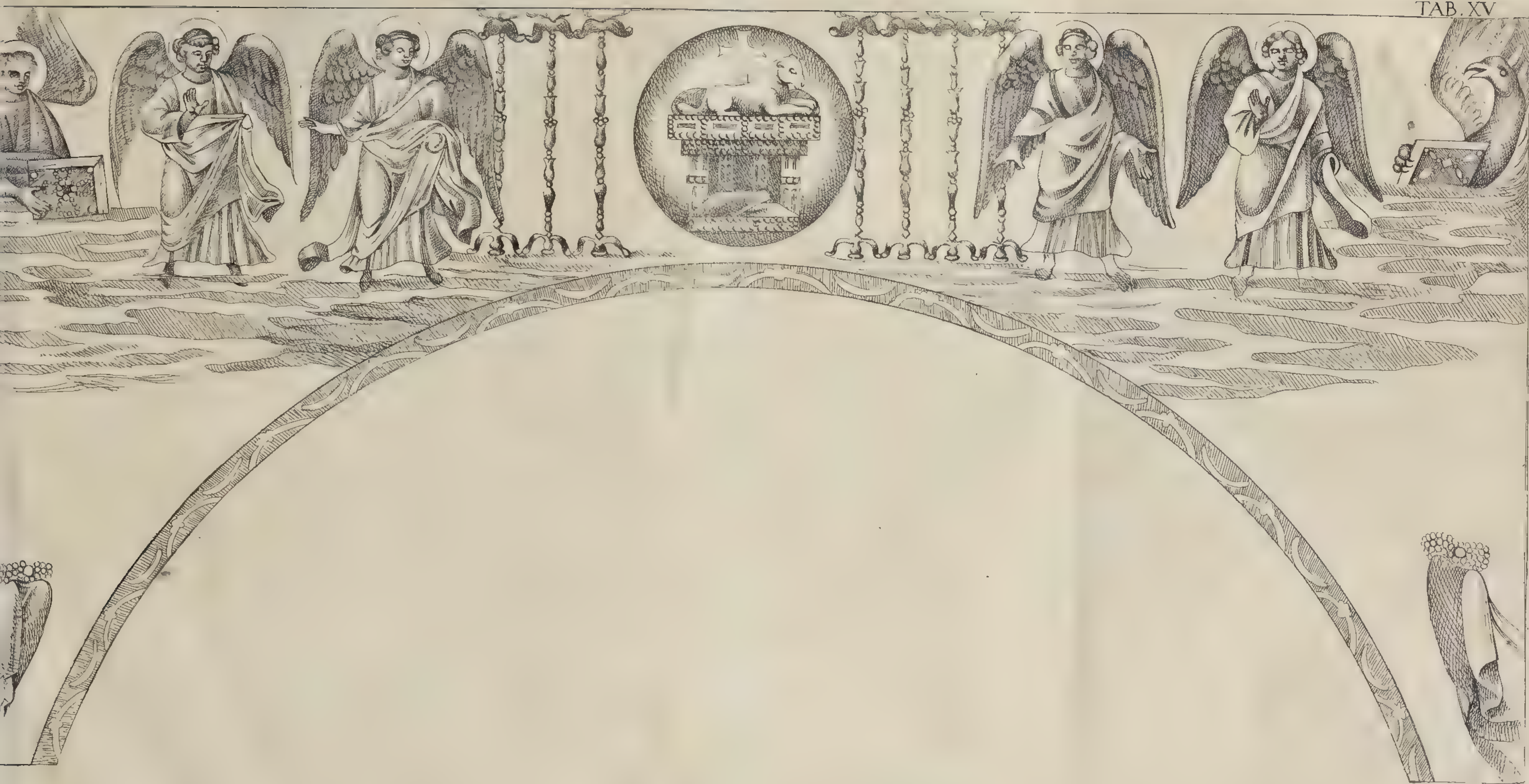
Quiſquis ab occaſu properas, hùc quiſquis ab ortu,
Axe vel à gelido, ſiue calente polo:
Flecte precor geminos carmen lecturus ocellos,
Sortis & humanę, flebilis eſto memor.
Es quod amice fuit tumulo, qui clauditur iſto,
Nunc cinis, & puluis, quodque futurus eris.
Hei mihi non vero Creſcentius omine dictus

Stamina cum nesset sors breuiora sibi A
Vngue sed â tenero pietatis vomere sulcos
Excoluit, mentis semina grata serens
Hospitibus tectum, nudis largitus amictum,
Esuriem dapibus expulit, amne sitim.
Sed cum terdenis subijt, sex qui altera aristis,
Quod terræ est liquit sumere certus idem.
Sic tibi, sic cunctis post mortem talia B reddant,
Carmen in hoc tumulo, quisquis amice legis.
Dic rogo, dic lacrymis pietatis clausulæ *Iesu*
Parce tuo famulo ypsiuremeta pie.

Vocem hanc *ypsiuremeta* altitonantem interpretat Baronius ad Annum *996*. num. 10. vbi præfatam refert inscriptionem, Schismaque narrat inter Gregorium V. & Ioannem C XVII. Antipapam, quod Crescentius Nomentanus promouit; ex quo credit, nobilissimam Crescentiorum familiam suam ducere originem, cuius sententiæ lubentissimè subscribo. Modò ad superiorem Ecclesiam, vnde discessimus, redeamus, illiusque antiquissimam obseruemus Tribunam, quæ musiuo opere ornata renidet, sicut etiam eiusdem facies, siue arcus, cuius in summitate, siue medio vt in Tab. XV. orbicularis figura D est, in qua expressus cernitur Agnus, veluti in gemmato iacens Trono ac post Agnum Crux emicat; in inferiori Troni parte liber semiapertus, vel quid simile est. Item quatuor ad dexteram, ac tria ad sinistram, ad aspicientem habitu respectu, candelabra sunt, itidemque in vtroque latere, duo sunt Angeli tunicis albis, pallijsque vestiti; ad dexteram est Aquila alis expansis, librumque perferens; ad sinistram visitur Angelus, librum gemmatum etiam detinens: sub istis figuris quædam apparent aliarum imaginum reliquiæ duæ, nempe manus duæ tenentes eleuatas coronas. Quamobrem si considerentur figuræ in isto arcu expressæ, ex illis, arcum eundem minimè integrum, sed mutilatum esse conijcitur. Nam duo alij deficiunt Euangelistæ sub forma animalium delineati. Item viginti quatuor desunt seniores, duodecim videlicet pro vtraque parte, vt in arcu Ecclesiæ S. Pauli, de quo fati sumus in nostro opere Vet. Monim. parte 1. cap. 24. & in Arcu S. Praxedis, ac S. Cæciliæ, quos infra exponemus, expressi conspiciuntur. Consueuere nostri antiqui Patres in Templorum ornatibus non feras, non profanas historias, neque fabulas repræsentare, vt cæci faciebant Gentiles, nosque ostendimus in dicto nostro opere Vet. Monim. cap. 7. sed ex sacræ Scripturæ textu aliquid depromere; præsertim à B. Ioannes Euangelistæ Apocalypsi, vt in eodem opere. cap. 24. narrauimus, ac in præsenti, & nonnullis alijs infra referendis figuris apparebit.

Agnus igitur sic iacens, illum repræsentat Agnum, de quo in Apocal. cap. 5. num. *6*. *& vidi, & ecce in medio troni, & quatuor Animalium, & in medio seniorum Agnum stantem; tanquam occisum*. Mysticus huius hieroglyphici sensus apertus est; cum Christum in Agni specie à Priscis fidelibus appingendi mos fuit; præsertim iuxta crucem, quem morem

TAB. XV

pag 58

rem adhuc ſeruamus. Vnde S. Paulinus Ep. 12.

Sub Cruce Sanguinea niueo ſtat Chriſtus in Agno,
Agnus vt innocua in iuſto datus hoſtia letho

De Chriſto ſub ſpecie Agni, plura habes apud Aringhum in ſua Roma ſubter. lib. 6. cap. 2. Tom. 2.

Septem vero candelabra in hoc muſiuo opere appicta ſeptem illa candelabra in cap. 1. num. 12. eiuſdem Apocal. enunciata indicantur, vbi ſic: *& conuerſus vidi ſeptem candelabra aurea*. Qualis autem iſtorum candelabrorum ſit myſticus ſenſus, ſic eundem ex planat Ambroſius Anſbertus in eodem Apocalipſis loco, vbi hęc: „Et quid per ſeptem candelabra aurea, niſi apertiſſimè ipſa ſeptiformis Eccleſia deſignatur, in cuius medio ſimilis filio hominis apparuiſſe deſcribitur, Dominus videlicet Ieſus Chriſtus, qui natus ex Virgine, ſæpè ſe ipſum filium hominis vocauit &c. & infra: rectè quoq; ſeptiformis Eccleſia, in ſeptē aureis deſignatur Candelabris, in quibus, & ſeptiformis Spiritus Sancti operatio, per numerum, & æternæ Sapientiæ claritas per aurum figuratur. Non ſolùm autem, ſed etiā effectus Candelabrorum, longanimitatem Eccleſiæ inter mundi preſſuras demonſtrare videtur. Sicut itaque aurum per ignem probatū percuſſionibus productum candelabrum efficitur: ſic Sanctorum Eccleſia igne tribulationis ad purum excocta, tentationum ictibus in longanimitatem extenta conſummatur.

Angeli etiam quatuor hìc expreſſi ad eandem Apocalypſim relationem habent; nam in præcitato Cap. 5. num. 11. legimus — Et vidi, & „audiui vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & ſeniorum: & erat numerus eorum millia millium dicentium voce magna: Dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & Diuinitatem, & ſapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem. Et omnem creaturam, quæ in Cœlo eſt, & ſuper terram, & ſub terra, & in mari, & quæ ſunt in eo &c.

Locum hunc vberrimè præfatus Anſbertus declarat, ad quem breuitatis gratia benignum remitto Lectorem, cum ſatis hic ſit, eundem indicaſſe Anſbertum, de quo tamen hæc breuiſſimè tantùm, ne ieiunius ipſe Lector remaneat, delibamus — licèt „Angelorum cæleſtis militia propriè poſſit vnito laudis præconio, cum animalibus, & ſenioribus de tanto noſtræ Redemptionis munere congratulando iſta conijcere, ſi tamen poſſibilitas admittit, vel ſaltem Angelorum vocabulum, in hac reuelatione, iuxta literam accipiamus. Non enim dubium, quòd de reparatione generis humani ipſi quoque Angelici Spiritus id lætitiam fuerint converſi, qui pridem homines à ſuo conſortio deputabant extraneos. Quare figuras inter ſe myſteriorum cohærentiam habere dignoſcimus; Idem etiam dicendum de ſenioribus, qui ſub hiſce expreſſi extabant imaginibus, de quibus Senioribus etiam in cap. 4. citatę Apocalypſis habetur mentio: deque huius ſacri myſterij explicatione, aliqua notauimus in cap. 24. ſepè citati no-

ſtri operis Vet. Monim. parte 1. & infra etiam dicturi ſumus, quando de alijs Eccleſijs, vbi ſimiles viſuntur Seniores, agemus.

In Arcus faſtigio, ac facie, quæ pauimentum reſpicit, erat monogramma, ☧ quod delapſum, in noua reparatione, omiſſum fuit; vtpote etiam in Tribuna ſupra Saluatoris caput erat corona cum Cruce, ac in pede Crucis gemma, quam coronam inviſibilis hominis, ſiue potius B Angeli manus tenebat. Hanc in annexa tabula XVI. delineare fecimus; licèt minimè adſit, cum illius loco ouale foramen apertum fuerit, ad luminis claritatem introducendam; eiuſdem coronæ formam nobis communicauit quondam Narciſus Spina Muſiuarius, qui antequam eadem dirueretur, illam delineauit, ex vtraque manus parte coronam ſtrictam tenentis lemniſcus volitat. Subtus coronam C Saluatoris Noſtri D. IESV Chriſti ſtantis imago inter nubes veluti ad Cœlos aſcenſuri cernitur. Chriſtus dalmatica rubri coloris, pallioque albi etiam coloris, veſtitus eſt in cuius pallij limbo, ſeu ora eſt monogramma T, brachium eleuatum, quaſi in benedicendi actu erigit, ſiniſtrâ tenet volumen, ſandaliaque in pedibus geſtat. Quare Muſiuarius hoc emblemate, Chriſtum aſcendentem in Cœ- D lum, nec non â ſupremo Patre corona victoriæ redimitum, quam ſibi per paſſionem, & mortem promeruerat, indicare voluit: forſan ducto exemplo ab Imperatorum triumphantium imaginibus, qui ab alata Victoria, laurea corona, præcingi conſpiciuntur, vt ſpectatur adhuc hìc Romę in marmoreo arcu Titi, inter Forum, & Amphi-

A theatrum. Non abſimilem coronam refert Baronius ad An. 351. num. 7. aſſeruari in Muſeo Lelij Paſqualini poſtea bo. me: Cardinalis Boncompagni, in qua corona, loco gemmatę Crucis eſt monogramma ☧

Ad Saluatoris dexteram ſtat quidam Vir ſimili formâ, vt Chriſtus veſtitus, qui in pallij limbo ſignum I. habet, & ſiniſtram eleuatam tenet, quaſi alteri viro ei coniuncto proximũ Chriſtum iudicare volens; dexteraque eundem Virum ad gradiendum incitans. Primum Virum B. Paulum Tunica, pallioque albi coloris veſtitum eſſe iudico; ſecundum verò S. Coſmam, qui tunica ſubalba, pallioque ſubrubro indutus, manibus coronam floribus conſitam præfert, quam nihil aliud oſtendere puto, niſi panis illius oblationem, quam Priſci fideles in ſacrificij actu faciebant; quæ oblatio, corona denominabatur, fortaſſe à florum corona, qua ipſi fideles eam ornabant. Crura, pedeſque veſtitos habet, ad Apoſtolorum differentiam, qui tantum geſtabant ſandalia, vt expoſuimus in noſtro opere Vet. Mon. par. 1. cap. 2. Poſt hanc ſequitur tertia figura, quæ Pontificem Felicem III. ſiue IV. huius Eccleſiæ fundatorem deſignat, tunica, caſulaque induta eſt, ac ſuper caſulam, Pontificale habet pallium, Eccleſiamque manibus præfert, quæ fundationis, vel dedicationis ipſius met Eccleſiæ ſignum eſt, vt clariùs ex alijs ſimilibus infra exponendis figuris eluceſcet. De hac imagine Pompeius Vgonius in ſua hiſtoria Stationum Eccleſiarum Vrbis narrat, quod Gregorij XIII. tempore, ob nimiam vetuſtatem iam ipſa euanuerat; quare lacunar ad inſtar vermicu-

lati

TAB XVI
pag 60

lati operis pictura ſuppletum fuit, A Pontificis tamen immutata facie, de Felice in Gregorium Magnum; quæ poſtmodùm, muſiuo opere, Alexandri VII. tempore, ſtudio, & cura glorioſæ ſemper memoriæ Franciſci Cardinalis Barberini antiquitatum amantiſſimi reſtaurata fuit, reſtituta Felicis Pontificis facie. Ab huius figuræ tergo arbor Palmæ videtur, quæ etiam ab antiquis fidelibus in picturis, ſæpè exprimi ſolebat, de quo ritu, eiuſque B ſigno plura dixi in meo opere de Sacris Ædificijs â Conſtantino Magno conſtructis Cap. 10. ideo calamum ſuſpendo.

Propè huius Arboris verticem cernitur Auis, è cuius capite veluti ſplendores erumpunt, vel caput ipſum ſtellæ medio impoſitum tenet. Quid Auis, quidque ſplendores, ſiue ſtella ſignificent; in illorum explicatione diu anceps fui; tandem poſt cogita- C tiones varias mea in mente reuolui, Auem iſtam, Phænicem illam à tot Scriptoribus pro vnica, & immortali decantatam ſignificare poſſe; atque coniecturam hanc meam elijcio ex Conſtantis nummo, à Iacobo Oiſelio Tabula LVIII. num. V. relato, vbi Phœnix, radiato capite, globo ſtellato inſiſtens, cum ſole iuxta ſplendente, ac epigraphe: *Felicium temporum reparatio*. Cuius hieroglyphi- D ci explanationem Oiſelius deſumit ex Oro Apolline lib. II. hieroglyph. cap. LIV. vbi: Α'ποκατάϛασιν δὲ πολυχρόνιον βȣλόμενοι σημᾶναι, φοίνικα τὸ ὄρνεον ζωγραφȣσιν. *Inſtaurationem autem diuturnam, & quæ poſt multa fiat ſecula, volentes indicare Phænicem auem pingunt*[1]. Puto igitur, quòd Pictor tum animaduertiſſet relatum nummum, qui tunc per manus adhuc verſabatur, quoniam centum octoginta circiter ante annos ceſſus fuerat, in illoque Epigraphem inſculptam eſſe: *Felicium temporum reparatio*; hoc idem hieroglyphicum applicari poſſe iudicauit ad illam felicium temporum reparationem, in qua Genus humanum per Christi Domini noſtri aduentum, illiuſque paſſionem, ab æterna damnatione reparatum, ſcilicet redemptum fuit. Audiamus propterea, quid in propoſito themate diſſerit Chriſtianus ille Appuleius S. Zeno Epiſcopus Veronenſis in ſermone de Reſurrectione, qui ſic ibi fatur: Phœnix auis illa
„ pretioſa reſurrectionis euidenter
„ nos edocet iura: quæ nobilitatem
„ generis ſui, non à parentibus acci-
„ pit; non liberis tradit: ipſa eſt, ſibi
„ vterque ſexus: ipſa omnis affectus:
„ ipſa genus: ipſa finis: ipſa princi-
„ pium: non ex coitu naſcitur, nec
„ officio alieno nutritur, non inuita,
„ non imprudens moritur; ſed cum
„ maturum leti tempus aduenerit,
„ à ſemet ipſa excitatis ſacris ignibus
„ libentiſſimè concrematur; ſepul-
„ crum nidus eſt, illi fauillæ nutri-
„ ces: cinis propagandi corporis ſe-
„ men; mors natalis dies. Denique
„ poſt momentum feſto exultat in
„ tumulo, non vmbra ſed veritas,
„ non imago, ſed Phœnix, non alia,
„ ſed quamuis melior alia, tamen
„ prior ipſa.

Ex relatis igitur de hoc muſiuo hieroglyphico lucem aliqnam deſumi poſſe opinor, Si metam attingerim, tu videris Lector, nam fateor me OEdipum noneſſe, ſed ne ieiunus remaneres, in tui gratiam illius tentaui explicatio-

cationem. Non abſimilem Auem A infra cap. XXV. videbis in Tribuna Eccleſiæ S. Praxedis. Et hæc de præfato hieroglyphico: Modo ad alteram partem, nempè ad læuam accedo.

In hac igitur parte apparet Vir cum capillitio in coronæ formam, barbaque rotunda, nec non ſandalijs, dexteram eleuatam, ac ſiniſtram ſuper Muſocij ſiniſtrum humerum, tenens, eundem alloquens, quaſi dicens: pergamus ad Chriſtum Dominum, ac Saluatorem B noſtrum: me minimè fallere arbitror, ſi aſſeram Virum iſtum B. Petrum Apoſtolorum Principem demonſtrare, præſertim ducto argumento ex eodem capillitio, quod peculiare ſignum B. Petri erat, vt expoſuimus in noſtro opere Vet. Mon. par. 1. cap. 28. Huic figuræ proxima eſt alia, ni fallor, S. Damiani, qui etiam oblationem in manibus defert, tunicam ſubalbi coloris, pallium verò C ſubrubri, crura pedeſque veſtitos præſeferens. Poſt hunc ſequitur S. Theodorus, vt ipſa oſtendit epigraphes, qui itidem oblationem fert, non Philoſophicum pallium, ſed chlamydem more nobilium, geſtat, quæ gammadia nuncupari poteſt: huius gammadiæ exemplar cernes in dicto noſtro opere de ſacris Ædificijs â Conſtantino Magno conſtructis cap. 2. Pedes ſandalijs nigris veſtitos monſtrat, qui D color niger nobilitatis erat ſignum, vt oſtendit Balduinus de Calceo. Quinam verò fuerit iſte S. Theodorus, non abs re indagandum eſt, cum vſque ad viginti ſex iſtius nominis, Sanctos Martyres referat Baronius in ſuo Martyrologio, & Bollandus in Actis Sanctorum ad diem 7. Februarij, ideo ab iſtis relata Auctoribus diligenter perpendi, & ni fallor, B. Theodori imago hæc repræſentare illum exiſtimo, qui Dux exercituum erat, ac Martyrium ſub Licinio Imperatore paſſus eſt, vt in eiuſdem actis apud Surium, & apud laudatum Bollandum dicta die 7. Februarij. Hanc retro imaginem alia viſitur palmæ arbor. Et hæc ſatis de huius Muſiui operis prima, & ſuperiori parte. Modò ad ſecundam, ſiue inferiorem.

In huius inferioris partis medio, ſcilicet in rupe, ex qua veluti quædam flumina proſilire ſpectãctur, ſtat Agnus diademate coronatus, ſuper eiuſdem Agni caput legitur IORDANES. Sex ad huius Agni dexteram, totidemque ad ſiniſtram ſunt oues, eleuatis capitibus verſus Agnum. Quid per hoc indicetur Hieroglyphicum, minimè nobis immorandum eſt, cum iam illud expoſuerimus in noſtro opere Vet. Monimentorum par. 1. cap. 23. & 26. Agnus enim dicitur Ieſus Chriſtus Dominus noſter, oues verò, duodecim ſunt Apoſtoli ad Chriſtum Magiſtrum gradientes, eumque prędicantem auſculantes; flumina è rupe defluentia, ſunt illa quatuor è paradiſo terreſtri erũpentia, quæ ſacra narrat Scriptura, Genes cap. 1. In angulis duæ cernuntur Ciuitates, nempe Hieruſalem, & Bethleem, de quibus etiam diſſeruimus in eodem noſtro opere Vet. Mon. parte prima cap. 21. ideo hic illa repetere, breuitatis gratiâ ommittimus. Sub iſtis ouibus, eodem muſiuo opere, ferè palmaribus aureis literis infraſcripta leguntur carmina, quorum non nullæ ſunt abbreuiatæ voces.

AVLA DEI CLARIS radiat ſpecioſa metallis,

In

TAB XVII

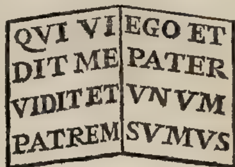
In qua plus fidei lux pretioſa micat. A
Martyribus Medicis populo Spes certa Salutis,
Venit, & ex ſacro creuit honore locus.
Obtulit hoc Domino Felix antiſtite dignum,
Munus, vt atheria viuat in arce poli.

C A P V T VII.

De Eccleſia S. Michaelis Archangeli Rauennæ Anno 545. ædificata. B

BEatum Michaelem Archangelum ſæpe hominibus apparuiſſe, & ſacrorum librorum auctoritate, & veteri Sanctorum traditione comprobatur. Quanta autem Priſcorum Fidelium erga ipſum Archangelum Michaelem, animarum tutelarem fuerit deuotio, ipſa templa in eius honorem erecta, abundè teſtantur. Celebre C enim illud fuit Sipontinum, ſiue in monte Gargano. Celebre etiam illud hìc Romæ, quod in Ianiculo, ſiue monte Vaticano adhnc cernitur. Nec minoris famæ eſt magnificum illud Rauennatum, de quo hic ſermo.

In honorem huius cœleſtis Militiæ Ducis, Rauennæ conſtructum fuiſſe Templum, narrat Rubeus in ſua Rauennatum hiſtoria lib: 3. vbi ſic: *Iiſdem diebus Bacuda Iuliani* D *Gener, ſocero opem ferente in regione Rauennatis Vrbis, cui Regioni Aphricisca cognomentum eſt, Diuo Michaeli Archangelo Templum, quod adhuc supereſt ædificauit.* Huius ædificationis tempus eadem in Eccleſia, marmoreoque antiquo lapide in ſcriptum habemus, quod ann. 545. demonſtrat. Olim Monachorum ordinis S. Benedicti iuxta templum hoc fuiſſe Monaſterium, narrat Fabri in ſuis ſacris Memorijs Rauennæ antiquæ, italico idiomate, expreſſis. In hoc eodem Monaſterio celebris extabat Bibliotheca, nunc verò Parrochialis eſt, in qua Abſis, ſiue tribuna antiquo Muſiuo opere ornata adhuc cernitur, vt in Tab. XVII. quod Muſiuum eodem tempore, quo Eccleſia conſtructa fuit, factum fuiſſe, ambigendum minimè eſt, cum figuræ ibi expreſſæ prædictum redoleant tempus. In Abſidis, ſiue Tribunæ medio viſitur Chriſtus ſtans, veſtibus violacei coloris indutus cum ſtola; monogramma I in pallij limbo aurei coloris expreſſum eſt, Crucem gemmatam dexterâ, ſiniſtrâ verò librum apertum tenens, in quo hæc leguntur inſcripta, quæ ſunt iuxta antiquam verſionem.

Verba iſta, ex cap: 10. 30. & 14. 9. Euangeliſtæ Ioannis deſumpta ſunt. Eiuſdem Chriſti Caput diademate, in quo Crux gemmata cernitur, ornatum eſt. Pars veſtis cum pedibus deſideratur, cùm à temporis dente conſumpti ſint. Ad eiuſdem Saluatoris dexteram ſtat Beatus Michael Archangelus, vt ipſa epigraphe deſignat, qui arundinem, ſiue baculum aureum, cum parua Cruce in ſummitate geſtat. Baculum hunc nil aliud innuere autumo, niſi baculum aiatorium, cuius forma etiam apud Epiſcopos, pro cambuca inſeruiebat; De huiuſmodi

baculis

baculis diſſeruimus in noſtro opere Vet. Mon: parte 1. cap. 15. Ad eiuſdem Saluatoris ſiniſtram pariter ſtat Gabriel Angelus, eâdem formâ vt alter veſtitus, baculumque itidem manu perſtringens.

Sequitur arcus, varijs columbis, gemmiſque ornatus. Extra Arcum duæ ſunt figuræ; ad dexteram eſt S. Coſmas, veſte albâ, pallioque violaceo, cingulo verò nigri coloris indutus; ad ſiniſtram autem S. Damianus pariformâ amictus, vterque volumen præ manibus præſefert. Peculiarem enim Catholica Eccleſia erga hos ſanctos ſemper habuit venerationem, vt ex varijs in eorundem Sanctorum honorem conſtructis Eccleſijs deducitur,

In huius Arcus ſummitate ſtat Agnus diadematus, de quo ſymbolo diſſeruimus in Eccleſia SS. Coſmæ & Damiani; & alibi etiam aliqua notauimus, vnde breuitatis gratiâ hìc plura fari omittimus. Supra eundem Arcum ſpectatur æternus Pater ſedens, qui dexteram in actu benedictionem impartiendi tenet, ſiniſtra veluti librum geſtat; at hanc ſiniſtram partem, prout littera D. indicat, longa temporum ſeries pœne dimidiam deleuit; tàm veſtes, quàm pallium violacei, ſtola verò aurei coloris, ſunt: propè Saluatorem duo cernuntur Angeli, alter ſcilicet ad dexteram, alter verò ad ſiniſtram, veſtibus, pallijſque albis induti, cum alis verò, & ſtolis violacei coloris, auream arundinem manibus tenentes, de quibus arundinibus infra diſſeremus in Eccleſia S. Vitalis. Quatuor itidem ad dexteram, tres ad ſiniſtram ſunt Angeli, ſimili forma induti, qui tubas

A aureas in ſonandi actu ori admotas retinent: quid per hoc hieroglyphicum denotetur, facilè expiſcabimur ex Apocalypſi; cum priſci fideles multa ex ipſa Apocalypſi myſteria ignoranti plebi, ad illam erudiendam picturis demonſtrarent. Hoc igitur myſterium ex eadem Apocalipſi cap. 8. & 2. deſumptum eſt ibi: *At vidi ſeptem Angelos ſtantes in conſpectu Dei, & datæ ſunt illis ſeptem tubæ.* Et paulò infra: B *& ſeptem Angeli, qui habebant ſeptem tubas præparauerunt ſe, vt tuba canerent, & primus Angelus tuba cecinit, & facta eſt grande, & ignis miſta in ſanguine &c.* Hunc eundem locum exponit Ambroſius Ansberti, qui octauo floruit ſeculo, vbi ſic -- Quid itaque in ſeptem An-
„ gelis intelligimus, niſi ſanctam Ec-
„ cleſiam in ſuis Prædicatoribus:
„ Bene autem per Angelos veritatis
C „ Prædicatores deſignantur: quia ni-
„ mirum æternæ vitæ annunciatores
„ ordinantur. De his namque ſcri-
„ ptum eſt: Et Angeli pacis amarè
„ flebant. Rectè enim ſeptenario
„ numero terminatur, quia profectò
„ vniuerſitati credentium præpo-
„ nuntur, ſeptenarius enim nume-
„ rus, & perfectionem, & vniuerſi-
„ tatem deſignat. In conſpectu quo-
„ que DEI ſtare perhibentur, quia
D „ procul dubio calcatis terrenis cupi-
„ ditatibus, diuinæ contemplationi
„ inhærere probantur. An non in
„ conſpectu Dei Paulus ſtabat, cum
„ diceret: Tanquam ex Deo in Chri-
„ ſto loquimur? & rurſum: bue men-
„ te excedimus Deo, ſiue ſobrij ſu-
„ mus vobis. Hinc & Elias. Viuit Do-
„ minus in cuius conſpectu ſto. Quid
„ quoque per ſeptem Angelorum

tubas

„ tubas, quas ijdem accepiſſe refe- „ runtur, niſi perfecta veritas, ac no- „ ui teſtamenti prædicatio declara „ tur? Hinc namque prædicatori di- „ citur: Quaſi tuba exalta vocem „ tuam. Has certe Angelorum tubas „ illæ præſignabant, quæ in iubilei „ vſibus per Moyſen factæ fuiſſe me- „ morantur. Quibus ſeptem dierum „ circuitu clangentibus, in typum „ huius ſæculi, muri Ierícho cecidiſſe „ narrantur. Et illis quidem Sacer- „ dotes, iſtis verò Angeli ceciniſſe „ perhibentur. Quod omnino con- „ trarium eſſe nequaquam videtur. „ Nam Doctores Eccleſiæ, & Sacer- „ dotes, & Angeli ſunt. Sacerdotes, „ quia ſpirituales hoſtias immolant; „ Angeli, quia ventura quæque an- „ nuntiant. Quod vtrumque Mala- „ chias Propheta breuiter inſinuat „ dicens: Labia Sacerdotis cuſtodiunt „ ſcientiam, & legem requirunt de „ ore eius, quia Angelus Domini „ exercituum eſt -- Si plura benignus Lector, deſideret, adeat magnum illum Inſubrum Antiſtitem Ambroſium, qui in eodem capite plura etiam de hac ſacra viſione exponit. Et hæc ſatis de hoc muſiuo, modo ad alia explicanda calamum conuertimus.

CAPVT IX.

De Eccleſia S. Vitalis Rauennæ circa Annum Domini 547. Muſiuis decorata Picturis.

RAuenna ſua ipſa vetuſtate inclyta, Galliæ Togatæ, ſiue Emiliæ Ciuitas, quæ ab ipſo naſcentis Eccleſiæ exordio, Euangelica veritate illuminata, Martyrumque conſecrata ſanguine, nec non Ædificiorum, Templorumque ſtructuris, Imperatorum, ac Regum, Exarcorumque ſedes, à cunctis admirabilis facta Nationibus, inter conſpicuas Italiæ Vrbes enumeratur. Adhuc â temporum injurijs nonnullę ſuperſunt parietinæ, quæ eiuſdem Ciuitatis magnificentiam teſtantur. Inter antiquiora, ac auguſtiora, quæ vſque ad præſentem diem ſacra viſuntur Templa, celebre illud eſt S. Vitalis, de cuius fundatione Hieronymus Rubeus in ſua hiſtoria Rauennatum, lib. 3. ad ann. 541. fusè narrat, nempe: quòd cum Byzantij Iuſtinianus ædem ſacram D. Sophiæ extruxiſſet ſummâ impenſâ, atque arte, idem per Iulianum Argentarium Rauennę D. Vitali iuſſit, diligenter conſtrui. Sed cum ego haud ita facilè adducar, vt putem, Cæſarem in ſubiecta Gothis ciuitate templum ædificaſſe, nullo repugnante, aut certè ædificare voluiſſe; fortaſſis abs re non fuerit opinari, huius auguſtiſſimi Templi ædificationem poſt expulſos Gothos factam, cum non Rauennâ ſolum, ſed vniuersâ Italiâ potiretur Iuſtinianus. Vtcumque tamen ſit, quo loco ædificatum fuit D. Vitali Templum à Iuliano Argentario, Iuſtiniano Cæſare iubente, erat Templum quidem illi Martyri Ciuitatis Patrono, ſed exiguum atque ignobile. Neotericus verò ſcriptor Hieronymus Fabri in ſuis Memorijs Rauennæ antiquæ, patrio ſermone exaratis parte 1. enarrat, deſumpta auctoritate ex ſupracitato Rubeo; quod Conſtantinopoli, ortâ populi ſeditione Iuſtinus Imperator occubuit, proptereaque Iuſtinianus, adhuc puer, Cæſaris filius, vel vt alijs placet, Nepos,

ad euitandum populi furorem, â Nutrice clâm Rauennam delatus, in Iuliani Argentarij domo hospitatus non tamen pro Imperatoris filio agnitus fuit. Permansit in hospitio per annos quinque, quo tempore, quadam nocte, Iustinianus ad Deum fundens preces vouit, se ædificaturum Ecclesiam Rauennæ in Vitalis honorem, si Imperialem sibi debitam assequeretur Sedem; voti deinde campos factus illam ædificauit. At historia hæc nullius innixa est celebris illorum temporum Scriptoris auctoritate, quare de ea valde dubitandũ (vt infra fusiùs in Ecclesia S. Appollinaris in Classe dicã) cum Procopius omnia ædificia, etiam minima, ab isto Imperatore constructa, descripserit; nec vllam de hac Ecclesia mentionem fecerit. Quamobrem non nulli autumant, â laudato Iuliano Argentario extructam fuisse, vt antiqua indicabat inscriptio, quæ in Porticu sic legebatur. *Mandato Ecclesij Episcopi Iulianus Argentarius ædificauit, ornauit, atque dedicauit, consecrante verò Reuerendissimo Maximiano Episcopo die* XIIII. *Kal. Maij sexies P. C. Basilij Iun. V. C. Indictione X.*

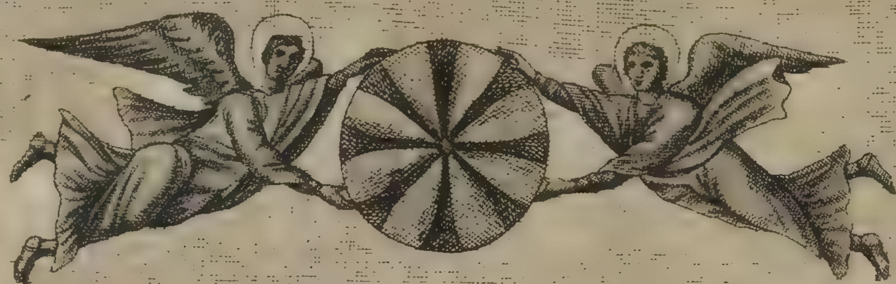
Annus iste, vt ex Caluisij Chronico, recurrebat 547. â Christi Natiuitate, quo anno in humanis agebat S. Maximianus Ecclesiæ Rauennatum Archiepiscopus; etiam antea Ecclesius obierat Anno 541. cui successit Vrsicinus, & post hunc Victor, quo defuncto Maximianus Archiepiscopus electus fuit, qui præfatam Ecclesiam consecrauit, vt ex supramemorata inscriptione colligitur. Idem etiam Fabri sequens refert monogramma.

Quod in columnarum summitate visitur, ac ab aliquibus interpretari asserit, NARSETES; ab alijs verò IVSTINIANVS. Ex hoc igitur monogrammate Ecclesiam hanc à Narsete absolutam fuisse, indicatur. At quàm leuis hæc sit coniectura, nemo non videt, cum literæ A, & R in eodem monogrammate, pro formanda voce *Narsetes* desint, & pro formando nomine *Iustinianus* desit litera A. Insuper litera O cernitur, qua vtrumq; caret nomen. Quamobrẽ potiùs NEONTIVS denotatur, & fortassis NEO ille Episcopus, qui paulò ante in Rauennati Sede Ecclesium præcesserat: Quem Sanctus Leo Magnus in epist. 135. Quesnelianæ editionis Neonam appellat, ibique in margine notatur, aliquibus in Codicibus etiam Leo, siue Neonia reperiri scribitur; Quare, cum nomina sint ad placitum, Neo, siue Neontius, aut Neona, aut Leo denominari potest. Crux in hoc monogrammate expressa, non ad ornatum, neque casu incisa fuit, sed ad aliquid significandum; cumque Crux proprius sit Episcopi character, ideo *Neontius Episcopus*, hoc monogrammate exprimi arbitror; nec aliquam contradictionem inter nomen *Neo*, & *Neontius* oriri posse iudico, cum idem significent. Neo Ecclesiam

S. Petri

TAB.XIX

SCS·VITALIS

ECLESIVS EPIS·

pag.67

S. Petri Maioris à S. Petro Chrisolo- A go inceptam absoluit; Ecclesiam verò S. Ioannis in fonte restaurauit, nec non Tricollis ampliauit ædificium: ex quibus deduco ipsius Neonis animum ad ædificia procliuem. Potuit igitur Ecclesiæ S. Vitalis, de qua agimus, fundamenta iecisse, & deinde Argentarius eam de ipsius Ecclesij Episcopi mandato continuasse, cùm aliquando verbum *fecit*, vel *ædificauit* sumatur pro dedicauit, vel restaurauit, non B autem â solo extruxit, vt in meo opere, Veter. Mon. par. 1. cap. 27. demonstraui. In hac mea precipuè confirmor sententia, ex musiuo opere, quod adhuc visitur, & infra in Tab. XIX. refero, vbi cernitur Ecclesius Episcopus, qui nudo capite Ecclesiam manibus tenet, quæ signa viuentis sunt, vt infra in alijs Musiuis operibus fusiùs demonstrabo. Nam si mortuus fuisset, caput aliquo Eccle- C siastico indumento coopertum haberet. Vlteriùs omnes illi Pontifices, qui hìc Romæ aliquam fundauerunt, vel restaurarunt Ecclesiam, eandem præ manibus tenent: quòd illa, quam in manibus tenet Ecclesius Episcopus, S. Vitalis sit, ambigendum minimè est, cùm rotundæ sit formæ.

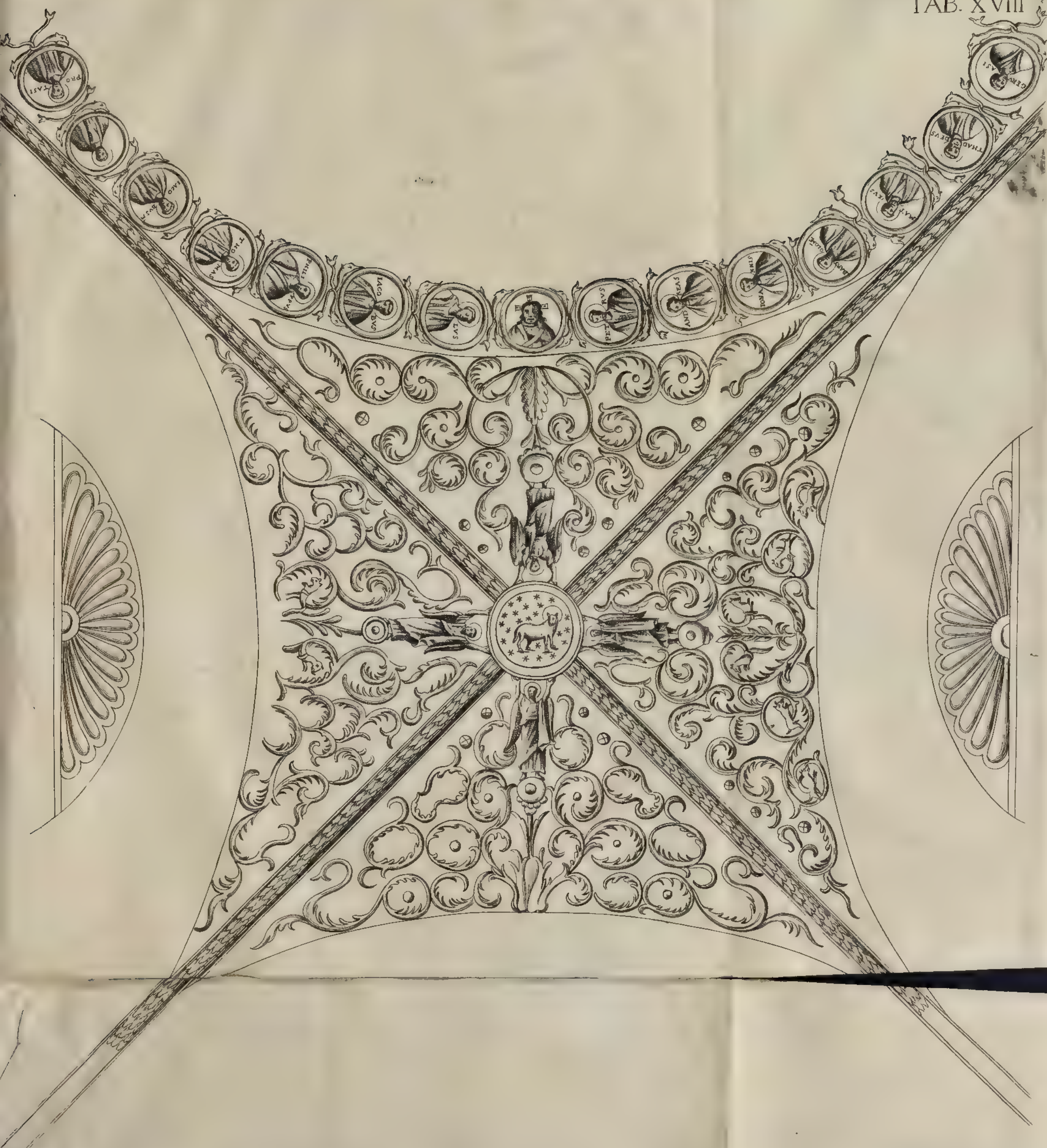
Quidquid igitur de primo huius Ecclesiæ Fundatore sit, ambiguum redditur; concludendum tamen, aut D in fine seculi 5. aut in principio 6. hoc celebre templum constructum fuisse; quod postmodum absolutum fuit à Maximiano, itidem Archiepiscopo, qui floruit Anno 553. de cuius ædificij absolutione, eiusque formâ, sic laudatus Rubeus scribit: -- Huius Ar-
„ chiepiscopatus initio (scilicet Ma-
„ ximiani) absolutum est Augustis-
„ simum D. Vitalis Templum, in-
„ genti quidem, sed erudito sum-
„ ptu. Nam totum orbiculare est
„ duplici ordine columnarum; alter
„ superior, qui testudinem sustinet,
„ & porticum efficit, è quo quasi ad
„ Theatri simulacrum in templi pa-
„ uimentum, quod erat tessellati,
„ & vermiculati operis, spectatur.
„ Inferiores columnæ, superiores,
„ & Theatrum fulciunt, sectoque
„ lapide pretioso vestiuntur; quo
„ eodem genere lapidum vniuersi
„ parietes incrustabantur; nunc ali-
„ qua in parte absunt -- De hac etiam Ecclesia scribit Quaresmius, in suo Elucidario Terræ Sanctæ, lib. 5. cap. 7. eamque vetustissimam appellat, ac persimilem illi (in qua sepulcrum Dominicum continetur) duasque in partes diuisam esse asserit, nempe in superiorem, & inferiorem, vtrasque pretiosis marmoreis columnis fulciri, lucidissimis marmorum tabulis vestitas, & exornatas, vt olim erat Ecclesia S. Sepulcri; nec se, licèt alias plures vidisset Ecclesias, vllam huic similem inuenisse. Laudatus vero Fabri eandem assimilat Ecclesiam celebri S. Sophiæ Constantinopolis templo. Huius Iconem habes apud Du Cange in sua Constantinopoli Christiana; Sancti Sepulcri verò exemplar apud Bernardinum de Amico in suo tractatu Italico idiomate; *Delle piante, & imagini de Sagri Edifizij di Terra santa* p. 24. apud quos Auctores Lector curiositati suæ satisfacere poterit. Concludo igitur, Ecclesiam hanc à Neone fuisse inceptam, ab Argentario de mandato supradicti Ecclesij Episcopi continuatam, à Iustiniano verò ad preces fortasse Ma-

ximiani marmoreis incruſtationibus, A muſiuiſue operibus ornatam, vt ipſæ indicant picturæ, quas infra referam.

Noſtri operis inſtitutum poſtulat, vt ad ipſa deſcribenda muſiua calamum conuertamus. A Presbyterio igitur initium ſumo, quod concameratum eſt, cuius fornix Muſiuo, & eleganti opere ornatus cernitur, & ad formam Crucis diuiſus, cuius brachia Crucem conſtituentia ad inſtar magni funis formata, varijs B frondibus, fructibuſque viridis, venetique coloris ornata conſpiciuntur: A funis lateribus hinc inde, duæ magnæ aureæ lineæ, veluti faſciam conſtituentes, ipſum exornant funem. In Crucis centro eſt circulus, pari forma, frondibus, fructibuſque ſeptus, cuius in medio apparet Agnus, diademate coronatus; planique ſuperficies, in qua ipſe Agnus expreſſus eſt, varijs ſtellulis albi coloris di- C ſtincta renidet: In cuius ſingulis ipſius Crucis angulis Angelus ſuper ſpheram ſtans, veſte alba indutus, alis coccinei coloris, manibus eleuatis, veluti ipſum circulum ſuſtentans, cernitur; & cum quatuor ſint anguli, quatuor ſunt Angeli, vt ipſum exemplar oſtendit in Tab. XVIII. expreſſum; reliqua ipſius fornicis ſuperficies, quadrifariam partita varijs frondentibus ramis, ac nonnullis animali- D bus eſt circumdata. Vna ex his partibus, ſicut & in oppoſita, ramos exhibet aurei coloris; area verò colore viridi ſuffuſa vndequaque eſt; in altera verò, vti etiam in oppoſita parte, rami colore viridi pariter; area autem aureum proponit. Ad huius picturæ folioſæ imam partem, quam Agni caput reſpicit, quindecim cernuntur Orbiculi: in eo, qui medium obtinet locum, Saluatoris imago, cum Cruce retro caput elata, ac ſtola picturâ expreſſa cernitur, quam poſterioris æui eſſe autumo, ibi appictam in alterius locum Muſiui operis, olim exſtantis, ob temporis iniuriam collapſi. Ad Saluatoris dexteram, in eiſdem orbiculis expreſſi ſunt, vt ex ipſis met deſcriptionibus deducitur, Paulus, Iacobus, Philippus, Thomas, Iacobus Alphæi, Matthias, & Protaſius; in ſiniſtra verò parte Petrus, Andreas, Ioannes, Bartholomæus, Mathæus, Thaddæus, Geruaſius. Omnes delineati albis indumentis cernuntur. Area veneti, circuli verò, ſiue encarpia viridis coloris: ab huius fornicis lateribus, vbi ille deſinit, duo alia perſpiciuntur ornamenta ad conchyliorum formam figurata crocei coloris.

E fornice pauimentum verſus deſcendendo, in muro Presbyterij ad latus Euangelij ſubtus feneſtras alia viſuntur muſiua opera, vt in Tab. XX. Ad feneſtræ latus num. 1. apparet imago B. Ioannis Euangeliſtæ ſedentis, alba veſte induti, qui librum apertum geſtat, in eoque legitur: *ſecundùm Ioannem*. Ante imaginem hanc, eſt menſula ſcriptoria, cum atramentario, theca arenaria, & ſtylo. Supra, ac propè ipſius Sancti caput, ſtat aquila, nigri coloris, vtpotè ipſius Euangeliſtæ ſymbolum. In oppoſita parte, num. 2. expreſſus eſt S. Lucas, pariter in alba, qui itidem librum apertum ſiniſtra tenet, in quo legitur: *Secundùm Lucam*, ſiniſtram eleuatam in actu benedicendi ritu Græco extendit. Nam Græci in benedictionibus medium digitum cum pollice, & annulari coniungunt. Poſt caput imminet Bos albi coloris, qui clarum iſtius veritatis eſt ſignum. Iuxta pe-

TAB. XVIII

pag 68

TAB. XX.

IEREMIAS

5

4

6

9

8

7

10

ta pedes stat pluteus, voluminibus A repletus Romanorum more, qui Virum literis addictum demonstrat. Sub his imaginibus extenditur arcus, cuius in summitate sunt duo Angeli, volatum præseferentes, qui manibus circulum tenent, vt num. 4. In huius medio refulget Crux gemmata, & ad Crucis pedem sunt duæ græcæ literæ, scilicet A, & Ω; de quibus in Apocalipsi cap. 22. num. 13. *Ego sum* A, *&* Ω; *primus*, *& nouissimus*, B *principium*, *& finis*. Harum literarum mysticum sensum declarat Primasius Episcopus in Commentarijs ad idem caput, vbi sic: Quod
„ autem in præsenti libro toties A,
„ & Ω repetitum video, non inaniter factum fuisse cognosco, Siue
„ enim propter vnius Christi Diuinitatem, & humanitatem sæpius
„ insinuandam, in qua totius Christianæ fidei summa constare præmisimus; C siue vt vnius naturæ tota Trinitas intimetur, qui per Prophetam dicit: Ante me non est
„ formatus Deus, & post me non
„ erit. Ego sum Deus; & non est
„ absque me Saluator, vel cui per
„ Prophetam Dicitur: Tu es Deus,
„ & ante, & præter te non est alius
„ Deus, siue aliud aliquid melioris
„ lateat, secretiorisque mysterij, non
„ tamen dubito, ad hoc sæpius itera- D tum. vt intelligendi gratia fidelibus maneret fructuosa. Nam, &
„ ipsa elementa Græci alphabeti. A
„ & Ω cuiusdem numeri conficiunt
„ summam, quam columbæ nomine in Græco nouimus compræhendi. Columba enim dicitur A,
„ quo numerus octingentesimus, &
„ vnus numerus subsummatus, quem etiam adimplent.

LXXX V C X CC CCC V C I
π ε ρ ι σ τ ε ρ α
α & ω
I DCCC

„ In Columbę autẽ specie rectè nobis
„ Sancti Spiritus nouimus significari
„ personam, in cuius specie descendens voluit apparere, vt scilicet Arrianorum aliorumq; hæreticorum
„ frustraretur insania, qui eum à Patris, & Filij natura afferunt alienum, cum etiam per huius conuenientiam numeri hic quoque reuelatio cœlestis, consubstantialem,
„ & coæternum Patri, & Filio sanctum Spiritum manifestet, & in
„ stolis lotis diuinorum dicens custodiæ mandatorum. Nam, & exordium Euangelij sui ijsdem Ioannes
„ sensibus, licet diuerso orsus sermone composuit, dicens: In Principio erat Verbum, & Verbum erat
„ apud Deum, & Deus erat Verbum;
„ & post pauca: Et Verbum Caro factum est. Vbi totius fidei summa
„ consistit, vt in vno, eodemque
„ Christo perfecta Deitas, & vera
„ credatur humanitas.

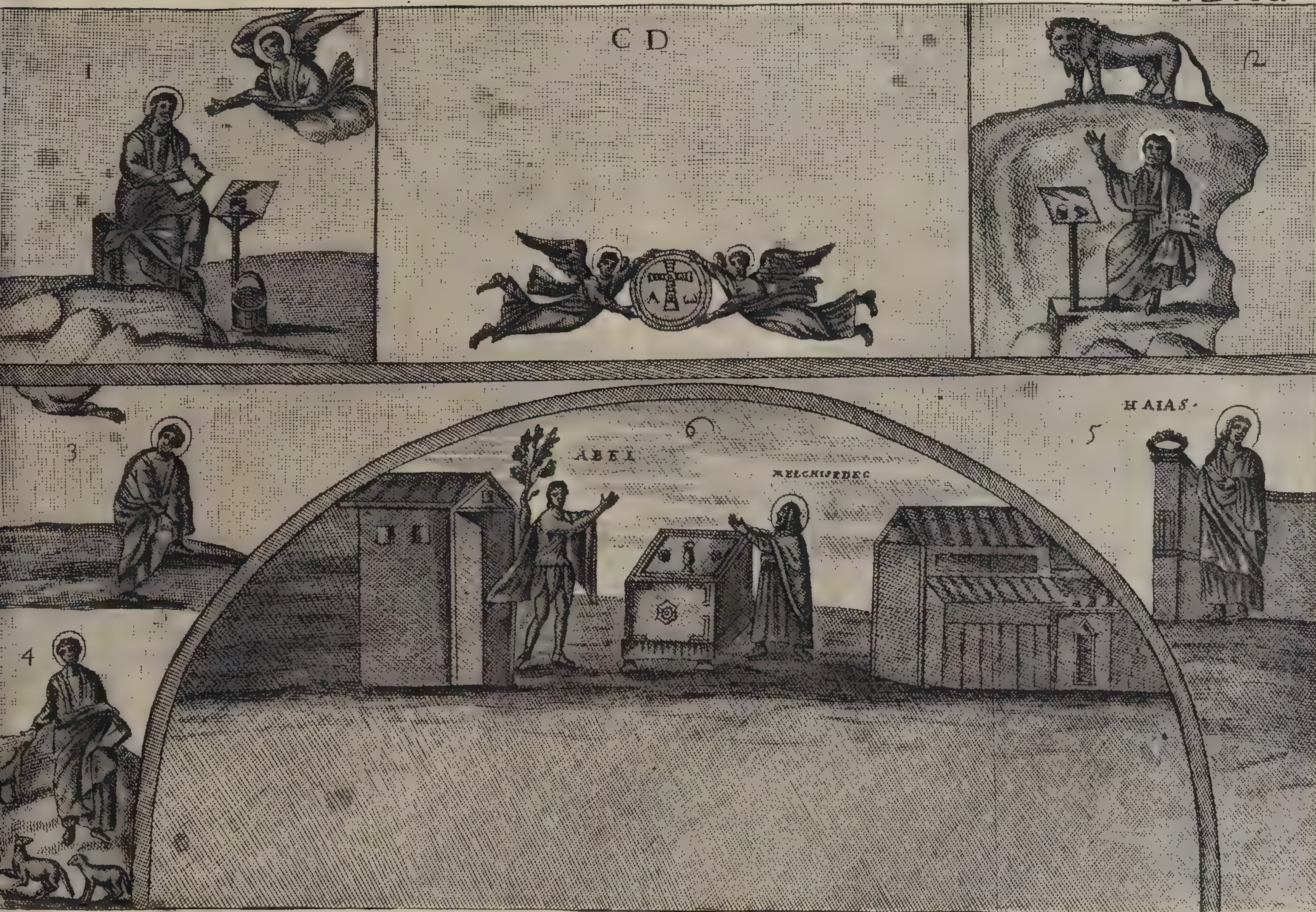
At, vnde digressa fuerat, oratio reuertatur. Supra eundem Arcum in angulo spectatur vir Diadematus, volumen expansum præ manibus tenens, veste alba circumdatus: ante ipsum stat turris, supra quam corona aurea, & super ipsum nomen *Ieremias*, quod nomen nisi pictor apposuisset, diuinare admodum difficile esset. Cur autem apposita fuerit turris coronata, diù mea mente reuolui; sed nihil certi adinueni; excogitaui tamen pro turri coronata Pictorem Ierusalem totius Palastinæ Regiam ciuitatem exprimere voluisse; nam Ieremias,

remias in Ciuitate Ieruſalem prophetauit, vt habetur in hiſtoria Flauij Ioſephi, lib. 8. cap. 9. Cur autem diadema in capite geſtet, diximus in noſtro opere Veter. Monim. par. 1. cap. 14.& 22. In appoſito angulo ſub num. 6. viſitur alius Propheta, qui ſiniſtram ad cœlum extollit, & è nubibus manus inuiſibilis Viri egreditur, ac in inferiori parte multi ſpectatores ſurſum aſpicientes, albis tunicis, pallijs vero rubeis veſtiti. Quid Hieroglyphicum hoc ſignificet, nobis ſacra patefacit Scriptura in Exodo, cap. 2. vbi narratur: Moyſen ſolùm in montem aſcendiſſe, ibique cum Domino quadraginta permanſiſſe diebus, cæteris ad montis radicem manentibus.

Ex ſuperiori arcus parte ad inferiorem deſcendamus, vbi tres diſcumbentes ſunt cum albis tunicis, & alius, qui cibum in menſam defert, coccinea veſte amictus, poſt ouem, ſtat veluti mulier, albâ veſte circumdata, num. 7.8. & 9. numerus enim ſeptimus tres exprimit Angelos, quos Abraham hoſpitatus eſt. Ipſe Abraham deſignatur num. 8. & Sara eius vxor num. 9. quæ in ſacra legitur hiſtoria Geneſis cap. 18. ſimilemque retulimus in Tab. LI. noſtri operis Vet. Mon. par. 1. cap. 22.

Figura 10. Abrahæ ſacrificium proprij filij Iſaac indicat, de quo in Geneſi cap. 22. Manus verò in aere ſuſpenſa, in muſiuo expreſſa, Angelum demonſtrat Abrahæ dicentem. *Abraham Abraham, non extendas manum tuam ſuper puerum, neque facias illi quidquam*. Hæc ſatis de iſtis ſacris hiſtorijs, cum per ſe notiſſimæ ſint, modò ad alteram partem, nempe ad cornu Epiſtolæ nos conuertamus. Pari forma, vt altera relata, hæc ſe habet Tabula XXI. Nam in angulo ſupra arcum, vt num 1. aſpicitur Euangeliſta Matthæus in actu ſcribendi, ante ſe habens paruam menſam ſcriptoriam cum atramentario, & ſtylo, & ad pedes pluteum, voluminibus repletum; ſicut Euangeliſtæ, ita & Angeli veſtes albæ ſunt; huius autem alæ, coloris violacei: altero verò angulo num. 2. apparet S. Marcus, alba veſte indutus, librum apertum demonſtrans, erecta dextera, & ante ſe, paruam menſam ſcriptoriam habens; ſuper eius caput Leo coccinei coloris delineatus eſt. In inferiori parte, ſcilicet ſubtus S. Matthæum, duæ aliæ ſunt figuræ, vt num. 3. & 4. quæ ni fallor, Moyſen Iethro paſcentem oues ſignificat, 3. verò figura eundem Moyſen demonſtrat, cui Dominus per manum deſignatus dixit: *ſolue calceamentum de pedibus tuis; locus enim, in quo ſtas, terra ſancta eſt*, vt in Exodo cap. 3. Subtus S. Marcum, vt in num. 5. viſitur Propheta Iſaias, alba tunica etiam opertus, prope hunc eſt corona, redimens Turrim, quæ cum annexo muro Regiam Ciuitatem Hieruſalem, vt diximus de Ieremia, repræſentat; Iſaias enim illi prædixerat, cum à Syris obſideretur, eos non futuros eſſe præualidos, vt cap. 7. ipſius Prophetæ. Subtus Arcum, vt num. 6. duæ extant imagines, quibus nomina indita ſunt: nempe *Abel*, *Melchiſedech*: ante iſtum parata exurgit menſa cum vrceolo, ac duobus panibus; quamobrem ſacræ Geneſis, cap. XIV. figuram hanc concordem eſſe crederem; ibi enim narratur, Melchiſedech Abrahæ redeunti quinque

Regum

C D
1
2
3
4
5
6
ABEL
MELCHISEDEC
ΗΛΙΑΣ

Regum profligatione Victori occurriſſe, necnon panem obtuliſſe, & vinum. At alia figura Abel minimè concordat in tempore Melchiſedech; quoniam Abel præceſſit Melchiſedech per duo millia, & vltra annorum. Nullo ergo pacto poſſunt hi ſimul conuenire in vno, eodemque tempore. In alijs antiquis muſiuis operibus obſeruaui Priſcos fideles; quando in vno exprimebant loco aliquam hiſtoriam, eiuſdem hiſtoriæ continuationem eos appingere conſueuiſſe; id circo in appoſito muſiuo, in præcedenti tabula duæ viſuntur expreſſæ hiſtoriæ Abrahæ, nempe vna quando tres Angelos hoſpitatus fuit; altera, quando proprium filium Iſaac ſacrificare voluit. Ex relata ratione eiuſdem Abrahæ hiſtoriam præſens Tabula continere deberet, ſcilicet, quando ipſi victori è prælio reduci, Melchiſedech occurrit. Hanc meam assertionem, picturæ conſonam eſſe, primo aſpectu iudicaui, putauique Muſiuarij fuiſſe errorem, qui loco Abrahæ, Abelis nomen inſcripſit: vt me certiorem redderem per epiſtolam exoraui R. D. Abbatem Seraphinum Paſolinum. vt ipſe attentè rimaret nomen illud; Hic mihi reſponſum dedit, apertiſſimè nomen Abel legi: quamobrem ad aliam confugi coniecturam, nempè ad figurarum ſpeciem; an iſta cum nomine Abel, quandam haberet ſimilitudinem cum duabus alijs figuris Abraham exprimentibus, in Muſiuo appoſito expreſſis. At diſcrepare obſeruaui, dum illa cùm nomine Abel repreſentat iuuenem, aliæ duæ ſenem, ſed diuerſis veſtibus amictos. Inſuper aliud etiam inſurgit dubium, quòd ſi eandem figuram Abel pro Abraha ſumere velimus; quomodo è domo exeuntem Pictor expreſſit? dum eum militibus aſſociatum indicare debebat. At Muſiuarius eundem appinxit in alia ſimili tabula in Eccleſia S. Mariæ Maioris de Vrbe, quam retulimus in noſtro opere Veterum monimentorum par: 1. Tabula L, figura 1. Quare concludendum exiſtimo, magnam iſtius ſeculi fuiſſe imperitiam, cum Pictori libera data fuerit facultas, arbitrio ſuo, ſacras depingendi hiſtorias, qui loco Abraham militibus aſſociati Abelem è domo egredientem efformauit.

At ſi huius ſacri Emblematis literalem ſenſum omittere, & tam Muſiuarium. quàm Eccleſiaſticos Patres, qui Rauennæ, muſiui conſtructionis tempore, degebant; ab ignorantiæ labe vindicare velimus, prout vindicandi ſunt, ad allegoricum ſenſum nos reflectere debemus, nempe. Per has figuras, ſacrificij Dominici Sacramentum præfiguratum eſſe. Nam Abel Chriſtum demonſtrat, vt S. Maximus in Homilia I. in feſto Paſchæ declarat. Melchiſedech cum nimbo, ſiue diademate, primum omnium Sacerdotem ipſum eſſe, oſtendit, vt exponit Theophilus Patriarcha Antiochenus ad Autolycum, lib: 2. circa finem. Per menſam repræſetatur Altare, vt manifeſtat S. Eutherius Lugdunenſis Epiſcopus, Formarum ſpiritualium libro, cap. 8. Per panem, & Vrceolum ipſum Sanctiſſimum Sacramentum, vt S. Nilus epiſt: 264. longèque ante ipſum, magnus ille Chriſti Athleta S. Cyprianus in epiſt. 63. ad Cæcilium de Sacramento Domini palam faciunt. Sicque hiſce Hieroglyphicis

roglyphicis pictor ſacrum, & auguſtiſſimum Sacrificium, quod Deo, ac Saluatori Noſtro IeſuChriſto offertur, intuentibus declarare voluit. Alio etiam modo explicari poſſe iudico; nempe, per ambas iſtorum Priſcorum Patrum ipſi Deo factas oblationes, de quibus in Canone Miſſæ mentio habetur, quando ſacerdos extenſis manibus ſuper calicem profert: *ſupra quæ propitio, ac ſereno vultu reſpicere digneris, & accepta habere, ſi-* B *cuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iuſti Abel, & ſacrificium Patriarchæ noſtri Abrahæ, & quod tibi obtulit ſummus ſacerdos tuus Melchiſedech, ſanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam*. Hæc ſunt, quæ pro huius Emblematis explicatione afferenda eſſe putaui. Alijs relinquimus locum meliora, certioraque interpretandi.

Sub Abſidis fornice, ſiue, vt ap- C pellari ſolet, Tribunæ, aliud pulcherrimum eſt Muſiuum, quod in annexa tabula XIX. expono. Supra ipſum Muſiuum duo cernuntur Angeli in aere ſuſpenſi, albis veſtibus induti; aliſque violacei coloris, quandam rotam pr{e} manibus tenentes, cuius radij albi ſunt, area verò veneti coloris. Sub iſtis magnus extenditur ſemicirculus, varijs cornucopijs, viridi, venetoque colore deſignatus, in cuius D medio hoc eſt monogramma.

gemmatum, ſiue potius radiata Crux, cuius radij veneto efformantur colore;

A area verò aurea fulget: Sub hoc ſemicirculo, quinque ſunt figuræ, in quarum medio ſtat Epiſcopus Dominus noſter in magno ſedens globo, rubea veſte, pallioque violaceo, cuius caput diademate, cruce gemmata præcingitur. In globo Saluatorem ſedentem Pictor expreſſit, ad ſupremum ſignificandum Dominium, quod ipſe Saluator per totum terrarum extendit orbem; ſiniſtra librum, dextera coronam ſtringit, illamque proximo S. Vitali porrigit, quaſi dicat: Accipe coronam, quam meruiſti, de qua B. Iacobus Apoſtolus in ſua Epiſtola, cap. 1. num. 12: *Beatus vir, qui ſuffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus Diligentibus ſe*. Ad eiuſdem Saluatoris dexteram, ſtat Angelus alba ſeptus veſte, arundinem auream ſiniſtrâ gerens; quid per hanc oſtendatur arundinem, in meo opere Veterum Monumentorum indicaui, par. 1. cap. 15. & 20. vbi ſimilem retuli figuram. Idem Angelus dexteram ſuper beati Vitalis humerum, imponit, quaſi dicat accipe coronam, quam tibi Dominus concedit. S. verò Vitalis amictus tunica alba, cinguloque albo, & nigro, auroque permixto, nec non chlamyde violacei leochophæi coloris, varijs perfuſa floribus clamydem ipſam vlnis ſuſtentans, quaſi in ea accepturus, traditam â Domino coronam. Ad eiuſdem Saluatoris ſiniſtram alter eſt Angelus, pari modo indutus, paremque arundinem tenens, ponè quem S. Eccleſius Rauennatenſis Epiſcopus tunica violacea, caſula alba. ſuper quam viſitur Archiepiſcopale pallium, ac manibus, Eccleſiæ S. Vi-

TAB:XXII

pag. 73

talis exemplar ſuſtentat; quod ſignum A eſt, ipſum Antiſtitem hanc ædificaſſe, ſeu ædificari mandaſſe Eccleſiam, vt clariùs ex alijs ſimilibus infra afferendis exemplis comprobabitur. Angelus videtur Eccleſium Epiſcopum alloqui, & dicere: procede, & offer Eccleſiam, quam ædificâſti: Et hæc de hoc Emblemate ſatis; modo ad aliud.

Duo alia ſuperſunt referenda Emblemata, Muſiuo opere conſtructa, B & adhuc in choro extantia; quod â cornu Euangelij eſt, ſequens demonſtrat Tab. XXII. Exhibetur in ea Iuſtinianus Imperator, vt fig. 2. Caput diademate, gemmiſque ornatum, veſtem albam, chlamidemque Imperialem, violacei coloris habet, dextera aureum vas geſtat. Proximus Imperatori ſtat S. Maximianus Rauennati Eccleſiæ Præſul caſula aurea, veſteque alba indutus, palliumque C etiam album cum crucibus, ſuper humeros circumuolutum gerens, vt figura 2. qui crucem gemmatam manu dextera tenet: ponè hunc, vt figura 3. eſt alius Vir, etiam Dalmatica alba amictus, aureum, gemmatumque librum deferens. Sequitur, & alius huic proximus, item cum Dalmatica alba veſtitus, & quodam pendente vaſe, violacei coloris, quod thuribulum indicare puto, vt figura 4. Ad Impera- D toris dexteram duo Viri, & vnus ad ſiniſtrã adſunt, veſtibus albis ornati, quos Imperatoris Aulicos nec non Viros ſæculares eſſe cõijcio ex chlamide ſupra dexterum humerum alligata, quam ſecularibus tãtum decere, nemo inficiabitur; tum etiam ex capillis longè collum verſus fluentibus; alij verò propè Epiſcopum clericalem habere coronam, oſtendũt; atque ideò Eccleſiaſticos Viros ſe ſe exhibent. Deinde non nulli ſequũtur milites haſtati ad Imperatoris præſidiũ, & decus, omnes viridibus circumdati amictibus. Vnus ex illis clypeum gemmatũ geſtat hoc monogrammate ☧ gemmis referto inſculptum. Quid hæ Sacræ repræſentent figuræ, nobis patefacit laudatus Rubeus in lib. 3. ſuæ hiſtoriæ, vbi ſic: *in Sacelli maioris teſtudine Eccleſij, & Maximiani, Iuſtinianique Cæſaris imagines vermiculato opere conſpiciuntur. Nam Eccleſius, vt diximus, ædificationi, donec vixit, præfuit. Maximianus ædificatam ædem ſacrauit*. Quare ipſe conſecrationis actus in hoc emblemate indicatur; vas autem, quod Iuſtinianus Imperator defert, quid ſignificet, in ſequenti Iconiſmo meam proferam coniecturam. Modò ad alia appoſita muſiua.

Hoc Emblema à cornu epiſtolæ ſitum, Theodoram, ipſius Iuſtiniani Vxorem, in præfata conſecratione præſentem exponit: ſic de hoc actu præfatus Rubeus ſcribit: Cùm
„ autem conſecraretur, cuius conſe-
„ crationis dies fuit, XIII. Kal. Maij,
„ interfuiſſe Iuſtinianum, atque
„ Theodoram vxorem, ferunt, con-
„ tingiſſeque, vt cùm in templum
„ Theodora ingrederetur, accurriſ-
„ ſentque puellæ aquam luſtralem
„ in faciem illius, vt de more, ſpar-
„ gerent dimouentes carbaſea vela,
„ quibus contegebatur, atque cir-
„ cumdabatur aquæ vas, nequid in
„ eam impurum decideret, viſa fuerit
„ columba candidiſſima cœlitùs de-
„ miſſa, inter vela, ad aquam ſe
„ conferens, & Theodoram alarum

„ in aquas concussione aspergens, A
„ summa omnium, qui aderant, ad-
„ miratione. Huius rei testimonium
„ pictura facit, in testudine maioris
„ sacelli, vermiculato opere elabo-
„ rata, quæ nunc visitur. Quam-
„ quam, quod in me est, adduci nulla
„ ratione possum, vt id credam,
„ Theodoræ contegisse, fœminæ im-
„ probæ; quæ & Anthemium hære-
„ ticum tueretur, & Vigilium Pon-
„ tificem ob id, vti supra memora- B
„ uimus; summis crucitatibus, car-
„ cere, & exilio impiè affecerit. Et de
„ pictura columbæ quod dicitur, eam
„ ego non ob misterium significan-
„ dum, sed ornamenti causa puta-
„ uerim adiectum, quòd scilicet Scul-
„ ptores ad ornatum in vasis medio
„ eam auem, qua significari simpli-
„ citatem, ac puritatem scribitur, ap-
„ posuerint. Pictura verò eius vasis
„ simulacrum refert. Nisi fortè; si C
„ tamen assentiri vulgatæ illi famæ,
„ ac inueteratæ velimus, id eo tem-
„ pore factum putemus, quo Vigili-
„ us est in sedem restitutus, conijce-
„ reque fortasse possumus, Theodorã
„ resipuisse; Deo commonstrante
„ hoc exemplo, quam procul à vera
„ religione abfuit. Nam Iustinia-
„ num quoque, scimus, aliquando
„ sensisse cum Eutychianis, & ab
„ Agathone Pont. Max. reuocatum D
„ de sententia. Cum itaque interes-
„ sent sacris Iustinianus, & Theodora,
„ vna cùm innumeris Proceribus,
„ ac Matronis, frequentique propte-
„ rea populi multitudine, Maximia-
„ nus Archiepiscopus summa pompa
„ ædem sacrauit, atque inter cætera,
„ Diuinis Nazario, & Celso sanctis-
„ simum illud sacellum, de quo di-
„ ximus, quòd valuis ex ære mirè
„ sculptis, ac cælatis claudebatur. Sa-
„ cello hæc erant inscripta.

Ardua consurgunt venerando culmine templa,
Nomine Vitalis sanctificata Deo;
Geruasiusque tenet simul hanc Protasius arcem,
Quos genus, atque fides, templaque consociant.
His Genitor natis, fugiens contagia mundi,
Exemplum fidei, Martyrijque fuit.
Tradidit hanc primum Iuliano, Ecclesius arcem,
Qui sibi commissum mira peregit opus.
Hoc quoque perpetua mandauit lege tenendum,
Hoc nulli liceat condere membra loco.
Sed quæ Pontificum constant monumenta priorum,
Fas sibi sit tantum ponere, vel simile.

Consecratum templum Iustinianus, ac Theodora egregijs muneribus exornauerunt, & confestim Iulianus Argentarius consecrationis mysterium, quod extat adhuc, vermiculato opere pingendum curauit.

Supra relatam de Columba potius fabellam, quàm historiolam esse iudico, ideo eam expungendam esse, existimo, cum apertè Iconismus ipse demonstret; nempe illud, quod in vasis medio propè Ianuam delineatum non columbam ostendit, sed aquam è medio in altũ prosilientẽ, quę recidendo inversi crateris formam exprimit. Hęc colorum, vmbrarumque quidem varietate à pictura facilè efformari potuisset; At musiuo opere inexpressibilis fuit, de quo nos fusiùs diximus in cap. 12. nostri operis Vet. Mon. par. 1. Ideo Musiuarius meliori, quo potuit modo

modo, aquam è fiſtula ſurgentem, & ad quandam elatam altitudinem, in duas diuiſam partes, ad ſurgentis latera decidentem expreſſit, vt ipſa clariùs oſtendit figura ſub num. 1. Hoc firmato, indagandum eſt, quid hoc nobile, vetuſtumque indicet emblema: De figuris in eo expreſſis, nulla dubitandi anſa relinquitur; cum celebres Scriptores in vnum conueniant, Theodoram, ſcilicet Imperatricem Iuſtiniani vxorem, cum famulatu repræſentare. Iconiſmum hunc refert clariſs. Vir Du Cange in ſua Coſtantinopoli Chriſtiana, & ante ipſum Alemanus in ſua ANEKΔOTA, ſiue Arcana hiſtoria, ubi tantum ipſius Theodoræ refert imaginem. In huius hiſtoriæ explicatione tota difficultas in eo vertit, ſcilicet in vaſe, quod ipſa & laudatus Iuſtinianus Imperator deferunt. Diù ergo cogitaui, ne rem intentatam relinquerem, quid emblema hoc ſignificare poſſet. Tandem duo conſideratione digna mihi occcurrerunt. Primum, quòd in Eccleſiarum dedicationibus Sanctorum requiruntur reliquiæ, & frequentius in altaribus, quòd innuit Venantius Fortunatus in ſuis carminibus de Dedicatione Eccleſiæ, & in honorem eorum, quorum ibi reliquiæ continentur. Citaui Venantiũ Fortunatum, quia Synchronus cum eodem Iuſtiniano fuit, & fuſiùs, legitur in libro Sacramẽtorum S. Gregorij, in ordine ad Eccleſiam dedicandam, nec non in recenti Pontificali, vbi ſic legitur in Rubrica: *ſanè præcedenti ſero ante diem Dedicationis; Pontifex parat reliquias in Altari conſecrando includendas, ponens eas in decenti, & mundo vaſculo: cum tribus granis thuris: ponit etiam in eo*

A *chartulam de pergameno ſcriptam; de groſſa litera, continentem huiuſmodi reliquiæ ſint ibi incluſæ, & ad cuius Sancti honorem, & nomen, Eccleſia ipſa, & Altare dedicantur*. Legitur etiam in eodem Pontificali proceſſionaliter reliquias in Templum eſſe inferendas his verbis: *deinde procedit proceſſionaliter cum Clero ad locum, in quo reliquiæ nocte præteritâ conſeruatæ fuerunt, & deferatur Chriſma vſque ad fores Eccleſiæ*.
B Et paulo poſt: *Tum Pontifex aſſumpta Mitra imponit incenſum in Thuribulo, & fit proceſſio hoc ordine; Procedunt duo Ceroferarij cum luminaribus. Deinde Crux. Tum Clerus cantans antiphonas ſubſequentes. Poſt hos Sacerdotes portantes feretrum cum reliquijs, & iuxta eos Thuriferarius continuò reliquias ipſas incenſans*: Ex hac igitur narratione conijci poteſt,
C ambo emblemata proceſſionem ſolennem cum reliquiarum delatione indicare, vbi loco ſacerdotum, qui reliquiarum feretrum deferunt, non feretrum, ſed ipſa vaſa reliquias continentia tam Imperator, quàm eius Vxor maioris honoris cauſa deferre conſpiciuntur. Ad hoc etiam conijciendum adducor, quòd Proceſſio incipit extra Eccleſiam, deinde eam ingreditur. Pro Eccleſiæ ianua, illa de-
D ſignatur, vbi eſt fons, quem in Eccleſiæ atrijs antiqua fidelium deuotio conſtruere ſolebat, ad ſimilitudinem ritus illius Hæbreorum, qui labrum æneum in templo tenebant. In hoc enim fonte fideles priuſquam Eccleſiam ad orandum intrarent, manus, faciemque lauabant. Vnde Sanctus Paulinus Epiſcopus Nolanus ſic cecinit.

Sancta nitens famulis interluit atria lymphis
Cantharus, intrantumque manus lauat amne ministro.

Plura de hoc ritu refert eruditissimus Baronius ad Annum 57. num. 106. & sequentibus. Quod ianua illa esset Ecclesiæ, argui potest ex eo, quòd in Ecclesiæ ianuis vela suspendebantur, vt in præsenti conspicitur iconismo, & breuiter diximus in nostro opere Vet. Mon. part. 1. c. 1. & 2. & fusiùs infra dicturi sumus in Ecclesia S. Apollinaris, quando de Musiuo opere Palatium Regium representante agemus. Reliquiæ verò, quæ deferebantur erant fortasse Sanctorum Vitalis Patris, & Geruasij, & Protasij filiorum, huius Ecclesiæ Patronorum. Et hæc de prima: modo ad secundam coniecturam.

Retulimus hucusque, præfata vasa sacras potuisse continere reliquias, nunc autem asserimus fortasse ipsa vasa posse illa repræsentare donaria; quæ in similibus æncenijs offerri solent: expresè enim legitur apud Sozomenum lib. 2. cap. 26. quòd Episcopi Hierosolymæ degentes, Ecclesiam in Golgotha, de Constantini mandato constructam, consecrarunt, simulque ornamenta, & donaria ab Imperatore transmissa, quæ in eadem Basilica, non sine ingenti stupore, spectabantur, adferrent; & in citato sacramentario S. Gregorij etiam legitur benedictio, quæ super munus, quod quis Ecclesiæ offert, impartitur.

Vltra superius narrata in posteriori hoc emblemate, animaduersione digna sunt, quod eadem Theodora caput cũ diademate ornatũ habet, de quo ornatu disseruimus in nostro opere Vet. Mon. par. 1. cap. 14. & 22. Item obseruatione dignæ videntur mulierum vestes, quæ adeò corpori sunt accommodatæ, vt omnes tegant partes, præter collum, faciem, & manus, ex quo inferri valet, quanto fuerit illorum temporum in mulieribus modestia. Imperatricis enim amiculi color, violaceus est. Circa limbum zona aurea, vt etiam vas, quod in manibus sustinet gemmis contextum; vestis verò est candida; pectus autem, vtpote etiam humeri, varijs vnionibus ornati apparent. Mulier, quam indicat numerus 2. Amiculum album vestem violaceam præsefert. Zonæ verò, quæ prolabuntur ex auro gemmis inter distinctæ cernuntur. 3. verò vestem floribus distinctam aurei, viridisque colorum defert. 4. amiculo albo, veste verò floribus viridis coloris ornata, sudariolum in manibus tenet. 5. amiculum coccineum, vestemque itidem viridis coloris habet, ac sudariolum præmanibus gerit. 6. veste floribus aurei coloris texta induit. 7. & 8. figuræ vestes minimè conspicuæ sunt, sed sola spectatur facies. Duę aliæ mulieres ad Imperatricis dexteram, illa sub num. 9. alba, altera verò sub num. 5. coccinea vestibus indutæ apparent. Fons autem ex pario marmore videtur constructus, nec non velum ad ianuam album est, floribus conspersum. Hęc satis de hoc emblemate.

Huc vsque factas explicationes allatis figuris accomodare studuimus, cum Rubeus, ac Fabri ambo Rauennates in suæ patriæ decus, & gloriam idem asserant, nempe Iustinianum, & Theodoram supra laudatos præfatæ interfuisse Ecclesiæ consecrationi; in illorum etiam sententiam iuisse vide-

videtur eruditiſſimus Du Cange, in ſua hiſtoria Byzantina, de Familijs Auguſtis Byzantinis; pag.97. At ſi tempus ad trutinam reuocetur, naratum perlegemus, eodem conſecrationis anno, ſcilicet 547. Iuſtinianuũ Conſtantinopoli degiſſe, quod Nicolaus Alemanus in ſua ΑΝΕΚΔΟΤΑ, ſiue Arcana Hiſtoria Procopij Cæſarienſis in notis ad pag. 34. lin. 27. animaduertit, vbi ſic: In Italiam veniſſe Ciues Rauennates haud probare poſſunt; & ſi dedicationi Eccleſiæ S. Vitalis Iuſtinianum, cum Theodora credant interfuiſſe, nempe Anno poſt conſulatum Baſilij ſexto, indictione decima, vt refert Hieronymus Rubeus lib. 3. Nam Theodora eodẽ illo anno, ijſdemq; diebus, Byzantij grauiter ęgrotans, ſuæque vitæ timens, in Italiam Beliſario ſcribebat, de Ioanninæ illius filiæ, & Anaſtaſij nepotis ſui coniugio maturando, & tandem quarto nonas Iulias diem clauſit extremum. Vide Procopium lib. 3. bell. Gotth. & hìc pag. 24. Theophanem ad annum primum, & vigeſimum Iuſtiniani, & has notas ad pag. 24. Venit quidem Rauennam Iuſtinianus planè adoleſcens, eoque miſus eſt obſes ad Theodoricù Gotthorum Regem â Iuſtino auunclo exercitus duce, vt Theophilus Iuſtiniani præceptor exponit.

Quare huic Alemanni obiectioni reſponderi poſſe iudico, Iuſtinianum cum Theodora prӕfato Anno 547. Conſtantinopoli degiſſe, concedendum eſſe; At non ita ſtriſtè, ac limitatè, vt per breue tempus, nempe per menſem circiter, ab eadem Ciuitate ipſi abfuerint, ſcilicet menſe Aprilis, quo tempore Eccleſię conſacratio celebrata fuit. Non obſtat locorum diſtantia, nempe Conſtantinopolis à Rauuenna, quæ licet magna ſit, nihilominus maritimum eſt iter, quod breuiſſimo quandoque completur tempore, quando venti propitij ſunt, vt Verno accidere ſolet: quare peracta conſecrationis feſtiuitate, illicò Iuſtinianus, & Theodora Conſtantinopolim redire, quę poſt reditũ cæpit morbo detineri, ex quo poſtea deceſſit. Hęc mea coniectura; ſi benigno Lectori non arriſerit, addo, quòd res difficillima ſit, antiquiſſimæ Hiſtoriæ veritatem è tenebris eruere, eò magis, quo vna explicata difficultate, alia inſurgit, nempe quod Iuſtiniani, ac Theodoræ facies, ambos in iuuenili ætate eos repræſentat. Et nihilominus præfato anno 547. Iuſtinianus erat annorum 64. & per conſequens, etiam Theodoram prouectæ ætatis etiam fuiſſe, aſſerendum eſt. Quidquid igitur ſit; allatas difficultates Eruditioribus explicandas relinquimus: cum contenti ſimus orta dubia indicaſſe. Hìc benignum Lectorem admonitum volo, ſi haſce tabulas cum illis ab Alemanno, & Du Cange allatis contulerit, pro certo habeat, meas fideliter, & iuxta prototypum fuiſſe delineatas.

CAPVT X.

De Eccleſia S. Mariæ in Coſmedin, in Rauennati Ciuitate, Anno 553. muſiuo ornata opere.

INter antiquiores Eccleſias Vrbis Rauennæ, quæ flos Italiæ, firmamentum

tum Romani Imperij, ornamentumque A dignitatis erat, iure hoc annumeranda venit Sanctæ Mariæ in Coſmedin Eccleſia, ſic à græco verbo Κοσμέω, quod orno ſignificat. Quamobrem in Coſmedin, quaſi in ornatu, propter eius miram pulchritudinem denominata fuit. De huius Eccleſiæ fundatione, ſic ſæpe laudatus Rubeus in ſua Rauennatum hiſtoria lib. 1. narrat: *ſub id tempus* (ſcilicet anno 201.) *Rauennę D. Theodoro* B *Martyri, & D. Mariæ Virgini in Coſmedin* (ita eam Rubeus appellat) *templa ædificantur. Quod autem nunc D. Mariæ in Coſmedin vocamus, fons erat, quo aqua Sacri Baptiſmatis abluebantur pueri ſequentibus temporibus Theodorico regnante, ab Arianis, vt putant aliqui, extructus. Eius rei rota ex marmore, quæ in pauimento eſt, & D. Ioannis Baptiſtæ, Chriſtum Deum Baptizantis imago in teſtudinis* C *centro, argumento ſunt.* Hæc de fundatione ab eodem Rubeo relata, modo ad Muſiuum in eadem teſtudine formatum tranſeamus. Teſtudo hæc ad crateris formam extendebatur, reliqua ædificij pars octangularem præſeferebat figuram, vt ſcribit Fabri in ſuis memorijs antiquæ Rauennæ, addens; Muſiuum ab eodem Theodorico pro ſuorum Sacerdotum Arianorum vſu fuiſſe conſtructum; in D eodemque S. Ioannis Baptiſtæ Chriſtum Baptizantis, & Prophetæ Moyſis, ac in girum duodecim Apoſtolorum imagines affabre inſitæ circumſpiciuntur, quas Rauennates putant, ab Archiepiſcopo Sancto Agnello, qui vt placet eidem Fabri, in Epiſcopum creatus fuit Anno 553. poſt expiatam ab omni Ariãna labe Eccleſiam, fuiſſe additas. Præſtat nunc ſingulas eiuſdem Muſiui operis partes perpendere.

In huius crateris centro ſtat Chriſtus Saluator Noſter in medio Iordanis flumine, vmbilico tenus immerſus; ad ſiniſtram veluti in rupe eminet B. Ioannes Baptiſta, pelle cameli circumdatus, ſiniſtrâ cambucam, dexterâ pateram aquâ plenam detinens, quam ſupra Saluatoris caput effundit, ſupra quod columba, Spiritus Sancti ſymbolum, alas expandit, radioſque gratiæ immittit. De huiuſmodi per aſperſionem, & immerſionem Baptiſmi myſterio, egimus ſupra cap. IV. De ſacris fontibus Baptiſmalibus ſimilemque iconem retulimus in noſtro opere Vet. Mon. par. 1. cap. 25. vbi egimus de Eccleſia S. Ioannis in Fonte huius ciuitatis Rauennæ. Ad dexteram Saluatoris ſtat vir quidam ſedens, quem Moyſem deſignare laudatus putauit Fabri: at iſte ſinceræ veritatis ſenſus non eſt; nam non Meyſem, ſed flumen Iordanem repręſentat; conſueuit enim cæca Gentilitatis fluminum capita binis cancrorum brachijs, quæ denticulatis forcipibus ſunt inſtructa, ornare, at capillorum loco, arundinum frondes exprimere, nec non in manibus arundinem, iuxtaque corpus vas inclinatum aquam fundens ponere, quæ omnia ſymbola ad ipſa ſpectant flumina; nam cancrorum brachia propriè Iordanem fluuium denotant, cum fluuius hic æſtiuis menſibus plenior factus, eodem modo, quo & Nilus, agros plurimos inundet, vt narrat Ariſtea, ſeu quidam alius Auctor ad Philocratem fratrem in hiſtoria 70. Interpretum. Sol enim quando ingreditur

ditur

TAB.XXIII

pag. 78

diturCancri ſignum, tunc verã inchoat A ęſtatē; & cum ęſtas calore abundet, & aquâ etiam indicata per piſcem cancrum oſtendat humidum, ex quibus rerum omnium generatio reſultat, cum tota generationis vis non niſi in humido, & calido conſiſtat. Inſuper arundines ad fluminum ripas naſci ſolent; vas ex quo aqua effluit, ipſum amnen fluentem ſignificat: & hæc ſatis de hac figura. Modo exteriores conſideremus, ac incipiamus à numero I. B vbi gemmatum cernitur ſolium, ſupra quod eſt puluinar, & ſupra hoc gemmata attollitur crux: non valdè abſimilem retulimus iconem in cap. 22. noſtri operis Vet. Mon. par. 1. vbi aliqua de Cruce gemmata, & throno expoſuimus, ideò breuitatis gratiâ calamum ſuſpendimus, & benignum Lectorem ad eundem remittimus locum. Ad eiuſdem throni ſiniſtram ſtat S. Petrus duas claues manibus C ſtringens, quę duę ſunt illę claues, quas Chriſtus Dominus noſter ei tribuit, dum dixit: *Tibi dabo claues Regni Cœlorum, & quodcunque ligaueris ſuper terram erit ligatum & in cœlis, & quodcunque ſolueris ſuper terram erit ſolutum & in cœlis*, vt Matthęus cap. 16. num. 19. ſcribit. Ad dexteram verò prædicti throni eſt S. Paulus volumen manibus geſtans; quid per volumen indicetur, nil aliud D eſſe puto, niſi illam doctrinam, quam Chriſtus ei infuderat, dum dixit: *Vas electionis eſt mihi iſte, vt portet nomen meum coram gentibus, & Regibus, & filijs Iſrael*. Aliqua etiam dicenda eſſent, cur Sanctus Paulus â dextris, & Sanctus Petrus à ſiniſtris expreſſi ſint, prout etiã hodie in ſigillis plumbeis, quę Bullis Pontificijs appenduntur, obſeruatur, quę cum ſit à pluribus agitata quæſtio; Ideo breuitatis gratia prætermittitur; ſolummodo ſat ſit indicare, B. Petrum Damianum in Epiſtola ad Deſiderium Abbatem Montis Caſini, Bellarminum Tom. 1. lib. 1. de Rom. Pon. cap. 27. & quoad Bullas Pontificias Pyrrhum Conradum in ſua Praxi Diſpenſationum Apoſtolicarum, lib. 2. cap. 4. num. 7. hanc fusè tractare quęſtionem. Reliquæ autem imagines cęteros decem Apoſtolos repręſentant, qui coronas aureas manibus deferunt, quaſi in actu oblationis. Similia ferè Hieroglyphica retulimus in cap. 25. dicti noſtri operis Vet. Mon. par. 1. ideò ne appareat nos velle refrigeꝛe crambem, & cum gaudeant breuitate Moderni, ad alia properamus.

CAPVT XI.

De Eccleſia S. Apollinaris in Claſſe Rauennæ, ornata muſiuo opere, circa Annum 567.

EVntes in Vniuerſum Mundum, prædicate Euangelium omni Creaturæ. Marc. 16. 15. Præceptum Domini Saluatoris Noſtri eſt, ſuis Apoſtolis datum, quod cum B. Petri Apoſtolorum Principis cordi inſitum eſſet, eidem ipſe Dominus animarum tradidit curam: *Tibi dabo claues Regni Cœlorum, & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in Cœlis; & quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum, & in Cœlis*. *Mat.* 16. 19. Volens proptereà idem B. Petrus Dominicum mandatum executioni committere, quod per ſe ipſum facere non potuit, per alios

exequi

exequi curauit. Beatum igitur Appollinarem ad hoc explendum munus Rauennam misit; vt Verbi Dei Præco esset; Iste Apostolico obtemperans mandato eadem in Ciuitate Euangelicam promulgauit veritatem, illamque ab Idolorum cultu reuocauit, ac ad Christianam conuertit fidem. Tanti ergò beneficij ipsa memor Ciuitas, quatuor in eiusdem Appollinaris honorem, diuersis temporibus, erexit Templa; quorum primum, & celebre est, quod in Classe denominatur, de quo nunc sermo; sic dictum, quia ibi Populi Romani Classis portus erat, Portusque nouus appellabatur, vt fusè demonstrat Cluuerius in sua Italia antiqua. De huiusmodi Classe celeriter perficienda, pulcherrima est Theodorici Regis epistola, ad Abundantium Præpositum, apud Cassiod.lib.5. Epist. 17. cuius pars est:

„ Nunc prædictis rebus armamenta procura, Vela præcipuè alas nauium facientia, Linum Volatile, quidam Spiritus currentium Carinarum, prænuntia mercium, auxilia quieta Nautarum, quorum beneficio conficiuut otiosi, quod à celerrimis auibus vix probatur impleri. Hoc Isis rati prima suspendit, cum per maria Apochran filium suum audaci fœmina pietate perquireret. Ita dum Materna caritas suum desideriū festinat explere, mundo visa est ignota referare. Atque adeo diuino nobis auxilio suffragante, cuius virtutis est hominum Vota perficere, proxima die Iduum Iuniarum ad Vrbem Rauennatem congregatio Nauium cuncta conueniat: quatenus res de vicino fine gaudentes, ad plenissimum perducantur effectum. Sed quoniam Dromonum numerum Iuuante Deo cupimus ampliari, si qua ligna fabricis eorum necessaria per vtramque Padi Ripam potuerint inueniri, nullo obsistente iubemus abscindi. Quia sine præiudicio Dominorum operi tantum præsenti volumus iniuncta concedi. Mittat Padus noster indigenas Pelago Naues, & abies, quæ fluentis amnicis nutrita surrexit marinarum superare cumulos discat vndarum. Hæc Cassiodoros: At vnde discesserat sermo reuertatur. De Laudati Templi fundatione, sic Rubeus in sua Rauennati Historia lib. 3. ad Annum 545. fatur. Per „ idem tempus Virsicinus Archiepiscopus Rauennas, Iulianum Argentarium in Ædificationem Augustissimi Templi D. Vitalis incumbentem, hortatur, vt ad vnius Patroni Ciuitatis Templum, alterum adiungeret D. Appollinari, & geminata pietate ambos Rauennatum Diuos Tutelares honore efficeret. Id cum Iustiniano Argentarius significasset, & Cæsar fuisset assensus; ad Classem, vbi Templum ignobile D. Appollinari exstructum erat, maius ac Nobilius Templum edificauit, quod ad hanc diem exstat, ipsam egregij operis admirabilem antiquitatem præseferens. Non me latet, hoc ab Narsete ædificatum plerosque scribere, sed Ricobaldo, & alijs, Iustiniano per Argentarium, Argentarioue ipsi adscribentibus, ego pluribus de causis libentiùs assentior: accedente ad hæc vetustissimo lapide in ipso Templi medio, lit-

teris

TAB. XXIV

MOSES

HELIAS

SANCTVS APOLENARIS

MICAEL

CABRIEL

MATHEVS

A

B

„ teris eius sæculi sculpto, in quo le-
„ gitur, Maximianum Archiepisco-
„ pum Rauennatem, templum illud
„ ab Iuliano Argentario mandato
„ Vrsicini Archiepiscopi ædificatum,
„ consecrasse. Blondus omnium sen-
„ tentia decipitur, qui de illustrata
„ Italia scribens, id ab Theodorico
„ ædificatum putat; Hæc Rubeus,
„ qui paulò post ad annum 549. in
„ supra relato lapide contenta sic re-
„ fert.

„ D. Apollinaris Sacerdotis Ba-
„ silicam mandato Beatissimi Vrsi-
„ cini Episcopi à fundamentis Iulia-
„ nus Argentarius ædificauit, orna-
„ uit, atque dedicauit, Consecrante
„ verò B. Maximiano Episcopo die
„ nonarum Maij indictione XII.
„ octies P. C. Basili.

Asserit autem Fabri in suis memorijs Rauennatum fundationem hanc factam Anno 545. ac quatuor post annos à Sancto Maximiano Archiepiscopo consecratam fuisse, vt ex supradicta inscriptione. Breuiter huc vsque Classici templi fundationem descripsimus, vt nobis laudatus suppeditauit Rubeus; modò ad Musiui operis enarrationem deuenimus, cuius exemplar sub oculis pono in Tabula XXIV. In cuius medio, ac Tribunæ summitate, in circulo Saluatoris imago veste violacei coloris induti, cernitur, vt figura 1. Ad eius dexteram S. Matthæus & S. Ioannes, vt figura 2. & 3. Ad sinistram S. Marcus, & S. Lucas, vt figura 4. & 5. omnes Euangelistæ sub animalium, ac Angeli symbolis, expressi sunt. Cur autem in hisce repræsententur figuris, diximus in nostro opere Vet. Monim. part. 1. cap. 21. & alibi, ideò ad alias explicandas Imagines calamum conuertimus. Sub hisce animalibus quinque ad eiusdem Saluatoris dexteram, sex ad sinistram oues delineatę cernuntur, erectis capitibus Saluatorem versus gradum facientes: iuxta eas duæ apparent Ciuitates, à quibus ipsæ egrediuntur oues; quidue per Ciuitates indicetur, disseruimus itidem in dicto nostro opere Vet. Monim. cap. 21. & 23. nempe oues significare fideles; ciuitates verò vna Hierusalem, alteram Bethlem.

E nubibus egrediens manus apparet in ipsius arcus sublimitate, vt figura 6. quæ in alijs pariter Musiuis operibus obseruatur. Quid autem fideles per manum hanc significare intenderint, nobis patefacit Isaias cap. 66. num. 2. *omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt omnia, cuius summa potestas* Ieremias verò cap. 18. nu. 6. sic declarat: *sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea Domus Israel*; Quam auctoritatē B. Eucherius Episcopus Lugdunen. qui quinto floruit seculo, in lib. formularum spiritualium cap. 1. exponit: scilicet, Quòd *per manum Domini ipsius potestas demonstretur*. Idem etiam confirmat S. Prosper Aquitanicus in expositione Psalmi 118. Verbo Iob. Sacro huic symbolo aliud annectitur, nempè transfiguratio Christi Domini, in qua Moyses, & Helias adstiterunt, vt narrat Euangelista Matthæus cap. 17. n. 3. *& ecce apparuerunt illis Moyses, & Helias cum eo loquentes*. Christus ergò per crucem gemmatam, inter eos medium locum occupantem adumbratus est, quæ à circulo pariter gemmato, veluti corona circumdatur, cuius in superficie variæ dispersæ

L efful-

effulgent aureæ ſtellulæ, vſque ad nu- A
merum nonum ſupra nonaginta, ve-
luti Cœlum repræſentantes: in cuius
ſummitate hæ perleguntur literæ.
IMDYC. quas ſic interpretor: Im-
molatio Domini Ieſus Chriſti, quæ
Immolatio ad B. Pauli Apoſtoli Ver-
ba, in epiſt. 1. ad Corinth. cap. 5. n.
7. refertur. *Et enim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus*. Ad explicationem hanc alludere videntur Voces, in eiuſdem Crucis calce expoſitæ, ſci- B
licet, *Salus mundi*: itidem ad dexteram lit. A & ſiniſtram lit. Ω, quarum prima Alphabethi Græci initialis eſt, ſecunda verò eiuſdem alphabeti finis; quibus characteribus priſci fideles ipſum Deum figurabant, vt Euangeliſta Ioannes in Apoc. cap. 1. num. 8. & 22. num. 13. ſcribit: *Ego ſum Alpha, & Omega, nempè principium, & finis*. Quamobrem hoc ſymbolum ad ipſum Chriſtum crucifixum, C
& transfiguratum applicari, abſonum haud eſſet. Nolo hìc ſub ſilentio præterire explicationem, quam huic hieroglyphico tribuit Vitalis Aqueductius Monachus Cameldulenſis in lib. M. S. qui in Archiuo Monaſterij Claſſenſis Rauennæ aſſeruatur, cui Titulus: *de ædificatione, & mirabilibus ædis Diui Apoſtolici Apollinaris in Ciuitate olim Claſſenſi*; vbi pag. 3. ſic ſcribit: liberatæ poſtmodùm per
,, Maurum XXXIV. Rauennati Ec- D
,, cleſiæ ex Romanorum iugo Repa-
,, ratus XXXVI. ſuffectus eſt, qui
,, fecit Sacrarium magnum, vt & ho-
,, diè viſitur opere Emblematico,
,, in cuius medio Crux eminet orna-
,, tu margaritarum fortiſſima, cæ-
,, ruleo colore, ſuper quam hæ vi-
,, ſuntur literæ teſſelatæ XIDVC.
,, denotantes vndecimo anno Impe-
,, ratoris, vel Archiepiſcopi quin-
,, genteſimo nonageſimo quinto Sal-
,, uatoris opus fuiſſe expletum. Cir-
,, cùm circà effulgent aurata ſijdera
,, XCIX. præfigurantia pecudes, de
,, quibus in ſacris Hiſtorijs legitur;
,, ſed & eadem circumdatur lapillis,
,, gemmiſque variantibus, in cuius
,, medio Sudarium Chriſti viſitur,
,, diuina (vt fertur) arte fabrefa-
,, ctum: Inſcripta hęc legimus Verba:
,, Salus mundi. à dexteris effigies
,, clara Moyſis, à Siniſtris verò Helię.
,, In ſuperiori parte, & inferiori, ma-
,, nus ſummi Dei, vt in Euange-
,, lio habetur, transfiguratū demon-
,, ſtrans Chriſtum; Hic eſt filius meus
,, dilectus. A dextero latere eiuſdē S.
,, Crucis ouis reſidet ſola, à ſiniſtro
,, duę ſignificantes Petrum, Ioannē, &
,, Iacobū, Apoſtolos. Ab hac Aqueductij explicatione primò recedo in literarum lectione ſupra crucem expreſſarū, quoniam ipſe legit XIDVC. ego verò iuxta exemplum mihi tranmiſſum lego IMDYC. quod cum originali conferri curaui, ac fideliter delineatum fuiſſe, compertum fuit. Secundò Aqueductius Crucem, Sudarium nominat; quamobrem in hoc erraſſe etiam iudico; quoniam Sudarium illud lentiolum propriè dicitur, quod Sudorem detergit, quodque nos fideles Sudarium Veronicæ appellamus; in reliquis eidem Aqueductio aſſentimur. Hæc de delineato ſacro ſpherico ſymbolo, eiuſque adiacentibus figuris dicta ſint ſatis. Itaque ad alias infra poſitas deſcendemus.

Subtùs circulo S. Apollinaris ſtantis Imago repræſentatur, qui brachijs eleuatis, & capite redimito,

ac

ac veste, pallioque Pontificio albo, casulâ verò aureâ indutus stat.

In Area, à S. Apollinaris lateribus, veluti mons exurgit, arboribus, plantisque ornatus, super quem spatiātur aues. Ad eiusdem S. Apollinaris pedes sex ad dexteram, totidemque ad sinistram efformatæ sunt oues, duodecim Apostolos indicantes; vt innuit Matthæus cap. 10. n. 16. *Ecce ego mitto vos, sicut oues in medio luporum*.

Extra Arcum ad dexteram, expressa est S. Michaelis Archangeli figura, alba veste, pallioque violaceo auro intermixto, induti; veluti Labarum dextra extollentis. Ad sinistram est Angelus Gabriel, habitu coloris crocei circumdatus. Ad Michaelis pedes semidiruta imago est, quæ S. Matthæum, crocei coloris vestimentis indutum repræsentabat; vt epigraphes ostendit. Ad alteram partem simili modo semidiruta est imago, quæ adeò deformata cernitur, vt vix, an imago sit, dignosci permittat. Propè S. Matthęum, veluti tentorium extenditur, lit. A. indicatum, intrà quod octo pariter semidirutæ imagines apparent, Sacerdotalibus, Clericalibusque vestibus indutæ, quarum duæ caput diadematum præbent, alia thuribulum regit. Quid per has indicetur figuras, infrà ostendam.

Præter has imagines, alię sese offerunt in opposito anguto, lit. B. demonstrato vbi est Vir quidā barbatus, mensę insidēs, ac duo alij, & puer quidam stantes cernuntur. Ambo emblemata A. & B. laudatus Fabri in suo opere sacrarum memoriarum Rauennatum, part. 1. & hanc Ecclesiam sic describit: *Tota Tribuna nobili* A *nobili Musiuo opere redimita cernitur cum effigie in vna parte S. Vrsicini Archiepiscopi, cuius æuo ædificationis Ecclesiæ initium fuit. In altera verò est imago Constantij Imperatoris, qui actu porrigendi librum priuilegiorum Reparato Archiepiscopo stat; quæ priuilegia ipse Reparatus ab illo Imperatore, ab Apostolica sede alieno, Anno 662. cum Constantinopolim accessisset, petijt, facillimèque obtinuit,* B *quibus continebatur: Rauennatem Archiepiscopum, Romano Pontifici minimè subiectum esse.* Quod Fabri narrat, ex suprememorato Vitali desumpsisse, videtur; dùm ipse Vitalis sic recitat: *Iis temporibus, dum hæc construerentur, Reparatus Præsul Constantinopolim petijt, & ab Imperatore recessit votorum compos suorum, et si intentiùs oculis inspexerimus Imperatorem, tessellato ibi opere, Re-* C *paratum comiter suspicientem, atque ei Priuilegia, pro liberatione Rauennatis Ecclesiæ confirmantem, procul dubio videbimus. Ad pedes Reparati hæc carmina compacta legimus.*

His igitur socius meritis Reparatus vt esset
Aula nouos habitus fecit, fragransque per æuum

Et ad caput Imperatorum legitur. *Constantinus maior Imperator Hera-* D *clij & Tiberij Imperatorum. Quæ quidem sic omnia habentur in Gestis Reparati &c.*

Allegatis enarrationibus acquiescere minimè annuo cum valdè de istis carminibus dubitandum sit, nullumque appareat vestigium, vbi nam fuerint, nullusque de illis scriptor mentionem faciat; vlteriùs si examinemus inscriptionem,

quæ ſuper Imperatoris caput erat, vt vult Aqueductius, nullam habet ſignificationem, quam plurimis obiectionibus demonſtro. Qualis ſit ille Conſtantinus Maior, & cur dicatur Maior, Aqueductius id minimè exponit. At ſubiungo, aſſerere fortaſſe voluit, ſenior, & ſi ſeniorem admittere, arbitramur, neque Conſtantinum Tertium filium Heraclij, qui Iuuenis erat, & quatuor tantum menſes regnauit, â Nouercâ veneno ſublatus. Quare dicendum eſt, fuiſſe Conſtantinum Pogonatum, qui â prolixa barba ſic dictus fuit, ac duos fratres minores Heraclium, & Tiberium in Imperium adſciuit, quos poſteâ necauit; propterea hunc eſſe Conſtantinum maiorem, fatendum eſt.

Secundò dico, quòd ſi hæc admittenda ſit explicatio, dicendum eſt; Muſiuum opus, non â Iuliano Argentario, tempore Vrſicini Epiſcopi fuiſſe factum, vt legitur in allata marmorea inſcriptione, declaratque Vox illa *ornauit*; ſed poſt Reparati tempora, & ſi poſt hæc tempora factũ fuiſſe aſſeratur; reſpondeo, quod nulla penitus de hoc inſigni opere extat memoria; quando autem ſecunda inſcriptio admittenda eſſet (quod non approbo) aliquid in ea deſideratur, nempè vox *frater*, quamobrem ſic eandem legendam eſſe, puto: *Conſtantinus Maior Imperator, Heraclij, & Tiberij Imperatorum frater.*

Tertiò obijcio, quòd figura menſę accumbens, ex exteriori indumento, quod in pectore ligatum habet, Imperatorem minimè repræſentat; Imperatores enim latini chlamydem geſtabant, quæ ſupra dexterum humerum fibulâ alligabatur. Græci verò

A vtebantur veſte Dalmatica, vt videre eſt apud Du Cange in ſuis Familijs Bizantinis.

Quartò obicio; menſam apparere cum cibis; quoniam viſuntur in ea Vas anſatum, & duo panes, ac quid aliud.

Quintò nullum apparet ſignum, quòd Imperator aliquid porrigat adſtanti, vt ſupramemorati innuunt Auctores: imò coniunctas habet manus

B aliquid tenens.

Sextò obicio indumenta Adſtantium ita ſe habere, vt ex illis nemo arguere poſſit, quòd Epiſcopus ſit.

Septimò dico, figuram ad ſiniſtram ſedentis demonſtrare ſe eidem ſedenti offerre puerum.

Octauò obſeruo, in eadem figura ſedente capillos admodum in longum protenſos, quos breuiores, vix aures tegentes in Nuſmimatibus, tam

C Conſtantinum Pogonatum, quàm alios Imperatores detuliſſe colligo, vt apud laudatum Du Cange in citatis Familijs Bizantinis videre, quiſque poteſt.

His igitur obiectionibus, obſeruationibuſque factis, alia eidem emblemati dilucidatio requiritur, quæ vt clara ſit, ab alto ſermonis exordium ſumendum eſt. Aſſero igitur, D. Agnellum ex Nobiliſſima proſapia Rauennæ ortum, eiuſque Ciuitatis iam

D ſenio confectum in Archiepiſcopum à Clero, & populo fuiſſe electum, quem Muſiui operis Auctorem agnoſco; quoniam ergà Catholicam Religionem, zelum, nec non Pâtriam ſuã amorem oſtendere volens, inter alia zeli, ac amoris pignora, quæ Poſteris reliquit, ac de quorũ extat memoria: hoc eſt, quòd Arianorum hæreſim, à Theodorico Gothorum Rege,

Rauennæ

Rauennæ introductam, studuit pro A viribus extirpare, Templumque B. Georgij propè Argentam ædificauit, bonaque omnia à Gothis possessa, ac vsurpata Ecclesiæ Rauennati, ab Imperatore Iustiniano impetrauit restitui, Ecclesiasque omnes, ab ipsis Gothis detentas, ab omni Hæresis expiauit labe; pariterque Monasterium SS. Matthæi, & Iacobi in Classe, ac S. Mariæ in Cosmedin, nec non S. Mariæ in Cœlo aureo, ac S. Apollina- B ris noui, mirificè Musiuis ornauit operibus; & in Metropolitana Ecclesia marmoreum suggestum construxit, nec non eandem Ecclesiam magna illa argentea Cruce, quæ adhuc seruatur, ditauit. Ex ijs igitur monimentis clarissimè deducitur, qualis, ac quantus B. Agnelli, in ordinandis, ditandisque Ecclesijs, peculiaris amor fuerit.

His animaduersionibus admissis, C alias probabiliores addere putabam. Ad quas fundandas operæ pretium exigebat, quod laudati Rubei Historiolam de Iustiniano Imperatore, antequàm Imperij habenas suscepisset, illiusque Rauennæ aduentum, referrem: Rubeus igitur ad Annum 526. præfatam narrat historiam, quam hìc integram exponimus, cùm eam in superiori Ecclesia S. Vitalis abbreuiatam retulerimus. Hoc loco (inquit D ,, Rubeus) putaui non omittendum, ,, quod scribitur in Commentariolo ,, de ædificatione Templi B. Vitalis ,, à Ioanne Petro Ferreto conscrip- ,, to, & apud Cassinates eius Templi ,, Monachos adhuc seruato. Id enim, ,, licet penes me haud omnino con- ,, stet, examinaui tamen non ingra- ,, tum futurum ijs, qui varias vete- ,, rum sententias amant. Scribitur ita- ,, que seditione oborta, Iustino tru- ,, cidato, eius filium Iustinianum, ,, quamquàm plerique ex sorore ne- ,, potem dicant, cum impuber esset, ,, ab Nutrice tumultum fugiente, ne ,, quid puero mali accideret, Naui im- ,, positum, Rauennamque deuectum, ,, apud celeberrimum Mercatorem, ,, & ditissimum, cui Iuliano Argenta- ,, rio nomen erat, diuertisse; Nutri- ,, ce nihil patefaciente de stato pueri, ,, ne si cognosceretur, hostes paterni, ,, qui maximè valebant, interficien- ,, dum curarent. Iulianus, cum ei filius ,, non esset, Iustinianum vnicè dili- ,, gebat, puerum optimæ indolis, & ,, suauissimis moribus, studuitque ,, bonis literis imbuendum. Atque ,, hoc pacto, quinque annos, apud Ar- ,, gentarium vixit Iustinianus, quo ,, toto temporis interuallo, Bizantij ,, nunquam pluisse, decidisse rorem, ,, ferunt; Deo Religiosissimi Prin- ,, cipis mortem, & innocentis pueri ,, calamitosum exilium vindicante. ,, Cum autem vti consueuerat, Nutri- ,, ce sic edocente, nocte quadam, cer- ,, ta hora, hymnis Deum esset vene- ,, ratus, ac cum versa Nutrix, quid in- ,, quit, fili mi, moraris, cum Sanctissi- ,, mus Christi miles Vitalis quotidiè ,, innumeris pęnè miraculis hìc sit Il- ,, lustrissimus, quin votum illi nun- ,, cupes, si ad Imperium, quod tibi ,, hæreditarium est, reducaris, te illi ,, templum ad D. Sophiæ, quod est ,, Bizantij, imaginem ædificaturum ,, in hac Vrbe, in qua tam pacatè, ac ,, tranquillè exilij calamitatem huc ,, vsque traduxisti. Fecit Iustinianus, ,, quod consulerat Nutrix, quam- ,, quàm quomodo vouere potuit tē-

plum

,, plum ad eius simulacrum, quod A
,, Byzantij D.Sophiæ erat, cum non-
,, dum illud ædificatum esset. Ipse
,, enim Iustinianus dum imperaret,
,, Christo qui sapientia patris appel-
,, latur, admirabile templum Byzan-
,, tij in Persicæ Vandalicæ, & Gothi-
,, cæ Victoriæ monumentum, cum
,, esset iam incendio combustum, vti
,, testatur Procopius, restituit, ac di-
,, tauit; cuius figuram B. Vitalis tem-
,, plum augustissimum, ab eodem B
,, ædificatum referre constat, atque
,, idcircò plerique putant, duo tem-
,, pla vouisse, alterum Christo, si Di-
,, uina sapientia modum patefaceret,
,, quo posset in Imperium restitui:
,, D. Vitali alterum, si id sibi daretur
,, eius precibus, alij verò D. Sophiæ
,, Templum â Constantio Constan-
,, tini primi Cæsaris filio ædificatum,
,, â Iustiniano instauratum fuisse, af-
,, firmant. Sub id tempus Byzantij C
,, imbrium tam diuturnam penuriã,
,, vndè & fames acerrima, & rerum
,, omnium indigentia prodijt, in sce-
,, lera, quibus Illustrissimum Princi-
,, pem, aut interfecerant, aut interfi-
,, ci permiserant reijcientes, futurum
,, rati, vt Deus placaretur, si filium
,, eius, aut ex sorore nepotem quære-
,, rent, & in Imperium reducerent.
,, Legatos varias in regiones emit-
,, tunt, qui adolescentem diligenter D
,, perquirant; inter eos principem
,, locum habuerunt qui venerunt
,, Rauennam, quòd facile factu pu-
,, tarent in longè omnium nobilissi-
,, ma Vrbe, vt moraretur, hùc igitur
,, cum accessissent, & per omnem Ci-
,, uitatem aduentus sui causam in-
,, uulgassent, Argentarius, qui Ado-
,, lescentem nouerat, egregia præ-
,, stantique indole, nescio quid Au-
,, gustum præseferentem, ad Legatos
,, rem omnem defert, de qua cum
,, multus vtrinque sermo habitus es-
,, set, inter eos tandem sic constitui-
,, tur, vt postridie domum Argen-
,, tarij coenatum se conferant; facul-
,, tatem habituros, vt libuerit Iuue-
,, nis mores, indolem, ac formam spe-
,, culari. Quòd cum fecissent, iam
,, accumbere parerent, accessit Iusti-
,, nianus, manibus aquam infundens,
,, quòd semper præstanti elegantia
,, consueuerat, illum, cum esset in-
,, tuitus, diligenter vnus ex Legatis,
,, qui puero, viuente Iustino, fami-
,, liaris fuerat, nouit Iustinianum es-
,, se, & confestim ingenti gaudio vo-
,, cem tollens, prouoluitur ad eius pe-
,, des, eumque Cæsarem prædicata-
,, vndique ab Rauennatibus certa-
,, tim concurritur. Sed Iustinianus;
,, vt erat ingenuo pudore, moderatè
,, se gerere, renuere Cęsaris Titulum;
,, sibi satis futurum, si in Patriam,
,, omnium bonorum consensu, redi-
,, tus tuto pateret. Obortas præ gau-
,, dio lachrymas non continent Nu-
,, trix, Iulianus Argentarius, & Eccle-
,, sius Archiepiscopus: Hanc narra-
tionem, quam Rubeus ex suprame-
morato Ioanne Petro Ferretti describ-
sisse fatetur, puto Ferrettum ex an-
tiqua consarcinasse traditione.

At quam fallax, pronusque ad errores sit ignarus vulgus, experientia rerum magistra abundè docet, nam veritatem opprimit, nec vllam defert certitudinem, vt allata Ferretti id nos docet historia, siue potius fabula, cuius nullus meminit Scriptor, ideò tanquàm fabularum congeries excipienda est. Hanc ad trutinam adducamus

ducamus

ducamus; Quandonam igitur Iustinus trucidatus fuit ex vulnere sagittę in bello pedi infixæ; Iustinianus quomodo Iustini tempore viuebat Impuber, cum natus esset Anno 583. & Cęsar declaratus â Iustino Anno 527. sicque tunc ætatis annorum 44. quid dicendum de annis quinque, quibus Iustinianum Rauennæ permansisse narratur; cum statim defuncto Iustino, Iustinianus liberè Imperij habenas susceperit, quos per menses quatuor antea ipso vivente Iustino regebat. Quid dicendum de pluuia, fame &c. de quibus Chronologi silent? Quin plures alias animadversiones adducendi mihi liber esset campus, at breuitatis gratia omitto. Supradictam igitur historiam, primà fronte vt veram admissam, nunc fabellam ex supra indicatis affirmo. Quamobrem ad alia excogitanda animum addixi. Obidque ex narratis desumpsi argumentum sequentem concinandi historiam, quæ ipsum declarat emblema, hocque illam confirmat. Dico igitur: Anno 448. Iustinum ortum fuisse in Illirico, cuius Natales Procopius, cum eodem Iustino Syncronus, in sua Anekdota historia sic narrat. Byzantii Leo summam habebat Imperij, cum tres in Illyria nati, exercendisque agris assueti Adoloscentes Zimarchus, Ditybistus, & Iustinus (cuius Bederiana patria fuit) summæ, quâ domi prę mebantur egestatis vitandæ causâ, militiam sequuntur, pedibusque Byzantium veniunt, reiectis post terga sagis, in quibus prꝫter secundarios panes, nihil eis, quod reconderent, ex re domestica fuit. Numeris militaribus inscripti ab Imperatore, vtpotè ęgregiâ corporis formâ conspicui, ad Regiæ custodiam seliguntur. Imperio deindè potitus Anastasius, in Isauros, qui arma sumpserant, florentissimum immittit Exercitum, quem Ioannes Gibbus ductauit. Is Iustinum criminis reum Includit carcere, postridiè statim capite plectendũ. Verùm vt Dux ille narrare solebat, à proposito deterretur, viso per quietem sibi, qui proceritate, ac reliquo corporis habitu pręstantiùs quid homine pręseferret, iuberetque dimitti, quem pridiè tradidisset custodiæ. Ille somno excitus non magni ducit, quæ in somno visa forent, nocteque in sequente, ijsdem in quiete visis & auditis, ac nihilominùs neglectis; tertiò ab eadem illa specie atrocioribus minis exagitatur, ut dicto pareat: Nam hoc inquit, homine huiusque propinquis opus cum primis erit, quando ira mihi mox concitabitur. Sic mortem euadere Iustino contigit. Tempore deinde procedente magnam is consequitur potentiam, Prætorianis militibus Pręfectus ab Anastasio Principe. Hæc de Iustino Procopius, modo meam prosequor narrationem Iustinianus natus ex Iustini sorore nomine Vigilantia, seu Bicheniza, in Oppido Taurusio in Illyrico; Anicio Fausto V.C. sine Collega Consule, scilicet Anno Vrbis conditæ tunc recurrente 1235. Christi verò 483. Patrem habuit Sabatium, ab Illyricianis Istokum appellatum, cuius soror nupta erat Selimiro Dalmatiæ, & Seruiæ Regi. Educatus deinde fuit in Ciuitate Bederiana. Anno 517. Iustinus electus

ctus fuit Imperator, qui postea 5. Aprilis Anni 527. Iustinianũ Cæsarem declarauit, quo tempore ipse Iustinianus erat ætatis Annorum 44.

His præmissis, Nicolai Alemanni, eruditissimi Viri, notas obseruo in Anekdota historia laudati Iustiniani, vbi ad pag. 43. lin. 27. inquirit, an Iustinianus Rauennæ fuerit, concluditque ibidem planè Adolescentem fuisse, ibique missum in obsidem ad Theodoricum Gothorum Regem à Iustino Auunculo, tunc exercitus Duce, vt Theodosius Iustiniani Præceptor exponit. Ex hac Alemanni animaduersione quæro; quonam Anno hæc acciderit legatio, siue missio; & colligo, id contigisse Anno 497. quo Theodoricus, Anastasio Imperatori, pro procuranda pace pulcherrimam scripsit Epistolam, quam refert Cassiodorus lib. 1. Epist. 1. eamque citat Baronius ad Ann. 493. sed in variorum notis, quæ sunt appositæ ad eandem Epistolam, in operibus Cassiodori, animaduertitur, à Theodorico interemptum fuisse Odoacrum Prędecessorem suum in Regno, Albino V. C. Consule, Anno scilicet Christi 493. Imperij Anastasij secundo; Eandem vero Epistolam aliquot post Annos scriptam videri. Quare stante hac animaduersione, supradictam Epistolam reijcio ad Annum 497. quo tempore Iustinianus agebat Annum 14. Idque infero ex supracitati Theodosij auctoritate, qui penè Adolescentem fuisse Iustinianum scribit, tempore quo, is ab Auunculo in obsidem missus fuit. Post hæc aliud insurgit dubium dilucidandum: an scilicet, qui mensæ accumbit, sit Theodoricus, cum proceræ staturæ A appareat. Talis autem ille erat, vt narrat Aimonius de Gestis Francor. lib. 1. cap. 10. & Sidonius Appollinaris lib. 1. Epist. 2. vbi tam corporis, quàm animi qualitates fusiùs describit; quæ adamussim figuræ nostræ adaptari possunt. Qui ad eius stat dexteram, Legatum esse opinor, à Iustino tunc Duce missum, pro componenda pace, qui aduenientem obsidem sinistra manu Theodorico indicat, B quasi dicens: Obsidem, quem vides, est Iustini Ducis ex Sorore Nepos. Ad sinistram stat idem Iustinianus Adolescens, cui adhæret Theodosius illius Præceptor. Non obstat, quòd ab aliquibus obijci possit, verosimile minimè esse, Theodoricum Regem voluisse Legatum admittere, dum mensæ accumbebat; sed facilè dubium euertitur, nam Legatus pro componenda pace, iam ab aliquo tempore C Rauennæ commorabatur, & inter alia pacis pacta, illud erat, quod Obsides darentur; Quamobrem statim atque Rauennam Obses, ex parte Imperatoris accessit, illicò eundem ad Theodoricum Legatus duxit; ille licet mensæ accumberet, Legatum cum Obside introduci, permisit. Erat enim Theodoricus in omnibus suis actionibus valdè sollicitus, vt eum describit citatus Sidonius Appollinaris. Ijs ex- D positis, genuinam emblematis explicationẽ me patefecisse, autumo; si metam attigerim, tu benigne Lector iudicare poteris.

In opposito emblemate semidiruto signato lit. A. ex parietinis deduco; Ecclesiæ consecrationem, à Maximiano Episcopo Rauennate factã, procul dubio ostendere. Quare concludo B. Aguellum, eiusdem Maximiniani

miniani ſucceſſorem, huius Muſiui A
operis Auctorem fuiſſe, qui ſicut ſuum
zelum, & amorem in ædificandis, or-
nandiſque Eccleſijs conteſtatus eſt (vt
infrà patebit, ita etiam in hoc Claſ-
ſenſi Templo patefecit; & quod ani-
maduerſione dignum exiſtimo, illius
erat præcipua cura, vt illorum peren-
naret memoria, qui Rauennatem Vr-
bem aliquo illuſtrarunt beneficio, ſiue
actione; Quamobrem hæc Iuſtiniani
in Obſidem Rauennam miſſi Muſiuo B
opere exprimi duxit.

CAPVT XII.

De S. Apollinare Nouo Rauennæ, ac illius Eccleſia, Muſiuis decorata Picturis circa annũ 570.

QVantus fuerit, ac ſemper cre-
uerit Rauennatum erga B. A-
pollinarem cultus, quantaue
deuotio manifeſtè deducitur ex Ec- C
cleſijs in eiuſdem Sancti honorem
conſtructis. Quatuor enim eadem in
Ciuitate ſpectantur, quarum prima,
antiquiorque omnibus Eccleſia San-
cti Apollinaris in Claſſe eſt, de qua
iam in ſuperiori cap. XI. diſſeruimus.
Secunda S. Apollinaris Noui, de qua
nunc ſermo: Duæ aliæ pariter extant.
Vna ſub S. Apollinaris in Veclo, al-
tera S. Apollinarini, nempe S. Apol- D
linaris parui, à paruo ædificio ita de-
nominata: Has duas poſteriores. vt-
potè muſiuis carentes operibus, & ad
inſtitutum noſtrum minimè perti-
nentes, præterimus. In huius Sancti
honorem, viginti alias Eccleſias di-
uerſis in Ciuitatibus conſtructas enu-
merat Fabri in ſuis Memorijs ſacris
Rauennatum, inter quas hìc Romæ,
duas fuiſſe enunciat; Vna autem tantùm adhuc extat. Iure igitur Rauennates talem, ac tantum huic Sancto exhibuerunt honorem; cum eorum fuerit Pater, nempe eos ad ſualutem regenerauerit; tùm etiam quia ab alijs maximus eidem Sancto fuerit tributus honor.

Eccleſiam igitur S. Apollinaris Noui, à Theodorico Gothorum Rege fundatam, ac in honorem S. Martini ſimul dicatam, atque in Cœlo aureo appellatam fuiſſe; narrat laudatus Fabri; quam poſtea Epiſcopis Arianis pro eorum Cathedrali ipſe Theodoricus Arianus aſſignauit. Succeſſiuè Iuſtiniano Imperatore permittente, ab omni Ariana ſuperſtitione, omnia ſimul alia templa, ab eiſdem Arianis occupata, purgata fuere. Hæc eadem Eccleſia ad verum Dei cultum ab Agnello Archiepiſcopo ſic traducta, Muſiuoque, ac mirabili opere picta, diuerſiſque Martyrum, Virginumque imaginibus ornata fuit circa ann. 570. tradit idem Fabri. Inter has imagines, ſupra ianuam, egredientibus ſiniſtrorſum, ipſius Iuſtiniani Cęſaris apparet muſiua effigies, quam referimus in annexa Tab. XXV. Alia verò muſiua opera ſequentes oſtendunt Tabulæ. Illa XXV. ad dexteram ingreſſus, multa, variaque repræſentat, quæ pro maiori Lectoris intelligentia in tria diuido ſegmenta. Primum igitur, ſiue ſuperius in duodecim, aut potiùs in treſdecim, diuiditur quadrata, in quibus muſiuo opere exprimuntur, veluti ſemithola ſtrijs ad conchæ formam inter diſtincta, in quorum ſingulorum ſummitate parua eminet Crux: ab huius lateribus duæ ſunt aues, quas Colum-

bas autumo; ex eadem ſummitate ſuſpenſæ coronæ pendent. Quid iſtæ indicent picturæ, in explicatione laborandum minimè eſſe affirmarem, cum ſimilia Eccleſiarum ornamenta ad Muſiuarij placitum, vt plurimùm efformentur. Nihilominùs cum poſſint alicuius myſterij ſymbola eſſe, & non nulla etiā conijciendi materiam ſuppeditent; ideò aliquas indicare, non deſiſtā, explicationes. Columba igitur plurima indicat, nempè dilectionem, Charitatem, Innocentiam, Puritatem, Manſuetudinem, Gemitum, & ſimilia; munditiei Columba eſt amica; & cum Oliuæ ramo pacis indicium demonſtrat; quandoque Spiritus Sancti ſymbolum repræſentat. In hoc verò hieroglyphico cum Columbæ propè Cruce ſtent; pro Apoſtolis accipi poſſunt, vt innuit S. Paulinus Ep. 12. ad Seuerum.

Crucem corona lucido cingit globo;
Cui coronæ ſunt corona Apoſtoli,
Quorum figura eſt in Columbarum choro.

Corona autem ſuſpenſa nihil aliud ſignificat, niſi ornamentum, ſiue lampadem, coronam denominatam. De huiuſmodi coronis ſepè fit mentio à Bibliothecario in diuerſis Romanorum Pontificum vitis, & ſignanter in vita B. Silueſtri; vbi: *Conſtantinus obtulit coronas quatuor, cum Delphinis viginti, ex auro puriſſimo, penſantes ſingulas libras quindecim.* Et infra: *obtulit coronam auream ante corpus B. Petri.* Quare facilè conijci poteſt ab huius Imperatoris donarijs, morem hunc, in Eccleſijs coronas ſuſpendendi defluxiſſe. Itidem in Leone III. legitur: *Fecit coronas habentes, vna cla-*

A *materios argēteos* (potius Remaſterios, nempe ornatus) *ſubter pendentes ſeptem, & triginta.* Idem, *fecit coronas ex auro puriſſimo inclitis Chriſti, & ſanctorum vultibus refulgentes iuxta altare B. Petri læua dexteraque pendentes cum catenulis aureis, bullis, gemmiſque praxinis decoratas.* Huiuſmodi coronarum forma adhuc appicta viſitur in Eccleſia S. Clementis de Vrbe in quadam antiqua imagine, ad
B læuam ingredientium. Inoleuit mos, etiam antiquitùs apud Imperatores Græcos duas lampades deferendi coronatas, quæ à Balſamone Στεφανώματα appellantur; per hanc ceremoniam, idem aſſerit Auctor, indicari ad Imperatoriam, ſeù coronatam Maieſtatem, rerum diuinarum, & humanarum curam ſpectare; Vnde ſanctiſſimus Pontifex Nicolaus I. de hac auctoritate, quam ſibi vſurpare
C volebant Imperatores, ſic Michaelem Græcorum Imperatorem in ep. 8. ad eundem datâ redarguit. Deſi„nant ergo, rogamus, temporibus „ veſtris quidam per occaſionem, „ perturbationem Eccleſiaſticam „ præcipitanter appetere, & quæ non „ liceat ambire: alioquin, & quod „ malè appetiuerint, non perfruen„ tur, & ipſam quoque Chriſtiani„ tatem (niſi reſipuerint) prorſus
D „ amittent. Vos autem, quæſumus, „ nolite præiudicium Dei Eccleſiæ „ irrogare: illa quippe nullum „ Imperio veſtro præiudicium in„ fert, cum magis pro ſtabilitate „ exoret, ipſius ęternam Diuinitatē, „ & pro incolumitate veſtra, & per„ petua ſalute iugi deuotione prece„ tur. Nolite, quæ ſua ſunt, vſurpa„ re: nolite quæ ipſi ſoli commiſſa

ſunt,

PALATTIUM
CIVITAS RAV.

„ ſunt, velle ſurripere: ſcientes „ quia tantò nimirum à ſacris debet „ omnis mundanarum rerum Ad„ miniſtrator eſſe remotus, quantò „ quemlibet ex catalogo Clerico„ rum, & militantium Deo, nullis „ conuenit negotijs ſæcularibus im„ plicari. Denique hi, quibus tan„ tùm humanis rebus, & non diui„ nis præeſſe permiſſum eſt, quo„ modo de his, per quos diuina mi„ niſtrantur, iudicare præſumant, pe„ nitùs ignoramus. Mos etiam fuit, vnicam huiuſmodi lampadem deferendi ante Patriarcham, ſignum tantùm illius ſpiritualis curæ; ſic etiam Imperatrici vnica præibat, quia ad eam non niſi humanarum rerum cura ſpectabat. De huiuſmodi lampadum, ante Imperatores delatione docet etiam Belgij lumen Lipſius in Excurſibus ad Tacitum, lib. I. Annalium, inter Principum inſignia fuiſſe. Narrat etiam eruditis Du Cange in ſua Conſtantinopoli Chriſtiana lib. 3. n. 43. Imperatores Græcos in Æde Sophiana coronari conſueuiſſe ex illis corollis, quæ ſupra ſacram menſam pendebant, quæ peractâ ſolennitate in ſuum remittebantur locum, cuius ritus origo Conſtantino Magno tribuitur. De huiuſmodi coronis pendentibus legitur etiam apud laudatum Bibliothecarium in Vita Leonis IV. Papæ, vbi: *Nam, & ſuper ciborium obtulit coronas quatuor, & Calices ſexdecim ex auro mundiſſimo.* Plura ſi curioſus Lector deſideret, adeat eundem Du Cange loco citato. Quòd huiuſmodi coronæ in noſtro Muſiuo expreſſæ, illas Imperatorias repræſentent, ambigendum minimè eſt; ſi enim diligenter animaduertantur, gemmatæ conſpicientur, cum ad

A faſciæ formam formatæ ſint, quæ vnionibus, ac gemmis diſtinctæ erant, cuius faſcię exemplar retulimus in noſtro opere Vet. Monim. parte prima cap. 14. fig, 12. 13. & 15. In penultimo huius ſegmenti quadrato triclinium, ſiue potiùs cęna cernitur: dixi triclinium, quia hac in figura apparent Cęnantes, more antiquorum, in lecto proſtrati. Quid iconiſmus iſte oſtendat, memet fallere, minimè puto; ſi aſſeram, Dominicam illam cę-

B nam exprimere, de qua Euangeliſta Ioan. cap. 12. num. 1. & 2. *Ieſus ergo ante ſex dies Paſchæ venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem ſuſcitauit Ieſus. Fecerunt autem ei cænam ibi: & Martha miniſtrabat, Lazarus verò vnus erat ex diſcumbentibus cum eo.* Hoc tantùm quadratũ à temporis ingluuie ſupereſt intactum; cum alia quadrata, etiam mu-

C ſiuis operibus olim ornata, fuiſſe deducatur ex oppoſita facie, de qua infra.

In ſecunda ſectione nouẽ viſuntur feneſtræ, in harũ ſingularũ arcus ſummitate, anſatum apparet vas, ac ad huius latera duæ cernuntur aues, ſiue Columbæ. Ea fuit conſuetudo apud priſcos Fideles, huiuſmodi vaſa cum auibus appingendi, vt videre eſt in diuerſis lapidibus ſepulcralibus ab

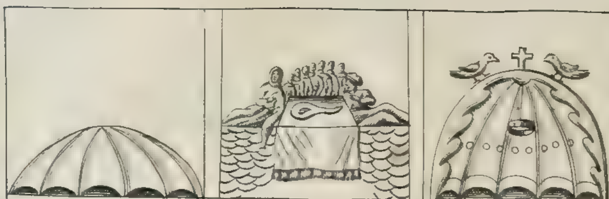
D Aringho in ſua Roma ſubterranea allatis. Quid hoc adumbret hieroglyphicum, Sancti Patres nobis explicant; Nàm S. Paulus 2. ad Corinthios, cap. 4. num. 7. ſcribit. *Habemus enim theſaurum in vaſis fictilibus.* Vaſa enim fictilia corpus humanum ſignificant; ſi aues erant Columbæ, per has animæ Innocentia, & ſimplicitas exprimebantur, vt nuper diximus, ac innuit Cęſarius V. C. ſeu vt exponit

Tertullianus de Monogamia. *Eſt auis non tantùm innocua, verum, & pudica*. Quandoque etiam Columbæ loco, expreſſa fuit Turtur, quæ animi, & Corporis pudicitiam innuit. Quare mirum non eſt, ſi poſtea Fideles etiam in Eccleſiarum ornatum, illos tranſtulerit. Inter feneſtrarum interſtitia quatuordecim exibentur imagines talaribus veſtibus, pallijſque indutæ, in quarum fimbrijs, monogramma, ſiue ſignum ☧ cernitur; de quibus differuimus in cap. 13. dicti noſtri operis Vet. Mon. par. 1. Nonnullæ ex eiſdem imaginibus librum clauſum, aliæ apertum, aliæ verò volumen clauſum, aliæ ſemiapertum, aliæ verò extenſum præmanibus tenent; quales autem perſonas iſtæ repręſentent, diuinare minimè valemus. Puto ſiquidem Sanctos Patres, tàm Noui, quàm Veteris Teſtamenti ſignificare, & fortaſsè eorum nomina etiam inſcripta aderant, ut in tertio ſegmento infra declarando; ſed illa Pictor, tùm ob vetuſtatem, tùm etiam ob altitudinem tranſcribere, minimè potuit. Igitur ſatis de hoc ſecundo, modò ad Tertium.

In Tertij ſegmenti principio, aliquid deeſſe cernitur, quod temporis voracitas deglutiuit; & fortaſsè pars Ciuitatis Rauennæ expreſſa erat, cum inter eiuſdem muſiui operis, quæ ſuperſunt partes, eiuſdem Ciuitatis porta recognoſcatur, vt inſcriptio in eius ſummitate poſita declarat, Ædificiorumque ſummitates, ac tecta demonſtrant; ſequitur deinde Palatij facies, vbi etiam Epigraphes, *Palattium*, quæ vox duplici T. expreſſa eſt, contra Orthographos, qui vnica tantum litera *t* ſcribere ſolent. Si quis

A de hac Orthographia ſcire cupiat, adeat Voſſium in ſuo Ætymologico, vbi plura adinueniet: hæc tantùm indicare duxi, ne aliquis Sciolus aliquam inſcitiæ notam quoad Orthographiã nobis inurere audeat.

Palatium hoc, indicat Fabri ſupracitatus à Theodorico fuiſſe conſtructũ, cuius nobiliſſimi Ædificij adhuc ſuperſunt parietinæ. At Fabrum malè opinatum eſſe, arbitror, ſi fides Sigo-
B nio præſtanda ſit: is enim in ſua hiſtoria de Occidentali Imperio, ad Annum 493. narrat, Teodoricum Rauennæ obſidionem laxaſſe, ac primum, Claſſem inijſſe oppidum; deinde tertio Nonas Martij Epiſcopo, cum Clero, & Sanctorum Reliquijs, obuiam prodeunte, à ſuis Regem acclamatum intraſſe, ac ſecum Odoacrem in Palatio, quod Hilautum appellabatur, amicè, familiariterque
C habuiſſe. Ex hac igitur Sigonij narratione clariſſimè apparet, Palatium Rauennæ iam ante fuiſſe, quàm ad eandem Ciuitatem ipſe accederet Theodoricus, ac idem Palatium eſſe puto, quod in præſenti exprimitur Muſiuo. Vlterius Caſſiodorus, eiuſdem Theodorici à ſecretis, in Ep. 10. lib. 3. ad Feſtum datâ, eundem, refert, Theodoricum, præfato iniunxiſſe Feſto, vt marmora, quæ de Domo Pinciana erant depoſita, ad Rauennatem
D Vrbem dirigeret: & in ep. 6. lib. 1. Agapito Præfecto Vrbis directa elicitur cauſa, ob quam huiuſmodi marmora, Rauennam mitti voluit; nempe ad Baſilicæ Herculis conſtructionem. Rubeus verò accuratiſſimus ſuæ Patriæ ſcriptor, nec vllam de huiuſmodi Palatij conſtructione mentionem facit. Si autem Rauennæ traditio ſit,

A

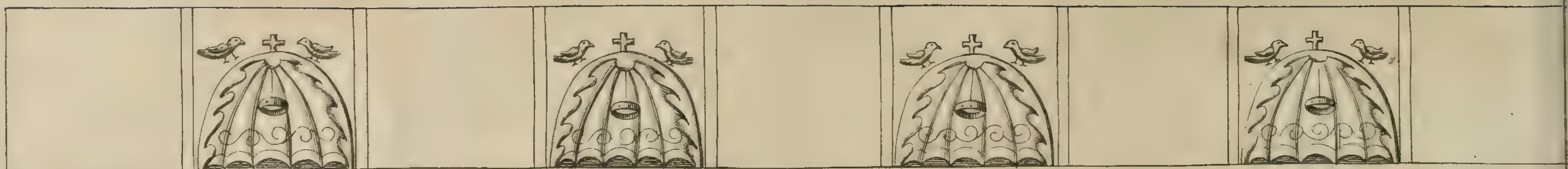

TINVS + SCS CLEMIS + SCS SVTVS + SCS LAVRENTIVS + SCS YPPOLITVS + SCS CORNELIVS + SCS CYPRIANVS + SC

SIANVS + SCS IOHANNIS + SCS PAVLVS + SCS VITALIS + SCS GERVASIVS + SCS PROTASIVS + SCS VRCINVS + SCS APOLINARIS + SCS SEBASTIANVS + SCS DIMITER + SCS POLICARPVS + SCS VICENTIVS + SCS PANCRATIVS + SCS CRISOGONVS + SCS PROTVE + SCS
+ SCS SABINVS

tio sit, quod vbi sunt parietinæ, ibi fuerit Theodorici Palatium, minimè per hoc euincitur, idem Palatium à dicto Theodorico fuisse constructum. A mora enim, quam in eodem iste Rex fecit, non autem à constructione, denominationem Palatij Theodorici, sumpsisse, arbitror.

De hoc itidem Palatio Blondus Flauius in sua Decade 1. Histor. lib. 4. sic scribit. Sed illis in omnibus, siue
„ sacris Ædibus, siue porta, & Pa-B
„ latio illud est cernere admiran-
„ dum, quod ad omnes aditus, qui
„ portæ aureæ, & ædi Sancti Vitalis
„ bini, palatio autem quaterni erant,
„ nec ligneæ, nec æneæ, nec ferreæ
„ erant valuæ: Sed in ea, quam Re-
„ gum gentis Gothicæ iustitia, &
„ potentatus præstabant securitate,
„ cortinula, vt appareat aurea,
„ quam velum appellare consueue-
„ runt, pro valuis, & foribus vte-C
„ bantur: indicant præter picturam
„ harpagunculi ex ære, qui in sum-
„ ma parte ostiorum, quæ habere
„ diximus bina S. Vitalis ædem adeò
„ tenues sunt, vt constet eos nihil
„ præter cortinulam sustentasse.
„ Quamquam qui gesta Romano-
„ rum, siue Principium priscis scrip-
„ sere temporibus, partes ædium di-
„ uersas, exprimere volentes, pri-
„ mum, secundum, & tertium ve-D
„ lum, à simili clausura dicere, con-
„ sueuerunt.

Quod Blondus de velis indicat; Hos etiam scripsimus in nostro opere Vet. Mon. par. 7. cap. 7. Vbi non nulla attulimus exempla. Aliqua etiam hic pro maiori comprobatione addere non incongruum erit. Ælius Lampridius in Alexandri Seueri vita scribit, A quòd iste Imperator; *salutaretur; quasi vnus de Senatoribus patente velo Admissionalibus remotis, aut solis ijs, qui ad fores fuerant*; nempe Ianuæ cortinis non erant clausæ, sed apertæ, & ipsæ eleuatæ, vel constrictæ, vt faciliùs cuique præberent aditus; non aderant Præfecti cubiculi, aut alij, qui admitterent, sed solummodo Ianitores, qui Ianuis assistebant: ac apud Bibliothecarium in vita Silueštrij PP. legimus: (Fuit iste Pontifex cum Teodorico synchronus) quòd Belisarius Romæ degens, ipsum Siluerium Pontificem de falso crimine accusatum audire, voluit, cuius Bibliothecarij verba sunt. *Tunc fecit, Beatum Siluerium Papam venire ad se. Et ad primum, & secundum velum retinuit omnem clerum*. De huiusmodi etiam velis plurimis in locis legitur apud præfatum Bibliothecarium, ac præcipuè in vita Zaccariæ Papæ, vbi: *Fecit vela pendentia inter columnas, ex pallijs sericis*. At si diligenter vela in hoc musiuo expressa obseruentur, non nulla in eis animaduertentur circuli, & quadri formam præseferentia; vnde ex istis formis conijci posse, existimo, denominationes illas, quę in sepè laudato Bibliothecariò legimus, nempè in Gregorij III. vita: *Ornata blatto circumquaque pendentia*, scilicet ornata purpura. In Leone III: *cortinas albas holosericas rosatas habentes in medio Crucem de Chrysoclauo*. Per cortinas rosatas, & de Chrysoclàuo intelligi posse, autumo, vela illa suspensa, hac in præsenti tabula expressa sub num. 1. 2. 3. quæ non nullis circulis interdistincta cernuntur, fortasse rosas, aut clauorum capita effingentibus; nam Chryso-

clauus

clauus idem denotat, ac aureus clauus. A
In Hadriani autem vita similiter legi-
tur: *Fecit cortinas mira magnitudi-
ne de pallijs ſtauracin, ſeu quadrapo-
lis*. Per vocem hanc *quadrapolis* in-
telligi poſſe exiſtimo pallia illa, in
quibus quadrati forma expreſſa eſt,
vt in numeris 4. & 5. Obſeruo etiam,
quòd ædificia, quæ retro Palatium
conſpiciuntur, tunc temporis ſum-
ptuoſiora Templa deſignant: nàm
templum rotundum ſub num. 1. il- B
lud D. Vitalis repræſentat; aliud ſub
num. 2. ni fallor, Metropolitanam,
ſcilicet Anaſtaſis, ſiue S. Anaſtaſij. 3.
S. Ioannis Euangeliſtæ. 4. S. Appol-
linaris Noui Eccleſias, quæ omnia
plurimas habent feneſtras, eorum te-
ſtantes antiquitatem, vt expoſuimus
in noſtro opere Vet. Mon. Par. 1. cap.
6. Et hæc de Palatio ſatis, penès quod
viginti quinq; delineatæ ſunt Imagi-
nes, quæ gradato ordine ferè vſque ad
maius altare ſe extendunt, talari- C
bus veſtibus, pallijſque indutæ, qua-
rum in fimbrijs diuerſa monogram-
mata cernuntur, de quibus ſignis
etiam diſſeruimus in eodem opere
Vet. Mon. Par. 1. cap. 13. Omnes hę
figuræ veluti coronam in manibus ge-
ſtant, & illam eſſe puto, quam quiſ-
que in æterna beatitudine gaudens
pro Dei amore patiendo meruit. Vn-
de Venerabilis Beda in ſerm. 18. de
Sanctis ſic exclamauit: Hodie dile- D
,, ctiſſimi omnium Sanctorum ſub
,, vna ſolennitatis lætitia celebra-
,, mus feſtiuitatem: quorum ſocie-
,, tate Cœlum exultat, quorum pa-
,, trocinijs terra lætatur, triumphis
,, Eccleſia Sancta coronatur, quo-
,, rum confeſſio, quantò in paſſio-
,, ne fortior, tantò eſt clarior in ho-
,, nore, quia dum creuit pugna, cre-
,, vit & propugnantium gloria, &
,, martyrij triumphus multiplici
,, paſſionum genere adornatur: per-
,, que grauiora tormenta, grauiora
,, fuere premia, dum Catholica ma-
,, ter Eccleſia, quę per totum orbem
,, longè, latèque diffuſa eſt in ipſo
,, capite ſuo Chriſto Ieſu edocta eſt,
,, contumelias, cruces, & mortem
,, non timere, magis, magiſque ro-
,, borata non reſiſtendo, ſed perfe-
,, rendo: vniuerſos, quos agmine in-
,, clyto carcer pęnalis incluſit pari,
,, & ſimili calore virtutis ad geren-
,, dum certamen gloriam triumpha-
,, lem inſpirauit. O' verè beata Ma-
,, ter Eccleſia, quam ſic honor diui-
,, nę dignationis illuminat, & quam
,, Vincentium glorioſus Martyrum
,, ſanguis exornat; quam inuiolatę
,, confeſſionis candida induit Virgi-
,, nitas. Floribus eius, nec roſę, nec
,, lilia deſunt. Certent nunc cariſſi-
,, mi ſinguli, vt ad vtroſque hono-
,, res ampliſſimam accipiant digni-
,, tatem, coronas, vel de Virginita-
,, te candidas, vel de paſſione purpu-
reas. Has autem coronas deſignat
B. Iacobus Apoſtolus, in Ep. Ca-
tholica, cap. 11. num. 12. vbi.
,, Beatus Vir, qui ſuffert tentatio-
,, nem, quoniam cum probatus fue-
,, rit, accipiet coronam vitę, quam
,, repromiſit Deus Diligentibus ſe.
Eædemque coronę adumbrari vi-
dentur in Apocalypſi cap. 4. n. 4.
,, vbi. Et in circuitu ſedis ſedilia vi-
,, ginti quatuor, & ſupes thronos
,, viginti quatuor ſeniores ſedentes
,, circumamicti veſtimentis albis, &
,, in capitibus eorum coronæ aureę.
Quem locum Andreas Archiepiſ-
copus

copus Cęsareę, qui sęculo quinto A
„ floruit, sic explanat: Coronæ tan-
„ dem aureę victorię, aduersus ma-
„ lignos dęmones, non absque ma-
„ gni animi fortitudine, obtente
„ sunt notę: Quę coronę oblatę siue
oblationes dicebantur, vt innuit S.
Gregorius Magnus lib. 4. Dialog.
cap. 55. siue alius sit Auctor.
„ Tunc duas secum oblationum co-
„ ronas detulit: de hisce oblationibus infra dicemus alijs in locis, & B
pręcipuè in Ecclesia SS. Cosmæ, & Damiani. Horum sanctorum nomina, ne tempus Lector in Tabula expressa legendo terere cogatur, vno in catalogo apponimus. Horum Primum mutilum est, sequentia verò sunt.

1. S. Clemens.
2. S. Iustus.
3. S. Laurentius.
4. S. Hyppolitus.
5. S. Cornelius.
6. S. Cyprianus.
7. S. Cassianus.
8. S. Ioannes.
9. S. Paulus.
10. S. Vitalis.
11. S. Geruasius.
12. S. Protasius.
13. S. Vrsicinus.
14. S. Apollinaris.
15. S. Sebastianus.
16. S. Dimiter.
17. S. Policarpus.
18. S. Vincentius.
19. S. Pancratius.
20. S. Chrisogonus.
21. S. Protue.
22. S.....
23. S. Sabinus.

Post hos sanctos, Musiuum dirutum fuit, quo in loco Organum constructũ est: Huic proxima est quędam semiimago, quæ Christum Dominum nostrum repræsentat, vt facilimè argui potest; deinde duo sequuntur Angeli, arundines manibus tenentes; sicque ad alteram Christi partem, in Organi loco, duos alios fuisse Angelos, credendum est; cum similes imagines habeamus in Ecclesijs S. Michaelis, de qua disseruimus supra cap. VIII. & in Ecclesia S. Agathę, de qua itidem disseruimus in nostro opere Vęt. Mon. par. 1. cap. XX. Et hæc de hac dextera parte, modò ad sinistram.

Sinistram partem, ad ingressum habito respectu, itidem in tres diuido sectiones. In prima viginti septem conspiciuntur quadrata, quorum aliqua semitholis, ad conchiliæ formam, C
cum lampada pendente, cruceque, ac columbis in summitate, ornata sunt, vt expressimus in antecedenti Tabula; alia verò diuersas continent figuras, seruato tamen alternato ordine, vt ipsa demonstrat Tabula.

In primo figurarum quadrato repræsentatur Iesu Christi miraculum, de quo Euangelista Marcus cap. 2. *ait: Paralitico, tibi dico surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.* D

2. Quadratum secundum: Demoniacum ferocissimum curatum à Domino denotat, de quò Euangelista Marcus cap. 5. num. 2. & seqq. sic narrat -- Et venerunt trans fretum
„ maris in regionem Gerasenorum,
„ & exeunti ei de naui, statim occur-
„ rit de monumẽntis homo in spiri-
„ tu immundo, qui domicilium habe-
bat

,, bat in monumentis, & neque ca-
,, tenis iam quiſquam poterat eum
,, ligare: quoniam ſepè compedibus
,, & catenis vinctus, dirupiſſet, &
,, nemo poterat eum domare, & ſem-
,, per die, ac nocte in monumentis,
,, & in montibus erat, clamans, &
,, concidens ſe lapidibus. Videns au-
,, tem Ieſum à longe, cucurrit, &
,, adorauit eum, & clamans voce
,, magna, dixit: quid mihi, & tibi
,, Ieſu fili Dei altiſſimi? Adiuro te
,, per Deum, ne me torqueas. Dicebat
,, enim illi. Exi ſpiritus immunde ab
,, homine. Et interrogabat eum:
,, quod tibi nomen eſt? Et dicit ei: Le-
,, gio mihi nomen eſt, quia multi
,, ſumus. Et deprecabatur eum mul-
,, tum, ne ſe expelleret extra regio-
,, nem. Erat autem ibi circa mon-
,, tem grex porcorum magnus pa-
,, ſcens, & deprecabantur cum ſpiri-
,, tus, dicentes: mitte nos in porcos,
,, vt in eos introeamus. Et conceſſit
,, eis ſtatim. Ex exeuntes ſpiritus im-
,, mundi introierunt in porcos, &
,, magno impetu grex præcipitatus
,, eſt in mare ad duo millia, & ſuffo-
,, cati ſunt in mari -- Animaduerten-
dum hic eſt, Muſiuarium, & monumentum, ſiue ſpeluncam, & montem cum arboribus, ac mare cum piſcibus, de quibus idem Euangeliſta locutus eſt, adumbraſſe.

3. Tertium, quod ſequitur quadratum; Paralitici miraculum etiam deſignat, vt Marcus cap. 2. num. 3. ſcribit. *Et venerunt ad eum ferentes Paralyticum, qui à quatuor portabatur. Et cum non poſſent offerre eum illi præ turba, nudauerunt tectum, vbi erat, & patefacientes ſubmiſerunt grabatum, in quo Paralyticus iacebat.*

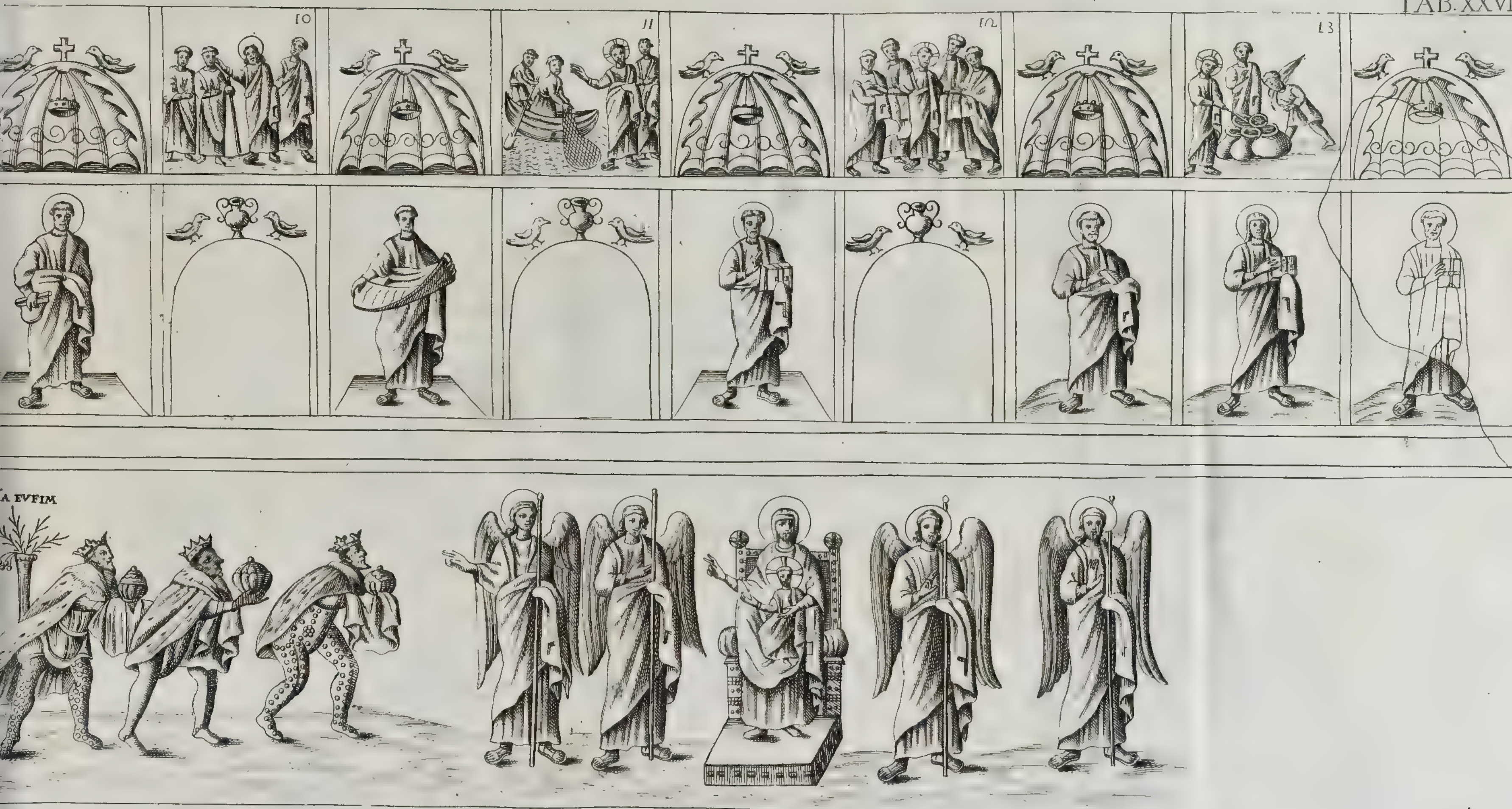
4. Hanc aream nobis patefacit laudatus Matthæus cap. 25. n. 31. vbi ſic. *Cum autem venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli eius cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem Maieſtatis ſuæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem, ſicut Paſtor ſegregat oues ab hædis, & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hædos autem à ſiniſtris. Tunc dicet Rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis Regnum à conſtitutione Mundi.* In hac area obſeruatione dignum exiſtimo, Muſiuarium maiorem Electorum expreſſiſſe numerum; quàm damnatorum.

5. Ni fallor; figuræ in hoc loco expreſſæ Matthæum in Telonio, Epiſcopumque eum alloquentem exprimunt, vt ipſe Matthæus cap. 9. n. 9. enunciat. *Et cum tranſiret inde Ieſus, vidit hominem ſedentem in Telonio, Matthæum nomine, & ait illi, ſequere me, & ſurgens ſecutus eſt eum.*

6. De ſexta areola fatemur, quod nihil expiſcari potuimus, ſolummodo hoc dicimus, duos ibi repræſentari ſacerdotes, vt ab eorum ſacris veſtibus innoteſcit; dubito tamen, quin Pictor fideliter minimè eas tranſcripſerit, & quòd aliquid deſideretur à vetuſtate conſumptum. Nam ſi altera ex ipſis figuris caput diadematum cum cruce erigeret; huius hieroglyphici explanatio in promptu eſſet, quã nobis S. Ioannes, cap. 8. num. 1. & ſeq. ſuppeditaret, vbi -- Ieſus autem
,, perexit in montem Oliueti: & di-
,, luculò iterum venit in Templum,
,, & omnis populus venit ad eum,
,, & ſedens docebat eos. Adducunt
,, autem ſcribæ, & Phariſei mulie-

rem

TAB. XXVII

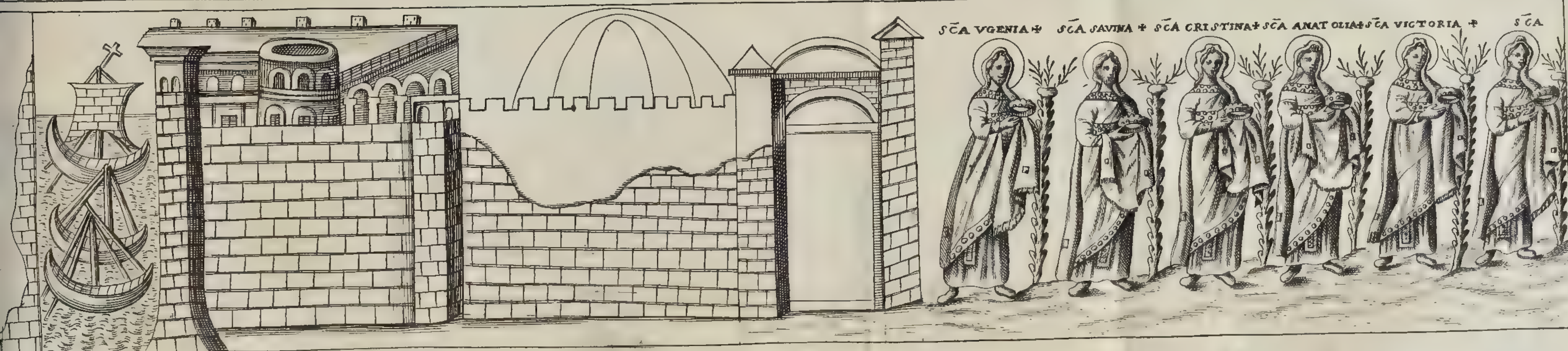

pag. 95

5
6
7
8
9

VLINA ✝ SCA
✝ SCA DARIA ✝ SCA ANASTASIA ✝ SCA IVSTINA ✝ SCA FELICITAS ✝ SCA PERPETVA ✝ SCA VINCENTIA ✝ SCA VALERIA ✝ SCA CRISPINA ✝ SCA LVCIA ✝ SCA CECILIA ✝ SCA EVLALIA ✝ SCA AGNES ✝ SCA AGATHE ✝ SCA PELACIA ✝

1.
2
3
4

SCA VGENIA +
SCA SAVINA +
SCA CRISTINA +
SCA ANATOLIA +
SCA VICTORIA +
SCA

„ rem in adulterio depræhensam, A „ & statuerunt eam in medio, & dixerunt ei: Magister hæc mulier „ modò deprehensa est in adulterio. „ In lege autem Moyses mandauit „ nobis huiusmodi lapidare. Tù ergo quid dicis? Hoc autem dicebant tentantes eum, vt possent accusare eum. Iesus autem inclinans „ se deorsum digito scribebat in terra. Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, & dixit B „ eis. Qui sine peccato est, vestrum „ primus in illam lapidem mittat. „ Et iterum se inclinans scribebat in „ terra. Audientes autem vnus post „ alium exibant incipientes à senioribus, & remansit solus Deus, & „ mulier in medio stans; -- Nam veræ figuræ stantes, ac templum hac in eadem areola apparent. Hunc sacræ scripturæ locum, quòd Christus, & Mulier solū in templo remanserint, C Magnus ille Ecclesiæ Doctor Augustinus in serm. 1. in sabbato post tertiam Dominicam in Quadragesima, assueto sublimis ingenij acumine, illustrauit, scilicet, quod *remansit misera, & misericordia*.

7. Septimum verò quadratum patens est, cùm Lazarum quatriduanum in monumento iàm fetentem, ac Christum illum ad vitam reuocantem designet; de quo miraculo Diuinitatis D illæ contemplator Ioannes in Euangelio, cap. 11. num. 38. sic scribit: „ Iesus ergo rursum fremens in semetipso venit ad monumentum, „ erat autē spelunca, & lapis superpositus erat ei. Ait Iesus: tollite lapidem. Dicit ei Martha soror eius, qui „ mortuus fuerat, Domine, iam foetet, quatriduanus est enim. Dicit „ ei Iesus: non ne dixi tibi, quoniam „ si crederis, videbis gloriam Dei? „ Tulerunt ergo lapidem. Iesus autem eleuatis sursum oculis dixit: „ Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autem sciebam, „ quia semper me audis, sed propter „ populum qui circumstat, dixi, vt „ credant, quia tù me misisti. Hæc „ cum dixisset; voce magna clamauit. Lazare veni foras. Et statim „ prodijt, qui fuerat mortuus ligatus „ pedes, & manus institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Iesus: soluite eum, & sinite abire.

Cur autem fascijs Laxarus inuolutus esset, si Lector scire cupiat, adeat Aringhum in sua Roma subter. Tom. 2. lib. 6. cap. 11. pag. 541.

8. Exhibet octavum hoc schediasma, quòd Aquilæ Euangelicæ calamus scribit Ioan. cap. 4. nu. 5. vbi sic. „ Venit ergo (scilicet Iesus) in Ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar. „ iuxta prædium, quod dedit Iacob „ Ioseph filio suo. Erat autem ibi „ fons Iacob. Iesus ergo fatigatus „ ex itenere sedebat sic supra fontem. „ Hora erat quasi sexta. Venit Mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Iesus: Da mihi bibere (Discipuli enim eius abierant in Ciuitatem, vt cibos emerent) Dicit ergo „ ei Mulier Samaritana: quomodo „ tu, Iudæus cum sis, bibere à me poscis, quæ sum Mulier Samaritana? „ Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis. Respondit Iesus, & dixit „ ei: si scires donum Dei, & quis est, „ qui dicit dibi: da mihi bibere: tu „ forsitan petisses ab eo, & dedisset „ tibi aquam viuam. Dicit ei Mulier: „ Domine neque, in quo haurias habes,

,, bes, & puteus altus eſt: vnde ergo A
,, habes aquam viuam? Nuncquid tu
,, maior es Patre noſtro Iacob, qui
,, dedit nobis puetum, & ipſe ex eo
,, bibit, & filij eius, & pecora eius?
,, Reſpondit Ieſus, & dixit: Omnis
,, qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum,
,, qui autem biberit ex aqua, quam
,, ego dabo, non ſitiet in æternum.

9. Tabella nona, Mulierem ad B
Chriſti pedes prouolutam demonſtrat, vt habetur in cap. 9. num. 20. Matthæi, vbi ſic. Et ecce Mulier,
,, quæ ſanguinis fluxum patiebatur
,, duodecim annis, acceſſit retro, &
,, tetigit fimbriam veſtimenti eius.
,, Dicebat enim intra ſe: ſi tetigero
,, tantum veſtimentnm eius, ſalua
,, ero. At Ieſus conuerſus, & videns
,, eam, dixit: Confide filia, fides tua
,, te ſaluam fecit. Et ſalua facta eſt
,, Mulier ex illa hora.

10. In Decima area laudati Euangeliſtæ Matthæi, alterius à Chriſto C
patrati miraculi repræſentatur enarratio, quam ſic idem Euangeliſta, cap. 20. num 30. deſcribit. Et ecce
,, duo cæci ſedentes ſecus viam au-
,, dierunt, quia Ieſus tranſiret, &
,, clamauerunt dicentes. Domine
,, miſerere noſtri fili Dauid. Turba
,, autem increpabat eos, vt tacerent.
,, At illi magis clamabant, dicentes:
,, Domine miſerere noſtri fili Dauid D
,, Et ſtetit Ieſus, & vocauit eos, & ait.
,, Quid vultis vt faciam vobis? Di-
,, cunt illi: Domine, vt aperiantur
,, oculi noſtri. Miſertus autem eorum
,, Ieſus tetigit oculos eorum. Et con-
,, feſtim viderunt, & ſecuti ſunt eum.

11. Progreditur idem Euangeliſta Matthæus in eiuſdem Saluatoris noſtri geſtorum deſcriptione: hoc enim in loco eadem delineatur; quando ſcilicet Chriſtus vocauit ad ſe duos Fratres Petrum, & Andream, vt apud eundem Matthæum cap. 4. n. 18. legi-
,, tur. Ambulans autem Ieſus iuxta
,, Mare Galileæ vidit duos Fratres,
,, Simonem, qui vocatur Petrus, &
,, Andream fratrem eius, mittentes
,, rete in Mare (erant enim piſcato-
,, res) & ait illis: Venite poſt me,
,, faciam vos fieri piſcatores homi-
,, num. At illi continuò relictis re-
,, tibus ſecuti ſunt eum.

12. Alterius inſignis miraculi renouatur memoria, nempè quando Chriſtus ſeptem panibus, pauciſque piſciculis ſatiauit quatuor millia hominum, quod S. Marcus Euangeliſta cap. 8. num. 1. ſic recitat: In diebus
,, illis iterum cum Turba multa eſſet,
,, nec haberent, quòd manducarent,
,, conuocatis Diſcipulis ait illis: Mi-
,, ſereor ſuper turbam, quia ecce iam
,, triduò ſuſtinent me, nec habent,
,, quod manducent, et ſi dimiſero eos
,, ieiunos in Domum ſuam, deficient
,, in via: quidam enim ex eis de lon-
,, gè venerunt. Et reſponderunt ei
,, Diſcipuli ſui. Vnde illos quis po-
,, terit hìc ſaturare panibus in ſolitu-
,, dine? & interrogauit eos: Quot pa-
,, nes habetis? Qui dixerunt: ſeptem.
,, Et præcepit Turbæ diſcumbere
,, ſuper terram. Et accipiens ſeptem
,, panes gratias agens fregit, & da-
,, bat Diſcipulis ſuis, vt apponerent,
,, & appoſuerunt Turbæ, & habe-
,, bant piſciculos paucos. Et ipſos
,, benedixit, & iuſſit apponi, & man-
,, ducauerunt, & ſaturati ſunt.

13. Oſtentatur eiuſdem miraculi complementum, ſiue potiùs miraculum miraculo additum, cum ex fragmentis multiplicati panis, ſeptem ſportę impletę fuerint, vt idem Euangeliſta

geliſta Marcus eodem cap. num. 8, ſic „ proſequitur: Et ſubſtulerunt, quod „ ſuperauerat de fragmentis ſeptem „ ſportas. Erant autem, qui mandu- „ cauerant quaſi quatuor millia, & „ dimiſit eos. Hic eſt primi ſegmenti finis: modò ad ſecundum.

Segmentum ſecundum oppoſito correſpondet: ſolummodo in feneſtrarùm, & figurarum numero altero maior eſt, nam vndecim feneſtræ, & ſexdecim figuræ numerantur; cum autem in oppoſito tantùm nouem feneſtræ, & quatuordecim figuræ conſpiciantur, cur aut adamuſſim facies non ſibi correſpondeat; ratio in promptu eſt, quia duæ feneſtræ, & duæ figuræ, quæ in Tab. XXVI. deſiderantur, dirutæ fuerunt occaſione conſtructionis Organi: quidue figuræ ipſæ repræſentent, præter dicta de prima facie, nihil ſubuenit ſuggerendum, cum nullum teneant annexum ſignum contradiſtinctionis, ideò ab illarum explicatione abſtinemus.

Si oppoſita facies Muſiui operis multas exhibuit eruditiones, pręcipuè in tertij ſegmenti principio, vbi Rauenna Ciuitas, Palatiumq; Theodorici Regis expreſſa cernuntur; non minorem eruditionem hoc itidem tertium oſtendit ſegmentum. De quo igitur nunc ſermo eſt. In hoc caſtrum cum turre, ac mare, naueſque viſuntur. Quid per has indicetur figuras, nobis ſignificat laudatus Rubeus. Narrat enim, Rauennatem Ciuitatem, antiquitùs tres in partes diuiſam fuiſſe; quarum prima, Rauennæ nomen obtinebat, ſecunda Cæſareæ, tertia Claſſis, de qua Iornandes in Gothorum hiſtoria ſic ſcribit: *Trino vrbs ipſa vocabulo gloriatur, trigeminaque poſitione exultat; id eſt prima Rauenna, vltima Claſſis, media Cæſaræa, inter Vrbem, & mare plana molitie, arenaquè munita vectationibus apta*.. Claſſis igitur nomen hæc tertia deſumpſit à vicino maris portu, qui tùm pro mercaturæ nauibus, tùm etiam pro claſſe inſeruiebat, cum loci qualitas ipſum ad hæc omnia aptiſſimum redderet. Quamobrem in eodem Populus Romanus maritimam claſſem, vtpote etiam apud Miſenum retinebat, vnde ex huiuſmodi Claſſe, claſſis nomen hæc tertia pars ſortita fuit. Plura apud eundem Rubeum, ac Cluuerium in ſua Italia antiqua perlegi poſſunt; noſque etiam aliqua fati ſumus ſupra in capite XI. Huius igitur portus, in iſtius tertij ſegmenti initio figura repræſentatur, in qua apparet caſtrum, magnis lapidibus quadratis extructum, in huiuſque medio turris rotunda, fortaſſe Pharo appellabatur, quæ perpetuo nocturno lumine certum nauigantibus, inter cæcas noctis tenebras, portus ſignum præberet, & ſua magnitudine Imperij Romani extenſionem, & ſublimitatem primo obtutui adumbraret. Naues mænibus adhærentes, claſſem ſicuti portum demonſtrant, ita Crux in mali ſummitate expreſſa, Imperatorum Chriſtianorum ſeruitio Naues deſtinatas fuiſſe, indicat.

Poſt Caſtrum hoc, duæ ſupraniginti ſequuntur Sanctæ Virgines, varijs exornatæ veſtibus, quarum in fimbrijs, monogrammatum loco ſigna, veluti quadrata, ac gemmata lacinia extenduntur. Singulę coronam gemmarum multiplicitatè fulgentem manibus geſtant. Quidue habeant, quodue arcanum includant co-

ronæ iſtæ, breuiter hic exponam. Mos fuit apud Antiquos coronis ſponſos redimendi; quòd de Gentilibus teſtatur Apuleius 4. Metam: *ſponſum vnguentis madidum, & coronis floridum*. Et apud Claudianum in Raptu Proſerpinæ, vicinas nuptias, ex floribus, & impoſitis corollis, ſibi ominantis.

Hunc ſociat flores, ſeque ignara coronat.
B *Augurium fatale Thori &c.*

Sponſos quoq; populi ſui coronatos proceſſiſſe, ſcribunt Hebræi, vſque dùm Veſpeſiani ędicto ab hoc honoris, & lætitiæ ſigno abſtinere ſunt coacti. Admiſerunt etiam hunc morem priſci Chriſti Fideles, vt innuit Tertulianus his verbis: *Coronant, & nuptiæ ſponſos*. Conſuetudinem hanc Chriſti eſſe Eccleſia decantat à ſpiritu ſancto C in epithalamio edito, in quo ſponſus diuinus diademate, quo coronauerat eum mater ſua in die deſponſationis, & in die lætitiæ cordis illius, conſpicuus deſcribitur. Cum itaque Virgines in hoc Muſiuo expreſſæ ad nuptias Chriſti vocatæ fuerint, coronas, quas geſtant, Nuptiales eſſe exiſtimo, quibus à ſponſo coronandę erant. Quod innuit Eccleſia, dum Virginum auribus illud inſonat inuitamentum. *Veni ſponſa Chriſti, accipe coronam, quam tibi Dominus præparauit*. Mos iſte ſponſos coronandi præcipuè viguit apud Græcos, vt oſtendit Goar in rituali Græcorum, in quo officium coronationis nuptiarum legitur.

In eodem muſiuo, harum virginum nomina, expreſſa ſunt, ſed vt facilius legi poſſint, ad maius Lectoris commodum hìc ſubdo.

1. S. Eugenia.
2. S. Sauina.
3. S. Chriſtina.
4. S. Anatolia.
5. S. Victoria.
6. S Paulina.
7. S.....
8. S. Daria.
9. S. Anaſtaſia.
10. S. Iuſtina.
11. S. Felicitas.
12. S. Perpetua.
13. S. Vincentia.
14. S. Valeria.
15. S. Criſpina.
16. S. Lucia.
17. S. Cæcilia.
18. Eulalia.
19. S. Agnes.
20. S. Agatha.
21. S. Pelagia.
22. S. Eufemia.

Animaduerſione dignum eſt, Virginis nomen num. 7. indicatum, ab iniuria temporis fuiſſe deletum.

Has poſt Virgines trium Regum Magorum adorationis ſequitur expreſſa hiſtoria, quam Matthæus cap. 2. num. 1. ennarrat: -- Cum ergo na-
D „ tus eſſet Ieſus in Betlehem Iuda in „ diebus Herodis Regis, ecce Magi „ ab Oriente venerunt Hieroſolymam dicentes: vbi eſt, qui natus „ eſt Rex Iudeorum? Vidimus enim „ ſtellam eius in Oriente, & venimus „ cum muneribus adorare eum. & „ infra num. 11. Et intrantes domum „ inuenerunt Puerum cum Maria „ matre eius, & procidentes adorauerunt

„ uerunt eum , & apertis thesauris
„ suis obtulerunt ei Aurum, Thus, &
„ Myrrham . -- Beatissima Virgo in gemmato sedet solio, filiumque adultum, veste, pallioque indutum in proprio sustinet sinu. Quare Puer Iesus sic expressus narrandi ansam mihi præbet: an Magi post paucos dies à Christi Natiuitate eundem adorauerint, vel post annum, sumpta dubitandi occasione ab illo, quod laudatus Euangelista Matthæus eodem capite scribit; Herodem iussisse, à bimatu, & infra omnes pueros occidi; subdens: *secundum tempus quod exquisierat à Magis*. Quare ex his verbis Eusebius Pamphili Epiphanius, ac alij in ea fuerunt sententia quòd post biennium à Christo nato Magi Bethelem ad Christum petijssent. Quæstionem hanc inclytus Cardinalis Baronius fusè agitat ac opinatur post tresdecim Dies Magos ad Puerum Iesum accessisse. Notericus verò Scriptor Papebrochius in suo apparatu ad Chronologiam Pontificiam, & consultatoria epistola ad R. P. Petrum Possinum num. 9. censet, Puerum Iesum anniculum fuisse, quando Magi ad eum adorandum perrexere. Huic sententiæ magis correspondet pręsens imago. Plura de hac mota quæstione apud citatos Auctores videri possunt.

Ad Beatissimæ Virginis dexteram duo Angeli, duoque ad sinistram, vt in opposita facie adstant, de eisdem, & de Beatissima verò Virgine sic expressa disseruimus, etiam in nostro opere Vet. Mon. par. prima cap. 22. vbi breuem execrabilis Nestorianæ hæresis historia in Ephesino Concilio damnatæ recitauimus, qua impius iste Hæresiarca dignissimum *Deiparæ* titulum Sanctissimæ Dei Genetrici denegare præsumpserat. Quare meritò in hac forma cum Christo Saluatore nostro in sinu expressam fuisse existimo, ad ostendendum, ex eiusdem Beatissimæ Virginis vtero Christum natum fuisse. Et hæc, quę de huius Ecclesiæ parietinis scribere absentes nouimus. Si in aliquod spalma irrepsimus, absentia nostra excusatione dignos reddet.

CAPVT XIII.

De Ecclesia S. Laurentij in agro Verano musiuo ornata opere Anno 578.

INter celebres Vrbis Ecclesias, à Constantino Magno constructas, merito hęc connumeranda est, in agro Verano ędificata, de cuius fundatione scripsimus in nostro opere, de sacris Ædificijs à Constantino Magno constructis, cap. VI. Quare hìc illam repręsentare incongruum esset. Iure igitur solam Musiui operis descriptionem aggredimur Musiuum hoc à Beatissimo Pontifice Pelagio II. constructum fuisse deducitur, tum ex Bibliothecarij narratione in ipsius Pontificis vita, tum etiam ex ipsomet Musiuo, in quo idem Pontifex appictus cernitur; floruit Pelagius anno 577. sic Bibliothecarij narratio se habet: Hic fecit
„ supra corpus B. Laurentij Martyris
„ Basilicam, à fundamento constru-
„ ctam,& tabulis argenteis exornauit
„ sepulchrum eius. Musiuum vero opus,quod in Tab. XXVIII. exhibeo, in triumphalis arcus fastigio est, non ad ingredientium faciem,sed ad Episcopalem

copalem marmoream ſedem, quæ in Presbyterio eſt, aſpectum habet. Cur autem hoc modo, ſituque extructum fuerit, expoſuimus in dicto noſtro opere de ſacris ædificijs à Magno Conſtantino conſtructis, vbi demonſtrauimus, Eccleſiæ faciem Ortum reſpicientem ab eodem Pelagio fuiſſe conſtructam, ſicque muſiuum tunc temporis Ingrediẽtes reſpiciebant. At Hadrianus nouam Eccleſiam ædificauit, faciemq; ad Occidentem vertit, vt Vrbem aſpiceret, ſicque ordine immutato, nouoque Presbyterio conſtructo, Muſiuum in aduerſa remanſit parte, quod non integrum, ſed mutilum ex vtroque latere eſt, vt ipſa oſtendit figura, nec non mutila carmina, quæ in eodem inſcripta ſunt arcu, vt infra demonſtrabo, & in præcitato opere narraui.

In arcus ſummitate viſitur Chriſtus globo viridis coloris inſidens, diadema Cruce inſignitum in capite deferens, haſtamque cum cruce in ſummitate ſiniſtra gerens, dextramque in actu benedictionem populo impartiendi extollens. Non abſimilem Saluatoris figuram attulimus ſupra in Eccleſia S. Vitalis Rauennę, vbi aliqua de hoc ſymbolo expoſuimus; ideo ne videar velle refrigere crambem, benignum Lectorem ad eundem mitto locum. Ad Saluatoris dexteram ſtat S. Petrus, albâ tâm veſte, quàm pallio albo indutus; ponè hunc eſt S. Laurentius, & pallio veluti crocei coloris amictus, librum apertum geſtans in manibus in quo iuxta Dauidis Prophetę Pſalmũ 111. 9. legitur: *Diſperſit dedit pauperibus*; per hæc enim verba, ad magnam erogationem bonorũ Eccleſiæ in pauperes alluditur, de qua magnus Leo in ſermone natalitio eiuſdem ſancti ſic fatur: *Armatur itaque gemina face homo pecunia cupidus, & veritatis inimicus: auaritia, vt rapiat aurum; impietate, vt auferat Chriſtum. Poſtulat ſibi ab immaculato ſacrarij Præſule opes Eccleſiaſticas, quibus auidiſſimus inbiabat, inferri. Cui Leuita Caſtiſſimus, vbi eas repoſitas haberet, oſtendens, numeroſiſſimos Sanctorum Pauperum greges obtulit, in quorum victu, atque veſtitu inamiſſibiles condiderat facultates.* Iuxta. S. Laurentium apparet caput, ſuper quo legitur *Pelagius Epiſcopus*, quod oſtendit Pelagij ſummi Pontifici figuram ibi fuiſſe expreſſam, nam ea quæ litteræ PPP ſuppleta non ſunt ex muſiuo opere, quod decidit, ſed ex pictura, quare valdè dubito de ædificio, quod in manu dextera S. Laurentij cernitur, cum potius in Pelagij manibus eſſe deberet, cum ipſe Pelagius muſiui Auctor fuerit, vt nuper demonſtrauimus; nam Eccleſiarum Conditores, ſiue Reſtauratores cum Eccleſijs in manibus appingi ſolebant, vt in eadem Eccleſia S. Vitalis diximus, & infra in Eccleſia S. Mariæ in Domnica, & alijs videri poteſt; vt res ſe habeat alijs examinãdam relinquimus; & ad Saluatoris ſiniſtram tranſitum facimus, vbi ſtat S. Paulus, ſimiliter indumentis albis veſtitus, ſiniſtra volumen oſtentãs, iuxta quem eſt S. Stephanus, itidem veſtitus albis, librumque ſiniſtrâ gerens, in quo legitur: *Adhæſit anima mea*, quę ex Pſalmo 62. 9. deſumpta ſunt, prope hunc Sanctum ſtat ãlter; nempe Sanctus Hippolytus, cum quadam

veluti

PELACIVS. EPISC
S. LAVRENTIVS.
S. PETRVS.
S. PAVLVS
S. STEPHANVS
SCS YPPLIT
DIS PER SIT
DEDIT PAV PERI BVS
A DE SIT ØA
NI MA ME A
M LEV VITAS VBISTI IVRETVISTEMPLISLVXBEN
BETHLEEM
B
C
A
D
honori
S LAV UR

pag. 102

veluti gemmata corona prę manibus. A Quid per istam coronam indicetur, diximus supra in Ecclesia SS. Cosmæ, & Damiani; Cur autem isti duo Sancti Stephanus, & Hippolytus expressi fuerint; non alia de causa censeo, nisi quia tempore eiusdem Beatissimi Pelagij eorundem Sanctorum corpora hìc requiescebant.

Musiuum hoc, vt nuper diximus, mutilum est, clarèque arguitur ex parietina, vbi legitur *Bethelem*, & ex voluta, quæ integra tam in principio, B quam in fine minimè est, ibique non nullæ desiderentur literæ, verùm etiam voces, vt demonstrauimus in nostro opere de sacris ædificijs, â Magno Constantino constructis cap. VI. & hæc satis de hoc Musiuo opere, in Arcu triumphali existente; modò ad aliud licèt paruum, quod nisi accuratè Intuentibus perspicuum est; istud enim cernitur in porticu, ac su- C pra columnarum epistylium in Zophoro super idem epistylium constructũ. Primũ musiuũ litera A signatum est, in quo tres sunt paruæ figurę ad altitudinem vnius palmi Romani circiter, Christus medium tenet locum, ad eius dexteram, ni fallor, stat S. Cyrilla, ad sinistram S. Triphonia Imperatrix, eiusdem Cyrillæ Mater, quorum corpora ad Ecclesiam S. Syl- D uestri in Campo Martio translata fuisse, narrat Pancirolus de Ecclesijs Vrbis, vbi agit de laudata Ecclesia S. Laurentij extra muros Vrbis.

Post hoc musiuum, alterum signatum B. forma rotunda, in quo efformatus est Agnus diadematus cum Cruce. Ponè hoc est aliud simile orbicularis figuræ, vt C. in quo est alter Agnus, pariter cum Cruce, & Calice, qui Agni Christi Crucifixi symbola sunt, vt exposuimus in cap. 3. & fusiùs cap. 26. nostri operis veterum monimentorum parte prima. Post hos Agnos tres sunt alię figuræ, quas litera D. indicat, prima Crucem tenet, quę S. Laurentium reprę sentat, vt ipsa epigraphes demonstrat, vtpote annexa etiam figura, Honorium III. summum Pontificem; vt indicat inscriptio coniuncta; quare ab hoc Pontifice porticum factam fuisse, asserendum est; & hęc de musiuis operibus in hac Ecclesia extantibus dicta sunt satis.

CAPVT XIV.

De Ecclesia S. Agnetis extra mœnia Vrbis Via Numentana picturis illustrata Musiuis Anno 623.

Beatę Virginis Agnetis memoriam Magnus ille Imperaror Constantinus, Christianę Religionis diligens propagator renouare voluit, sumptuosum illius in honorem extruendo Templum. Ac merito id fecisse, prędicandum est, quoniam Magnus etiam ille Insubrum Antistes Ambrosius eandem Virginem clarissimis laudum pręconijs extollit; dum asserit, *Virginem fuisse supra ætatem deuotam, supra naturam reportasse victoriam; nam tredecim annorum nata martyrium subijt, nondum idonea pænæ, iam matura victoriæ, certare difficilis ei fuit, facilis coronari, magisterium virtutis impleuit, quæ præiudicium vehebat ætatis. Non sic ad thalamum nupta properauit, vt ad supplicis locum læta successu, gradu festina*

ſtina Virgo proceſſit. Meritò itaque tantæ Virgini, & Templum conſtructum, ac pluries renouatum, Muſiuiſque operibus ornatum fuit, de quibus híc nobis ſermo eſt, prout inſtituti noſtri ratio expoſcit.

De quo celebri Templo, illiuſque antiqua conſtructione diſſeruimus in noſtro Opere de Sac. Ædificijs ab eodem Conſtantino Magno conſtructis cap. IX. Ideò de fabrica nihil aliud narrandum ſupereſt, niſi quòd ſua ipſa vetuſtate fatiſcens, pluries à diuerſis Pontificibus reſtaurata, ac renouata fuit; nam apud Bibliothecarium in Symmachi ſummi Pontificis vita legimus: *Abſidam B. Agnetis, cui ruinam imminebat, & omnem Baſilicam renouauit*. Floruit Symmachus anno 498. Itidē in Honorij I. Vita ad ſummū Apoſtolatus apicē aſſumptū anno 621. etiam legimus: *Fecit, & Eccleſiam B. Agnetis Martyris, milliario ab Vrbe tertio, Via Numentana à ſolo, vbi requieſcit, quam vndique ornauit, & exquiſiuit, vbi poſuit multa dona. Ornauit autem ſepulchrum eius ex argento, quod penſau. ſing. libras 252. Poſuit & deſuper ciborium æreum deauratum miræ magnitudinis. & Gabathos aureos quatuor penſan. ſing. libras ſingulas. Fecit abſidam eiuſdem Baſilicæ ex muſiuo, vbi & multa bona obtulit* Dein ab Hadriano I. alijſque Pontificibus, & perſonis hæc fuit Eccleſia reſtaurata, quas reſtaurationes enarrare longum eſſet; ideo ad Muſiui deſcriptionem deuenimus.

Muſiuum hoc, quod in annexa Tab. XXIX. referimus, in ipſius Eccleſiæ Tribuna expreſſum cernitur, cuius Arcus duobus Encarpijs varijs frondibus, floribus, ac fructibus ornatus eſt; quos omnes Zona ſimul vnit, atque annectit. In eiuſdem Arcus ſummitate, vbi vniuntur Encarpia paruus eſt Circus, cuius in medio fulget Crux; ſubtus Crucem nubes, & veluti emicat ſtellatum Cælum. E nubibus erumpit manus perſtringens coronam. Quid hoc denotet ſymbolum diſſeruimus ſupra in Eccleſijs SS. Coſmæ, & Damiani. Nihil aliud hic addere iudico, niſi quod Deus coronat illos, qui pro ſuo amore martyrij certamen, ac labores ſubire non detrectarunt. Tribunæ medium occupat B. Agnes monilibus, ac laticlauo gemmato ornato Grecorum Imperatorum, ac Reginarum more, vt cernere eſt Goar in ſuo Rituali Græcorum pag. 924. & apud Du Cange in ſua Conſtantinopoli Chriſtiana pag. 137. Laticlauus eſt ille, quem literâ A indico. Cur autem Pictor, ſiue Muſiuarius tali modo hanc ſanctam Virginem appinxerit, non errarem, opinor, aſſerendo, quod bonæ Artes in Italia tunc temporis iam perierant; quare Conſtantinopolim ad locandos Artifices mittendum erat, qui de antiquo Latinarum Virginum veſtitu, atque ornatu ignari, eas iuxtâ Græcorum conſuetudinem exprimebant. Hanc coniecturam nobis ſuggerit Leo oſtienſis in ſuo Chronico Monaſterij Caſſinenſis lib. 3. cap. 28. vbi refert, Deſiderium Abbatem Montis Caſſini Anno Dominicæ Incarnationis 1066. nouam Eccleſiam in honorem S. Benedicti ædificaſſe, ac Legatos Conſtantinopolim ad locandos Artifices deſtinaſſe peritos in arte Muſiuaria, quæ a quingentis, & vltra annis magiſtra latinitas intermiſerat.

Ad

S CA. AGNES
+AVREACONCISISSVRGITPICTVRAMETALLIS
ETCOMPLEXASIMVLCLAVDITVRIPSADIES
FONTIBVSENIBEISCREDASAVRORASVBIRE
CORREPTASNVBESPVPIBVSARVARIGAVIS
VELQVALEMINTERSIDERALVCEMPROFERETIRIM
PVRPVREVSQVEPAVOIPSECOLORENITENS
QVIPOTVITNOCTISVELLVCISREDDEREFINEM
MARTIRVMEBVSTISREPPVLITILLECHAOS
SVRSVMVERSANVTVQVODCVNTISCERNITVRVSQ
PRÆSVLHONORIVSHÆCVOTADICATADEDIT
VESTIB9ETFACTISSIGNANTVRILLIVSORA
EXCITATASPECTVLVCIDACORDAGERENS

Ad Virginis pedes extenditur gladius, & ex vtroque latere exurgunt flammæ, quæ huius Virginis, & Martyris pænas constanter exantlatas indicant. Ad dexteram eiusdem Virginis stat Pontifex Honorius, qui Ecclesiam restaurauit; siue denuo reędificauit, vt ad pręsens cernitur ideò illius exemplar in manibus tenet. In sinistra alius est Pontifex, ni fallor, vt ex indumentis, precipuèque ex Pallio dignoscitur; librumq; manu gestat: quare iudico, imaginem hanc Symmacũ summum Pontificem dicti Honorij Antecessorem, ac eiusdem Ecclesiæ etiam Restauratorem demonstrare.

In eiusdem Tribunæ extremitate non nulla sunt carmina aureis literis expressa, vt eadem in Tabula cernere est; at pro maiori Lectoris commodo hic eosdem referimus versus:

Aurea concisis surgit Pictura metallis,
Et complexa simul clauditur ipsa dies.
Fontibus è nibeis credas aurora subire,
Correptas nubes ruribus aura rigans;
Vel qualem inter sidera lucem proferet Irim,
Purpureusque pauo ipse colore nitens.
Qui posuit noctis, vel lucis reddere finem,
Martyrum è bustis hinc reppulit ille chaos.
Sursum versa nutu, quod cunctis cernitur vsque
Præsul Honorius, hæc vota dicata dedit;
Vestibus, & factis signantur illius ora,
Excitat aspectu lucida corda gerens.

Animaduertendum est, amborũ Pontificum vultus pictura fuisse suppletos, quia Musiuum deciderat, quod lineis indicare volui, vt in ipsomet apparet Musiuo.

CAPVT XV.

De Oratorio S. Venantij, siue Basilica Theodori Vrbis, musiuo ornata opere circa Annum Domini 642.

INter antiquiora sacra Ædificia, Lateranensi Patriarchio adiacentia, S. Venantij Oratorium enumeratur, quod Baptisterio cohæret. Huius Oratorij constructionem apud Bibliothecarium in Ioannis IV. Beatissimi Pontificis vita legimus, vbi sic: *Eodem tempore fecit Ecclesiam Beatis Martyribus Venantio, Anastasio, Mauro, & alijs multis Martyribus. Quorum reliquiæ de Dalmatia, & Istria adduci præceperat, & & recondidit eas in Ecclesia suprascripta iuxta fontem Lateranensem iuxta Oratorium B. Ioannis Euangelistæ, quam ornauit, & diuersa dona obtulit*. Ad cathedram B. Petri Ioannes Pontifex euectus fuit Anno 639. At Eminentissimus Purpuratus Cæsar Cardinalis Rasponus, in sua historia Lateranensis Basilicæ, lib. 4. cap. 11. & 12. huius Oratorij fundationem in dubium reuocat, cum autumet, præfatum Ioannem summum Pontificem, idem Oratorium, forsitan collapsum, reædificasse, melioribusque decorasse ornamentis. Quidquid de huiusmodi sit fundatione, ex præfati Rasponi sententia incertum redditur; certum tamen est, antiquissimum esse ædificium

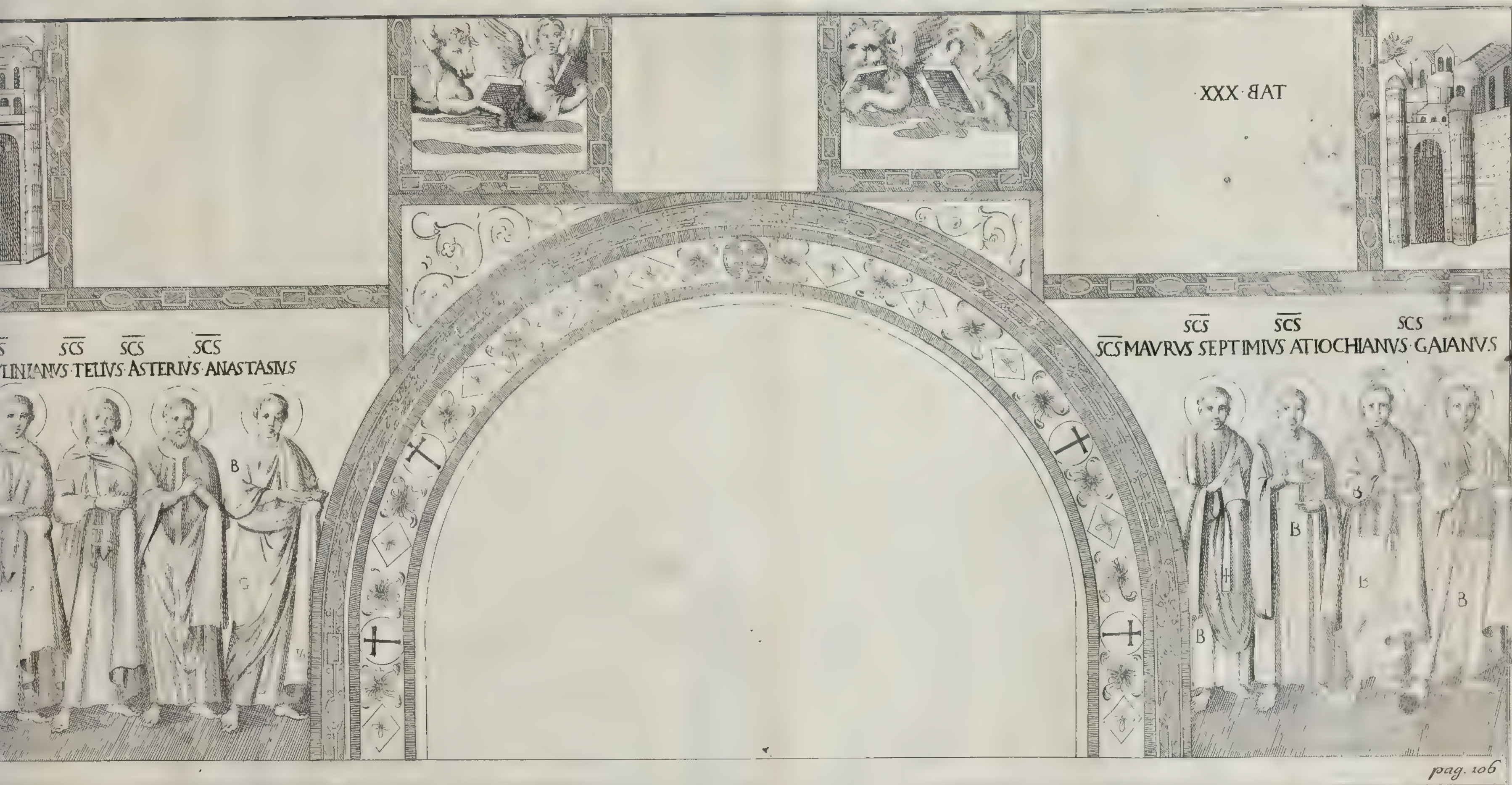
cium, vt eruditus Panuinius antiquitatum A amantiſſimus ſcribit, ac olim vſque ad zophorum è Tabulis marmoreis incruſtatum, nec non ſupra zophorum vſq; ad tectum, Muſiuo opere ab eodem Ioanne Pontifice in ſpecioſiorem formam redactum fuiſſe. De hujuſmodi ornatu nihil ad præſens ſupereſt præter Tribunæ Muſiuum, cum tempus omnia ſecum trahat, conſumet, ac deuoret. Parietes omnes albario obdu- B ctę ſunt, interioremque Oratorij, ſiue Eccleſiæ ſtatum ipſemet immutare vidi; Nam ante Tribunam antiqua erat Ara, cui impoſitum Ciborium quatuor ſuffultum marmoreis columnis conſpiciebatur; Nec non per quatuor gradus ad eandem Aram dabatur aſcenſus. Hæc Ara demolita fuit, aliaque liguſticis marmoribus cũ venuſtiori forma erecta, in quam Beatiſſimæ Virginis imago, C quæ in Altari propè Sacrarij ianuam erat, translata, nàm altare dirutum fuit. Hęc noua conſtructio Muſiui aſpectum aliquantiſper impedit.

Muſiuum hoc, à temporis iniuriis ſeruatum, anno 1674. à quondam Narciſſo Spina Muſiuario in multis, quæ perierant priſtinæ formæ reſtitutum fuit, vt ipſe mihi narrauit, aſſerens, duas illas feneſtras, quas in annexa Tab. XXX. lit. F. indico, etiam Muſiuo opere in interiori- D bus partibus fuiſſe ornatas nunc verò muro obductæ ſunt, vtpote etiam alia indicata lit. G. Hæc de præſenti fabricæ ſtatu, modò ad Muſiui Operis deſcriptionem de more noſtro deſcendimus.

In anteriori hujus parietis facie cernitur Arcus, eleganti Opere Muſiuo efformatus, in quo, vt videre eſt, quinque ſunt expreſsæ Cruces: ſuper arcum duo ſunt quadrata, in quorum vno S. Lucas, & S. Matthæus, in altero S. Marcus, & S. Ioannes omnes Euangeliſtæ, ſub animalium forma expreſſi. In eiuſdem parietis angulis, duæ Civitates, in portis ſuſpenſas lucernas habentes efformatæ ſpectantur. De præfatis ſymbolis alibi diſſeruimus, ideò calamum ad alia notanda conuertimus.

Ad eiuſdem Arcus latus dextrũ octo Sancti muſiuo opere expreſſi ſunt, totidemque ad ſiniſtrum: eorum, qui ad dexteram cernuntur partem, nomina ſunt: S. Paulianus. S. Telius, S. Aſterius, S. Anaſtaſius; ad ſiniſtram, S. Maurus, S. Septimius, S. Antiochianus, S. Gaianus. Ambigendum minimè eſt, hos Sanctos, illos repræſentare Martyres, quorum reliquias laudatus Ioannes IV. ſummus Pontifex è Dalmatia Romam adduci voluit, vt ſupra expoſuimus. De hiſce Martyribus ad diem 11. Aprilis in Martyrologio Romano hæc fit mentio: *Salonæ in Dalmatia SS. Martyrum Domnionis Epiſcopi cum octo militibus*. Celebris Cardinalis Baronius in notis ad idem Martyrologium ſic aſſerit: (*Domnionis Epiſcopi, & Soc.*) *De his etiam Vſuardus hac die, conſentiuntque Veter. manuſc. Sociorum nomina hæc ſunt: Paulianus, Telius, Aſterius, Anaſtaſius, Maurus, Septimius, Antiochianus, & Caianus; quorum corpora Ioannes* PP. IV. *Dalmata, translata è Dalmatia, propè Baptiſterium Conſtantini recondidit in Oratorio à ſe decentiſſimè exornato. Aſſeruatur illic etiam corpus S. Venantij. Hæc eiuſ-*

dem

SCS SCS SCS SCS
…VLINIANVS·TELIVS·ASTERIVS·ANASTASIVS
SCS SCS SCS
SCS MAVRVS SEPTIMIVS ATIOCHIANVS·GAIANVS
pag. 106

dem Ecclesiæ Lateranensis monumenta testantur. Hinc dubitandi ansam desumo, non omnes octo hoc in Emblemate expressos fuisse Milites, vt ex indumentis facilè argui potest, sed tantumquatuor; nam Chlamys militaris erat vestis. S. Paulinus, tàm veste, quàm chlamyde albi coloris est indutus, præter panni particulam, quæ è pectore decidit, corpusque tegit, quæ coloris violacei sub obscuri est, cuius in medio duo alba signa cernuntur. Diù cogitaui, quid indicaret pannus iste; mea propterea reuolui mente omnia Romana simulacra, sed nihil adinueni, quod huic panno adaptari posset: Iudico itaque, Grecanicum ornamentum esse, cum Sanctos istos Græcos fuisse putem, quoniam in Dalmatia obdormierunt in Domino. Greci enim Imperatores deferebant Laticlauum in signum supremæ nobilitatis.

S. Telius, Antiochianus, & Gaianus pari modo vestiti sunt; reliqui vero tres Ecclesiastica indumenta habere noscuntur; nam S. Asterius casula violacei coloris, quæ sacerdotalis est vestis, S. Maurus an casula, vel Dalmatica indutus sit, dubium redditur: vestis autem violacei est coloris: S. Anastasius verò veste alba, pallioque glauco indutus cernitur, in cuius pallij fimbria est Monogramma N. S. Septimius autē Dalmaticam albam defert. Hi tres postremi capillos in coronæ formam tonsos habent, qui coronam clericalem demonstrant. Quare pro certo habeo, quatuor, vt dixi, fuisse Milites, alios duos Episcopos, sive vnū Presbyterū Alterum Diaconum, postremus virum secularem, huncque esse illum Ana-

A stasium Aquileiensem, qui apud Salonam Martyrium pro Christi nomine suscepit, vt scribit Thomas Archidiaconus Spalatenis in sua Historia Salonitanorum Pontificum cap. 3. Vltra indumenta etiam locum siue situm obseruo, quem eisdem Pictor dedit; nam Consuli primum locum, secundum Archiepiscopo, ni fallor, qui forsitan Archiepiscopus Salonitanus fuit, tertius locus datus

B S. Asterio, qui forsan erat Presbyter Ecclesiæ Saloniensis, quartus S. Septimio, qui forsitan eiusdem Ecclesiæ Diaconus. Obseruo etiam, quod Ecclesiastici deferunt librum, vel volumen; ille Euangeliorum librum, indicat; hoc illud ostendit volumen, in quo ordinationes, alijque Ecclesiastici ritus cum figuris annotatæ erant: similia volumina talibus ornata figuris me vidisse, recordor. Ani-

C maduerto vlterius, quòd omnes viri seculares coronam gemmatam in manibus deferunt, quæ oblationes, in sacrificijs à Fidelibus factas, significant, vt alibi diximus. Hæc de arcu modo ad tribunam.

In huius Tribunæ summitate stat Christus Dominus noster, veluti inter nubes, dexteram in actu benedicendi extollens, violacei coloris veste coopertus. Ad dexteram vnus, ad

D sinistram alter Angelus adstant, cæruleis indumentis vestiti, in quorum fimbrijs est monogramma H. In inferiori Tribunæ parte, in eiusque medio stat Beatissima virgo expansa tenens brachia, quam vestes violacei subobscuri coloris circundant; E collo pendet parua Crux, ac supra interiorem vestem etiam pendere, cernitur orarium, siue stola Cruce insigni-

ſignita. Ad eius dexteram ſtat ſenex, alba veſte amictus, cuius in fimbria eſt monogramma P, librum dextera tenens, qui S. Paulum abſque dubio indicat, cum ad ſiniſtram ſtet S. Petrus, vt claues, quas in dexterâ habet, talem ſanctum virum demonſtrant: ſiniſtrâ viatorium ſtringit, cuius in ſummitate eſt Crux. De hoc baculo ſcripſi in mea Diſſertatione: An Romanus Pontifex vtatur baculo Paſtorali. Prope S. Paulum eſt S. Ioannes Euangeliſta, vt ipſa epigraphes oſtendit, qui librum itidem gerit, veſtibuſque albis indutus eſt, & in exterioris veſtis lacinijs monogramma H apparet. Propè S. Petrum eſt S. Ioannes Baptiſta, vt appoſitus titulus exprimit; interiorem veſtem cærulei, pallium verò glauci coloris habet, in huius pallij extremitate appictum cernitur dictum monogramma H. Modò ad dexteram redeo partem; poſt S. Ioannem ſequitur S. Venantius, qui interiorem veſtem albam defert, ac ſuper hanc aliam veſtem coloris violacei ſubobſcuri, quæ Caſula, ni fallor, eſt, ac ſuper eandem orarium, ſiue ſtola excurrit. Quòd S. Venantium deſcripta figura repræſentet, appoſitæ literæ id ſignificant; quod fuerit Epiſcopus, ex veſtibus deducitur, cuius verò loci, incertum eſt; certum tamen, quòd eius corpus cum alijs ſuprarelatis Martyribus laudatus Ioannes Pontifex è Dalmatia adduci fecit, vt ſupracitatus Bibliothecarius enarrat. In oppoſita parte poſt S. Ioannem Baptiſtam apparet S. Domnio, pari modo veſtitus, qui itidem Epiſcopus fuit; & cenſet Eminentiſſimus Purpuratus Baronius in notis ad Martyrologium ad diem primam Aprilis, ambos hos Prouinciæ Dalmatiæ, ſiue Iſtriæ, fuiſſe Epiſcopos: Baronij autem ſententiam libenter amplector. Redeamus modo ad dexteram: In huius Tribunę angulo vir antiquis Pontificalibus indumentis circundatus violacei ſubobſcuri coloris, qui Eccleſiam manibus ſuſtinet, procul dubio Sanctiſſimum Pontificem Ioannem IV. Eccleſiæ ædificatorem deſignat: conſueuere enim antiqui Romani Pontifices, quando Eccleſias ædificabant, illaſque Muſiuis ornabant operibus, propriam imaginem in eis exprimere, & conſtructę Eccleſiæ delineationem, in manibus geſtantem, vt videre eſt in Eccleſijs S. Laurentij in Agro Verano, ac S. Agnetis ſuprarelatis, & alijs infra referendis. In oppoſito verò angulo, ſiue ſiniſtra parte ſtat, ni fallor, alter Pontifex, quoniam ſimilibus veſtibus indutus cernitur, librumque in manu geſtat. Hunc pro certo habeo, Sanctiſſimum Pontificem Theodorum, eiuſdem Ioannis ſucceſſorem demonſtrare, qui Eccleſiam à ſuo Prædeceſſore conſtructam Muſiuis ornauit operibus; quare debitam ſuo Anteceſſori laudem detrahere minimè volens, propterea eiuſdem imaginem, vti Oratorij Conſtructoris, exprimi voluit.

His ſub imaginibus non nulla leguntur carmina, quæ tam à Grutero pag. 1164. num. 4. quàm a Raſpono lib. 3. cap. 12. in ſua Baſilica Lateranenſi errata; ab Eccleſiaſticæ hiſtoriæ vero parente Cardinali Baronio correcta referuntur, ad cuius normam minuſculis ſuppleuimus literis, ea quæ in Autographo temporum

SCS VENANTI
SCS·IO NIS·
HIAN ·EV
SCS IOHA NNIS·BA
SCS DOMNIO
mARTIRIBVSXPI DNIPIAVOTAIOHANNEs red DIDITANTISTESSA TIFICANTE SACRIFONTIS SIMILIFVIGENTEMETALL NTERHOCCOPVLAVI opus QVOQVISGRADIENSETXPMPRONVSADORANS EPRECESIMPETRATILLE SVAS

rum iniuria deleuerat, vt videre est in annexa Tab. XXXI. Carmina verò ibi incisa hæc sunt:

Martyribus Christi Domini pia vota Iohannes
Reddidit Antistes, santificante Deo.
At sacri fontis simili fulgente metallo,
Prouidus instanter hoc copulauit opus;
Quò quis quis gradiens, & Christum pronus adorans,
Effusasque preces impetrat ille suas:

CAPVT XVI.

De Ecclesia S. Stephani in Monte Celio Vrbis musiuis decorata picturis Anno 645.

VEtustissimum hoc cæcæ Gentilitatis fuisse Ædificium diuersi inter se conueniunt Scriptores; discrepant tamen circa illius vsum, quoniam non nulli falso Numini Fauno olim dicatum probare, contendunt, alij vero alia scriptitant. Præcipuorum Scriptorum testimonia, vt certiùs Lector suam possit stabilire sententiam, contexam. B. Marlianus, siue Ioannes Bartholomæus Marlianus, solertissimus antiquitatum Romanarum indagator, in sua Topographia Vrbis Romæ, lib. 4. cap. 9. sic scribit: *In proximo est Templum circulari forma multis per ambitum columnis adornatum, D. Stephano nunc sacratum, olim vero Fauno, vt ex titulo quodam ibi reperto omnes consentiunt.* In hanc eandem sententiam iuit Lucius Faunus, Marliani coeuus, lib. 13. cap. 14. Recens verò etiam diligentissimus Antiquitatum Vrbis perscrutator, Famianus Nardinus, in sua Roma antiqua lib. 3. cap. 7. ab hac recedit sententia, & non nullorum aliorum scriptorum refert iudicium, suamque exponit opinionem. Primo igitur loco scribit, Blondum asserere suo tempore, hoc ædificium magnificam fuisse Ecclesiam, marmoreis incrustationibus Musiuisque ornatam operibus, & inter pulchriores Vrbis annumeratum. Secundo loco adducit Serlium, qui in sua Architectura, eiusdem ædificij Iconographicas, ac Scenographicas ostendit Tabulas ex quibus, ex mirabile fuisse ædificium clarè deducitur, tertio loco exponit Nicolaum V. summum Pontificem, illius ædificij ambitum coarctasse, quare inducit Donatum, qui itidem de veteri, ac recenti Roma scripsit, credere, non Fauni, sed Claudij fuisse Templum, quoniam non solum Victor, & Rufus eiusdem meminerunt, verum etiam Suetonius in Vespasiano cap. 9. scribit: *Fecit templum Pacis foro proximum, Denique Claudij in Cœlio Monte cœptum ab Agrippina, sed à Nerone prope funditùs destructum.* At ab allatis sententijs discedit laudatus Nardinus, quoniam Frontini verba, lib. 1. de Aqueductibus, quæ Donatus pro sua firmanda sententia adducit, contrarium demonstrare, videntur: *Ii directi* (inquit Frontinus de Neronianis Aqueductibus) *per Cœlium Montem iuxta Templum D. Claudij terminantur*; quorum parietinæ, quæ adhuc supersunt vltra S. Stephanum iuxta Ecclesiam D. Ioannis, & Pauli se ostendunt. In vinea huic proxima olim spectabatur ruina antiqui ædificij, in quo Castellum aquarum visebatur

ſebatur, quare eſt etiam veriſimile propè locum hunc Claudij Templum extitiſſe, in quo antiquorum ædificiorum veſtigia cernuntur. Exclamat igitur laudatus Nardinus, tam magnificum Delubrum ruſtico numini maximè appropriari, quoniam Corynthij Ordinis eſt, potius igitur Bacco: imo Thermas fuiſſe publicas, ſiue armamentarium, aut macellum, vt fuſiùs loco citato demonſtrare, conatur. In hac ſententia Nardinum præceſſit Pompejus Vgonius in ſuis Stationibus Vrbis Stat. 38. Hæc ſunt, quæ de fundatione, ſiue huius Eccleſiæ conſtructione expiſcari potuimus; modo ad eiuſdem in ſacrum vſum conuerſionem deuenimus.

Simplicius ſummus Pontifex, qui ad B. Petri Cathedram regendam anno 467. aſſumptus fuit, Eccleſiam hanc ab omni profana expiauit labe, vt ex eiuſdem Pontificis vita à Bibliothecario relata, deducitur; Ait enim: *Hic* (nempe Simplicius) *dedicauit Baſilicam S. Stephani in Cælio Monte*. Vocem hanc dedicauit ſic explanat Gillebertus Lunicenſis Epiſcopus de vſu Eccleſiaſtico apud Du Cange in ſuo Magno Gloſſario in hac eadem voce, vbi: *dedicat etiam Pontifex atrium, Templum, Altare, tabulam Altaris. Dedicare enim eſt, locum Deo offerre, benedicere, & ſanctificare*. Succeſſiuè Ioannem Papam huius nominis Primum, qui floruit anno 523., hanc Eccleſiam marmoribus ornaſſe, deducitur; ſed ob breue tempus, quo Pontificatum tenuit, & ærumnas, quas in carcere paſſus fuit, inceptum opus abſoluere minimè potuit; quod poſtea Felix IV. eius ſucceſſor ad præſcriptum perduxit finem, quæ omnia ex infraſcriptis inſcriptionibus à Grutero pag. 1164. num. 17. & 20. relatis apertè inferuntur.

Num. 17.

OPVS QVOD BASILICAE BEATI MARTYRIS STEPHANI
DEFVIT A IOHANNE EPO MARMORIBVS INCHOATVM
IVVANTE DNO FELIX PAPA ADDITO MVSIVO
SPLENDORE SANCTAE PLEBI DEI PERFECIT

Num. 20.

DNO IVVANTE FELIX EPS DEI FAMVLVS
FORVM BASILICAE BEATI MARTYRIS
STEPHANI MVSIVO ET MARMORIBVS
DECORAVIT

Hadrianus verò I. Pontifex in eadem B. Petri Sede, ac Simplicij ſucceſſor, circa annum 773. hanc ipſam Eccleſiam reſtaurauit, vt ex eiuſdem Pontificis vita à laudato Bibliothecario deſcripta deducitur, ibi: Pariter „ etiam, & in Baſilica B. Primi Mar„ tyris Stephani, ſita in Cœlio Mon„ te, quæ per olitana tempora mar„ cuerant, maximas in ea trabes, va-

ſta

„ sta mole, quin etiam porticus mirificè intrinsecus, & extrinsecus à nouo reparauit: Itidem Theodorus I. summus Pontifex laudati Hadriani Prædecessor, qui floruit anno 642. eandem Ecclesiam celebriorem reddere volens sacris pignoribus, videlicet corporum BB. Primi, & Feliciani locupletauit. Historiam hanc sic sæpè citatus Bibliothecarius in istius Pontificis vita narrat: Eodem „ tempore releuata sunt corpora „ Sanctorum Martyrum Primi, & „ Feliciani, quæ erant in arenario, „ sepulta viâ Numentanâ, & addu„ cta sunt in Vrbem Romam. Quæ „ & recondita sunt in Basilica B. Ste„ phani Protomartyris in Monte „ Cœlio, vbi & dona obtulit, gaba„ thas aureas tres, tabulas ex argen„ to ante confessionem arcus argen„ teos duos. Quare ambigendum minimè esse puto, Theodorum huiusmodi Sanctorum corpora in hac condidisse Ecclesia; ac etiam Musiui Operis, in quo eorundem Sanctorum conspiciuntur imagines, fuisse Auctorē, quod in parte mutilū cernitur. Huius exemplar habes in annexa Tab. XXXII. vbi in Arcus summitate objicitur manus, veluti è Cælo pestellato prosiliens, coronam tenens, quod symbolum in illo loco frequens fuit, vt in Ecclesijs SS. Cosmę, & Damiani, S. Agnetis, & alibi infra referendis conspici potest. Intendebant enim antiqui illi Fideles per hoc hieroglyphicum, Dominum significare, seruis suis pro fide certantibus promptam gloriæ coronam concedere, vt eisdem in locis fusiùs exposuimus. Sub hac figura paruam intra peripheriam Salvatoris imago

A expressa est; sequitur deinde gemmata Crux. Ad cuius dexteram est S. Primus talari veste coloris albi indutus, pallium violacei coloris, floribus aureis variegatum habens, interiùs verò vestem rubeam, vt ex manica dexteri brachij, volumen præ manibus tenens. Itidem pari modo vestitus ad finistram est S. Felicianus; & vestes tam intimæ, quàm extimæ candidæ sunt. Pallium verò

B violaceum absque floribus, & ipse quoque volumen tenet. Sic Pictor eos exprimere duxit, quia ipsi Ciues Romani, ac fortasse Senatores erant, quorum simulacra, cum similibus voluminibus præ manibus, vt plurimum cernuntur. Ad eorundem pedes olim extabat inscriptio, sed à temporis iniuria ferè tota corrosa, quæ superest in annexa Tabula literis maiusculis indicaui, quæ deest mi-

C nuscolis, illius desumpto tenore ex Grutero in suis Christianis Inscriptionibus, pag. 1164. nu. 19. suppleui. Quare ex hac inscriptione facilè argui potest, quantum debeamus illis, qui curam describendi ea, quæ suo æuo supersunt, assumunt: Nisi Gruterus, hanc collegisset inscriptionem, vtique iam ex hominum perijsset memoria.

Sacra hæc pignora per duo, &

D vltra sęcula hac in Ecclesia requieuerunt; postmodum Sergius II. summus Pontifex Eremberto Viro illustri Insubri dono concessit, ut ex sequenti elicitur inscriptione apud laudatum Gruterum pag. 1162. nu. 2. quæ cum diuersorum dubiorum mater sit, genuinum eiusdem exemplar ex Ecclesia in Oppido Legiuni, vbi ista sacra seruantur pignora, ac parieti in

ti in marmore ſculpta legitur, traſcriberetur curaui, cuius eſt tenor,

✠ HIC·SCI PRIMI MARTYRIS CORPVS
VENERANDVM IN XPO HVMATVM QVIESCIT
QVOD DNO DIGNVS SERGIVS PAPA IVNIOR
EREMBERTO INLVSTRI VIRO CONCESSIT
AB VRBE ROMA CVM HYMNIS, AC LAVDIBVS
SPALIBVSQ; CANTICIS DVM ESSET TRANSLATVM
QVEM INTER SCoS EIVS SPS TENEAT PRIMATVM
IN MVLTIS VIRTVTIBVS ET SIGNIS EST DECLARATVM
RECONDITVM EST CORPVS BEATI PRIMI MARTYRIS
CVM RELIQVIS SCI FELICIANI ANNO INCARNATIONIS
DNI NRI IHV XPI DCCCVI KL AVG INDIC VIIII ORDINANTE DOM
ANGILBTO ARCHIEPO ANNO XXIII. PASSIO SCOR VI ID IVN.

Primum igitur dubium, quod hæc parit inſcriptio, eſt de Papa Sergio Iuniore, qui intelligendus eſt pro Sergio II. in ſummum Pontificem electo die 10. Februarij Anno 844. qui obijt die 12. Aprilis 847.

Secundum eſt de anno Incarnationis, qui in inſcriptione eſt 806. Gruterus verò corrigit in 906. quo tempore Petri Cathedram regebat Sergius III. Pontifex.

Tertium de Indictione.

Quartum eſt de Anno Archiepiſcopatus Angilberti. Super his dubijs varij Inſubres ſcripſere Auctores, quorum breuitatis gratia tantùm referam nomina, innumeras omittendo aſſertiones. Ac ſunt Bonauentura Caſtiglione, Petrus Galeſinus, Paulus Morigia, Philippus Ferrarius, Franciſcus Berozzo, Ioſeph Ripamōtius, ac Ioannes Petrus Puricellus. Inter hos etiam annumerandus Carolus à Baſilica Petri Epiſcopus Nouarienſis, qui in ſuo Tractatu inſcripto: Fragmenta hiſtoriæ Mediolanenſis de SS. Primo & Feliciano Martyribus, ſic loquitur: Legiuni, qui vi„ cus eſt, & caput Plebis, vt in Diœ„ ceſi Mediolanen. loquuntur, eſt

B „ parua Eccleſia S. Primi nomine „ appellata, quam olim ædificauit „ Erembertus Comes; & Vaſſallus „ Lotharij Imperatoris, & prædijs, „ & redditibus dotauit. Cumque à „ Sergio Pontifice Romano corpus „ S. Primi impetraſſet, vna cum „ reliquijs S. Feliciani, illud ibi re„ condidit, anno Domini, vt legi„ tur DCCCVI. Kal. Auguſti Indi„ ctione IX. ita præſcribente Angil-
C „ berto Archiepiſcopo Mediolan. „ Extat Eremberti donatio, in qua „ narrat ſecum, licentiâ ſergij Papæ „ II. Roma eò attuliſſe corpora SS. „ Primi, & Feliciani; poſtea in re„ medium animæ ſuæ, & Erme„ nulfi eius Patris, & aliorum do„ nat multa ipſi Eccleſiæ, in qua „ vult ordinari Sacerdotem, qui ibi „ aſſiduò habitet, & inſeruiat, lu„ minaria ſuppeditet, ſarta tecta „ habeat, officijque curam gerat,
D „ quem appellat Cuſtodem, & alio „ loco Ordinarium, reſeruans Pa„ tronatus Poſteris ſuis, quod qui„ dem ius, poteſtatem, & ordi„ nationem appellat. Hac de re eſt „ inſcriptio in lapide, qui adhuc ex„ tat ſuper Altari ipſius Eccleſiæ.

Arca

TAB · XXXII

✝ SCS · PRIMVS ·

✝ SCS · FELICIANVS ·

pag. 112

ASPICIS AVRATVMCAELSETICVLMINE TECTVM ASTRIFERVMQVE MICANSPRAECLARE LVMINE FVLTVM

„ Arca autem S. Corporis lateritia „ videtur, quæ ab eo posita ab vtro- „ que latere Altaris prominet, „ quam inscriptionem etiam Bona- „ uentura Castillioneus in suo li- „ bello descripsit, vbi recenset Insu- „ brum sedes.

Inscriptionem refert, quæ cum sit eadem, ac supra indicata, ideò brevitatis gratia, illam denuo referre omittior: deinde idem Auctor addit: Nisi memoratæ donationis „ literæ nos fallunt, postquam dixit „ Erembertus, se Romæ suscepisse „ corpora SS. Primi, & Feliciani, „ vnum se dicit in Legeduno re- „ condidisse, vt alterum alibi collo- „ casse videatur, Perrexi, inquit „ Romam, vnde per dictam licen- „ tiam Domini Sanctissimi Sergij „ Papæ sincera corpora SS. Christi „ Martyrum Primi, & Feliciani „ suscepi, vnumque in Legeduno „ recondidi. Quod inscriptio vide- „ tur quoque significare, dùm de „ corpore S. Primi ibi humato, aper- „ tè commemoratur, postea verò „ additur, illud cum reliquijs S. Fe- „ liciani ibi esse conditum. In Bre- „ uiario Ambrosiano B. Caroli, iussu „ restituto mentio est huius trans- „ lationis die IX. Iunij, quo die ho- „ rum SS. Martyrum Festum cele- „ bratur. Petrus quoque Galesinus „ eiusdem translationis meminit in „ notationibus sui Martyrologij, vbi „ etiam inscriptionem illam posuit. „ sed in numero Annorum inscri- „ ptionis error est; cum enim dica- „ tur corpus esse concessum a Ser- „ gio Iuniore, & esse conditum an- „ no DCCCVI. Ordinante Angil- „ berto Archiepiscopo; id proba- „ ri non potest. Nam Sergius II. „ creatus est Papa Anno Domini „ DCCCXLIV. Angelbertus verò „ itē secundus An. DCCCXXXIV. „ Quod si anno Angelberti XXIII. „ eadem habet inscriptio, S. Cor- „ pus ab Eremberto conditum est, „ anno id factum oportet Domini „ DCCCLVII. Sed tunc verum non „ erit, quod in donatione dicitur, „ ipsam donationem factam esse „ anno Regni Lotharij XXVII. „ nam is factus est Rex Italiæ Anno „ DCCCXXII. Verùm facile est in „ hos numeros mendas irrepere.

Quidquid Auctor iste hucusque narrauit, errores in inscriptione irrepsisse, demonstrat, sed non emendat; itaque ab his celeberrimis viris mihi relinquitur locus meam promendi sententiam; nempe Longobardorū Natio, cum in Insubria sua fixisset sedem, ac latinæ linguæ, characterumque Latinorum numerum indicantium ignara esset, potiusque armis, quàm literis dedita, ex hoc facillimè colligo, laudatam inscriptionem erratam esse. Propterea iudico, in inscriptione tres numeros per errorem fuisse expressos, causaque fuit, quia characteribus literarum Latinarum ijdem numeri fuerunt descripti; vnde errores, valoris cuiuscunque literæ, vel ex ignorantia illius, qui numerum dictauit, vel ex ignorantia sculptoris, qui Autographum fortasse male scriptum non intellexit, prouenerunt. Primus igitur error est in Anno Domini, vbi vltima litera I. numerum indicans debet esse L. Inscriptio enim errata sic legitur DCCCVI scilicet 806. correcta verò DCCCVL qui significant 845.

Secundus eſt error in Indictione, A in qua ſuperflua litera tantùm eſt appoſita, nempè vltima I. quæ ſic ſe habet: VIIII. Tantò magis hic arguitur error, quantò magis numerus nonus, vt plurimum ſcribitur hoc modo: IX.

Tertius error eſt in Anno Archiepiſcopatus Angilberti, ſcilicet XXIII. Hìc pariter vna litera eſt malè adiuncta, nempè ſecunda X. cuius in loco eſt ponenda litera V. adeo- B que legendum eſt XVIII. ex quibus erroribus ſic correctis verus Chronologicus Ordo reſultat; nam Anno Domini DCCCVI. viuebat Sergius Pontifex, eodem anno recurrebat Indictio VIII. eodemque tempore erat Annus XVIII. Angelberti; vnde initium eius Archiepiſcopatus cadit Anno DCCCVI. & non XXVII. & ſic habetur verum eiuſdem Angelberti, Archiepiſcopatus initium, cum C de hoc inter Inſubres diſceptetur Scriptores.

Ac vt in omnibus concors ſit iſte Chronologicus Ordo, emendandus alius eſt error, qui irrepſit in ſupracitata donatione, vbi legitur expreſſus Annus XXVII. Regni Lotharij, quare loco XXVII. legendus eſt XXIII. vnicâ litera, nempè V in I. mutata. Cum igitur Lotharius fue- D rit creatus Rex Italiæ, & Imperator inauguratus à Paſchale I. Pontifice, anno DCCCXXIII. die Paſchatis, quæ fuit V. Aprilis; Annus XXIII. illius Regni, ſiue Imperij cadit Anno ſupra memorato DCCCVI. Et hæc de hac Inſcriptione, erroribuſque in ea irreptis, Eccleſiaque, ac Corpore B. Primi, reliquijſque S. Feliciani dicta ſint ſatis. Modo properemus ad alia.

CAPVT XVII.

De antiqua Imagine Muſiui Operis S. Sebaſtiani constructa circa Annum 682. in Eccleſia S. Petri ad Vincula Vrbis.

INter illuſtria antiqua munera, tam apud Ethnicos, quàm apud Fideles, illud Defenſoris ab omnibus recenſetur. At nomen generale, quod plurimis conuenit Viris. Præcipuè munus hoc, Defenſoris Ciuitatis, illuſtre fuit apud Gentiles, ac apud Fideles, Defenſoris Eccleſiæ, quod neceſſarium, ac expediens eſſe animaduertens, Magnus ille Gregorius Romanus Pontifex, in Vrbe ad ſeptenarium Defenſorum auxit numerum, vt Eccleſiæ ſediſque Apoſtolicæ, ac Pauperum iura Defenſores tuerentur. Inter hos inclytus ille Chriſti Athleta S. Sebaſtianus annumeratus eſt, qui Defenſoris Eccleſiæ, peſtilentięque Propulſatoris titulum meruit. Annexæ imagines in Tab. XXXIII. & XXXIV. abundè demonſtrant, tā conſtructionis imaginis eiuſdem Sancti, quàm Defenſoris tituli eidem attributi cauſas, quas ille rerum Longobardicorum Scriptor Paulus Diaconus lib. 6. De geſtis Longobardorum cap. ſic narrat: His temporibus „ (ſcilicet anno 680.) per Indictionem octauam Luna Ecclipſim „ paſſa eſt. Solis quoque Ecclipſis „ eodem pene tempore hora diei „ quaſi decima, quinto Nonas Maias effecta eſt; moxque ſecuta eſt „ grauiſſima peſtis tribus menſibus, „ hoc eſt Iulio, Auguſto, & Septem-

,, tembrio, tantaque fuit multitudo
,, morientium, vt etiam parentes
,, cum filijs, atque fratres cum ſoro-
,, ribus bini per feretra poſiti apud
,, Vrbem Romam in ſepulcra dedu-
,, cerentur. Pari etiam modo, hæc
,, peſtilentia Ticinum quoque de-
,, populata eſt, ita vt cunctis Ciuibus
,, per iuga montium, ſeu per diuer-
,, ſa loca fugientibus, in foro, & per
,, plateas Ciuitatis herbæ, & fruteta
,, naſcerentur. Tuncque viſibiliter
,, multis apparuit quia bonus, &
,, malus Angelus noctu per Ciuita-
,, tem pergerent, & ex iuſſu boni
,, Angeli, malus Angelus, qui vide-
,, batur venabulum in manu ferre,
,, quoties de venabulo oſtium cuiuſ-
,, cuſque domus percuſſiſſet, tot de
,, eadem domo die ſequenti homi-
,, nes interirent. Tunc per reuelatio-
,, nem cuidam dictum eſt, quod Pe-
,, ſtis ipſa prius non quieſceret, quã
,, in Baſilica, quæ B. Petri ad Vincu-
,, la dicitur S. Sebaſtiani Martyris
,, Altarium poneretur. Factum eſt,
,, & delatis ad Vrbem Romanam Bea-
,, ti Sebaſtiani Martyris reliquijs,
,, mox vt iam dicta Baſilica alterium
,, conſtitutum eſt, peſtis ipſa quieuit.

Poſt narrationem hanc ab Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ parente Cardinali Baronio ad ſupradictum annum 680. num. 52. relatam ſic iſte Purpuratus Hiſtoricus addit: Extat adhuc inte-
,, grum ipſum altare, nec non eiuſ-
,, dem Sancti Martyris imago Mu-
,, ſiuo opere expreſſa. Sed ex hoc
,, propagata eſt ad poſteros religio,
,, vt peſtis tempore voti cauſa ima-
,, go eiuſdem S. Sebaſtiani diuerſis
,, in locis pingi ſoleret, ſed & in eius
,, memoriam altaria erigi, imò etiam

A ,, & Eccleſias fabricari. Omnium narratorum marmorea legitur inſcriptio pone idem Altare tenoris ſequentis.

,, S. Sebaſtiano Martyri Depulſo-
,, ri Peſtilitatis Ann. ſal. DCLXXX
,, Vrbem Romam pernicioſa, & gra-
,, uis inuaſit Peſtis. Trimeſtre malum
,, fuit Iulio Aug. quinto, & ſepti-
,, mo tanta acceſſit multitudo pe-
,, reuntium, vt eodem feretro Pa-
B ,, rentes cum liberis, Viri cum Vxo-
,, ribus, fratres cum fratribus, & ſo-
,, roribus efferentur, loca vndique re-
,, pleta cadaueribus vix ſuppetebant.
,, Ad hęc nocturna Miracula terrue-
,, rant; nam duo Angeli bonus al-
,, ter, contra alter Vrbem peragra-
,, bant, & hic Venabulum manu fe-
,, rens quot pulſibus oſtia tetigiſſet,
,, totidem in illis domibus cadebant,
,, Mortales: tandiu labes vagata, do-
C ,, nec cuidam S. Viro nunciatum fe-
,, runt, finem calamitatis fore, ſi in
,, Æde S. Petri ad Vincula Altare
,, Sebaſtiano Martyri conſecraretur,
,, re perfecta, illico peſtis veluti ma-
,, nu pulſa, faceſſere iuſſa eſt.

Huiuſmodi Altare ad læuam ingreſſus proximumque ianuæ olim erectum fuerat; quo in ſtatu vſque ad annum 1683. permanſit: dein ad euitandam irreuerentiam, in quam ad idem al-
D tare orantes incurrebant, quoniam aræ maximæ vertere tergum perneceſſe erat, ex hoc loco amotum, & in alium honorificentiorum cum Sancti Imagine translatum fuit, nempe in ſiniſtram porticum, ſiue nauim, vbi ad præſens idem colitur Sanctus. Supramemorati facti ſeries in pariete depicta eſt prope locum, vbi S. Sebaſtiani ſtabat Muſiua imago; & cum

pictura hęc Lectoris genio indulgere poſſe iudicem; ideò eam in Tabula XXXIV. refero: ibi Vrbs, ac bonus Angelus cum malo Dæmone, qui venabulum manu tenet, oſtiumque pulſat, expreſſi cernuntur. Ibidem exhibetur pariter Eccleſiaſticorum Proceſſio, inter quos ſummus Pontifex Agatho, qui claues Eccleſiaſtici regiminis tunc temporis detinebat. Picturam hanc à tribus circiter ſeculis elaboratam eſſe exiſtimo; & hæc ſatis de Hiſtoria, modo ad eiuſdem Muſiuæ Imaginis explicationem iuxta conſuetum modum deuenio.

Imago hæc in d. Tab. XXXIII. repræſentatur, quæ ab hominis altitudinem communis ſtaturæ chlamyde induti, nec non barbati eſt. Ad Imaginis latera eiuſdem Sancti nomen expreſſum cernitur; vox tamen Sanctus eſt abbreuiata. Dè hac eadem Imagine diſſerit Bollandus ad diem Ianuarij §. 5. num. 25. vbi ſic: *Situm eſt Templum illud S. Petri ad vincula in Exquilijs, diciturque alio nomine, Titulus Eudoxiæ ab Eudoxia Auguſta, Valentiani III. coniuge, vt 1. Auguſti dicemus, cum de S. Petri vinculis agemus: In ea Baſilica, vt Baronius ſcribit, Egregium S. Martyris monumentum veneranda eius imago opere muſiuo expreſſa, atque hactenus integra extat ſenili aſpectu, & barba: quod Pictores admoneat, qui iuuenem eum palo alligatum perperàm pingunt. At Pictores (licet quidlibet audendi poteſtas ab omni retrò memoria conceſſa ijs eſſe videatur, quam miramur nuſquam cenſura aliqua coerceri, non vt artis inuentio faſtigioſè reſtringatur, ſed vt quæ*

A *Sanctis tribuuntur, expendantur, conſulaturque honeſtati) ſic tamen fortaſſis robur inuinctum Sebaſtiani exprimere voluerunt iuuenili, & vegeta corporis forma*. Laudatus Bollandus eiuſdem Baronij relatam ſententiam alterat, nam prout Baronius ſcribit, retulimus ſuperiùs: tres Baronij inſpexi impreſſiones, & eas concordes eſſe, animaduerti; ſi aliæ adſint, ignoro. Hec adnotari duxi,
B vt appareat, quanta Scriptoribus vtendum ſit diligentia, ac animaduertentia, ne veritatem obumbrent, dum illuſtrare præſumunt.

Baroniùs igitur, vt Bollandus refert, Pictores redarguit, quòd S. Sebaſtianum imberbem depingant, cum barbatum ex allata imagine exprimere deberent. Bollandus verò eos excuſat, cum vt diximus, iuuenem exprimendo Sanctum, voluerint
C per hoc eiuſdem Sancti inuictum animum, roburque demonſtrare. At tantorum virorum pace, fas mihi ſit meam in medio proferre ſententiam, partim ex ipſo Bollando deſumptam, partimque aliundè conquiſitam; & hoc pacto ratiocinor: Retulimus ſupra Muſiuum, quod adhuc cernitur in Eccleſia S. Agnetis extra Vrbis mœnia, in quo ipſa Virgo ex-
D preſſa cernitur laticlauo ornata; quamobrem ibi inquiſiuimus, cur tali ornamento decorata fuerit, nullamque aptiorem, congruentioremque excogitauimus rationem, quàm illam Pictoris, ſiue Muſivarij, Conſtantinopoli conducti, qui Virginem iuxta ſuæ Regionis morem, nempe Græcorum, pinxit. Meam hanc coniecturam Leonis Oſtienſis auctoritate firmaui; qui in Chronico Caſ-

ſinenſis

TAB XXXIII

pag 116

pag. 116

ſinenſi ſcribit, Deſiderium Abbatem A
Montis Caſſini Conſtantinopolim
ad locandos Artifices Muſiuarios
miſiſſe, quoniam à quingentis, &
vltra annis magiſtra Latinitas inter-
miſerat artem. Deſiderius floruit an-
no 1066. Quare ſi ab his deman-
tur quingenti anni, illi, qui rema-
nent ſunt 566. & Muſiuum noſtrum
conſtructum fuit anno 680. ſicque
hac in Vrbe iam non ſolùm Muſiua-
ria ars, verùm etiam Literæ magna
in parte perierant, vt ipſemet ſumm. B
Pont. Agatho Muſiui coæuus in
Epiſtola ad Conſtantinum Impera-
torem, & Heraclium, ac Tyberium
Auguſtos ſcripta teſtatur; vbi ſic: Ideo-
„ que Chriſtianiſſimi Dn̄i filij ſecun-
„ dum pijſſimam miſſionem à Deo
„ protegendæ manſuetudinis veſtrę
„ pro obedientia, quam debuimus,
„ non pro confidentia eorum ſcien-
„ tiæ, quos dirigimus præſentes con- C
„ famulos noſtros Abundantium,
„ Ioannem, & Ioannem Reueren-
„ diſſimos fratres Noſtros Epiſco-
„ pos, Theodorum, & Georgium
„ dilectiſſimos filios noſtros Preſ-
„ byteros, cum dilectiſſimo filio
„ noſtro Ioanne Diacono, & Con-
„ ſtantino Subdiacono ſanctæ hu-
„ ius ſpiritalis Matris Apoſtolicæ
„ Sedis, nec non & Theodorum
„ Presbyterum Legatū Sanctæ Ra- D
„ uennatis Eccleſiæ, & Religioſos
„ Seruos Dei Monachos cum ſcri-
„ pturarum cordis deuotione cura-
„ uimus demandare. Nam apud
„ homines in medio gentium poſi-
„ tos, & de labore corporis quoti-
„ dianum victum, cum ſumma ex-
„ ercitatione (alij legunt hæſitatio-
„ ne) conquirentes, quomodo ad
„ plenum poterit inueniri ſcriptura-
„ rum ſcientia? Quam epiſtolam ad
eundem annum 680. refert etiam ci-
tatus Baronius. Ex hactenus dictis
meam deduco coniecturam, quòd
Pictor Græcæ Nationis fuerit. Quare
S. Sebaſtianum Virum barbatum
iuxta ſuæ regionis morem depinxit,
vel eo quia obſeruans, in Italia innu-
meros fuiſſe barbatos viros, nempe
Longobardos, vt innuimus ſupra in
Tabulis IV. & V. ideo has ſpecies in
mente ſeruans, barbatum expreſſit
etiam Sebaſtianum. Nec mirum,
quòd aliquis tunc non contràdixerit,
cum ſumma eodem tempore vige-
ret ignorantia, vt nuper retulimus,
quin etiam timor ipſorum regnan-
tium Longobardorum; vnde omnes
ſe ſe eorum vſibus accommodabant.
Inſuper ſi ad præterita ſecula oculos
conuertemus, obſeruabimus in illis
Imperatores alios barbatos, alios im-
berbes fuiſſe, vt ex hiſtorijs, ac nu-
miſmatibus colligi, deducique poteſt:
Nero enim, qui vixit anno 56. a
Chriſto nato barbam raſit; Hadria-
nus, qui floruit anno 120. primus
Imperatorum barbam geſtauit: Hoc
non obſtante illius ſucceſſores raſa
barba regnarunt. Poſt ſeculum ab
Hadriano nempe anno 220. Macri-
nus iterum barbam detulit. Poſtmo-
dum eius ſucceſſores denuo barbam
raſerunt. In principio verò ſeptimi
ſeculi Heraclius Imperator, qui re-
gnauit anno 609. etiam detulit bar-
bam; quam conſuetudinem cæteros
Imperatores Grecos amplexatos fuiſ-
ſe, ex numiſmatibus obſeruo. Quare
Pictor virum nobilem exprimere
volens barbatum figurauit, vt nu-
per diximus juxta ſuæ Regionis

morem

morem, vel quia de Aulici more, genio adulari ſoliti Principis, huius moribus ſe conformauit.

CAPVT XVIII.

De Eccleſia S. Euphemiæ Vrbis muſiuo opere ornata circa Annum 688.

VRbs Roma ſicuti Romani Imperij ſedes fuit, ita Chriſtianæ Religionis caput euaſit; quamobrem varia in illa ſummo Deo, ac in Sanctorum honorem erecta fuere Templa, inter quæ hoc S. Euphemiæ præterito numerabatur ſeculo. Huius Templi conſtructio illam antiquam fuiſſe ex Sergij I. vita a Bibliothecario deſcripta clarè deducitur, vbi ſic: *Hic* (nempè Sergius) *Baſilicam. S. Euphemiæ, quæ per multa tempora fuerat detecta coeperuit, ac renouauit.* Floruit Sergius anno 687. de hac eadem Eccleſia mentio fit in Vita Leonis III. Sergij ſucceſſoris, ibi: *In Baſilica Beatæ Euphemiæ fecit veſtem de ſtauraci*, & infra: *Pari modo fecit, & in Monaſterio Sanctorum Euphemiæ, & Archangeli, quod ponitur iuxta titulum Pudentis caniſtrum ex argento penſan. libras quinque.* Quare ex relatis, vetuſtatem eius clarè argui poſſe, iudico, atque Pudentis titulum in vico fuiſſe Patritio, qui nunc Eccleſia S. Pudentianæ appellatur. Baſilica igitur S. Euphemiæ, de qua nunc ſermo eſt, elapſo vt diximus ſeculo, adhuc extabat ad Exquilini montis radices. Narrat Pancirolus, Xiſtum V. proſpicientem Eccleſiam hanc vetuſtate fatiſcere, dirui iuſſiſſe, ibique amplum aperuiſſe Vicum. Martinellus addit illius adhuc extare veſtigia in angulo Vici Patritij. At cum vorax tempus, omnia ſecum trahat, omniaque alteret, & conſumet, ideò nos nullum ex eadem veſtigium inuenire potuimus. Supereſt igitur illius tantum memoria, nempè quòd fuerit propè Eccleſiam S. Pudentianæ, & quod illius Tribuna Muſiuo opere ornata erat, cuius exemplar expiſcauimus ex Codice Vaticanæ Bibliothecæ ſignato num.... quodque in Tab. XXXV. referimus. A temporis ingluuie delineatio ſeruata fuit à bo. me. Franciſco Penia Sacrarum Antiquitatum amantiſſimo.

Quidnam illi duo Dracones, ſiue ſerpentes ad Virginis latera ſignificent; pro certo habeo, Martyrium denotare, quod Beata ſubiuit. At apud Baronium in Martyrologio, tres huius nominis Virgines, & Martyres reperio. Prima ſub die 20. Martij, quæ in Paphlagonia coronam adepta eſt; de qua etiam meminit Bollandus ad eundem diem, ſed Martyrij acta non refert. Secunda Martyrium Aquileiæ paſſa eſt die 13. Septembris; hujus pariter meminit Rubeus in hiſtoria Rauennatum, ac Rauennæ Martyrem occubuiſſe narrat. Tertia verò ſub Diocletiano Martyrij palmam Chalcedone promeruit, cuius feſtum in Eccleſia celebratur die 16. Septembris. Huius Sanctæ Virginis Martyrium affabrè depictum ſe vidiſſe, teſtatur S. Arſenius Epiſcopus Amaſenus in Concilio 2. Niceno Act. 4. & 6. at obiecta ſerpentibus minimè fuit. Laudatus Baronius in notis ad hunc diem ſcribit: placere magis dicere, plures fuiſ-

ſe Eu-

TAB. XXXV
B
A
C
pag. 119

ſe Euphemias. De hoc vide Francìſ- A cum Mariam Florentinum in ſuo Martyrologio Lucenſi, pariterque Surium ad diem 16. Septembris. Quænam igitur hæc Sancta fuerit in Muſivo expreſſa, alijs examinandum relinquimus, contenti illius formam deſcribere. Lit. A gemmatum ornamentum denotat; lit. B. veſtem coloris crocei ſubalbidi; C. interiorem veſtem albam; D cingulum nigrum cum annulo gemmato: itidem ſemi- B circulari gemmato ſplendeſcit circundatum caput globulo, ſuper quod è Cęlo corona deſcendens viſitur, quam inuiſibilis hominis perſtringit manus, de qua corona ſic expreſſa diſſervimus in Eccleſia SS. Coſmæ, & Damiani, S. Agnetis, & alibi, ideò hic finem dicendi impono, & ad alia propero.

C A P V T XIX.

De Eccleſia S. Marci Vrbis anno 337. conſtructa Muſiuis Picturis ornata anno 774.

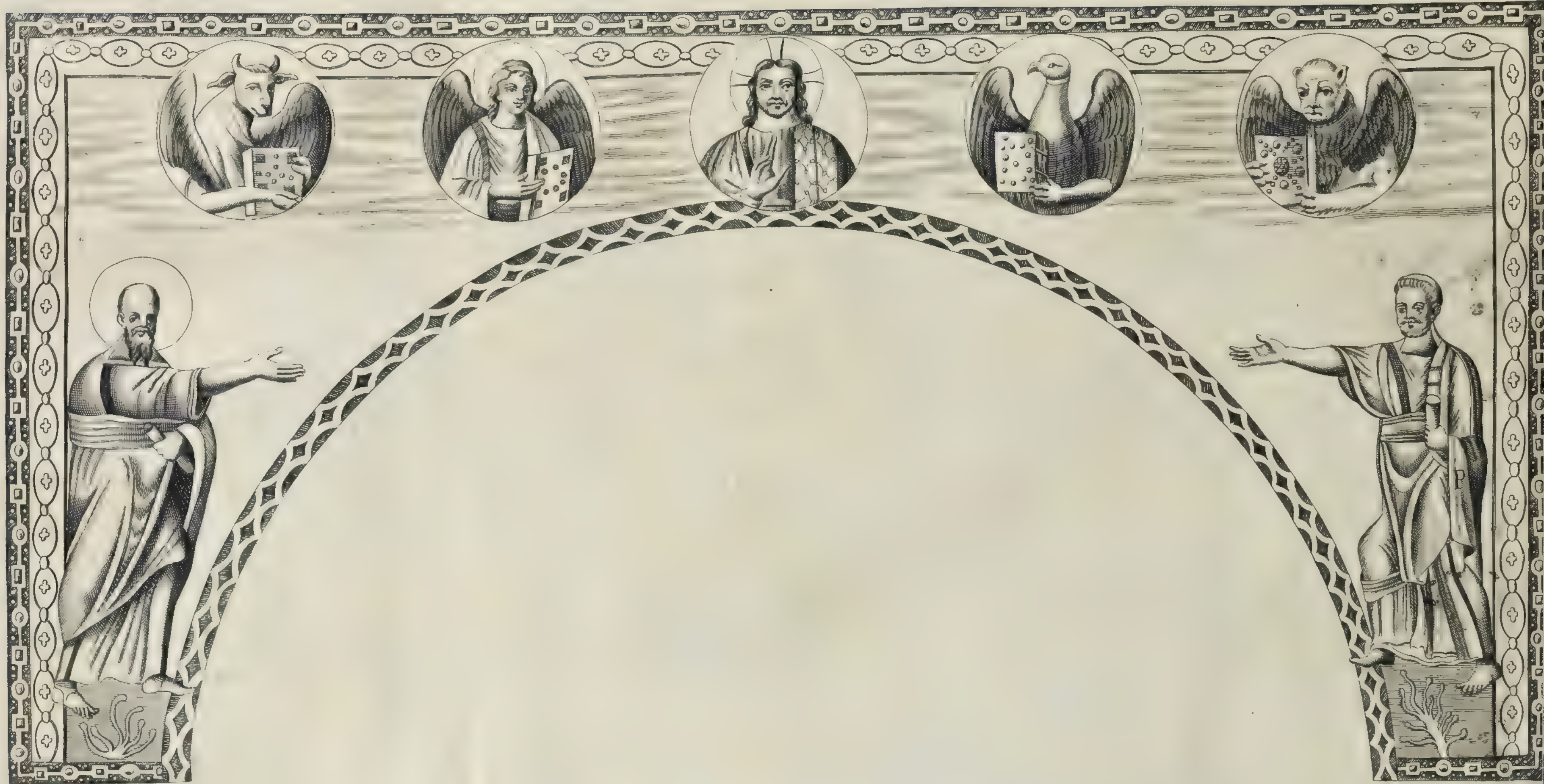
SVa in ipſa vetuſtate inuoluta permanet hæc inclyta Eccleſia, quæ à Sanctiſſimo Pontifice Marco, huius nominis Primo, fundata: & in ea Hadrianus I. educatus, ac edoctus fuit, deinde ab eodemque Ha- D driano, & Gregorio IV. miris reſtaurata ædificijs, nec non à pluribus Cardinalibus, varijs illuſtrata ornamentis, cuique non modicum ſplendorem addidit magnum illud, ſumptuoſumque Palatium, eidem adiunctum, quod in Pontificum ceſſit habitationem, hodieque in Cardinalis eiuſdem Eccleſiæ Titularis, nec

non Sereniſſimæ Reipublicæ Venetæ Oratoris vſum, commodumque converſum eſt. Hæc breuiſſimè aſſerta, ſuis auctoritatibus confirmare debemus. Antiquus igitur Bibliothecarius, in ipſius Marci vita, qui floruit anno 336. ita ſcribit: *Hic Pontifex fecit duas Baſilicas, vnam via Ardeatina, vbi requieſcit, & aliam in Vrbe Romæ, iuxta Pallacinas (vel vt alij legunt) Palatinas*. Famianus Nardinus Antiquitatum Romanarum ſolertiſſimus indagator, lib. 4. cap. 10. has trutinatur voces; opinaturque propterea à proxima antiqua Porticu Pole appellata, corrupta voce, ſuam deſumpſiſſe denominationem. Quod Hadrianus in hac Eccleſia educatus fuerit; ſic idem Bibliothecarius, in iſtius narrat vita:
„ Hic beatiſſimus vir (ſcilicet Ha-
„ drianus) defuncto Genitore, at-
„ que paruulus, nobiliſſimæ ſuæ
C „ Genitrici relictus, ſtudioſè a Pa-
„ tre Theodato dudum Conſule, &
„ Duce; poſtmodum verò Primice-
„ rio Sanctæ noſtræ Eccleſiæ poſt
„ tantæ dictæ ſuæ Genitricis obi-
„ tum nutritus, atque educatus eſt.
„ nam è prima ætatis ſuæ pueritia,
„ dum adhuc laicus exiſteret, ſpiri-
„ tualibus ſtudijs, charitatis, mode-
„ ſtiæque vehementius inſiſtebat.
„ ſedulo perſeuerans in Eccleſia S.
„ Marci, quæ vicina domui ſuæ eſſe
„ videtur. Illic crebras Deo noſtro
„ referebat die, noctuque laudes,
„ indutuſque cilicio, ieiunijs cor-
„ pus ſuum macerabat, & elemoſi-
„ nam enucleanter egenis, & ino-
„ pibus, iuxta poſſibilitatis ſuæ vi-
„ res, libenter tribuebat. Hic idem Pontifex, poſt non nullorum annorum

norum curriculum, ad B. Petri ca- A
thedram aſſumptus, ſcilicet anno
772. Eccleſiam hanc vetuſtate fati-
ſcentem, & reſtaurauit, & donarijs
locupletauit. Laudatus Bibliotheca-
rius de eodem ſic ſuam proſequitur
narrationem. In Eccleſia verò B.
,, Marci, cuius tectum iam vetuſta-
,, te poſitum vicinum ruinæ exiſte-
,, bat, & depoſitis vetuſtiſſimis tra-
,, bibus, & alijs impoſitis noviter,
,, ipſum tectum, atque porticus in B
,, circuitu fecit, eandemque Eccle-
,, ſiam reſtaurauit. Arcus vero tres,
,, qui vetuſtiſſimi erant addens ijſ-
,, dem Beatiſſimus Pontifex argenti
,, lib. 12. nouiter fecit, Fecit etiam
,, in eadem Eccleſia ſuper Altari
,, Maiori veſtem de ſtauraci, ſed &
,, per diuerſos arcus eiuſdem Eccle-
,, ſiæ ex pallijs quadropolis fecit nu-
,, mero vela viginti ſeptem; ſimul-
,, que, & coronam ex eiſdem pallijs, C
,, quæ pendent ſub trabe, fecit.
Subdit idem Bibliothecarius in fine
alia donaria ab eodem Pontifice ei-
dem Eccleſiæ facta his verbis; ſed &
in titulo Beati Marci nutritori ſuo fe-
cit patenam, & calicem ſanctum de
auro puriſſimo penſ. lib. 11. Imò &
calices argēteos quatuor penſ. lib. 12.
Demum de reſtauratione à Gregorio
IV. facta circa annum 828. ſæpè ci-
tatus Bibliothecarius, iſta enunciat: D

,, His igitur perfectis operibus
,, ad alia repentè Venerabilis Pon-
,, tifex animum, & mentem con-
,, uertit. Nam Eccleſiam tunc Bea-
,, ti Marci Confeſſoris, atque Pon-
,, tificis, quam tempore Sacerdotij
,, ſui regendàm ſuſceperat, & vſ-
,, que quo ad Pontificatus peruenit
,, gratiam in ſuo iure, & ditione
,, permanſit, quæ ob nimiam vetu-
,, ſtatem crebro caſura eſſe, videba-
,, tur cum omnipotentis Dei opitu-
,, latione à fundamentis priùs eiecit,
,, & poſtmodum nouis fabricis to-
,, tam ad meliorem cultum, atque
,, decorem perduxit, abſidamque
,, ipſius prænominatæ Baſilicæ mu-
,, ſiuo aureis ſuperinducto coloribus
,, cum ſumma gratulatione depin-
,, xit. Fecit verò ſarta tecta eius om-
,, nia nova, & quidquid in ea ante
,, vile cognoverat, pretioſum poſtea
,, eſſe maluit. Igitur conſumatis
,, omnibus his pro remedio, & futu-
,, ra retributione animæ ſuæ, obtulit
,, in iam ſæpè nominata Eccleſia fu-
,, turis temporibus permanēda hęc,
,, Regnum aureum vnum, quod vſ-
,, que hodie ſuper altare dependet
,, cum gemmis valdè opimis, ha-
,, bens in medio auream Crucem
,, cum gemmis pariter pretioſis.
,, Item gabathas ex aureo puriſſimo
,, tres pendentes ante prænomina-
,, tum altare. Et gabathas interra-
,, ſiles de argento duodecim Ange-
,, lorum opere conſtructas. Et alias
,, gabathas interraſiles quinque cum
,, pedibus ſuis. Item vbi ſupra obtu-
,, lit thymiamateria aureo colore
,, perfuſa tria, caniſtra de argento
,, duodecim. Coronas argenteas ma-
,, iores, & minores novem, Cruces
,, de argento tres, & vnaquæque ha-
,, bet lib. vnam. Ceroſtatas deſuper
,, argentatas quatuor. Fecit & cy-
,, borium ad laudem, atque decorem
,, Confeſſoris iam ſæpiùs dicti ex ar-
,, gento puriſſimo penſ. libras mille.
,, Altare quoque eiuſdem argenteis
,, ſimiliter tabulis exornauit, cupiens
,, per rerum temporalium exercitia

æterna

,, æterna Cęlo præmia adipiſci. Prędi- A
,, ctus etiã venerabilis Potifex obtulit,
,, vbi ſupra, veſtẽ de fundato vnâ ha-
,, bentem mucrones per circuitum.
,, Fecit & aliam veſtem de olouero,
,, vnam habentem in medio gem-
,, mas, & mala aurea, & per circui-
,, tum zonam de chryſoclauo. Imò
,, verò obtulit Sanctiſſimus Præſul
,, veſtem de olouero cum gryphis,
,, & vnicornibus. Veſtem quoque
,, aliam cum Chriſoclauo per circui-
,, tum habentem in medio Reſurre- B
,, ctionem Domini Noſtri Ieſu Chri-
,, ſti. Sæpè iam dictus Venerabilis Pa-
,, pa obtulit in prænominata Eccleſia
,, veſtem cum gryphis, & Chryſocla-
,, uo per circuitum habentem in me-
,, dio Natiuitatem Domini Noſtri
,, Ieſu Chriſti. Item veſtem aliam
,, cum chryſoclauo habentem per
,, medium rotas de chryſoclauo qua-
,, tuor, & natiuitatem, atque baptiſ-
,, mum Domini Noſtri Ieſu Chriſti.
,, Obtulit verò prænominatus Pon- C
,, tifex veſtem aliam cum Leonibus
,, habentem reſurrectionem Domini
,, de Chryſoclauo. Veſtes de fundato
,, minores octo, quæ altaribus ſuper-
,, ponuntur, quæ per circuitum eiuſ-
,, dem Eccleſiæ eſſe noſcuntur. Vela
,, alba ſerica quatuor, vnum habens
,, vndique tyrium, & in medio Cru-
,, cem, & gammadias de chryſoclauo.
,, Aliud de ſtauraci habens in medio
,, Crucem de olouero, & gammadias D
,, de olouero tyrio. Tertium, & quar-
,, tum ſimiliter. Vela de rodino qua-
,, tuor, quę ſacrum altare circundant,
,, ex quibus vnum habet Crucem de
,, chryſoclauo. Vela de fundato vi-
,, ginti ſex, & linea ſimiliter, quæ
,, pendent per arcus Eccleſiæ. Vela
,, Vela Alexandrina tria ante portas
,, maiores pendentia habentia homi-
,, nes, & caballos. Cortinam Ale-
,, xandrinam vnam, vela alia haben-
,, tia mucrones de fundato quatuor.
,, Velum de octapulo vnum. Vela
,, alia de fundato octo habentia per
,, circuitum periclyſin de blattin. Et
,, alia vela ſex cum aquilis habentia
,, per circuitum periclyſin de tyrio.
,, Vela ſimulq; alia defundato quin-
,, que habentia leones, & periclyſin
,, de tyrio. Vela alia Alexandrina ex
,, quibus vnum habens rotas, & ro-
,, ſas in medio, & aliud arbores, &
,, rotas pendentia ante valuas ipſius
,, Eccleſiæ. Item velum modicum de
,, olouero habens in medio homi-
,, nem cum caballo. Vela cum argen-
,, to ſpaniſco quatuordecim. Vela
,, modica vbi ſupra de olouero de-
,, cem, habens vnumquodque eorum
,, anates. Hic diuina inſpiratione
,, protectus obtulit iam dictæ Baſi-
,, licæ aquæ manile de argento vnũ.

De hoc eodem muſiuo à laudato Pontifice Marco extructo, meminit præfatus Hadrianus Primus in epiſt. 1. ad Carolum Magnum, quæ habetur in Tomo Conciliorum Generalium poſt eiuſdem Pontificis vitam. Hæc de antiquis iſtius Eccleſiæ ædificationibus, cum Recentiores apud Ciaconum de vitis Pontificum videri poſſint, ideo illas libenter omittimus, ſolummodo contenti antiquiores retuliſſe ab probandam Eccleſię, & Muſiui Operis vetuſtatem. Modo ad eiuſdem Muſiui explicationem, vt noſter eſt mos, deuenimus.

Primum Muſivum, quod obtutui ſe offert noſtro, in Tribunæ arcu eſt, cujus in ſummitate rotundum extenditur

ditur ſpatium, in quo expreſſus eſt A Saluator noſter Ieſus Chriſtus, dexterâ eleuatâ in actu benidicendi, cùm diademate cruce inſignito. Parùm ab hac figura diſtat alia ſimilis peripheria, in qua Angelus librum gemmatũ tenet, & figurat Euangeliſtam Matthæum. Ponè hanc, alia eiuſdem orbicularis formę eſt, intus habens expreſſum bouem alatum, cum gemmato libro, qui S. Lucam deſignat. Nunc ad ſiniſtram eiuſdem Saluatoris ver- B tamus ſermonem. Prima figura iuxta Saluatorem ſimilis formæ circularis eſt, & continet Aquilam, itidem cum libro ornato gemmis, quæ S. Ioannem Euangeliſtam repræſentat. Sequitur alia figura, pari modo facta, in qua Leo alatus, ſimilem librum gemmis redimitum manibus ſtringens, S. Marcum exprimit. De huiuſmodi Animalium formis mentio eſt in Apocalipſi cap. IV. nu. 6. *Et in* C *conſpectu ſedis, tanquam mare vitreum ſimile criſtallo, & in medio ſedis, & in circuitu ſedis quatuor animalia plena oculis antè & retrò. Et animal primum ſimile Leoni, & ſecundum animal ſimile vitulo, & tertium animal habens faciem quaſi hominis; & quartum animal ſimile aquilæ volanti* Quid ipſi libri indicent, minimè in illorum ambigendum eſt explicatione, cum Euangeliorũ libros eſſe oſten- D dant. Cur autem ſic gemmis ornati appingantur, diximus in noſtro opere Vet. Mon. par. 1. cap. 6. quò breuitatis gratia benignum Lectorem mitto.

In eiuſdem Arcus dextero angulo figura ſtat, quam cum dextera extenſa, & ex prolixa barba S. Paulum repreſentare, iudico: In ſiniſtro alter ſtat vir, ſimiliter cum dextera eleuata, qui pro S. Petro habendus eſt; ſiniſtra vero volumen deſert clauſum, ac in pallij extremitate monogramma eſt P. de quibus egimus etiam in citata noſtra prima parte Vet. Monim. cap. XIII.

Hæc de exterioris Arcus facie; modo ad interiorem partem nempe Tribunam concameratam, muſiuoque ornatam opere properamus. Primo loco ſe offert eiuſdem Muſiui operis expreſſus arcus, frondibus, floribuſque excultus, quos zona in ſpiræ formam circumdat, atque ligat. Huius in ſummitate circulus eſt, in cuius medio legitur *Gregorius* nempe IV. qui huius Muſiui Operis ornatus Auctor, vt nuper diximus, fuit. Subtus hoc circulo eſt manus, gemmatam coronam deferens, quod ſymbolum expoſuimus ſupra in expoſitione Muſiuorum Operum Eccleſiarum SS. Coſmæ & Damiani, ac S. Praxedis, & alibi, quamobrem ad alia explicanda calamum conuertimus. In tribunæ medio Mundi Saluator dexterâ eleuatâ, quaſi benedictionem impartit, digitos more Græcorum complicatos tenens; ſiniſtra verò librum ſuſtinet, in quo legitur: *Ego ſum lux: Ego ſum vita: Ego ſum reſurectio*. Ad Saluatoris pedes duæ ſunt græcæ literæ, ſcilicet A & Ω, quæ ipſum Deum ſignificant, vt in Apocal. cap. 1. & 22. innuitur: *Ego ſum Alpha, & Omega, principium, & finis*.

Ad Chriſti dexteram eſt S. Feliciſſimus; ad ſiniſtram, in ſecundo loco eſt S. Agapetus, ſiue Agabetus, ambo ſancti Martyres, ac Beati Sixti II. Papæ Diaconi, quorum

men-

TAB. XXXVII

GREGORIVS
SCS MARCVS EVANGELISTA
SCS FELICISSIMVS
GREGORIVS PP
SCS MARCVS PP
SCS AGAPETVS
SCA AGNES
BETHLEEM
VASTA THOLI FIRMO SISTVNT FVNDAMINE FVLCHRA QVAE SALOMONIACO FVLGENT SVB SIDERE RITV HAEC TIBI PROQVE TVO PRAESVL HONORE PERFICIT
GREGORIVS MARCE EXIMIO CVI NOMINE QVARTVS TV QVOQVE POSCE DEVM VIVENDI TEMPORA LONGA DONET ET AD COELI POST FVNVS SIDERA DVCAT

mentio exſtat in Martyrologio, ad A diem VI. Auguſti, id circo Dalmaticis induti. In eadem parte, primoque loco eſt B. Agnes, vt ipſæ Epigraphes, ſingulis imaginibus appoſitæ, indicant. Redeundo ad dexteram, ſecundo loco eſt S. Marcus Euangeliſta, penès hunc ſtat Beatiſſimus Gregorius Pontifex, ſcilicet IV. Eccleſiæ reſtaurator, vt ipſa Imago patefacit, quæ Eccleſiam manibus ſuſtentat, ac quadratum poſt caput tenet, vt viuentis ſignum, de quo diſ- B ſeremus infra in Eccleſijs S. Praxedis, nec non S. Mariæ in Domnica, & alibi. Expreſſarum Imaginum ſacra lypſana, in eadem Eccleſia aſſeruari, ſcribit Pompeus Vgonius de ſtationibus Vrbis; ac licet B. Agnetem taceat, nihilominus poſt nonnullas memoratas reliquias addit, alias ibi aſſeruari, quorum nomina ignorantur; vnde inter has veroſimiliter enu- C meranda eſt illa eiuſdem B. Agnetis. Hæc de ſuperiori parte, modo ad inferiorem,

Sub Imaginibus iſtis, Chriſtique pedibus, eminet rupis, ſupra quam cernitur Agnus, efferens caput, diademate redimitum, in cuius Diadematis peripheria, tres literæ græcæ leguntur nempè Ā P T, Quid Muſiuarius per has literas indicare voluerit explicare minimè audeo; ideò Eruditioribus prouinciam hanc relin- D quo. Sex ad dexteram, totidem ad ſiniſtram oues ſunt, & pro certo habeo, ipſum Chriſtum Dominum eundem ſignificare; ſimili modo expreſſus cernitur in Tribunis Eccleſiarum SS. Coſmæ, & Damiani, ac S. Praxedis. Oues iſtæ è portis Ciuitatum exire ſpectantur, quarum nomina ibi expreſſa ſunt, ſcilicet Bethlehem, & Ieruſalem, in quibus portis tres ſunt lampades, ſiue lucernæ pendentes, de quibus diſſeruimus in cap. 21. noſtri Operis Vet. Moniment. part. I. ideo calamum ſuſpendimus. Sub iſtis ouibus nonnulla carmina inſcripta leguntur, quæ ab maiorem legentis commoditatem his addo:

Vaſta Tholi firmo ſiſtunt fundamine fulcra,
Quæ Salomoniaco fulgent ſub ſydere ritu.
Hæc tibi, proque tuo perfecit Præſul honore,
Gregorius Marce, eximio cui nomine Quartus,
Tu quoque poſce Deum viuendi tempora longa,
Donet, & ad Cæli poſt funus ſydera ducat.

CAPVT XX.

De Eccleſia SS. Nerei, & Archillei Vrbis reſtaurata, ac Muſiuo ornata opere circa Annum Domini 796.

LIcèt quandoque inter Scriptores, quidam oriatur pruritus, aliena, & ii blandè, ſimpliciter, & circumſpectè vel dicta, vel narrata cauillandi, & criticâ vexandi mordacitate, nihilominus quando pruritus iſte, inter modeſtiæ cancellos ſe continet, ac ſolummodo ad indagandam excitetur veritatem, laudabilis eſt, cum ad nudam ipſam inueſtigandã veritatem inſeruiat. Hanc cenſuram eruditus Vir Nicolaus Alemannus ſuis in Lateranenſibus Parietinis cap. 3. aliàs exercuit contra EccleſiaſticæHiſtoriæ

Parentem, semperque laudandum A
Cardinalem Baronium, qui adhuc
in minoribus versans, Martyrologium
Romanum cum eruditissimis notis,
publici Iuris fecit, quod iterum pur-
pura donatus cudi voluit, ac ad diem
12. Maij sequenti nota significauit:
,, Nerei, & Achillei, aliàs Archillei.
,, De his hac itidem die Beda, Vsu-
,, ard. Ado, & alij. Eorum acta reci-
,, tat Surius Tom. 3. Fuit vetus Ro-
,, mæ titulus nomine horum Mar- B
,, tyrum, cuius habetur mentio in re-
,, gest. S. Gregorij Papæ lib.4. epist.
,, 44. vbi idem Gregorius habuit ho-
,, mil. 28. in Euang. Erant ibidem
,, sepulta eorundem Martyrum cor-
,, pora, simulque Flauiæ Domitil-
,, læ; quibus alludit, cum ait: san-
,, cti isti, ad quorum tumbam con-
,, sistimus, florentem mundum
,, mentis despectu calcauerunt &c.
,, Quæ tria sacra corpora hoc ipso C
,, anno, quo hæc denuò cudimus
,, MDXCVII. quinto Idus Maij,
,, ex Diaconia S. Hadriani, quo sub
,, Gregorio Nono translata fuerant,
,, ac demum sub Sixto V. ab Augu-
,, stino Cusano eiusdem Ecclesiæ
,, tunc diacono Card. in altari Ma-
,, iore à se magnificentius extructo
,, decentiùs collocata, nos restituto
,, Titulo S. D. N. Clemente Octa-
,, uo concedente, in suum pristinum
,, locum celebri pompa reduximus, D
,, vna cum eorum capitibus thecis
,, auratis inclusis. Horum item San-
,, ctorum nomine appellatum est
,, Cœmeterium in via Ardeatina,
,, quod restituit Ioannes Papa, vt le-
,, gitur apud Anast: in lib. de Rom.
,, Pontif. in Ioanne Papa primo.
His Baronij scriptis se opposuit lau-
datus Alemannus hanc faciendo cen-
suram. Id Leo III. imitatus in fasti-
,, gio tribunalis hanc coronidem
,, Christi scilicet, & Leonis Papæ no-
,, men imposuit. Quo quidem signi-
,, ficare pijssimi Pontifices volue-
,, runt, eas structuras à se quidem,
,, sed Christi cum primis ope, ac ad
,, eius nominis gloriam factas fuisse;
,, quod idem Cruce nomini denota-
,, tum est in Ecclesia Sanctorum Ne-
,, rei, & Achillei ab eodem Leone
,, III. quem Alphonsus Ciaconus,
,, IV. fuisse, perperàm opinatur;
,, Nam Anastasius in Leone III. Hic
,, à Deo inspiratus venerabilis, &
,, præclarus Pontifex, inquit, con-
,, spiciens Ecclesiam Beatorum Mar-
,, tyrum Nerei, & Achillei præ ni-
,, mia iam vetustate deficere, atque
,, aquarum inundantia repleri, iux-
,, ta eandem Ecclesiam nouiter à
,, fundamentis, in loco superiore Ec-
,, clesiam construxit miræ magnitu-
,, dinis, & pulchritudinis decora-
,, tam. Illius Templi Conditor, ta-
,, metsi Ecclesiasticæ patrem histo-
,, riæ Cæsarem Baronium eius Titu-
,, li Cardinalem non latuit, ut lapis
,, ab eodem positus indicat; latuisse
,, tamen videtur hanc, quæ modo
,, superest, non eam esse Sanctorum
,, Nerei, & Achillei Basilicam, in
,, qua Gregorius Magnus, vt in eo-
,, dem inscribitur lapide, homiliam
,, habuerit, cum illud Templum,
,, Anastasio teste, liquidò pateat,
,, humiliore situm loco fuisse, cuius
,, post Leonis III. restaurationem,
,, ne vestigia appareant.
Nimis rigorosè agit Alemanus cum
Baronio, nam vocem *iuxta* stricto
accipit modo, nempe pro apud, vel
prope

PICTVR

prope; quare Leo Beatiſſimus Pontifex, non eodemmet loco, vbi erat antiqua Eccleſia, ſed in alio eminentiori, propè illum, nouam à fundamentis erexit Eccleſiam. Quidquid de hac hiſtoriæ veritate ſit, incertum redditur, cum apud antiquos ſcriptores nulla certa reperiatur mentio. Putant non nulli, vt ex Ciaconio nouiſſimæ editionis, antiquam hanc Eccleſiam Faſciolæ titulum habuiſſe, oui poſtmodum in SS. Nerei, & Achillei commutatus fuit: vt res ſe habeat, S. Gregorius homiliam in Eccleſia SS. Nerei, & Achillei recitauit, quæ an ſit illa met, ideſt in eodem met antiquo ſitu, parum officit; cum ſufficiat nobis, ſi talis adhoc vigeat, conſerueturque memoria, quod idem S. Pontifex Gregorius in eadem habuerit homiliam.

Verum autem præfata Eccleſia, vt oſtendimus, à laudato Leone III. à fundamẽtis extructa fuerit, facilimè argui poteſt, ſicut & Muſiuum opus illudmet eſſe, quod ibidem ab eodem Pontifice ornatus gratiâ inſitum fuit. Summam enim redolet antiquitatem, vt ex figuris apparet in ſequenti Tabula XXXVIII. expreſſis. Transfigurationem autem D. N. Ieſu Chriſti repræſentat iuxta Matth. Euangeliſtę narrationem cap. 17. num. 1. & ſeqq. *Et poſt dies ſex aſſumit Ieſus Petrum, & Iacobum, & Ioannem Fratrem eius, & ducit illos in montem excelſum ſeorſum: & transfiguratus eſt ante eos*. In arcus enim ſummitate Chriſtus brachium dexterum in actu benedicendi, extendit, cuius tunica rubei, pallium verò albi coloris ſunt. Ad eiuſdem Saluatoris dexteram ſtat vnus, vt etiam ad ſiniſtram ſtat alter

A vir, qui brachia erga Chriſtum extendunt. Ambos hos viros Moyſen, & Eliam demonſtrare iudico. Circa dexteram, & ſiniſtram Saluatoris, Ioannem, & Iacobum eſſe confirmo. Hi omnes candidorum palliorum extremitates, veluti ad velandam faciem, præ manibus tenent. Hoc autem pacto Pictorem exprimere voluiſſe arbitror, vt indicaret nimis à Chriſti facie emicantes radios, qui B Apoſtolicorum conſtantiam oculorum adeò diuerberabant, vt eos cogeret, ſe ſe obuelare. Poſt Petrum Beatiſſima Virgo ſedet, ad cuius dexteram ſtat Angelus; quibus proculdubio Sanctiſſimæ Annunciationis repræſentatur myſterium: omnium autem harum figurarũ niueo veſtes albeſcunt colore. In oppoſito huius Muſiui angulo, ſiue parte itidem expreſſa eſt eadem Beatiſſima Virgo perſtringens C in gremio filium ſuum vnigenitum D. N. Ieſum Chriſtum, ſic expreſſa ad oſtendendum, quòd ipſa erat Deipara. Ad eius Virginis dexteram ſtat Angelus; cur autem hoc loco Angelus iſte expreſſus fuerit; puto à Muſiuario fuiſſe expreſſum ad indicandum, quod omnes Angeli, & Creaturæ ipſi Creatori, illius in obſequium præſto eſſe debent, vt innuit S. Auguſtinus inPſal. 56. circa me- D dium, ibi: *Omnes enim Angeli creatura ſeruiens Chiſto eſt. Ad obſequium mitti potuerunt Angeli, ad ſeruitium mitti potuerunt, non ad adiutorium: ſicut ſcriptum eſt, quòd Angeli miniſtrabant ei, non tanquam miſericordes indigenti, ſed tanquam ſubiecti Omnipotenti*. De hoc nos etiam fati ſumus in noſtro opere Vet. Mon. par. 1. cap. 22.

A Sub ſilentio prætereundam minime eſſe, cenſeo, vetuſtam inſcriptionem, quam olim in antiqua Fccleſia extantem, & à Beatiſſimo Pontifice Damaſo appoſitam, Gruterus ad pag. 1171. nu. 6. abſque vllo refert titulo, ac eandem Eruditiſſimi Viri, & amici noſtri Ioannes Mabillon, & quondam Michael Germain Monaci è Congregatione S. Mauri in eorum itinere Germanico, ſiue Veterum Anelectorum To. 4. pag. 502. pariter, at cum B titulo, referunt, vnica diſcrepante voce, ac altera deficiente, cui titulus appoſitus eſt: *in ſepulcro Nerei, & Achillei in Via Appia*. Hanc eandem inſcriptionem inter carmina Sanctiſſimi Pontificis Damaſi reperio ſub n. 23. cui titulus appoſitus eſt: *de incertis Martyribus*. Inſcriptio vero, ſeu carmina ſic ſe habent.

Militiæ nomen dederant, almumque gerebant
C *Officium, pariter ſpectantes iuſſa Tyranni,*
Præceptis pulſante metu ſeruire parati,
Mira fides eorum, ſubitò poſuere furorem
Conuerſi fugiunt, Ducis impia caſtra relinquunt
Proijciunt clypeos, phaleras, & tela cruenta
Confeſſi gaudent Chriſti portare triumphos
D *Credite per Damaſum, poſſit quid gloria Chriſti*

Hiſce carminibus ſequentẽ Martius Meliſius Sarazanius appoſuit notam: ,, Baronius pag. 909. exiſtimauit hoc ,, epigramma compoſitum fuiſſe, ,, cum furens Populi Romani pars, ,, relicto Vrſicino armato, conuerſa ,, eſt ad Damaſum: tanquam legitimum Pontificem. Ego tamen ,, crederem, potiùs SS. Martyribus, ,, & quibuſdam militibus aptari ,, poſſe, qui contempta bellica Ethnicorum triumphali gloria, nomenque Chriſtianum profeſſi, ,, abiectis Martialibus armis, gloriofiores Chriſti triumphos; Chriſtum Imperatorem ſequendo, ducere.

Ex huiuſmodi præfati Mabillon, & Germain in lucem emiſſo titulo non ſolum elicitur, præfata carmina in honorem eorundem BB. Martyrum à ſupramemorato Sanctiſſimo Pontifice Damaſo compoſita fuiſſe, verum etiam in eorundem Eccleſia fuiſſe affixa, vt in alijs Eccleſijs, idem Pontifex alia carmina à ſe conſcripta apponere fecit, de quibus extat memoria. Inſuper Baronij locus illuſtratur, ac corrigitur ſupra indicata vox; nam in primo carmine quarta vox *almumq*; in Mabillonij inſcriptione legitur *ſecumque*, quæ vox in ipſa Mabillonij inſcriptione errata eſt, cum ad eorundam Sanctorum Officium *almum* dicendum erat; quoniam ipſi S. Domitillæ ex familia Flauia, Eunuchi familiares erant. Inſuper ſuppletur vox *proijciunt*, quæ in eadem Mabillonij inſcriptione deſideratur. Quare vna inſcriptio alteram illuminat

De hac Eccleſia eruditè ſcripſit D. Abbas Bartolomeus Piazza in ſuo volumine, cuius titulus: *Santuario Romano delle Stationi ſtat.* 23. & in *Romana Chriſtiana* ad diem 12. Maij. Huic eruditiſſimo Viro multa debet Romana Vrbs, multa Fideles, qui huius Vrbis ſacra viſitant loca, cum

cum eadem variis illuſtrauerit erudi-A tionibus, ac in dies illuſtrare minimè ceſſat. Nos quoque eidem multa debemus ob peculiarem, quo ſemper nos proſecutus eſt, & proſequitur, amorem. Et hæc de dicta Eccleſia, Muſiuoque opere ſatis ſint dicta.

CAPVT XXI.

De celebri Leoniano Triclinio olim in antiquo Lateranenſi Palatio conſtructo Anno 797. B

LIcèt de hoc Mnſiuo, ac æterna memoria digno opere, accuratiſſimè ſcripſerit Nicolaus Alemannus ſub titulo: De Lateranenſibus Parietinis: & integrum librum, varijs figuris ad præfatum Triclinium ſpectantibus ornatum Romæ anno 1625. ediderit; nihilominus, cum mea dirigatur intentio ad exhiben-C dum de omnibus vermiculatis, ſacriſque operibus, breuem Tractatum; præſenſque octauo ſeculo conſtructum fuerit, ideo aliqua ex eodem Alemanno deſumpſi, vt adeo veneranda antiquitas hìc innoteſcat.

A Leone III. non autem à Carolo Magno Muſiuum hoc opus, in principio ſuæ Diſſertationis, Auctor iſte conſtructum fuiſſe, aſſerit, ac inter alias, ab eodem allatas rationesD eſt Bibliothecarij aſſertio: is enim in Leonis III. vita *Fecit*, inquit (ſcilicet idem Leo) in Patriarchio Lateranenſi „ Triclinium miræ magnitudinis decoratum cum abſida Muſiuo, „ ſed, & alias abſidas decem dexterâ, „ leuâque diuerſis hiſtorijs depictas, „ habentes Apoſtolos gentibus prædicantes, cohærentes Baſilicæ Conſtantinianæ, in quo loco & accubitu collocauit, & in medio concham porphyreticam aquam fundentem. Nec non, & pauimentum ipſius marboribus diverſis ſtrauit. Idemque Scriptor in Leonis IV. vita ſubiungit: Accubitum, „ quod Domnus Leo bo: mem: Papa à fundamentis conſtruxerat, „ & omnia ornamenta, quæ ibi parauerat præ nimia vetuſtate, & obliuione anteceſſorum Pontificum deleta ſunt. Et in die Natalis „ Domini noſtri Ieſu Chriſti ſecundum carnem, tam Domnus Gregorius, quàm, & Domnus Sergius ſanctæ recordationis ibidem minimè epulabatur. Idem vero „ Beatiſſimus, & ſummus Præſul „ Leo quartus cum gaudio, & nimia delectatione, omnia ornamenta, ſiue alimenta, que inde deleta fuerant, nouiter reparauit, „ & ad vſum priſtinum magnificè reuocauit. Alias à ſepè memorato Alemanno allatas rationes in eiuſdem Muſiui operis explicatione adducemus.

Antequam igitur ad præfatam deueniamus explicationem, operæ pretium erit, aliquid de hujus Triclinij nomine, ac vſu, cum varias denominationes ſortitum fuerit, diſcutere: Quamobrèm non deerit fortaſſe, qui ex varia nominum differentia, non vnum, & idem eſſe aſſerat. Nam Anaſtaſius modò Triclinium, modò Accubitum vocat; Cencius Camerarius Baſilicam Leonianam denominat; poſterioribuſque ſeculis Aulam Leonianam nonnulli appellarunt. Et ſi ad ſacras imagines in muro adumbratas habeatur relatio,

nomen

nomen Abſidis conuenire deberet. Quæcumque denominatio illi tribuatur, eidem conuenire videtur, ſi perpendatur vſus.

Minimè ergo ignorandus eſt antiquiſſimus Chriſtianorum mos certis celebrioribus Anni diebus, publica celebrandi conuiuia, quæ *Agape* dicebantur, & licèt hæc apud plebem iuſtis de cauſis interdicta fuiſſent, tamen apud Magnates ſublimioreſque perſonas remanſere, vt ex Georgio Curopalata de Officijs Palatij Conſtantinopolitani deducitur. Modeſtiſſimè morem hunc Romani ſeruarunt Pontifices, quamobrem diuerſa in Lateranenſi Palatio extruxere Triclinia numero quidem plura, pro Conuiuarum frequentia, ſed ornatu Eccleſiaſticis perſonis, & Conuiuis proprio; cum Principibus, Regibus, & Imperatoribus, ad Vrbem Religionis, & voti cauſa confluentibus, Pontifices cœnas dare ſolerent. In hac præcipuè Leo III. ſedulò incubuiſſe videtur, cum hoc magnificum, ornatumque conſtruxerit ædificium. Hæc breuiter indicauimus, cum plura de eodem præcitatus Eruditiſſimus Alemannus adnotauerit.

Emblema vermiculati Operis, vt nunc cernitur in Tab. XXXIX. exhibeo, cum illius parietinas, ſi quis deſideret, apud eundem Auctorem videri poſſint.

Apparet Chriſtus Dominus in medio Apoſtolorum ſtans dexterâ eleuatâ in actu benedicendi, & ſiniſtra librum apertum ſuſtinens, in quo leguntur PAX VOBIS expreſſa verba, & diademate cum Cruce. Tunicæ color eſt ſuboſcurus violaceus, pallij rubeus. ſub eius pedibus quatuor

A erumpunt Flumina, de quibus alibi diximus. Ad dexteram aſpicitur S. Petrus ſiniſtrâ baculum gerens in ſummitate Cruce inſignitum. Apoſtoli omnes ſunt tunicis albis multiplici rubea linea mixtis, & pallijs albis veſtiti, & in eorum fimbrijs ſinguli, ſingula, diuerſaque habent monogrammata. Pedes cum ſandalijs ſubtus leguntur verſus, ex Euangelio deſcripti: *Euntes docete omnes gentes,* B *baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, & ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſumationem ſeculi.*

In dexterâ Triclinij, ſiue Arcus parte, vt in Tab. XL. Chriſtus ſedet diademate cum Cruce præcinctus, claues dextera B. Silueſtro, diadema rotundum geſtanti, ſiniſtra vexillum porrigens Conſtantino diadema quadratum in capite coronato gerenti, (de quo quadrato diſſeruimus ſupra C in Eccleſijs S. Marci, ac infra in Eccleſijs S. Mariæ in Domnica, ac S. Praxedis agemus) gladiumque geſtanti. Vexilli deſinit in Crucem haſta, vt ipſæmet figuræ demonſtrant. Has temporis voracitas conſumpſerat, ſed amor, & ſtudium erga ſacras antiquitates bo.me. Eminentiſſimi Cardinalis Franciſci Barberini ſenioris in lucem reuocauit, vt idem narrat Alemannus, ipſaque inſcriptio in lapide D appoſita teſtatur. Vnde exemplar pro iſtis ſarciendis imaginibus expiſcati fuimus, quemadmodum, & aliarum ex altera parte poſitarum, quæ omnia ſatis luculenter Alemannus ipſe explanat.

In altera nempè ſiniſtra Triclinij, ſeu Arcus parte aliæ tres ſe ſe offerunt figuræ, alijs tribus oppoſitis quoad

ſitum

TAB. XXXIX.

pag 128

GLORI
IN EXCELSIS DEO ET IN TERRA PAX OMNIBVS BONE BOLVNTATIS
SCS PETRVS
BEATE RETRVS DONA
VITA LEONI PPE BICTO
RIA CARVLO REGI DONA

situm conformes videlicet: in medio cernitur S. Petrus sedens, indutus tunica coloris albi; & supra penula, siue planeta pallium, siue Orarium gestans, clauesque in sinu tenens, dexterà pallium Leoni PP. genuflexo, sinistra vexillum Carolo Imperatori similiter genuflexo porrigens. Ambo in capite diadema quadratum ferunt, signum viuorum, vt nuper asseruimus. In hac figurarum explanatione diù non immoror, cum nolim refrigere crambem, quia vt supra diximus fusè, & abundanter præfatus Alemannus de his eruditissimè disseruit, ad quem Lectorem mitto.

CAPVT XXII.

De Aquisgranensi Basilica, à Carolo Magno constructa, musiuoque ornata, circa Annum Domini 802.

IN ipso scribendi oxordio, vt certos limites operi meo præfinirem, aliquot Templorum erectiones, & Musiuorum operum, quæ in eis adhuc supersunt descriptionem, atque interpretationem proferre decreui, longum sanè stadiũ etiam valido Athletæ. Nunc tamen propè est, vt exclamem, angustos mihi terminos designauisse, cum de Aquisgranensi Basilica sermo facturus sim, quæ suam debet originem Augustæ liberalitati Caroli Magni Occidentalium Imperatoris. Abstinere enim à tanti Principis laudibus in tanto suæ Religionis testimonio ægrè fero: ferendum tamen est, si legem certam scriptulorum meorum tueri velim; quare constantiæ potiùs in incepto, quàm grato in hunc Principem animo, nobis erit modò obsequendum.

A De maximo quidem Imperatore (ne omninò inofficiosus in eius memoriam videar) attigisse sufficiat, fuisse illum, non suis tantum; sed etiam hostibus spectatissimum, & ciuibus pariter, ac Barbaris Gloria nominis, & rerum gestarum magnitudine præ ceteris commendatum. Belli, & pacis artibus omninò clarum vt facerent vniuersæ Virtutes; symbolam suam inprimis contulit maxi- B mum animi bonum religio, quæ Principibus esse potissimum votorum debet, cum sit spes vna, & columen fidei, adeoque etiam Imperij. Quanta cura illam coluerit Carolus, testantur Templa quàmplurima regio sumptu, & iussu passim erecta, illudque præ alijs ornatissimum, quod Deiparæ Virgini Princeps Magnificentior statuit iuxta Thermas, in eo loco depræhensas, vbi postmodum, C & Vrbem Aquisgranensem excitauit.

Ferunt enim, Carolum Venationis studio, quo militare ingenium, ut Reges solent, aliquando fallebat; ad locum peruenisse siluis consitum, atque inter Mosam, & Rhenum in Menapiorum finibus constitutum. Errore viarum, ignotisque regionis anfractibus, eò deductum perhibent, vbi rudera veteris palatij, in Thermalium fontium vicinia conspiciebantur. D Granus, vt fama est, Neronis frater, salubres aquas, & amoenam regionis faciem, illo ædificio exornari voluerat, cui postmodum iniuria Temporum situm inducens, eodem tumulo molitoris memoriam, quo famam operis sepeliuerat. Vtriusque tamen vestigijs pepercisse quodammodo visa sunt secula; cum Palatij rudera seruaret adhuc fides locorum,

& Grani nomen referrent illuc dirigendi melioribus auſpicijs fontes. Opportuna Carolo ſedes viſa fuit, in qua non Religionis ſuæ tantùm; ſed & Imperij aream deſignaret. Quapropter auguſtum B. M. Virginis templum, de quo mihi erit ſermo, attolli curauit. Curiam deinde vniuerſam illam tranſtulit, ædificijs quamplurimis auxit, & celeberrimam Regni Coloniam (neglectos pridem fontes, & ſine nomine ſaxum) in vrbem erexit;

Nobilis itaque, per ampla Ciuitas illa euaſit. non tantùm ob ſoli amoenitatem, Imperialemque ſedem ibidem conſtitutam, verùm etiam quia impoſterum prima Romanorum Imperatorum inauguratio, & coronatio in eadem ſæpius celebrata fuit; ac vt celebrandā perpetuò foret, idem Carolus ſpeciali decreto ſanciuit. Quare de Alberto Auſtriaco narratur, ipſum Anno Domini 1908. tanta hominum frequentia ibidem coronatum fuiſſe, vt Saxoniæ Dux à Populi multitudine oppreſſus remanſerit. Proſperas Vrbis vices iniqua identidem tempora turbauerunt, nam Incolæ à Ruperto Palatino Imperio proſcripti, & ad ſubiectionem redacti, Proteſtantes ſub huius ſæculi initium à Marchione Spinola expugnata Ciuitate, mulctati ſunt. Incendio demum Anno 1656. per eam debacchante penè tota conſumpta fuit, Nunc verò eſt Civitas libera Germaniæ Ciſrhenanæ, non autem Belgij, quæ AcK. Germanis, AKen. Flandris, Aix la Chapelle Gallis, Aquiſgrano Italis dicitur, à Colonia Agrippina 10. à Leodio in Occidentem 6. à Iuliaco 4. leucas diſtat; longitudo

A 27. 37. latitudo 50. 45. nec deſunt opinantes, Civitatem hanc Veterem illam eſſe, cuius meminit Ptolomeus, & Antoninus. Cl. autem Vir Michael Antoninus Baudrand, quem honoris cauſa nomino, cuique ſum valde adſtrictus, commentum eſſe putat, quod Granus Neronis frater hanc condiderit Ciuitatem.

Si tamen aliqua contrarietate ad- D uerſantur vſque adhuc dicta de huius Vrbis initio, diſſidium omne componet fides auctoribus habenda; certè tamen nunquam euincent, quòd à Carolo Magno templum iſtud erectum non fuerit. Teſtis ſiquidem eſt Eginhardus eiuſdem Imperatoris Notarius cum ipſis etiam à ſecretis dũ in eius Vita ita narrat. Qui (Carolus) „ cum tantis in ampliando regno, & C „ ſubigendis exteris Nationibus exiſteret, & in huiuſmodi occupationibus aſſiduè verſaretur, opera tamen plurima ad regni decorem, & vtililatem pertinentia diuerſis in locis inchoauit, quædam etiam conſumauit, inter quæ præcipua ferè non immeritò videri poſſunt Baſilica Sanctæ Dei Genitricis Aquiſgrani opere mirabili conſtructa. Poſt multa ſubiungit: Religionem Chriſtianam, qua ab infantia B „ fuerat imbutus, ſanctiſſimè, & cum ſumma pietate, ac Veneratione coluit, ac propter hoc plurimæ pulchritudinis Baſilicam Aquiſgrani extruxit, auroque & argento & luminaribus, atque ex ære ſolido cancellis, & ianuis ornauit; ad cuius ſtructuram, cùm columnas & Marmora aliunde habere non poſſet, Roma atque Rauenna deuehenda curauit. Paulus Emilius

ac Do-

ac Donatus Acciarolus præfati E- A
ginhardi in ſcribendo ſucceſſores eiuſdem Imperatoris Vitam luculenter deſcribunt, ſed ab eodem ſonte ferè omnia hauſiſſe videntur.

De columnis, ac Marmoribus ex Italia deductis ſummarium extat in Epiſtola 12. Hadriani Papæ à Baronio citata ad An. 795. num. 2. in qua narratur conceſſio ab eodem Hadriano ipſi Carolo facta, vt Muſiua, & marmora Rauennæ Vrbis, tam in B
Templis, quam in parietibus, & ſtratis ſita aſportaret, quocunque vellet, præuia donatione.

Hanc eandem Epiſtolam vna cum quadraginta tribus alijs ejuſdem Pontificis, olim in Vaticana extitiſſe Bibliotheca, ſed nunc deperditas narrat idem Baronius, quas poſtea Oldoinus in notis ad Ciaconium, in præfati Hadriani vita ſcribit, ſeruari in Bibliotheca Barberina. Ex præfatæ C
Epiſtolæ ſumma dubium oritur, an Muſiua columnæ ex ſola Rauennate Vrbe deſumpta fuerint, vt ex ſummario eiuſdem Epiſtolæ deducitur, an etiam ex Vrbe Roma, & Rauenna, vt præfati ſcribunt Auctores, quorum narrationem confirmat fragmentum Hiſtoricum Anonymi inter rerum Germanicarum ſcriptores inſertum, ac ab Vrſtiſio collectum, cuius incerti Anonymi ſcripta, cum om- D
nibus alijs vberiora ſint, hic ſubicienda, duxi. Carolus factus Imperator ,, Galliarum fines adijt, & locum, ,, qui aquis, ob aquarum calidarum, ,, adeptionem traxit vocabulum, ſo- ,, lito more venandi cauſa, aggreſſus ,, eſt, & perplexione ſyluarum, & ,, errore viarum, à ſocijs ſeparatus, ,, Thermas Calidorum fontium, & ,, palatia inibi reperit, quæ quondam ,, Granus, vnus de Romanis Principibus, frater Neronis, & Agrippę ,, conſtruxerat: quæ longa vetuſtate ,, deſerta, ac demolita frutetis quo- ,, que, ac Vepribus occupata, pede ,, equi, quo ſedit, inter ſaltus riuos ,, aquarum calidarum percepit, & ,, reperit, in quo Loco ſub titulo, ,, & honore B. M. Genitricis Mariæ ,, fundauit Eccleſiam miri decoris, ,, quam auro, & argento, & vario ,, ornatu ſoli, æris cancellis quoque ,, & Ianuis magnificè adornauit; ad ,, cuius etiam fundationis ſtructurã, ,, cùm columnas, & Marmora aliunde habere non poſſet, Roma ,, Rauenna, ac Treueri deuehenda ,, curauit, nullum laborem, ac ſumptum recuſans; conſecrationem ,, vero eiuſdem Baſilicæ, quanta ſolemnitate Epiſcoporum, & Prælatorum; quanta totius regni, & Imperij Primatum, & Principum ,, Numeroſitate celebrauerit, adſcito etiam Beato Leone, Sanctæ ,, Romanæ Sedis Præſule, ſeries geſtorum principalium manifeſtè dictauit. Illius namque Eccleſiæ celeberrima dedicatio ſub præſentia ,, Metropolitanorum, & Epiſcoporum numero 365. excepta innumerabili multitudine Ducum, ,, Marchionum, Comitum, Baronum, tam Italiæ, quàm Saxoniæ, ,, tam Bauariæ, quàm Alemaniæ, & ,, vtriuſque Franciæ ab omnibus eſt ,, glorioſiſſimè ſolemnizata. Illic igitur Domino Apoſtolico, & omnibus prædictis Nobilibus, & egregijs Perſonis congregatis, Imperator meruit ab omnibus, obtinente ,, pro nimia deuotione, quam erga

,, ipſum locum, & Matrem Chriſti A
,, habeat; vt in Templo eodem, ſe-
,, des vnctionis Regiæ locaretur, &
,, locus Regalis, & caput Galliæ
,, trans Alpes haberetur, & in ipſa
,, ſede Reges ſucceſſores, & Hære-
,, des Regnì initiarentur, & ſic ini-
,, tiati iurè de hinc Imperialem Be-
,, nedictionem Romæ a Domino
,, Apoſtolico ſine vlla interdictione
,, pleniùs aſſequerentur. Confirma-
,, tum, & ſancitum eſt à Domino B
,, Apoſtolico Leone, & â Carolo Ro-
,, manorum Imperatore ſemper Au-
,, guſto, quatenus ratum. & incon-
,, cuſſum hoc ſtatutum, & decretum
,, maneat, vt Aquiſgrani ſedes Re-
,, gni trans Alpes habeatur, ſitque
,, caput omnium Ciuitatum, & Pro-
,, uinciarum Galliæ. Acquieuerunt
,, vniuerſi voluntati Imperatoris,
,, qui ad hoc ſolenne dedicationis ex
,, diuerſis Regnis confluxerant, ac C
,, bonum, & acceptum coram Deo
,, & hominibus Apoſtolici, & Impe-
,, ratoris decretum aſtruxerunt, &
,, omniun graduum Epiſcoporum
,, Abbatum quoque banno corrobari
,, hanc petitionem vniuerſi acclama-
,, runt &c.

Quibus ſic enarratis non adhuc tamen propoſitæ quæſtionis nodus penitus diſſolutus eſt, cuius plena enodatio, à præfatæ Epiſtolæ inſpectio- D ne, ſedulaque lectione vnicè dependet, ex qua etiam tempus conſtructionis Eccleſiæ fortaſſe inferetur; expectandum igitur erit donec ea Epiſtola in lucem è tenebris prodeat.

Temporum itaque arbitrio litem illam, de Marmorum, & Columnarum tranſportatione adiudicandam relinquens; ad alteram dubitationem progredior, quæ definitam in Baſilicæ erectionem videtur inſurgere, nempe ad inquirendum, quo Tempore eiuſdem ſacræ ædis conſecratio contigerit, cùm ea de re Auctores admodum diſcrepent; nam Adelmus, ſiuè Ademarus Monachus Benedictinus, qui in principio vndecimi ſæculi vixit in ſuis annalibus Francorum Regum, ad Annum 804. ità ſcribit: medio Nouembri allatum
,, eſt ei (id eſt Carolo Imper.) Leo-
,, nem Papam Natalem Dominicum
,, cum eo celebrare velle, vbicunque
,, hoc contigere potuiſſet. Quem ſta-
,, tim miſſo ad ſanctum Mauritium
,, Carolo filio ſuo honorificè ſuſcipe-
,, re iuſſit; ipſe obuiam illi in Remo-
,, rum Ciuitatem profectus eſt, ibi-
,, que ſuſceptum primò in Cariſia-
,, cum Villam, vbi Natalem Domi-
,, ni celebrauit, deinde Aquiſgrani
,, perduxit, & donatum magnis mu-
,, neribus per Baioariam ire volen-
,, tem deduci fecit vſque Rauennam.
,, Cauſa aduentus eius hæc fuit. Per-
,, latum erat ad Imperatorem æſta-
,, te præterita Chriſti Sanguinem in
,, Ciuitate Mantuæ fuiſſe repertum:
,, propter hoc miſit ad Papam pe-
,, tens, vt huius famæ veritatem per-
,, quireret. Qui accepta occaſione
,, exeundi primo in Longobardiam,
,, quaſi pro inquiſitione prædicta,
,, profectus eſt, indeque arrepto iti-
,, nere ſubito ad Imperatorem vſque
,, peruenit, manſitque apud illum
,, dies 8. & ſicut dictum eſt, Romam
,, repedauit.

Obuium cuique fuerit in huius Hiſtorici Teſtimonio id adnotaſſe, quod poſtremo loco relatum ab illo eſt, Leonem ſcilicet apud Carolum

dies

dies octo tantummodò fuiſſe com- A
moratum. Hinc mihi liceat conclu-
dere, quòd vnicuique prudenter ſuſ-
picanti inde fiet manifeſtam, Tem-
pli illius conſecrationem vno ex ijs
diebus celebratam, qui ſi forte extre-
mus illorum extiterit, referenda erit
conſecratio ad Calendas Ianuarias
Anni à Dominica Natiuitate tunc in-
cipientis, 805. Longo diſcrepat inter-
uallo Oldoini aſſertio, conſecratio-
nem hanc retrotrahentis ad 6. diem B
Ianuarij Anni 804. ſuo Voto con-
cordes adducit Baronium, & Anto-
nium Balinghen. Iure, an iniuria ſe-
cundum hunc ſcriptorem ſuæ aſſen-
tiat ſententiæ, iudicare non auſim;
cum nondum in illum inciderim. Ba-
ronio quidem illud adſcribit, quod
eius calamo nunquàm exciderat, aper-
ta enim ſunt Verba Eminentiſſimi
Scriptoris ad Annum 804. iſta nar-
rantis: Quod verò ſpectat ad res ge- C
,, ſtas à Leone in Germania, prolixior
,, de cunctis narratio habetur in Epi-
,, ſtola S. Ludgeri his Verbis: idem
,, S. Leo Papa Anno Dominicæ In-
,, carnationis octingenteſimo Tertio,
,, cum magna ſolennitate ſuorum
,, Cardinalium, Archiepiſcoporum,
,, Epiſcoporum, & Prælatorum, &
,, Primatum, ad Imperatorem Ca-
,, rolum, in Germaniam veniens, &
,, ab eodem Imperatore imperialiter D
,, cum ſuis ſuſceptus, inter multa pie-
,, tatis ſuæ opera, inſtantia ejuſdem
,, Sereniſſimi Imperatoris, & Regis;
,, Aquiſgrani in Palatio, dedicauit
,, Eccleſiam perpetuæ Virgini Ma-
,, riæ, donans eandem Eccleſiam,
,, multis indulgentijs: Deinde humi-
,, li petitione, & inſtantia Venerabilis
,, Patris Gerbaldi Epiſcopi Leodien-
,, ſis conſecrauit Eccleſias glorioſæ
,, Virginis Mariæ, tàm in Tungris,
,, quàm in Viſeto, & in Colonia A-
,, grippina, tàm ad Sanctum Marti-
,, num, quàm in Capitolio Altaria
,, conſecrauit, vbique multas indul-
,, gentias conferendo; tandem deuo-
,, ta inſtantia glorioſiſſimi Imperato-
,, ris Caroli, & Venerabilis Viri Hil-
,, debaldi Archipræſidis Colonienſis,
,, venit Coloniâ idem S. Papa Leo
,, Nauigio in Vuerdam ſtipatus Im-
,, peratoria Maieſtate, ac Sacrato
,, Choro Sanctorum Cardinalium,
,, & Archiepiſcoporum, & multo-
,, rum Procerum: cui occurrunt vſ-
,, que ad Rhenum deuoti Fratres,
,, Conuentus Sancti Suuiberti proceſ-
,, ſionaliter, cum incolis eiuſdem op-
,, pidi de Vuerda, introducentes eum,
,, cum Imperatore, & cæteris in Ec-
,, cleſiam S. Suuiberti, multum de-
,, uotè ac honeſtè, & die illo, quo in-
,, trauit, ieiunauerunt Incolæ de V-
,, uerda, cum toto Conuentu autho-
,, ritate Apoſtolica, altera vero die,
,, qui fuit pridie Nonas Septembris,
,, tam Papa Sanctus Leo, quàm Ca-
,, rolus Imperator, & alij conue-
,, nientes in Eccleſia, & Conuentu
,, S. Suuiberti, ibi oratione finita, om-
,, nium conuenientium in Eccleſia,
,, ſtatim celebrante ſolemniter ſum-
,, mam Miſſam Felice Hildebaldo,
,, Colonienſi Archiepiſcopo, & San-
,, ctiſſima Vita ipſius Suuiberti cum
,, innumeris Miraculis conſcripta
,, per Venerabilẽ Presbyterum Mar-
,, cellinum, ſocium conterraneum
,, ipſius Sancti, ibidem lectâ, Papa
,, Sanctus Leo de aſſenſu pariter, &
,, conſenſu ſuorum Cardinalium,
,, cęterorumque Prælatorum, illic

coram

„ coram adſtantium ſolemniter Ca- A talogo Sanctorum confeſſorum ipſum adſcripſit.

Ex hac Sancti Ludgeri epiſtola alia conſurgit difficultas; in ea ſiquidem aſſeritur, factam fuiſſe conſecrationem tertio Nonas Septembris Anno 803. cui difficultati reſpondent PP. Henſchenius, & Papebrochius, Bollandi in deſcribendis Sanctorum Vitis ſucceſſores; hi enim ad diem 26. Martij in Vita ipſius S. Ludgeri §. 7. B & 8. validis, ſolidiſque demonſtrant rationibus, Epiſtolam hanc ſpuriam, & Aneſtoreſia labe notatam eſſe, ad quorum cenſuram Lectorem demitto. Quarè concludendum exiſtimo, ipſius Eccleſiæ conſecrationem executam fuiſſe, aut in fine Anni 804. aut prima die 805. vt ſupra annuimus.

Sed aſſumpti operis ratio poſtulat, vt eiuſdem Baſilicæ ſtructuram deſcribamus. Hæc octogonalis eſt, C illamque formant per gyrum diſpoſitæ, ſub medio Templi fornice, illum fulcientes columnæ, quæ cum variegatis marmoribus conſtent, eam addunt venuſtati conſiſtentiam, vt Choros penſiles incumbere ſibi pariantur. Spatium areæ inter columnas, & parietes iacens, ambulacrum quoddam videtur referre, in quo locis congruis diſpoſita aſſurgunt Altaria, ſuis ta- D men aris non deſtituitur etiam ſuperior Chorus, quem Penſilis nomine memorauimus. Columnarum ordo Corinthius eſt Baſibus, & Capitulis decenter ornatus. Portæ vtrimque laterales, & tertia, quæ magna dicitur, medio loco ſita, maieſtatem quandam; & commodum, populo frequentiori conciliant. Tholum etiam, ſiue, vt noſtris placet, Trullum, in eodem templo conſpicuum, columnæ ſuſtinent. Depreſſior illi concameratio contigit Muſiui operis beneficio, Cælum aureum repræſentans, vt in annexa Tabula XLI. rubris ſyderum imaginibus interpunctum; media inter hæc ſydera pro chori conſpectu effigies Chriſtum Dominum exhibet, ſolio inſidentem, aureo diademate (cui etiam auguſtum Crucis ornamentum intexitur) coronatum: ſiniſtra Chriſti manus librum tenet, dextera compoſitis, more Benedicentium, digitis eleuatur: at vniuerſum corpus talaris obtegit tunica, cui paludamentum rubei coloris ſuper imponitur gemmea fibula aptè connexum. Adſtant ſinguli vtrinque Angeli, apertum volumen exhibentes, & Regis ſui humeros alacres ſtipantes. E tholi centro, luminis in morem, erumpunt radij, qui ſe circum Chriſti caput diffundunt. Circa thronum locatur ſphæra, ſeu globus, coloribus quinque diſtinctus, quorum Primus throno proximior eſt Albiculus, ſecundus venetus, tertius thalaſſinus, quartus violaceus, quintus Ianthinus. Hæc autem omnia myſterio minimè carent, cum deſumpta ſint ex Apocalypſi cap. 4. vbi: *ſedes poſita erat in cœlo, & ſupra ſedem ſedens, & qui ſedebat ſimilis erat aſpectui lapidis Iaſpidis, & ſardinis, & iris erat in circuitu ſedis, ſimilis viſioni Smaragdinæ. Et in circuitu ſedis ſedilia viginti quatuor, & ſuper Thronos viginti quatuor Seniores ſedẽtes circumamicti veſtimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ &c. qui procedebant ante Thronum, & adorabant viuentem in ſæcula ſæculorum, & mittebant Coronas ſuas ante Thronum dicentes*

TAB. XLI

pag. 134

dicentes: Dignus es Domine, Deus noster, accipere gloriam, & honorem, & virtutem, quia creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt.

Imaginibus itaque subtus Christi pedes in Zophoro circà Trullum locatis nomen appingit hoc ipsum caput Apocalypsis, ad cujus normam conformatæ videntur. Coronas aureas manibus præferunt, sedibus relictis, stantes, & candidis Vestibus ornatæ; imitantur, vt uno verbo me expediam, Seniores in codice Apocalypsis descriptos. Cur autem Tabula hæc septem tantum exprimat senes, & non duodecim, Causa est, quia Pictor illos in gyrum dispositos delineare minimè potuit: Et cur tantum duodecim, & non Viginti quatuor senes Pictura exibeat; Id, repetendum iudico ab Andrea Episcopo Cæsareæ Cappadociæ, in comment. ad Apocal. cap. 10. num. 4. vbi Auctor iste, ad Vetus Testamentum referens duodecim ex illis Viginti quatuor, qui in Apocalypsi recensentur, iudicat duodecim celebres Iudæorum Patriarchas, Tribuum Principes, eo numero contineri, duodecim verò qui supersunt, ad Apostolos spectare arbitratur, cum istos Catholicæ Ecclesiæ veluti Patriarchas, & propter singularem virtutum, ac sapientiæ vim, duodecim Tribuum Israel futuros Iudices Christus elegerit. Pro certo itaque habeo, seniores in hoc Zophoro constitutos duodecim Apostolos demonstrare, qui aliquando pro fundamentis Ciuitatis accepti fuere, vt in sepe citata Apocalypsi cap. 21. vbi *& murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim*

A *nomina Apostolorum, & Agni*. Ambrosius Ansbertus in lib. 10. ejusdem Apocalypsis, præcitatum perpendens locum, declarat, quod Murus Ciuitatis, non singulatim Dominum, sed genericè totum corpus, quod est Ecclesia repræsentat, quæ super duodecim fundamenta, videlicet super Apostolorum, Prophetarum, relinquorumque Doctorum soliditatem ædificata consistit. At Zaccharias Episcopus

B Chrysopolitanus, lib. 5. cap. 22. hunc duodenarium numerum, quo census Apostolici Senatus exprimitur, ita vberiori vena plenius exponit *vocauit*, inquit, *quos voluit, quia non erat illorum studij, sed diuinæ gratiæ, vt in Apostolatum vocarentur; unde illud non vos me elegistis, sed ego elegi vos. fecit quod essent duodecim, vt quadratum orbem fide sanctæ Trinitatis insigniunt, & salutem, quam prædicarent,*

C *suo quoque numero cõmendarent. Sicut enim Septenario, sic & duodenario numero signatur perfectio propter partes septenarij, quę in se multiplicatę reddũt duodecim. Horũ figura duodecim filij Iacob, duodecim Principes plebis Israel, duodecim lapides in Veste Sacerdotis, duodecim fontes reperti in Helim, duodecim panes propositionis, duodecim exploratores à Moyse missi, duodecim lapides de Iordane eleuati, duodecim*

D *stellæ in corona sponsæ, duodecim fundamenta, duodecim portæ Ciuitatis*. Hæc Zaccharias, de præfato duodenario numero. Quare meritò Carolus Magnus Imperator ad hunc Mysticum numerum reflectens, hos tantũmodò duodecim seniores exprimi voluit, designãdo in eis allegoricè, duodecim Apostolos Noui Testamẽti.

Candidæ autem Vestes, quibus

Senio-

Seniores induti ſunt, integræ, puræque A Vitæ, perpetuæque felicitatis, ſolidæquæ lætitiæ, quâ Beati potiuntur, ſymbolum indicant; Coronæ verò aureæ victoriâ aduerſus malignos ſpiritus, non abſq; animi fortitudine ſignificant, de quibus diximus in cap. 24. noſtri operis Vet. Monim. parte 1. ſubtus Zophorum, Chriſti pedibus ſubiacet Muſiuum monogramma ☧ Hieroglyphicum ſimile antiquitùs fuerat, etiam apud Ethnicos, honore B non carens. Superſtitio tamen potiùs, quàm religio illud conſecrauerat, quouſque magni Conſtantini Auguſta pietas ſacris vſibus reſtituit violatam characteris dignitatem, qua ſalutare Saluatoris nomen indicans, galeam, & labarum inſigniuit, quod poſtmodum alijs Chriſtianis Imperatoribus familiare fuit, vt ex Antonio Auguſtino, alijſque ſcriptoribus, de numiſmatibus tractantibus, vbi diuer- C ſa referuntur numiſmata, ſimili charactere impreſſa, nempè Conſtantini, Conſtantij, Maxentij, Velentij, Valentiniani, Gallæ Placidiæ, Honorij, & Maiorani, quarè cùm ſignum hoc veluti Imperialis dignitatis eſſet teſſera, vt nunc Aquilabiceps eſt: Carolus Magnus tanquàm Chriſtianus Imperator ſuperiorum Principum veſtigia ſectatus, eadem Teſſera ☧ ſiue monogrammate venuſtare voluit.

Satis quidem hucuſque dicta eſſe D poſſent, ad inſtituti operis intentionem; verùm quià & in loco verſamur qui vberem tribuit curioſæ Lectorum ſolertiæ eruditionis meſſem; Ideo illa eos fraudandos non eſſe arbitror, Quoniam aliquando Regionum diſtantia, vel longa annorum ſeries multa adimat Indagatoribus.

Pendet adhuc è ſummo Templi vmbilico vaſta Corona, non ex auro, vt vulgùs autumat, elaborata. Vetus ille fuerat metalli color, & genus etiam, ſi famæ credimus; nunc verò Corona *ænea* eſt, vel *ferrea*, vt nuperrimus ſcriptor teſtis oculatus affirmat, illud argutè ſubdens: *quippè cum duri ſæculi moribus immutata*, de iſta ni fallor, locutus eſt ſæpe memoratus Eghinardus, in præfata Caroli Magni vita, vbi ſic: *erat in eadem Baſilica in margine coronæ, quæ inter ſuperiores arcus, interiorem ædis partem, ambiebat, ſynopticè ſcriptum, continens quis auctor eſſet eiuſdem Templi, cuius in extremo verſus legebatur*: *PRINCEPS CAROLVS notatum, à quibuſdam eodem, quo deceſſit anno, paucis ante mortem menſibus, eas quæ PRINCEPS exprimebant litteras, ita eſſe deletas, vt penitùs non appareant, ſed ſuperiora omnia ſic, aut diſſimulauit, aut ſpreuit, ac ſi nihil horum ad res ſuas quolibet modo pertineret*.

Eghinardi Verba ſubdolent aliquam eruditionis acceſſionem; videtur enim Caroli Imperatoris peritiam adumbrare: quam in Hiſtoricis aſſecutus fuerat. ſiquidem deletum nomen *paucis ante obitum menſibus*, quòd diſſimulauerit, aut ſpreuerit Carolus; oſtendit illum adnotauiſſe conſimilem Octauiani Cæſaris euentum, à Suetonio in eius vita relatum, ſcilicet, quòd ictu fulminis, ex inſcriptione ſtatuæ, prima Cæſarei nominis litera effluxerat, quæ res cum ad vates perferretur, reſponſum fuiſſe ferunt, ſolos centum dies illum adhuc ſuperſtitem futurum, quem dierum numerum litera C notaret: Inſuper futurum fore vt inter Deos referretur,

quòd

quod ÆSAR, ideſt reliqua pars nominis, CÆSAR, Hetruſcâ linguâ *Deus* vocaretur. Huic itaque Hiſtoriæ alluſiſſe, videtur Eghinardi teſtimonium, & conſtantia Caroli nihil ſimile ſibi timentis, non ex eo quôd alienæ ſuperſtitionis ignarus Imperator fuerit, ſed quod augurium inane (vt omnia fermè ſunt, quæ vulgi opinione conciliantur, cum diſparata omninò ſint) diſſimulauit, aut ſpreuit. Subiacet coronæ illi quadratus lapis, conditorium antiquum Magni Imperatoris. Tractu verò temporis illius Principis oſſa decentiorem in locum translata

A fuiſſe, deduco ex addita epigraphe, quã ex ipſo Eghinardo decerpſi, talia ſcribente: *Tandem omnium animis ſedit nuſquàm eum honeſtius tumulari poſſe, quàm in ea Baſilica, quam ipſe propter amorem Dei, & Domini Noſtri Ieſu Chriſti, & ob honorem Sanctæ æternæ Virginis Genitricis eius proprio ſumptu in eodem Vico conſtruit. In hac ſepultus eſt eadem, qua defunctus eſt die, arcuſque ſuper tumu-* B *lum deauratus, cum imagine, & titulo exſtructus, & titulus ille hoc modo deſcriptus eſt:*

SVB HOC CONDITORIO SITVM EST CORPVS CAROLI MAGNI, ATQVE ORTHODOXI IMPERATORIS. QVI REGNVM FRANCORVM NOBILITER, ET PER ANNOS XLVII. FELICITER TENVIT DECESSIT SEPTVAGENARIVS ANN. DNI DCCCXIV. INDICT. VII. CALEND. FEBRVARII.

Nihil immoror in enarrando peculiari ſtudio religionis, quo ad hanc Baſilicam confluunt, tum Incolarum tum Exterorum cœtus frequentiſſimi, quorum peregrinatione ſeptimus quique annus, præ ceteris inſignis redditur, cum etiam ſacris indulgentiarum theſauris eo potiſſimùm tempore opportuna ſpes veniæ accedentes alliciat; Frequentia Populi, octo dierum numero, præcedere ſolet feſtum Deiparæ Natalibus ſolenne, & æquali temporis ſpatio ſubſequi, quibus propterea diebus accedit reuerentia maior, & ſanctimonia. Ad hanc fortaſſe alludens Celtes Poeta cecinit.

Quaque patent celſæ Genitricis templa Tonantis,
Sanctius in noſtro, queis nihil Orbe micat.

C Animo hæreo; nùm appoſitæ ſeriæ narrationi fabellas annectam ſeculares, quæ de huiuſcè templi conſtructione narrantur. Altera legitur apud Franciſcum Petrarcham, quam, & ipſe irridet in libro 1. epiſt. 3. vbi refert miram cuiuſdam annuli, virtutē, qua fiebat, vt cuiqunque homini, vel etiam loco annulus adhæreſceret, illi etiam accederet Imperatoris voluntas, imò & perditiſſimum deſiderium; eum verò annulum poſtquàm D in aquas Thermales, quæ circa Vrbem ſunt, proiecerit Epiſcopus, ferunt ſimpathica vi, quâ pollebat, Regis animum adeò deuinxiſſe, vt loci illius genio Carolus Imperator templum ibi B. Virgini, & mauſolæum ſibi excitari, curauerit. Stomaco maiori legentis animum afficiunt, quæ iſti fabulæ præponuntur de eodem annulo. Bilem pariter mouet fabella altera, ne-

ſcio, an ſeculorum barbarie, an vulgi credulitate olim celebrata. Ferebant Imperatorem Carolum de huiuſce Templi conſtructionem meditantem, malo Dœmoni conſilium aperuiſſe, molitionem inſimulantem à ſe parari, quę prophanis vſibus, ac tripudijs inſervire deberet, quibus auditis in ſpem aſſurgens ſceleſtus Spiritus, omnem nauauit operam, vt à Carolo mercenarij ſtipendia promereretur. Momento itaque temporis columnas, marmora, & quęcunque ad perficiendum opus requirebantur, adduxit, quin etiam valuas, quæ ſolæ iam deſiderabantur, æneas aliunde aſportauit. Ingreſſus verò Dæmon offendit, oculis in ſacram hoſtiam, quæ religioſo dolo, per Imperatorem locata fuerat in digniori Templi loco: non tulit aſpectum hoſtilem indignabundus ſpiritus; propterea valuas, quas adduxerat, iracundè proijciens, vnam illarum ſciſſione, quæ adhuc viſitur, luculentiſſima deturbauit, digitorum etiam veſtigia impreſſa relinquens metallo. Indignari deſiſtas amice lector. Mos iſte vulgi eſt, vt res hominum conquiſitis data opera mendacijs amet, extollere; ea nempe ſuperbos Imperatorum animos tenet ambitio, vt laudari credant, humanos conatus, cum ea, quæ ab hominibus fiunt, ſuperiori arte confecta prædicent, vt pretium rebus addant indebitum, debitum adimunt.

Cæterùm, ſi quid ex ſupradictis delectationis excerpſeris, non mihi à te deberi id, velim, ſed à Reuerendiſs. D. Vvanderlingen eiuſdem Eccleſiæ Decano tribuere debes, cum ipſe pro ſua ergà me humanitate non ſolum Muſiui operis exemplar, verùm etiam nonnullas eiuſdem Eccleſiæ notitias mihi communicauerit, intercedente Domino Guillelmo ab Hinneſdal literarum, Breuiumque ſcriptore Apoſtolico, in Romana Curia à negotijs, amicitiaque mihi conjuncto.

CAPVT XXIII.

De Eccleſia S. Suſannæ ad duas Domus, ſiue inter duas Lauros Vrbis à Leone III. circa Annum Domini 797. muſiuo illuſtrata opere.

IVrè hæc admodum vetuſta, inclytaque Eccleſia, Sanctorum Martyrum ſeminarium, varijs ex Imperiali ſanguine illuſtribus plantis fæcundum celebrari ſolet; cum in eo Imperatori Diocletiano diuerſi ſanguine coniuncti fuerint commorati. Inter hos B. Caius in ordine XXIX Romanus Pontifex, B. Gabinius eiuſdem Caij Germanus, Diocletiani Imperatoris Conſobrini, B. Suſauna eiuſdem Gabinij filia, Pontificiſque Neptis. Hæc fuit illa celebris Virgo, quæ Maximiani Imperatoris nuptias, à Dioclectiano affine tentatas renuit; propterea que Martyrij palmam propria in Domo, vt Chriſtiana cognita, promeruit. Locum iſtum ipſemet B. Caius ſanctificauit, cum in eodem ſacrificium, in B. Suſannæ commemorationem, Altiſſimo obtulerit. Cumque B. Caij domus, ædibus S. Suſannæ, & Gabinij Patris coniuncta eſſet; inde factum, vt Chriſtianorum ſtatio, in duabus illis ædibus inſtituta fuerit. Hæ in ſexta erant Regione apud vicum Mamuri, ante Saluſtij forum; Ibidemque

demque Claudius Diocletiani pro- A
pinquus cum Præpidigna vxore, ac
duobus filijs Alexandro, & Curia,
ſacra Baptiſmatis vnda perfuſi, ſa-
croque Chriſmate illiniti fuere; vt-
potè etiam Maxentius eiuſdem Clau-
dij germanus. Hic inſuper locus, &
cuna, & tumulus B. Suſannæ fuit,
cum in eo orta, mortuaque fuerit.
Iurè meritò inter antiquiores Vrbis
Eccleſias Altiſſimo, ac in honorem
Sanctorum dicatas hæc annume- B
randa venit. A Sergio I. ſummo Pon-
tifice Ciborio marmoreo fuit ornata,
vt narrat Bibliothecarius in ipſius
Pontificis vita, vbi ſic: *Hic* (ſcilicet
Sergius) *Ciborium Baſilicæ S. Suſannæ,
quod ante ligneum fuerat, ex marmo-
re fecit, diuerſa quæque cymelia aurea,
& argentea, vel immobilia loco illic
condonauit*. Ab Hadriano I. nouo te-
cto reſtaurata, ac a Leone III. ſum-
mis Romanis Pontificibus à funda- C
mentis nouiter ædificata fuit, de qua
reædificatione, laudatus Bibliotheca-
rius, in eiuſdē Leonis vita hæc habet:
,, Ipſe verò præcipuus Pōtifex (nem-
,, pe Leo) in titulo B. Suſannæ, vbi
,, & Præsbyter ordinatus fuerat,
,, dum breuiter deſtructus fuiſſet,
,, & iam per longitana tempora ipſæ
,, parietinæ marcuiſſent, ob nimium
,, amorem ampliauit ædificium, &
,, nouiter in altum fodiens firmiſſi- D
,, mum poſuit fundamentum, & eru-
,, tâ planitie mirificè excelſâ, ſuper
,, ipſa fundamenta ædificauit Eccle-
,, ſiam cum apſida ampliſſima, &
,, cacumina mirifica de muſiuo, at-
,, que cameram decoratam, ſeu Pres-
,, byterium, & pauimentum mar-
,, moribus pulchris ornauit. Verum
,, etiam dexterâ, leuaque, & porticus
,, eius cum columnis marmoreis
,, conſtruxit. Sed & Baptiſterium ibi
,, conſtituit. vbi & dona obtulit, vi-
,, delicet, Gabathas aureas fundatas
,, tres, penſantes libras quatuor, &
,, ſemis. Cruces aureas duas cum
,, gemmis penſ. lib. vnam, tum vi-
,, gas argenteas penſan. libras tres,
,, & vncias ſeptem. Lucernam ar-
,, genteam vnam pēſan. libras quin-
,, que, imagines argenteas tres pen-
,, ſan. lib. trigintaquinque. Fecit &
,, Confeſſionem eiuſdem Altaris ex
,, argento puriſſimo penſan. libras
,, centum tres, & vncias duas. Co-
,, lumnas argenteas octo, & gamma-
,, dia duo, & arcus duos cum Cru-
,, cibus argenteis quinque, & gaba-
,, thas quindecim penſan. ſimul li-
,, bras centum quinquaginta. Cru-
,, cem diacopron penſ. libras qua-
,, tuordecim. Caniſtrum ex cede Ca-
,, ſotij penſ. libras duodecim, & ſe-
,, mis. Coronam maiorem de argen-
,, to vnam cum Delphinis triginta
,, duobus penſan. lib. 32. Nec non
,, & Caniſtrum argenteum vnum
,, penſan. libras decem, & octo, ſed
,, & aliud Caniſtrum argenteum
,, penſan. libras decem & octo; Vaſa
,, colatoria argentea deaurata penſ.
,, libras quatuor, & vncias tres. Ga-
,, batas argēteas habentes gryphos
,, deauratos penſ. libras duas. Coro-
,, nas argenteas duas cum Delphinis
,, decem & octo penſan. libras decem
,, & nouem. Enim verò idem præ-
,, cipuus Antiſtes fecit in eadem Ec-
,, cleſia veſtem chryſoclabam cum
,, periclyſi, cum chryſoclabo vnam.
,, ſed & aliam veſtem de blatthin ha-
,, bentem in medio Crucem de chry-
,, ſoclabo. Et tabulas chryſoclabas

„ quatuor cum gemmis ornatus, at-
„ que gemmadias in ipſa veſte chri-
„ ſoclabas quatuor cum pericliſi de
„ chriſoclabo.

Martinellus vero in ſua Roma ſacra ſequentem refert inſcriptionem, olim in eiuſdem Eccleſiæ apſide extantem.

„ Dudum hæc B. Suſannæ Mar-
„ tyris Aula coanguſto, & tetro exi-
„ ſtens loco marcuerat: quæ Leo III.
„ Papa à fundamentis erigens, &
„ condens corpus B. Felicitatis Mar-
„ tyris comptè ædificans ornabit,
„ atque dedicabit:

Sub Clemente deinde VIII. vetuſtate hæc Eccleſia deformata à pia Hieronymi Cardinalis Ruſticuccij liberalitate anno 1595. ferè in totum reſtaurata, picturiſque vndequaque ornata ea, qua ad preſens nitet, forma.

Muſiui Operis pars, quod in antiqua extabat Tribuna, exemplar deſcripſimus ex codice Vaticano ſignato, vt in annexa Tabula XLII. vbi ad dexteram cernis Leonis III. effigiem, Eccleſiam præ manibus ſuſtinentem, in ſignum reædificationis eiuſdem Templi, ab ipſo Pontifice executioni mandatæ. Si curioſus Lector ſcire cupiat colores hanc figuram compingentes, à ſequentibus literis in originali adnotatis habebit. A viridis, B. Venetus, G. Albus. Huius extremitates ſunt viridis, Crux autẽ rubea, D. ceruleus, E rubeus, calcei albi viridi colore adumbrati, Crucis ornatus rubeus.

Ad huius Pontificis ſiniſtrã ſtat Carolus Magnus Imperator, qui dexteram Pontifici extendit, libertatẽ eidem Pontifici reſtitutã demonſtrans, nã calumnijs Pontifici obiectis, detectis, & penitùs diſſiparis priſtinæ Pontificiæ maieſtatis exiſtimationem, & reuerentiam in integrũ apud omnes ſubditos reſtituit. Indumẽtorum colores etiam literæ denotant. A cæruleus, BBB albus D. cæruleus, EE croceus, cuius extrema ſunt cærulea, F caligæ ſiue ocreæ venetus ſubalbidus, Calcei terreus.

Poſt caput ambæ figuræ quadratum oſtendunt, de quo diſſeruimus ſupra in cap. XXI. de Triclinio Leoniano, & infra in Eccleſia S. Mariæ in Domnica.

CAPVT XXIV.

De Eccleſia S. Mariæ in Domnica Vrbis, Anno 815. reædificata, nec non muſiuis illuſtrata picturis.

INter antiquas Vrbis Eccleſias, meritò hæc annumeranda eſt, cum ob illius vetuſtatem, primæ erectionis memoria penitùs deliteſcat. Hoc tamen aſſerere, ſit ſatis, quòd erat Diaconia, prout adhuc Diaconiæ retinet nomen; nempè locus, vbi per Diaconum regionarium pauperes, viduæ, pupilli, ac ſenes propriæ alebantur regionis. Non ignoratur tamen, Paſchalem I. Sum. Pontificem Eccleſiam hanc, iam vetuſtate collabentem, â fundamentis conſtruxiſſe. Narrat id Bibliothecarius in eiuſdem Pontificis vita; vbi ſic. Eccleſiam
„ Sanctæ DEI Genitricis, ſemper-
„ que Virginis Mariæ Dominæ no-
„ ſtræ, quæ appellatur Dominica,
„ olim conſtructam, & iam ruinæ
„ proximam ſolerti vigilantia, præ-
„ fatus Pontifex ampliorem, melio-

remque

TAB. XLII
A
B
C
D
E
A
B
C
D
E
F
pag. 140.

,, remque, quàm antea fuerat, à A
,, fundamentis ædificans renouauit.
,, Abſidamque eiuſdem Eccleſiæ
,, Muſiuo mirificè decorauit, vbi &
,, plurima obtulit dona, ſcilicet Cy-
,, borium ex argento penſantem li-
,, bras trecentas triginta, & duas.
,, Propitiatorium ſacri altaris ex la-
,, minis argenteis comptè decorauit.
,, Confeſſionem quoque eius cum
,, regulis intus, & foris mirum in
,, modum peficiens adornauit penſ. B
,, libras centum, & quindecim, &
,, vncias tres. Item vbi ſupra fecit
,, gubatham ex auro puriſſimo penſ.
,, libras duas, & vncias octo: verum
,, etiam. & arcum ex argento, &
,, columnellas duas, cum gamma-
,, dijs duabus pens. libras.
,, Immò & in ſacro altari fecit
,, veſtem de chryſoclauo habentem
,, hiſtoriam Dominicæ Natiuitatis
,, Domini Noſtri IESV CHRISTI C
,, miræ pulchritudinis exornatam.
,, Iterum, vbi ſupra, fecit veſtem de-
,, ſtauraci pulcherrimam cum peri-
,, clyſi de blattin. Item aliam ve-
,, ſtem de blattin bizantea haben-
,, tem tabulam de chryſoclauo cum
,, vultu Sanctæ Genitricis, & Ange-
,, li obſequio ſtantes cum periclyſi
,, de ſtaurace. Pariterque aliam ve-
,, ſtem de ſtaurace habentem pauo-
,, nes, & in medio Crucem de blat-
,, tin. Item, vbi ſupra, fecit veſtem D
,, ex auro textam cum periclyſi de
,, blattin. Coopertorium rubeum
,, de Serico vnum. Fecit etiam in
,, circuitu altaris vela rubea ſerica
,, quatuor, cum gammadijs, & cru-
,, ces de quadrapulo. Hic venerabi-
,, lis Præſul obtulit in trabe ante ve-
,, ſtibulum Altaris vela tria. & de
,, quadrapulo numero viginti, &
,, per arcus presbyterij vela parua de
,, ſtauraci quatuor, ſimulque in in-
,, greſſu presbiterij vela tyria duo.
,, Hic benigniſſimus Pontifex fecit
,, in ingreſſu iam dictæ Eccleſiæ cor-
,, tinas maiores, de quadrapulo cum
,, periclypſi de fundato mirificè val-
,, dè.

Quantus fuerit iſtius Pontificis erga diuinum cultum zelus, quanta erga ſacras ædes deuotio, non ſolùm ex narratis, verum etiam ex alijs infra dicendis Eccleſijs clariùs apparebit. Floruit Paſchalis Anno 817.

Hæc Eccleſia S. Mariæ in Dominica, ſiue in Dominica, aut Kyriaca, *de nauicella* nomen apud vulgus progreſſu temporis, ſiue appellationem ſortita eſt: tres priores denominationes idem ſonant; nam Dominica vox adiectiuum eſt â Subſtantiuo Domina deriuatum, nempe Hera; Domnica verò à Dominica per ſincopem dicta, vt domnus Apoſtolicus, pro Dominus Apoſtolicus: ita Kyriaca græca vox eſt, quæ Dominicam ſignificat; *nauicella* verò vox italica eſt, quæ nauiculam denotat, ſic dicta à marmorea nauicula, quæ in platea ante ipſius Eccleſiæ proſpectum eſt ſita

Martinellus in ſua Roma ex Ethnica ſacra opinatur, Eccleſiam hanc â nobili matrona Ciriaca nomine in propria domo conſtructam fuiſſe. Reuerendiſſimus verò Dominicus Toſchi Archidiaconus in Eccleſia Regienſi, quem honoris cauſa hic nomino, in ſua peculiari diſſertatione M.S. quam in meo librorum MM. SS. cimelio ſeruo, putat, Eccleſiam eandem olim Palatium, ac reſidentiam

Summo-

Summorum Pontificum fuisse, ante Siluestri Beatissimi Pontificis tempora, & in hoc Palatio S. Laurentium Martyrem pauperibus Ecclesiæ thesauros distribuisse; nec non secunda Dominica Quadragesimæ ibi stationem celebrari; quoniam prima Dominica in Lateranensi Ecclesia prima habebatur statio. In hac igitur Diaconia, quæ maiori alijs prerogatiua gaudebat, Archidiaconus residere consueuerat. Et hæc satis dicta de fundatione, huiusque Ecclesiæ denominatione. Hæc eadem Ecclesia temporis progressu euasit Collegiata. Ad præsens verò vnicus in ea superest Canonicus, nomine Ioseph de Nora, qui ob peculiarem amorem hanc erga suam Ecclesiam in ea ad ingredientium dexteram Altare variorum marmorum incrustationibus ornatũ ædificauit, aliudque simile ad sinistrã construere intẽdit. Quamobrem eiusdem Viri Ecclesiasticũ zelum ad aliorum exemplum hìc palam facere, ac ad imitandum proponere voluimus. Itaq; ad Musiuum opus deueniamus.

Huius Musiui operis primus aspectus proponit arcum supra Tribunam, quem in Tab. XLIII. exhibeo. In eius summitate expressa est Imago Christi Domini nostri, veluti in globo sedentis rubeis indumentis vestiti, ac diademate cum cruce caput ornatum habentis. Peripheria, siue area à tergo ipsius Saluatoris Cęlestem Iridem præsefert. Vnus ad dexteram, alter ad sinistram Angeli assistunt, vestibus albis amicti. Post hos: sex ad dexteram, totidemque ad sinistram viri sunt, etiam albis vestibus induti, singuli librum manibus tenentes, præter primum ad Saluatoris sinistram, A qui claues in manibus tenet. Quamobrem absque vllo dubio, omnes isti Apostolos repræsentant, liberque, quem gestant, Euangeliorum codicem indicat, quique ad illud Dominicum præceptum eis datum tendit: *Prædicate Euangelium omni creaturæ.* Superior area coloris cælestis, inferior viridis est, ad demonstrandum cælum & terram; flores inter imagines rubei, ac sub earundem pedibus albi B coloris apparent. Ad eiusdem arcus latera duo sunt Viri, stantesque dexteram erga Saluatorem tendunt, quasi ipsum indicantes, eodem modo vestiti, ac Apostoli: quos nam Viros, siue sanctos, siue Prophetas illi duo, siue vt alati etiam Angelos fidelium custodes tutelares, & directores repræsentènt; ad arbitrium iudicandi locum relinquo; ideo ad Tribunæ explicationem pertranseo.

C In arcus huius summitate, vt in Tabula XLIX. cernitur monogramma

scilicet *Paschalis* nomen, huius Musiui operis Auctoris. In Tribunæ medio præclaram Sellam occupat Beatissima Virgo Maria, cęrulea veste induta, Filium suum vnigenitum: ac D Dominum N.I. Christum, aureo circumdatum amictu, in sinu sustinens; tali pacto, ni fallor, expressa, quòd ipsa Deipara esset, contra impiam Nestorij hæresim, quam talem esse, iste nefandus Hæresiarca negabat. Ad Virginis pedes genuflexus stat Paschalis I. Summus Pontifex, vt apposita Epigraphes declarat, qui alba, & Dalmatica aurea indutus est. Post

TAB. XLIII.

pag. 142

TAB. XLIV

ISTA DOMVS PRIDEM FVERAT CONFRACTA RVINIS NVNC RVTILAT IVGITER VARIIS DECORATA METALLIS
ET DECVS ECCE SVVS SPLENDET CEV PHOEBVS IN ORBE QVI POST FVRVA FVGANS TETRAE VELAMINA NOCTIS
VIRGO MARIA TIBI PASCHALIS PRAESVL HONESTVS CONDIDIT HANC AVLAM LAETVS PER SAECLA MANENDAM

eius caput quadratum se extendit, A quod signum viuentis Alemannus in suis Lateranensibus parietinis cap. 6. esse asserit. Sed nos dubitandi ansam desumimus ex diuersis alijs similibus figuris, quas in nonnullis antiquissimis Ritualibus vidimus, quos in lucem, si Deus nobis vitam concesserit, afferemus; vbi demonstrare intendimus, quod olim capitis ornamentum, siue Episcopale signum, vt hodie Thiara vulgo, Mitra erat. Ipse Pon- B tifex dexterum pedem Beatissimę Virginis, quasi deosculaturus, tenet. Ad præfatę Beatissimę Virginis latera diuersi sunt Angeli albis vestibus induti, quarum exteriores viridibus, interiores verò rubeis fascijs interdistinctę apparent. Quod Hieroglyphicum tendere videtur ad illud, quod canit Ecclesia: *Exaltata est sancta Dei Genitrix super choros Angelorum ad Cœlestia regna*. fusiusque de tanta C Virgine cecinit sexti sęculi Poetarum Cycnus ille Pictauensis Episcopus Venantius Honorius Fortunatus in lib. 8. sect. 5. vbi sic:

Cùm regio ergo Poli, totusque exercitus astri,
Te ornatam inspiciet laudibus ora mouent.
Inspiciens Michael præconia ferre Beatæ,
Cumque suis turmis hæc tibi Virgo refert.
O Deus excellens, ò fœmina forma salutis.
Partus fruge potens, virginitate placens.
Per quam est se nasci dignata redemptio mundi,
Et reparare genus, quod tulit Eua ferox.
Hanc tibi mater opem legionum millia mille,
Per classes resonent carmine voce lyra.
Angelus inde duos repetit paranymphus honores,
Qui tibi de cælis nuncia sancta venit.
Dicens, ò felix imitari nescia Virgo,
Cuius & Agnus ouis conterit ora lupi.
Tartara disrumpens, patriæ captiua reducens.
Et libertati post iuga pressa refers.
Excipit has iterum ingeminans pars altera laudes.
Perstrepit, & cunctis vox reuoluta choris.

CAPVT XXV.

De Ecclesia S. Praxedis Vrbis Musiuis Picturis exornata Anno 818.

Beatissimorum Apostolorum Petri, & Pauli necessitudinem, magnus ille Vrbis Senator Pudens, contrahere meruit, & hac mediante æternam acquirere gloriam; non enim ipse solùm cum Praxede, & Pudentiana sanctissimis Virginibus filiabus suis, verùm etiam sui nonaginta domestici sacra Baptismatis Vnda ab ipsomet Apostolorum Principe D Petro in propria abluti fuere domo, quę dein in Ecclesiam conuersa, ac mox tituli Cardinalis Presbyteri nomen est sortita. Quamobrem inter primas Romæ fundatas Ecclesias enumeranda videtur, vt fusè probat Franciscus Maria Florentinus in suo vetustiori Martyrologio ad diem 1. Augusti exercitat: 11. Ecclesia hęc antiquitate fatiscens, ab Hadriano I. restaurata;

ſtaurata; ſucceſſiuè à Paſchale I. Summis Pontificibus à fundamentis in ea, quæ ad præſens cernitur forma, parumper immutato ſitu, conſtructa fuit. Ambas has ædificationes Bibliothecarius in eiuſdem Hadriani vita, qui floruit anno 772. ſic enarrat: *Titulum verò Sanctæ Praxedis ex parte ruentem in integrum renouauit*. De Paſchale verò, Hadriani ſucceſſore Anno 817. ſic proſequitur: Eccleſiam etiam A

„ Beatiſſimę Chriſti Martyris Praxe- B
„ dis, quæ quondam priſcis ædifica-
„ ta temporibus nimio iàm laſſata
„ ſenio, itaùt à fundamentis caſura,
„ ruinam ſui minaretur, idem vene-
„ rabilis Pontifex (illius ruinam an-
„ tè præuidens, eidemq; Eccleſiæ cu-
„ ram adhibens, illic peruigil ſępiùs
„ exiſtens) in alium non longè de-
„ mutans locum in meliorem eam,
„ quàm dudum fuerat, erexit ſtatum.
„ Abſidam verò eiuſdem Eccleſiæ C
„ muſiuo opere exornatam, varijs de-
„ centèr coloribus decoravit. Simili
„ modo, & Arcum triumphalem
„ eiſdem metallis mirum in modum
„ perficiens compſit. Hic Beatiſſimus,
„ & præclarus Pontifex multa cor-
„ pora Sanctorum diutiùs in Cęmite-
„ riis iacentia, pia ſollicitudine, ne
„ remanerent neglecti, quærens, atq;
„ inuenta colligens magno venera-
„ tionis affectu in iàm dictæ Sanctæ D
„ Chriſti Martyris Praxedis Eccle-
„ ſiam, quàm mirabilitèr renouans
„ conſtruxerat, cum omnium adora-
„ tione Romanorum, Epiſcopus,
„ Presbyteris, Diaconibus, & Cleri-
„ cis laudem Deo pſallentibus, de-
„ portans recondidit. Quæ dùm San-
„ ctiſſimi, atq; Coangelici Præſulis
„ intima cordis vigilantia gererentur,
„ vt reconditorum ibidem Sancto-
„ rum Corporum Deo indeſinentèr
„ ſuper aſtra placentium precibus
„ apud Omnipotentem Dominum
„ iuuaretur; conſtruxit in eodem lo-
„ co à fundamentis Cęnobium, quod
„ & nomine Sanctæ Praxedis Virgi-
„ nis titulauit. In qua, & Sanctam
„ Græcorum Congregationem ag-
„ gregans, quæ die, noctuq; græcæ
„ modulationis pſalmodiæ laudes
„ Omnipotenti Deo, ſanctiſq; illius
„ ibidem quieſcentibus ſedulò per-
„ ſolueret, introduxit. Siquidèm in
„ eodem venerabili Monaſterio plu-
„ rima conferens prædia, & poſſeſſio-
„ num loca vrbana, vel ruſtica ſu-
„ perfluè, atq; abundantèr ditauit.
„ Quinimò, & in eadem Eccleſia fe-
„ cit Oratorium B. Zenonis Chriſti
„ Martyris, vbi & ſacratiſſimum eius
„ corpus ponens muſiuò amplientèr
ornauit; De hoc Oratorio infrà in cap. XXV. fuſiùs agemus. Apud antiquos fideles ante Presbyterium, ſiuè Tribunam magnum erigendi Arcum, quem Triumphalem denominabant, mos fuit, vt hìc Romæ antiquis in Eccleſijs, nempè S. Pauli, S. Crucis in Hieruſalẽ, ac S. Mariæ Maioris, ſiuè in Liberiana Baſilica obſeruari poteſt; de quibus arcubus, eorumque denominatione diſſeruimus in noſtro opere Vet. Mon. par. 1. cap. 22. idcòbreuitatis gratia calamum ſuſpendimus, illumq; ad Arcum Triumphalem, qui in præſenti S. Praxedis Eccleſia eſt, deſcribendum, conuertimus.

Arcus iſte Muſiuo eleganti opere extenſus à temporis iniuria aliqua in parte diminutus eſt, vt ipſum exemplar demonſtrat in Tabula XLV. Figuræ in eodem expreſsæ, quod in

Apo-

TAB. XLV

pag 145

Apocalypsi cap.7. continentur, repręsentant: nempè in arcus summitate, A quædam Ciuitas apparet, in cuius medio stat Christus, sinistra globum Cruce insignitum sustinens; ad dexteram est Angelus, vt potè etiam ad sinistram alter, itidem nouem ad dexteram, totidemque ad sinistram visuntur virorum figuræ diadematæ, veluti dona offerentes. Ad portas Ciuitatis duo sunt Angeli, vnus in limine portæ, alter extrà, ac propè eam, qui ad dexte- B ram, dextera manu proximæ multitudini indigitat Ciuitatis portam, iuxtà eum multitudn hominum, dona ferentium est, tendentiumque ad Ciuitatem. Quid ista hominum multitudo denotet; me minimè fallere autumo, si asseram Monacorum, aliorumque Religiosorum turbam indicare, qui in via Domini ad Ciuitatem Sanctam Hierusalem progrediuntur; nam vestes, quibus ipsi induti apparent, Monachos esse demonstrant. Ad sinistram, vt dixi, extrà portam est alius Ange- C lus, ad cuius dexteram stat vir Diadematus, vtpotè etiam ad sinistram alius similis vir, ponè quem est alia virorum multitudo. Quid hoc significat Hieroglificum, ità expono: per duos viros ad Angeli dexteram, & sinistram, Beatos Apostolos Petrum, & Paulum significari puto; nam B. Petrus proximior portæ videtur, ab Angelo turbę indigitari, vt Cęli Ianitor. Turba autem subsequens Clericorum D Cętum repræsentat, vt ex ipsis colligo vestibus. Ab vtraque supradictarum Imaginum parte alia hominum multitudo, palmas manibus extollentium, cęterorum fidelium populus creditur.

Maior allatorum emblematum pars, ex Apocalypsi c. 21. n. 2. desumpta est, vbi perscrutator ille Diuinitatis Ioannes suā hanc exponit visionem:

„ Vidi Sanctam Ciuitatem Ierusalem nouam descendentem de Cęlo à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus: & absterget Deus omnem lacrimam ab oculis eorum, & mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quia prima abierunt. Et dixit, qui sedebat in throno: ecce noua facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt, & vera. Et dixit mihi: factum est, ego sum A & Ω; initium, & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis. Qui vicerit, possidebit hęc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure: quod est mors secunda. Et venit vnus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis nouissimis, & locutus est mecum dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam vxorem Agni. Et sustulit me in spiritu in montem magnum, & altum, & ostendit mihi Ciuitatem Sanctam Ierusalem descendentem de Coelo à Deo, habentem claritatem Dei: & lumen eius simile lapidi pretioso, tanquam lapidi iaspidis, sicut crystallum. Et habebat murum magnum, & habentem por-

,, portas duodecim : & in portis An-
,, gelos duodecim , & nomina inſcri-
,, pta , quæ ſunt nomina duodecim
,, tribuum filiorum Iſrael . Ab Orien-
,, te portæ tres , & ab Aquilone por-
,, tæ tres, & ab Auſtro portæ tres , &
,, ab Occaſu portæ tres. Et murus Ci-
,, uitatis habens fundamenta duode-
,, cim, & in ipſis duodecim nomina
,, duodecim Apoſtolorum Agni . Et
,, qui loquebatur mecum , habebat
,, menſuram arundineam auream , vt
,, metiretur Ciuitatem,& portas eius,
,, & murum . Et Ciuitas in quadro
,, poſita eſt , & longitudo eius tanta
,, eſt , quanta & latitudo : & menſus
,, eſt Ciuitatem de arundine aurea ,
,, per ſtadia duodecim millia : & lon-
,, gitudo, & altitudo, & latitudo eius
,, æqualia ſunt. Et menſus eſt murum
,, eius centum quadraginta quatuor
,, cubitorum , menſura hominis , quæ
,, eſt Angeli . Et erat ſtructura muri
,, eius ex lapide iaſpide : ipſa verò
,, Ciuitas aurum mundum ſimile vi-
,, tro mundo . Et fundamenta muri
,, Ciuitatis omni lapide pretioſo or-
,, nata. Fundamentum primum, iaſpi-
,, dis: ſecundum, ſapphirus: tertium
,, chalcedonicus : quartũ ſmaragdus:
,, quintum ſardonix : ſextum ſardius:
,, ſeptimum chryſolithus : octauum,
,, beryllus : nonum topatius : deci-
,, mum chryſopraſus : vndecimum
,, hyacinthus. duodecimum amethy-
,, ſtus . Et duodecim portæ duodecim
,, Margaritæ ſunt, per ſingulas : &
,, ſingulæ portæ erant ex ſingulis
,, Margaritis : & platea Ciuitatis au-
,, rum mundum , tamquàm vitrum
,, perlucidum . Et Templum non vi-
,, di in ea. Dominus enim Deus Om-
,, nipotens Templum illius eſt , &
,, Agnus . Et Ciuitas non eget Sole,

A ,, neque Luna, vt luceant in ea. Nam
,, claritas Dei illuminauit eam , & lu-
,, cerna eius eſt Agnus . Et ambula-
,, bunt gentes in lumine eius , & Re-
,, ges terræ afferent gloriam ſuam, &
,, honorem in illam . Et portæ eius
,, non claudentur per diem: nox enim
,, non erit illic. Et afferent gloriam, &
,, honorem gentium in illam . Non
,, intrabit in eam aliquid coinquina-
,, tum , aut abominationem faciens,
B ,, & mendacium , niſi qui ſcripti ſunt
,, in libro vitæ Agni . Quæ in ſupra
relata B. Ioannis Euangeliſtæ viſione
audiſti , benigne Lector, noſtro Muſiuo
commodè adaptari poſſunt : nam nu-
per legimus ; *& ſuſtulit me in ſpiritu
in Montem magnum , & altum , &
oſtendit mihi Ciuitatem Sanctam Ie-
ruſalem deſcendentem de Cœlo à Deo,
habentem claritatem Dei* . Muſiuarius
igitùr Artifex , vt potuit , viſionem
C hanc ſic adumbrare ſategit ; pro mon-
te magno ſumpſit arcus ſummitatem,
in qua narratam Ciuitatem mirabili-
tèr perlucentibus , ac quadratis muſi-
uis lapidibus efformauit , in cuius me-
dio Chriſtum Dominum Noſtrum
ſtantem , ſiniſtraque globum tenentem
collocauit. Quod hieroglyphicum ada-
ptari poſſe iudico verbis illis eiuſdem
viſionis : *Et Templum non vidi in ea.
Dominus enim Deus Omnipotens Tem-*
D *plum illius eſt , & Agnus* . Iure igitùr
in medio Ciuitatis , vbi Templa con-
ſtrui ſolent , Dominum poſuit , ad
cuius deſignandam omnipotentiam
Mundum in eius expreſſit manu. Qui
verò intrà muros cum diadematibus
circumſtant , à Muſiuario ad Sanctos
indicandos efformatos fuiſſe , arbitror,
qui æterna beatitudine fruuntur , vt in
laudata innuitur viſione , *& ambu-
labunt gentes per lumen eius , & Re-*

ges

TAB. XLVI

ad pag 147

ges terræ offerent gloriam ſuam, & honorem in illam. Quem locum Ambroſius Ansbertus ſic explanat: Hoc quod
„ gentes per lumen eius ambulare
„ dicuntur, non ad futuri temporis
„ remunerationem, ſed ad præſentis
„ laborem referendum eſſe, ſatis elu-
„ cet. Neque enim iam tunc in am-
„ bulando laborabunt, ſed poſt labo-
„ rem beati viuentes quieſcent. Tem-
„ pus ergo nunc eſt, quo ambulant
„ Peregrini per lumen Agni, vt quan-
„ doque peruenientes ad Patriam in
„ ipſo quieſcant lumine Agni. *Et in-*
„ *frà*. Qui ſunt autem Reges terræ,
„ niſi qui, & corpora, & motus cogi-
„ tationum diſcplinæ vigore regere
„ nouerunt? qui videlicèt in illam Ci-
„ uitatem gloriam, & honorem ſuum
„ afferre narrantur.

Angelus verò, qui extrà Ciuitatem eſt, & ingreſſum in Ciuitatem indigitat, illum repræſentare credo, de quo in eadem viſione ſcripſit B. Ioannes: *Oſtendit mihi Ciuitatem Sanctam Ieruſalem*. Locum hunc idem laudatus Ambroſius Ansbertus ſic etiam explicat: *Ipſa* (Ciuitas) *illa eſt, de qua in Euangelio Dominus dicit; non poteſt Ciuitas abſcondi ſuprà Montem poſita, Eccleſia videlicèt Electorum ſuper Chriſtum ſtabilita. Ipſa, inquam, eſt, quę in Ioanne ſuprà Montem adducta eſt. De qua etiam per Pſalmiſtam dicitur, Ieruſalem, quæ ædificatur, vt Ciuitas*. Multitudo verò virorum, quæ tàm ad dexteram, quàm ad ſiniſtram Ciuitatis eſt: pro electorum Turba expreſſa eſt; Sub his aliæ turbæ cum palmis, quas fortaſsè repræſentare autumo, de quibus itidem in eadem Apocalypſi deſcriptis cap.7.n.9. habemus hæc: *Poſt hæc vidi turbam magnam,* A *quàm dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, ſtantes ante thronum, & in conſpectu Agni amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum*. Hac autem innumerabili multitudine, Fidelium Eccleſię turba, abſque dubio in libro vitæ ſcriptorum demonſtratur.

Literæ DD. deſignant locum, vbi antiquitus etiam extabat Muſiuum ſimiles Turbas repræſentans, quod B occaſionę conſtructionis loculamenti marmoreis incruſtationibus ornati ad ſacra cuſtodienda lipſana deſtructum fuit; & hæc ſatis de triumphali arcu; modò ad aliū, qui Tribunæ imminet.

Arcus iſte, quem in Tabula XLVI. exprimo, eaſdem prorſus repræſentat figuras, quas exhibet ſimilis Arcus in Eccleſia SS. Coſmæ, & Damiani: in hoc tantummodò differt, quod ille à lateribus mutilus eſt, præſens verò S. C Praxedis integer; deeſt tamen aliqua pars in media ſummitate arcus. Ab huius arcus figurarum deſcriptione, cum multa in præcitato SS. Coſmi, & Damiani arcu ſcripſerim, abſtineo. Quare ad Tribunam calamum conuerto. In huius Tribunæ ſummitate, ſiuè arcus faſtigio, vt in Tabula XLVII. cernitur monogramma PAL quod Paſchalis nomen explicat. Subtus D manus coronam deferens è Cęlo exit. Hieroglyphicum hoc in nuper allatis figuris demonſtrauimus, denotare Deum. Quare illa, in præſenti Emblemate, cum Chriſti capiti imminens ſit, videtur, quòd miſticè adaptari poſſit ad regiam, ſacerdotalemque Chriſti pleniſſimam oſtendendam dignitatem, multiplicemque gratiam. Lorinus enim in Pſalmo 20. verſ. 4.

Posuisti in capite eius coronam de lapide A *pretioso:* & in Psalmo 8. vers. 6. *Gloria, & honore coronasti eum.* Per coronæ vocem meritum humiliationis indicare, idem Auctor commentatur. Quò circà multò aptiùs supra allata verba intelliguntur de Christo, quàm de homine secundùm se, quia coronari ratione bonorum naturæ, nemo dicitur, sed causâ laboris, certaminisque glorioso pręcingitur diademate. Subtus hanc coronam eiusdem D. N. B Iesu Christi stantis Imago, veluti inter nubes, erumpit dexteram eleuatam tenens in actu exclamantis, & fortassè dicentis: *Ego sum Pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ.* Cum id argui valeat tàm ex ouibus, quæ sub ipsius pedibus, quàm etiam ex Sanctis, qui ad eiusdem latera sunt: sinistra volumen sestringit; eiusdem verò indumenta croceum, siuè aureum colorem præsefe- C runt; ad eius pedes legitur, *Iordanus*, cum ameni ibidem fluctus vndantes clarissimè discernantur. Ad eiusdem Saluatoris dexteram stat S. Paulus, albis indutus vestimentis, cuius Pallij fimbria exhibet monogramma P. dextera librum tenet; ponè hunc visitur Puella, quam S. Praxedem repræsentare iudico, vt ex infrà apposita inscriptione deduco, circumamicta gemmatis vestibus coloris crocei, coro- D nam, siuè rotundam figuram, gemmis etiam ornatam, manibus velo albo, siuè exterioris vestis partibus obductis, habens, quàm coronam nil aliud indicare autumo, nisi antiquas illas oblationes, quas prisci fideles in sacrificijs offerebant. Quare fortassè Pictor per hanc oblationem in manu Virginis, ipsam Virginitatem exprimere voluit, quàm Deo obtulit, ipsasque passiones, quas pro eius amore sustulit. Sequitur vir, qui Ecclesiam manibus itidem velatis sustinet, palliumque ex humeris pendentem, ac quadratum retrò caput defert, interioribus vestibus albis, exterioribus verò crocei coloris indutus est. Quid ista denotet figura, in illius explicatione minimè insumendum est tempus, cum quadratū retrò caput signum viuentis sit, vt placet Paulo Diacono in vita S. Gregorij, & alijs ipsum sequentibus; Ecclesia verò in ipsius Pontificis manibus ipsam Ecclesiam S. Praxedis ab eodem ædificatam, siuè denuò constructam innuit. Itàque ipsum Pontificem Paschalem ambo hæc signa absque vllo dubio ostēdunt vtpotè etiam id comprobat subtus posita inscriptio, quæ in tabula citata perlegi potest. Sequitur deindè Palmæ arbor, de quo symbolo alibi fati sumus, præsertim in nostro opere de sacris ædificijs à Constantino Magno constructis cap. 4. & 10. In eiusdem palmæ ramis subsidet auis, quæ Phoenicem, ni fallor, adumbrat. Quamobrem cum oriens, præsertìm Ægyptus, & Iudea palmis abundent, & Phoenicem in Egypto renasci antiqui Patres affirmauerint; non abs re allusit in Phoenice Pictor hic mortuorum resurectioni, vt tradit Zeno Episcopus Veronensis serm. de resurectione post medium, vbi sic: Si-
„ militèr Phoenix auis illa pretiosa
„ resurrectionis euidentèr nos edocet
„ iura, quæ nobilitatem generis sui,
„ non à parentibus accipit, non liberis
„ tradit; ipsa genus, ipsa finis, ipsa
„ principium, non ex coitu nascitur,
„ nec officio alieno nutritur, non in
„ vita, non imprudens moritur, sed

cum

IORDANES
EMICAT AVLA PIA E VARIIS DECORATA METALLIS
PRAXEDIS DNO SVPER AETHRA PLACENTIS HONORE
PONTIFICIS SVMMI STVDIO PASCALIS ALVMNI
SEDIS APOSTOLICÆ PASSIM QVI CORPORA CONDENS
PLVRIMA SCORVM SVBTER HAEC MOENIA CONDENS
FRETVS VT HIS LIMEN MEREATVR ADIRE POLORVM

„ cum maturum lethi tempus aduene- „ rit à se metipsa, ex citatis sacris igni- „ bus, libentissimè concrematur, se- „ pulcrum nidus est, illi fauillæ nu- „ trices: cinis propagandi corporis „ semen; mors natalis dies. Denique „ post momentum festo exultat in „ tumulo, non vmbra, sed veritas, „ non Imago, sed Phœnix; non alia, „ sed quamuis melior alia, tamen „ peior ipsa. Hanc etiam auem suis in numismatibus nonnulli expressere antiqui Imperatores, & præsertim Magnus ille Constantinus, quorum occasione eruditissimus Spanhemius in suo tractatu de Præstantia, & vsu Numismatum differt. 3. de hac eadem aui agit, non nullos citans Auctores, tàm Ethnicos, quàm Christianos, qui de simili aue ttactarunt: & hæc satis de hac dextera parte, modò ad sinistram.

In hac parte propè Saluatorem apparet S. Petri effigies, albis indumentis vestita, iùxtà quem Virgo cernitur eiusdem formæ, vt altera in opposita est facie, quem S. Pudentianam eiusdem Praxedis sororem exprimere iudico, cum earumdem Sanctarum Virginum corpora in hac eadem Ecclesia requiescere narret Pancirolus de Ecclesijs Vrbis. Ad eiusdem Virginis sinistrum latus stat vir alba dalmatica vestitus, qui librum gemmatum tenet. Liber enim gemmatus Euangeliorum codicem denotat, vt fusè demonstraui in cap. 16. mei operis Vet. Mon. part. 1. Puto igitùr S. Zenonem ostendere, cuius corpus in eiusdem Sancti Oratorio, de quo mox differemus, iacet; Sanctumque istum Presbyterum fuisse ad nonnullorum aliorum eiusdem nominis discrimen, qui vel Episcopi, vel milites ab Historicis referuntur. Modò ad inferiùs positæ peripheriæ explicationem descendimus, cuius in medio extollitur Agnus diadematus super rupem stans, è qua quatuor flumina erumpunt; ac sex ad dexteram, totidemque ad sinistram sunt agni, quæ figuræ Christum cum duodecim Apostolis exprimunt, vt in Ecclesia SS. Cosmæ, & Damiani dixi, in qua etiam de Ciuitatibus, quæ in angulis præsentis peripheriæ etiam repræsentantur, disserui. Subtus hanc peripheriam inscriptio est aureis, palmaribusque literis formata, quàm sub oculis pono, ad facilem Lectoris cognitionem.

Emicat aula pia è varijs decorata metallis
Praxedis Domino super æthra placentis honore
Pontificis summi studio Paschalis alumni
Sedis Apostolicæ passim, qui corpora condens
Plurima Sanctorum subter hæc mœnia ponit,
Fretus vt his limen mereatur adire Polorum.

CAPVT XXVI.

De Cappella S. Zenonis in Ecclesia S. Praxedis à Paschale I. constructa, picturisue decorata musiuis, Anno 819.

VEtustam, si demonstrauimus, S. Paxedis Ecclesiam esse, non minoris vetustatis gaudet priuilegio S. Zenonis Cappella, in cadem Ecclesia sita; nam Bibliothecarius in supra laudati

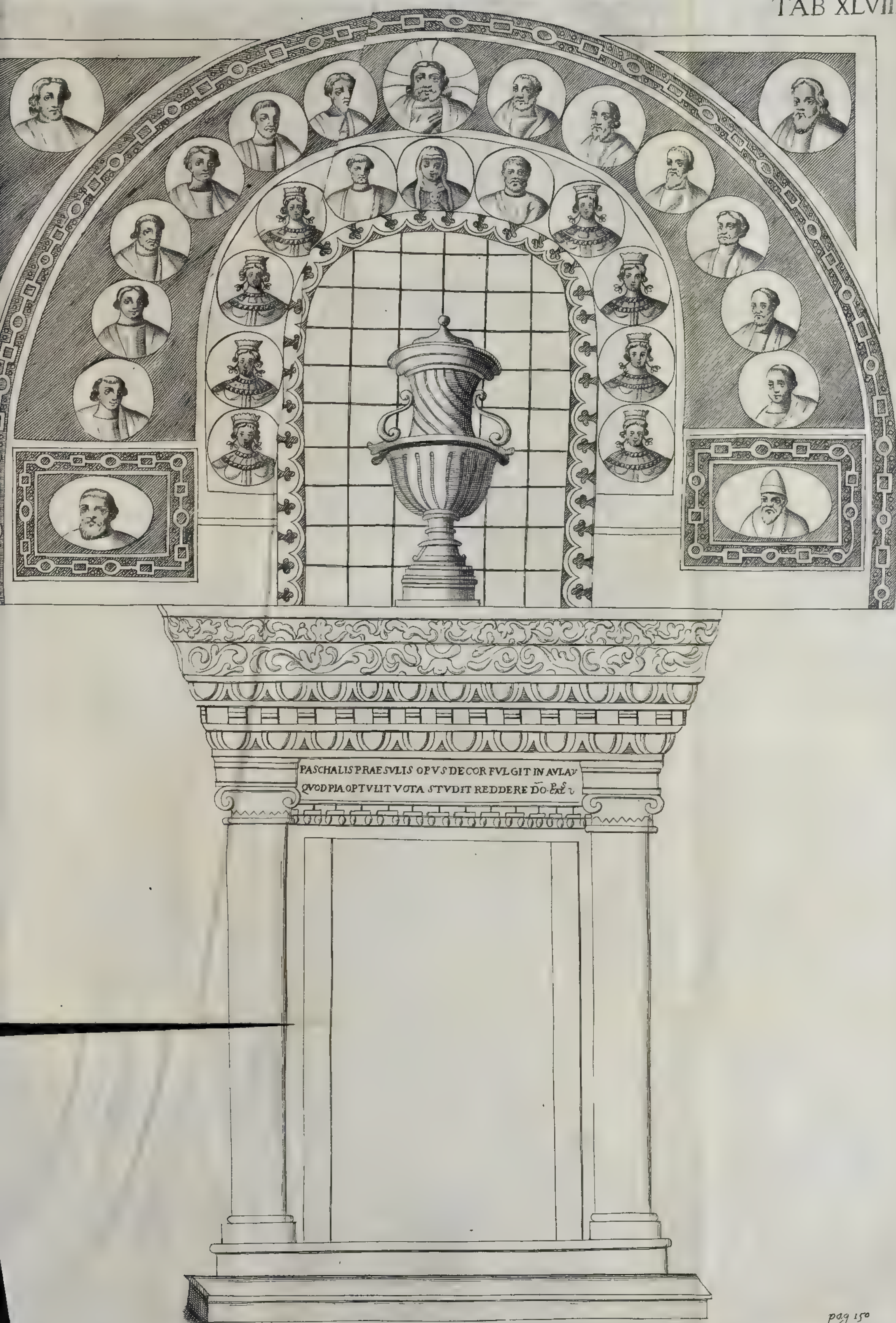
laudati Paschalis I. vita etiam de eadem Cappella talia fatur: *Quinimò in eadem Ecclesia* (scilicet S. Praxedis) *fecit Oratorium B. Zenonis Christi Martyris, vbi & Sacratissimum eius Corpus ponens Musiuo amplianter ornauit*. Musiuum hoc opus à temporum iniurijs, tàm intus, quàm extra Oratorium adhuc cernitur in multis dirutum, atque offuscatum, cum tempus ipsum omnia corrodat, deprauet, ac ad nihilum redigat; nihilominus ex ijs, quæ supersunt, parietinis clarissimè apparet, quanta antiquitùs illius extiterit pulchritudo. Quare meritò prisci Fideles Oratorium hoc, ob illius formositatem, Paradisum denominarunt. Nam si ipsa exemplaria eruditus Lector consideret, ex eisdem probè cognoscet, quòd *Conueniunt rebus nomina sæpè* suis. Tab. XLVIII. quā exhibeo exteriorem ipsius Oratorij faciem demonstrat; in primis si ipsam consideremus ianuam, hæc architectonicum ordinem in nonnullis minimè continet; cum ex ruinis alicuius antiqui, ac nobilis ædificij marmora desumpta sint, vt peculiariter corona, aliæque eius partes, quæ epystilio imminent, abundè ostendunt: nihilominus quamdam in se habet venustatem, quæ oculos allicit, atque delectat. In ipso epistilio huius Oratorij pulchritudinem, insulpta narrant carmina, quæ sic se habent,

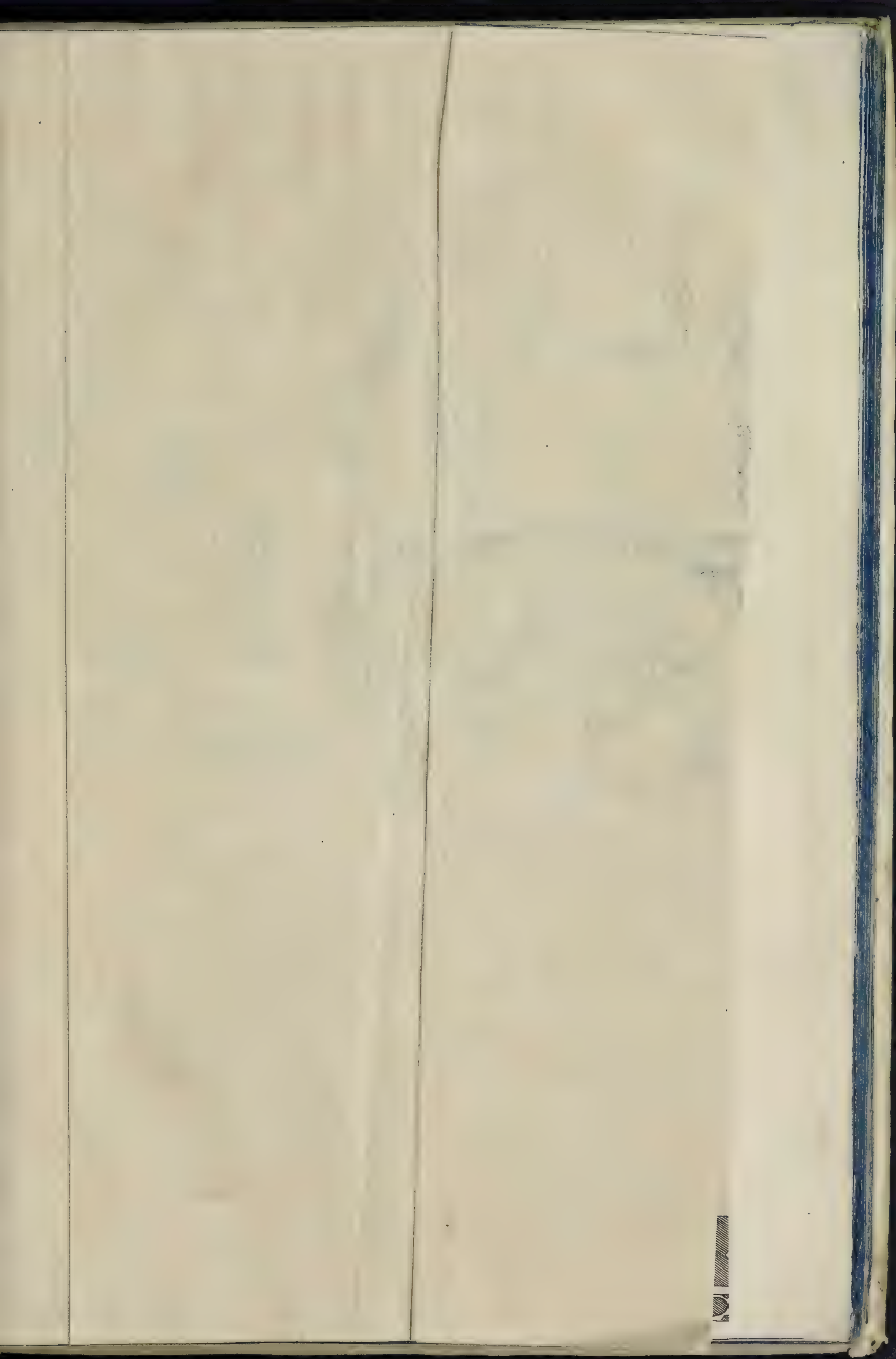
Paschalis præsulis opus decor fulgit in Aula
Quod pia optulit vota studuit reddere Dō
Scilicet Domino

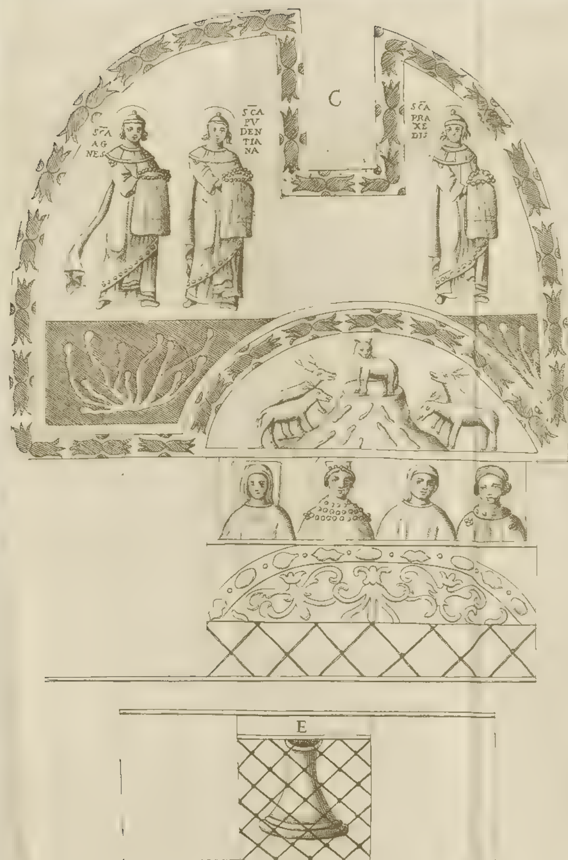
In carminum extremitate Monogramma PS CAL

A Paschalem exprimit. Supra eiusdem ianuæ coronam ampla se extendit fenestra cum ferrea crate, ac in eiusdem fenestræ spatio, antiquum exurgit, atque admodum pulchrum marmoreū vas striatum, ansulas habens, vt ipsum patefacit exemplar. Circa ipsius fenestræ arcum vndecim extenduntur peripheriæ, quarum singulas quædam depictæ exornant imagines. In eiusdem arcus summitate peripheria est, B quam quinque ad dexteram, totidemque ad sinistram aliæ sequuntur peripheriæ. In illa Beatissima Virgo Maria Filium suum vnigenitum, ac D.N. Iesum Christum in sinu tenens, expressa est. Duo Viri vnus ad dexteram, alter ad sinistram in annexis peripherijs picti cernuntur, quos ex Ecclesiasticis indumentis, coronaque clericali S. Nouatum, ac S. Timotheū, ambos germanos fratres, SS. Virgi- C num Praxedis, & Pudentianæ indicare, arguo. Octo deinde Virgines in alijs peripherijs similiter concomitantur; nempe quatuor ad dexteram, totidemque ad sinistram. Quas esse, puto, SS. Praxedem, & Pudentianam, aliasque Virgines eisdem coniunctas, siue de earumdem Sanctarum Praxedis, & Pudentianæ familia; cum S. Petrus in domo Pudentis earundem, ac præfatorum Nouati, & Timothei D Patris, eosdem cum tota familia, vsque ad numerum duo supra nonaginta baptizauerit, vt in eorundem Sanctorum Martyrum actis, apud Mombritium, aliosque legitur. Descriptas peripheris aliæ similes ambiunt, quę exteriùs efformatę tredecim enumerantur. In Peripheria media, ac superiori parte collocata Christus Dominus Noster expressus est, retro caput

loco

PASCHALIS PRAESVLIS OPVS DECOR FVLGIT IN AVLAV
QVOD PIA OPTVLIT VOTA STVDIT REDDERE DÕ

C
S͞CA AGNES
S͞CA PVDENTIANA
S͞CA PRAXEDIS
E

A
S͞CA MARIA
S͞CS IOHANNIS
CH
S͞CA PRAXEDIS
MR ΘΥ
S͞CA PVDENTIANA

B
S͞CS IOHANNIS
S͞CS ANDREAS
S͞CS IACOBVS
S͞CS PETRVS
S͞CS PAVLVS
D

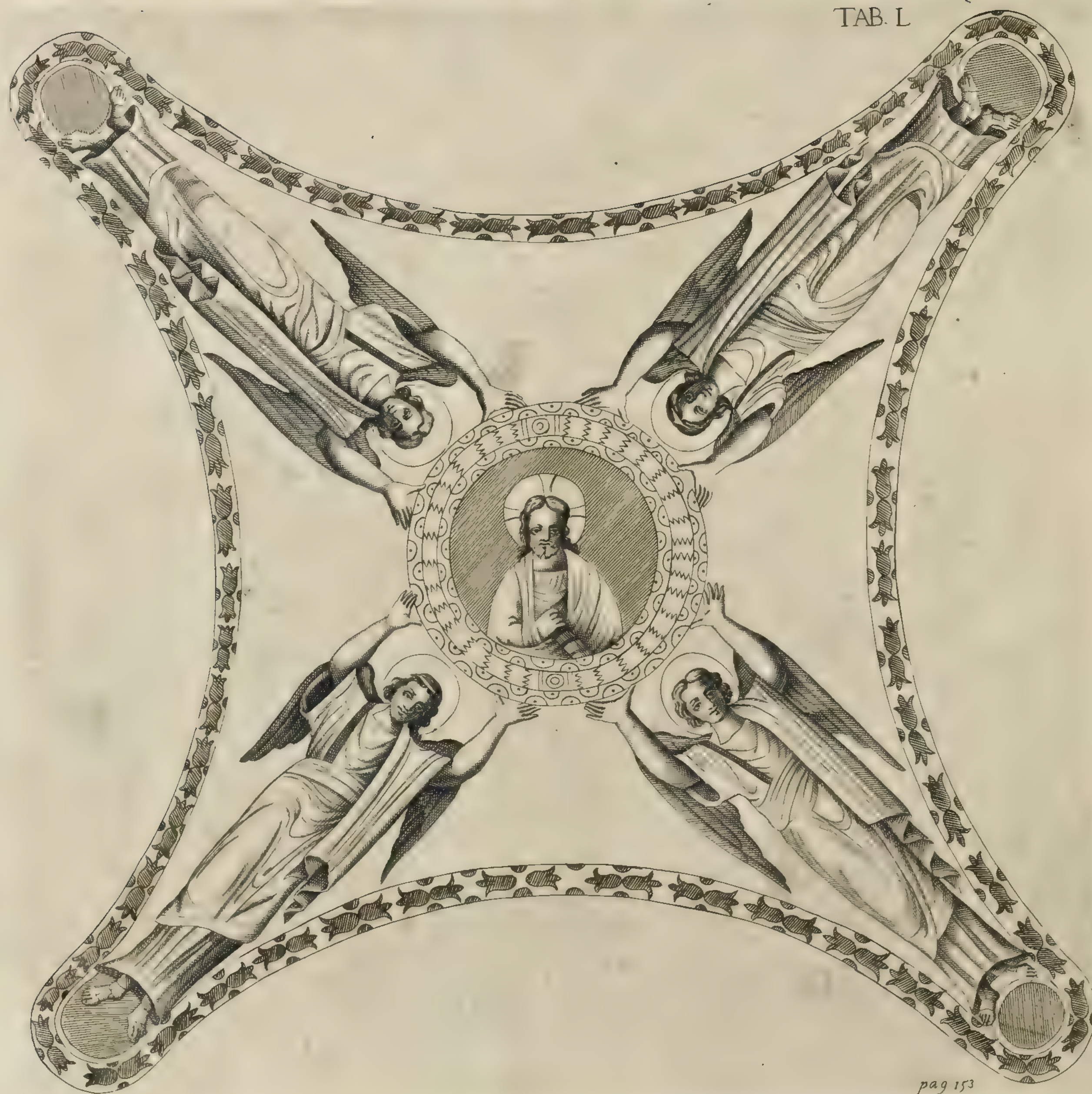
loco Diadematis seu, Nimbi, Crux effulget. Sequuntur sex ad dexteram, sexque aliæ ad sinistram similes peripheriæ, in quibus viri quidam, veluti tonsurati continentur, quos repręsentare autumo duodecim Apostolos. In eiusdem Arcus fastigio, ac in lateribus angulos formantibus. Vir quidam ad dexteram, ac alter ad sinistram similitèr in peripheria spectantur, quos B. Pudentem, vt diximus Patrem, ac B. Pastorem Presbyterum demonstrare iudico, cum hic S. Praxedis descripsissent acta, vt docet Baronius ad annum 164.nu.24. In huius Arcus extremitatibus duo efformantur quadrata, duas continentia Imagines, quę non Musiuo Opere, sed coloribus appictę sunt, fortasse in locum aliarum similium Imaginum ex Musiuo Opere iàm collapsarum subrogatæ. Et hæc satis de his, quę extrà Oratorium sunt.

Ingrediamur modò Oratorium, cuius interiores partes musiuo opere ornatas, sequentes exhibent tabulæ sub nu. IL. quarum signata nu. A. nobiliorem eiusdem Oratorij locum designat, in quo ara constituta est; huius parietis faciem aliqua in parte ab antiqua forma immutatam esse iudico, cum ad præsens duæ sint paruæ columnæ, vtpotè etiam parastatæ cum epystilio, zophoro, corona, ac tympano ex marmore constructis, in cuius medio Beatissima Virgo Maria Christum filium suum vnigenitum D. N. in sinu habens, in gemmato sedet solio, quas figuras ad faciliorem cognitionem, absque marmoreis ornamentis expressimus, & iuxtà formam, quam iudicauimus, antiquitùs fuisse delineatas. Hæ figuræ hodiè minimè cernuntur, cum sericis velaminibus obductæ sint. Descripserat iàm eas bomem. Ioannes Lucius rerum antiquarum amantissimus, de quo nos iam fati sumus in præfatione nostræ primæ partis Vet. Monim. Ex eius schedis illius exemplar mutati sumus. Propè caput Beatissimę Virginis ad dexteram hæ perleguntur literæ abbreuiatæ MR; ad sinistram verò aliæ sunt literę paritèr abbreuiatæ, sic ΘΗ, quæ explicatæ græco in idiomate sonant μήτηρ Θεοῦ, latinè redditæ Mater Dei significant. Quod literis expressit Pictor, etiam figuris adumbrauit, cum Iesum Christum Dominum nostrum in sinu Beatissimæ Virginis delineauerit ad ostendendum, quod ex eius vtero genitus erat, contra impiam Nestorij Hæresim, qui ipsam Beatissimam Virginem Christiparam appellabat, de qua historia locuti sumus in nostro Opere Vet. Monim. part. 1. cap. 22. Ipse Christus diademate gemmato in Crucis forma cingitur; sinistrâ tenet velamen expansum, in quo legitur: *Ego sum Lux Mundi*, hac desumpta Epigraphe ex Euangelio S. Ioannis cap. 8. nu. 12. Ad laudatæ Cœlorum Reginæ dexteram, stat Virgo dexteram eleuatam tenens, ac in sinistra quid rotundum gerens, quæ S. Praxedis est, vt nomen post humeros scriptum sonat; Illud rotundum, quod in manu habet, ni fallor, est oblatio floribus sparsa, siuè coronata, quam antiqui fideles in sacrificijs offerebant, de quibus nos suprà fati sumus in cap. VII. occasione Musiui Operis Ecclesiæ SS. Cosmę, & Damiani, & alibi. Ad sinistram eiusdem Beatissimæ Virginis Mariæ stat alia Virgo, scilicèt S. Pudentiana, vt ipsa epigraphes indicat, quę pari forma oblationem coronatam tenet. Colum-

lumnę cum epiſtilio, zophoro, & co- A
rona ſunt poſterioris æui, quę orna-
menta antiquum Muſiuum aliqua in
parte obducunt; quamobrem difficile
admodum redditur, quid figurę ſu-
prà ipſam extantes demonſtrent, ex-
plicare; vna ſolummodò intelligitur,
ſcilicèt quæ in medio eſt, quæque
Chriſtum Dominum noſtrum repræ-
ſentat, qui dexteram in actu benedi-
cendi tenet, ac ſiniſtra volumen com-
plicatum geſtat. Ponè ipſius diadema,
duæ cernuntur literæ, nempè CH, ſci- B
licèt Chriſtus: tàm ad eiuſdem dexte-
ram, quàm ad ſiniſtram aliæ ſunt fi-
guræ, nempè quatuor ſtantes, duæ ve-
rò in genua prouolutæ à longa anno-
rum ſerie ità deformatæ, vt vix di-
gnoſci poſſint. Suprà has figuras eri-
gitur Arcus, & ſuprà huius faſtigium
feneſtra cernitur, vt litera A, ad intro-
mittendum lumen. In dextero ipſius
feneſtræ angulo itidem Muſiuo Ope- C
re expreſſa eſt Beatiſſima Virgo ſtans,
vt ipſę literæ palàm faciunt, nempè
Sancta Maria; ad ſiniſtram angulum
præfatæ feneſtræ alia eſt figura, quæ S.
Ioannem Baptiſtam indicat, vt etiam
literæ, ac ipſius veſtes, necnon Crux,
quam ſiniſtra tenet, patefaciunt, ſcili-
cèt *S. Ioannes*. Ad dexteram ingreſſus,
alius eſt Arcus, vt dicta Tabula exhi-
bet, in cuius ſummitate alia eſt parua
feneſtra, vt litera B. ad lucem olim D
immittendam, modo verò muro op-
pleta: ad eius dexteram ſtat S. Ioannes
Euangeliſta, qui librum, ſcilitèt Euan-
geliorum, præ manibus habet; à tergò
legitur epigraphe S. Ioannes: ponè
aliud feneſtræ latus duæ aliæ ſunt fi-
gurę, quarum prima S. Andreā, ſecun-
da verò S. Iacobum demonſtrant, &
hos indicant literę iuxtà eos expræſſæ.

Ad eorundem Sanctorum pedes alius
eſt paruus Arcus, ſiuè lunula, vt nu. 2,
in quo tres itidem figurę cernuntur,
quarum media, ni fallor eſt, Ieſus
Chriſtus, vt ex diademate Cruce inſi-
gnito infero, librum ſiniſtrâ tenens,
Duo etiam ſunt viri, vt ex diadema-
tibus, vnus ad dexteram, & alter ad
ſiniſtram eiuſdem Chriſti, ille ad de-
xteram clauſum tenet librum, iſte ad
ſiniſtram apertum; qui nam iſti ſint
viri, diuinare difficile redditur; at ne
ieiunus remaneat Lector, meam pro-
feram ſententiam, nempè, quod ille
ad dexteram, fortaſsè B. Pium Ponti-
ficem, iſte ad ſiniſtram, S. Paſtorem
presbyterum eſſe, oſtendunt. Et hęc
de hac parte; modo ad oppoſitam, ſci-
licèt ad ſiniſtram me confero, vt lit. C.
vbi paritèr cernitur Arcus cum fene-
ſtra, quę ſimiliter muro eſt obducta
Ponè altare B. Virgo Praxedes appicta
eſt, coronam prę manibus habens; eam
ſequuntur S. Pudentiana, & S. Agnes
ſimilem geſtantes coronam; ſub ea-
rundem Virginum pedibus lunula
expreſſa cernitur, ac rupes, è qua di-
uerſi aquarum riuuli erumpunt; in
eiuſdem ſummitate ſtat Agnus dia-
dematus, ac duo ad illius dexteram,
totidemque ad ſiniſtram ſunt Cerui;
Quare per Hieroghyphicum hoc de-
moſtrari autumo, Chriſtum D.N. in
Agni forma, per Ceruos verò Eccleſię
fideles, vt oſtendimus in Noſtro Ope-
re de Sacris Ædificijs à Conſtant. M.
conſtructis cap. 4. ſect. 2. nonnullorum
Patrum adducendo auctoritates expo-
nentium verſ. 1. Pſal. 41. *Quemadmo-
dum deſiderat Ceruus ad fontes aqua-
rum*. Immediatè poſt hoc ſacrum Em-
blema, quatuor apparent alię figurę,
omnes, ni fallor, Virgines reprę ſen-
tan-

TAB. L

pag 153

tantes, quarum indiuiduationes, nullo ſigno indicatas, erudito Lectori relinquo. Notanda eſt illa, quę poſt caput habet quadratum, quod ſignum viuentis eſt, vt nonnulli eruditi ſcriptores cenſent, & nos expoſuimus in Cap. XXIV. vbi de Muſiuo opere in Eccleſia S. Mariæ in Domnica egimus. Subtus has figuras eſt ærea crates, varios in ramos diſpartita, nonnulliq; ſtellulis exornata; quæ illam ſpectantibus admodum gratam reddunt. Per hanc mulieribus patet aſpectus ad Oratorij interiora, tàm ad Altare, quàm ad Columnam, in qua Chriſtus Dominus alligatus fuit, de qua infrà; Mulieribus enim in Oratorium ingreſſus interdictus eſt.

Quoniam hìc mentio contigit de Columna D. N. Ieſu Chriſti, illam intelligimus, in qua alligatus, & flagellatus fuit, quam Ioannes Cardinalis Columna ex orientalibus partibus, poſt annum 1216. cum Legati munus ibi exerceret, de Turcis victor rediens, ſecum detulit, vt apud Ciaconium de Vitis Pontificum, alioſque Auctores perlegi poteſt. Huius Columnę forma eſt expreſſa lit. E, illius verò ſitus, vbi nunc aſſeruatur, eſt ſub dicta lit. C. Supereſt modò quartam eiuſdem Oratorij oſtendere faciem, dum de tribus iam diſſeruimus. Hęc eſt ſuprà ianuam, quę lit. D deſignatur, ac Altari oppoſita eſt. Arcus formam, vt aliæ tres, præſefert, in cuius medio ſtat Thronus gemmatus, ſiuè Sedes Epiſcopalis, ad dexteram S. Petrus cum volumine expanſo, ad ſiniſtram S. Paulus cum volumine clauſo; Et hęc de quatuor faciebus iſtius Oratorij; modò aliqua de fornice diſſerendum etiam videtur.

A Fornix iſte itidem Muſiuo Opere ornatus eſt, cuius formam exhibeo in Tab. L. In eius medio extenditur circulus, in quo D. N. Ieſus Chriſtus cum crucigero diademate eſt expreſſus, & præ manibus volumine obſignato; in quatuor angulis, quatuor Angeli ipſam peripheriam ſuſtentant; clariùs ipſa Tabula omnia exprimit. Et hęc de Oratorio S. Zenonis, Eccleſiaque S. Praxedis, Muſiuiſque Operibus in B eiſdem exſtãtibus dicta ſint ſatis; Ideò ad alia Muſiua Opera in alijs Eccleſijs explicanda gradum facimus.

CAPVT XXVII.

De Eccleſia S. Ceciliæ Vrbis, exornata muſiuis Picturis à Paſchale I. circa Annum Domini 820.

QVoquo noſtros oculos, ſiue mentis, ſiuè corporis hac in Vrbe C vertamus, aut eiuſdem antiquę magnificentiæ ſuperſunt rudera, aut ſaltem illorum perennat memoria. In eadem celebris eſt Tranſtyberina regio, in qua magnificum ſpectandum ſe præbet Templum Deo, ac in honorem Ancillæ ſuæ Beatæ Ceciliæ, ex Nobiliſſimis ortæ Parentibus; dicatum. D Hoc in loco, tantæ Virginis domus fuit, & campus, in quo Martyrij promeruit palmam. Nam balneo incluſa, ſubtuſque eo tota die, ac nocte, magna vi ardentis ignis adhibita, vt calefacto aere ſuffocata periret, libera tamen Dei adiutorio euaſit. Balneum hoc, Clementis VIII. ſa. me. tempore, occaſione, qua bo. mem. Paulus Emilius Sfondratus, eiuſdem Eccleſiæ Cardinalis Titularis, illam reſtaurauit, repertum fuit, vt Pancirolus de Vrbis

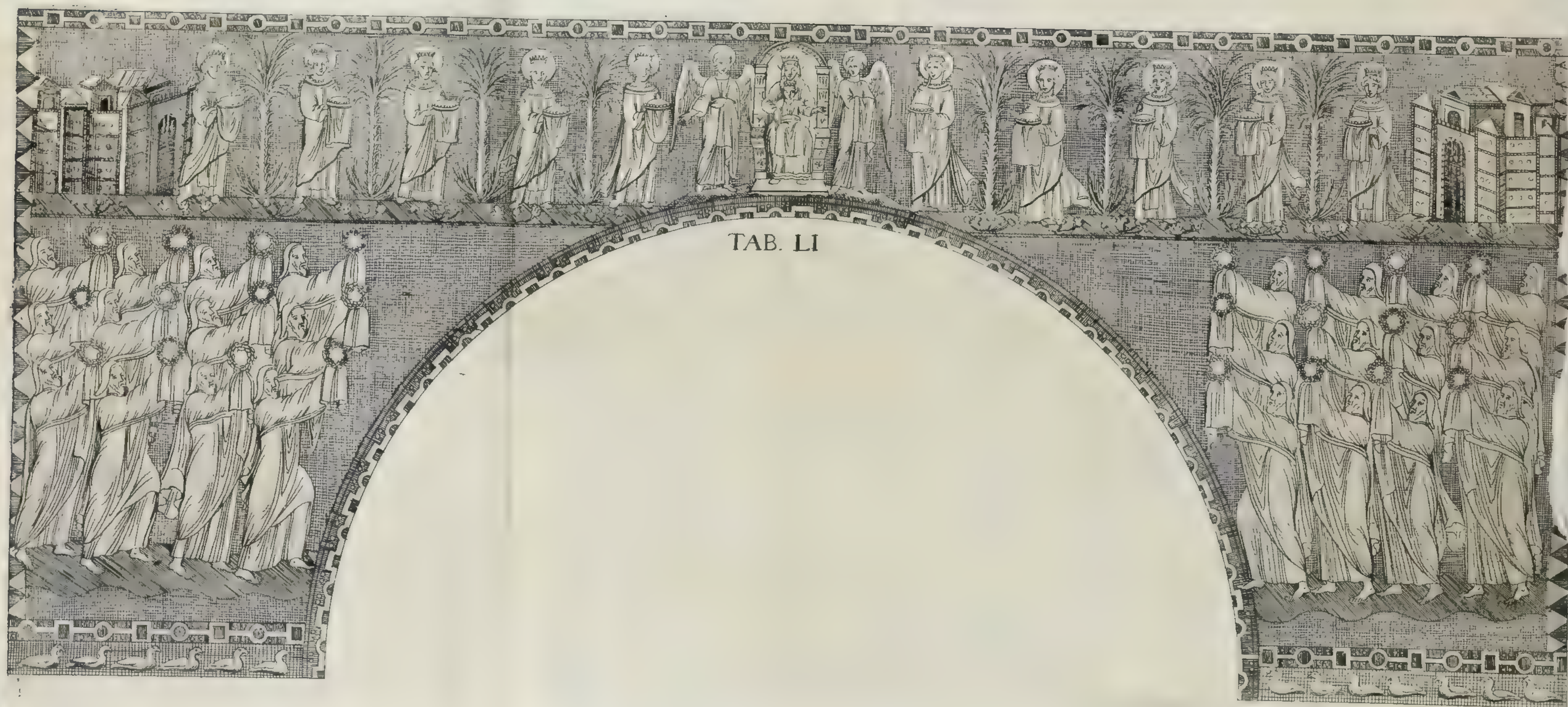
Ecclesijs enarrat. Hanc eandem Ecclesiam olim vetustate collabentem à fundamentis etiam instaurauit Paschalis Papa I. qui floruit anno 817. vt in eius vita Bibliothecarius scribit; ,; vbi sic: Christi namque Omnipotentis Domini famulus, & praenominatus Pontifex maximam Dei Ecclesiarum curam, & sollicitudinem praeuidendo indesinentèr gerens, cum quadam die, orationis studio. ad Sanctae Dei Virginis, Christique Martyris Ceciliae Ecclesiam adueniret, nimio iam quassata senio Ecclesiae eiusdem maenia, etiam à fundamentis ruitura, videns, quae per olitana tempora, defectu vetustatis marcuerant, & penè ruinis confracta diù antiquitus lacerata manebant, dato studio operis, eodem in loco, magnifico opere, nouam construere Ecclesiam coepit, & perficere satis meliorem quàm fuerat, studuit.

„ Sed neque illud praetereundum esse existimamus, dum quadam die ad Beati Petri Principis Apostolorum Ecclesiam pergeret, quatenùs apud eundem Beatum Petrum Apostolum solito more vigilias celebraret, & ante eiusdem confessionem matutinales lucescente Dominica laudes residens decantaret, subitò depressus sopore vidit adsistentem sibi virginali aspectu puellam Angelicis vestibus decoratam, talia locutionis affamina protulisse, dicens. Multas tibi gratias referimus, quia certamen, quod de me diù posueras frustatorias relationibus peruulgatis aures accomodans reliquisti, quippè qui tanto penès me fuisti, vti proprio loqui inuicem ore valeremus. Haec iam saepè praefatus Pontifex diligentèr audiens studiosè requirere cępit, quae esset ipsa, quae talia illi verba diceret, vel quo nomine vocaretur, Cui illa respondit. Si nomen inquiris, Cęcilia famula Christi vocor. Ad quam Summus inquiens Praesul: Quomodò hoc credere possum, eò quod olim fama relata sit, quatenùs eiusdem Venerabilis Christi Martyris Ceciliae corpus ab Aistolpho Longobardorum Rege hostilitèr Romae residente furtim, & ab illius hominibus fuisset ablatum. Cui talia Venerabili Pontifici intimanti, Omnipotentis Dei famula dixit. Quia me desiderātèr, vt inuenirent Longobardi quaesiuerunt, omninò verum est, sed Domini mei Iesu Christi opitulatione, & Dominae meae Sanctae Dei Genitricis, semperque Virginis Mariae auxilio, neque me inuenire, neque deportare, sicut voluerant, hinc longiùs potuerunt. Et ideò sicut me querere cępisti, qualitèr me inuenias assiduo labori non desistas incumbere, quia Domino Deo, pro cuius amore, & honore passa sum, placuit, vt tu me inuenias, & in Ecclesia, quàm nouitèr construxisti, recondas. Et haec dicens ab oculis aspicientis ablata est. Tunc idem Venerandus Pontifex matutinalibus laudibus persolutis pro tàm certae, & indubitabilis reuelationis iudicio cępit hac, illacque operosiùs quaerere, vbi sacratissimum eius corpus iaceret humatum. Quod tribuente Deo, dùm sollicitè quaereret, reperit in Cimiterio Praetestati sito foris portam

,, tam Appiam aureis illud veſtitum A
,, indumentis, cum corpore venera-
,, bilis ſponſi ſui Valeriani, pariter-
,, que & linteamina Martyris ipſius
,, ſanguine plena, quando ab impio
,, percuſſa carnifice Chriſti Domini
,, Martyr eſt regnantis in ſecula con-
,, ſecrata. Quibus, & linteaminibus
,, ſanguis Sanctæ Martyris exterſus
,, inuoluta ad pedes illius corporis
,, ſacratiſſimo cruore plena, de trina
,, carnificis percuſſione reperta ſunt. B
,, Quæ cuncta ſuis pertractans mani-
,, bus collegit, & cum magno hono-
,, re infrà muros huius Romanæ Vr-
,, bis in Eccleſia nomine ipſius Sanctę
,, Martyris dedicata ad laudem, &
,, gloriam Omnipotentis Dei, eiuſ-
,, dem Virginis corpus cum chariſsi-
,, mo Valeriano ſponſo, atque Ti-
,, burtio, & Maximo Martyribus,
,, nec non Vrbano, & Lucio Pontifi-
,, cibus ſub Sacroſancto Altari collo- C
,, cauit, pro quorum Sanctorum ho-
,, nore videlicèt, & opitulatione con-
,, ſtruxit Monaſterium in honorem
,, Virginum, ſeù Martyrum Agathæ,
,, & Ceciliæ iuxta ipſius Eccleſiam in
,, loco, qui dicitur Colles iacentes, in
,, quo & Monachorum Deo ſeruien-
,, tium congregationem pro quoti-
,, dianis laudibus, in præfato titulo S.
,, Ceciliæ die, noctuque Omnipo-
,, tenti Domino decantandis, conſti- D
,, tuit. Et pro ſubſidio, & luminario-
,, rum concinnatione, ſeù vtilitate,
,, atque ſtipendijs Monachorum, nec
,, non & pro amore, atque dilectione,
,, quâ ergà Prædeceſſorem ſuum piæ
,, recordationis Domnum Leonem
,, III. Papam habere videbatur hoſpi-
,, tale S. Peregrini poſitum ad Bea-
,, tum Petrum Apoſtolum in loco,
,, qui vocatur Naumadia, qnod idem
,, Prædeceſſor ſuus conſtruxerat, &
,, ob neglectum, atque deſtitutio-
,, nem præpoſitorum paupertatis
,, inopia conſumi videbatur; idcircò
,, pio iuuamine conſulens, præfatum
,, hoſpitale cum fundis, & caſalibus,
,, atque maſſis, ſeu etiam colonis, ſiuè
,, domibus, nec non familijs, & vni-
,, uerſis, quæ iuſtè, & rationabilitèr,
,, ſecundum legum ſtatuta, eique à
,, Prædeceſſore ſuo in iàm prædicto
,, hoſpitali donata ſunt. Quæque
,, ab ipſo pia deuotione ad augumen-
,, tum iàm dicti Monaſterij adiuncta
,, ſunt, ſiuè agris, vel vineis, etiam do-
,, mibus, nec non ruſtica familia ſuę
,, auctoritatis pagina pro iam nomi-
,, nata Monachorum Congregatione
,, in eodem Monaſterio confirmauit.
,, Qui Sanctiſsimus Præſul amore
,, venerandorum Sanctorum fecit in
,, ornamentis ipſius Eccleſiæ abſidam
,, Muſiuo opere decoratam, & Cy-
,, borium miræ magnitudinis ex ar-
,, gento penſ. libras quingentas, &
,, ſemis, & vncias octo. Propitiato-
,, rium denique Sacri Altaris, ſeù
,, confeſsionem interiùs, exteriùſque
,, cum regulis ſuis ex laminis argen-
,, teis mirum in modum perficiens
,, compſit. Quæ ſimul penſ. libras ſe-
,, xaginta quatuor, & vncias 5. Ad
,, ſacrum verò eiuſdem Virginis cor-
,, pus obtulit Imaginem ex argen-
,, teis laminis penſ. libras nonaginta
,, quinque. Fecit etiam ante veſtibu-
,, lum Altaris regularem inueſtitum
,, ex laminis argenteis, & columnis
,, duabus, vbi & poſuit arcum vnum,
,, & gammadias duas penſ. inſimul
,, libras centum, & ſemis. Obtulit
,, ibi ipſe Imagines argenteas deau-
,, ratas tres penſ. inſimul libras qua-
,, draginta, & octo ſemis. Sæpè fa-

,, tus quoque Præſul fecit per arcus A
,, eiuſdem Eccleſiæ calices maiores
,, ex argento viginti, & ſex penſ. inſi-
,, mul libras centum nouem, & ſe-
,, mis. Item, vbi ſuprà obtulit cani-
,, ſtra ex argento duo penſ. libras
,, duas, & vncias octo. Gabatham
,, ex auro puriſsimo penſ. libras tres.
,, Fecit iam prædictus Pontifex cani-
,, ſtra Enafoti ex argento duo penſ. B
,, libras decem. Gabathas ex argento
,, tres penſan libras quinque. Thuri-
,, bulum ex argento deauratum pen-
,, ſan. libram vnam. Hic benigniſsi-
,, mus Præſul obtulit in Sacro Altari
,, veſtem de blattin byzantea haben-
,, tem in medio tabulam de Chryſo-
,, clavo cum Hiſtoria, qualitèr An-
,, gelus Beatam Ceciliam, ſeù Vale-
,, rianum, & Tiburtium coronauit cũ
,, periclyſi de Chriſoclauo miræ pul-
,, chritudinis exornata. Item ibi fecit C
,, veſtem de fundato alythino haben-
,, tẽ in circuitu periclyſin de olouero.
,, Ob amorem eiuſdem Virginis
,, fecit aliam veſtem de fundato pro-
,, phyretico habentem in medio Cru-
,, cem ex auro texto comptè decora-
,, tam. Enim verò in iam dicto Altari
,, obtulit veſtem albam ſigillatã cum
,, roſulis habentẽ in medio Crucẽ de
,, blattin cum pſillijs, & periclyſin de
,, blattin byzantea pulcherrimè exor- D
,, natam. Obtulit, & in prænomina-
,, to Altari veſtem de quadrapulo.
,, Venerabilis Pontifex fecit vela
,, alythina penden. in circuitu Alta-
,, ris quatuor habentes Cruces, &
,, gammadias de fundato, & qua-
,, drapulo. In arcella verò; vbi ve-
,, nerabile caput eiuſdem Virginis
,, condidit, fecit veſtem paruam de
,, tyrio cum periclyſi de blattin. Ob-
,, tulit vbi ſuprà, veſtem de fundato
,, praſino. Imò & aliam veſtẽ de ſtau-
,, raci cũ periclyſi de olouero, & veſtẽ
,, de blattin cũ periclyſi de fundato.
,, Fecit etiam in arcella ad corpus
,, iam dictæ Virginis veſtem de qua-
,, drapulo, cum periclyſi.
,, Porrò, & aliam veſtem de ſtau-
,, race cum periclyſi de olouero. In
,, iam dicta Eccleſia fecit vela tyria
,, cum periclyſi de blattin byzantea
,, num. vigintiquinque. Itẽ vela praſi-
,, na cũ periclyſi de Olouero numero
,, quatuor. Obtulit, vbi ſuprà vela aly-
,, thina cũ periclyſi de blattin parua
,, cũ pariclyſi numero duo, paritèr ve-
,, la Tyria cũ periclyſi de fũdato duo.
,, Hic venerabilis, & præclarus
,, Pontifex fecit per arcus iam dictæ
,, Eccleſiæ vela de fundato numero
,, duodecim, & de quadrupulo qua-
,, tuordecim. Fecit & in arcu Presby-
,, terij vela parua cum periclyſi de
,, blattin byzantea numero duode-
,, cim. Hic à Deo protectus Venera-
,, bilis Præſul fecit in ingreſſu eiuſ-
,, dem Eccleſiæ cortinam maiorem
,, de quadrapulo, & ſtaurace pulcher-
,, rimè exornatam.

Vtrum Muſiui Operis, quod vſque ad noſtra tempora illæſum proſpicitur, Pontifex iſte Auctor fuerit, non ſolum ipſius in eodem muſiuo expreſſa imago, verùm etiam carmina, ſub eodem muſiuo inſcripta, ac monogramma in arcus ſummitate appoſitum abundè teſtantur. Relato igitùr Muſiui operis Auctore, eiuſdem Muſiui exemplar, pro noſtro conſueto more, referendum eſt; quod ſub tabulis LI. & LII. adducimus Tabula enim LI. Anteriorem Muſiui Operis faciem exhibet, in cuius ſummitate Beatiſsima Virgo Maria apparet, in gemmato ſedens ſolio, ac Dominum Noſtrum Ieſum Chriſtum,

TAB. LI

ſtum, filium ſuum vnigenitum, in gremio ſedentem tenens. Non caſu, ſed conſultò Pictorem in huiuſmodi actu has pinxiſſe imagines, reor, nempè, Beatiſſimam V. Mariam Deiparam fuiſſe, quem digniſsimum titulum eidem attributum, impius ille Hæreſiarca Neſtorius, in Epheſino Concilio, in dubium reuocare tentauit; quare poſt huiuſmodi motum dubium Chriſtifideles ad patefaciendum eandem Beatiſſimam Virginem Deiparam fuiſſe, ſic & picturis, & numiſmatibus expreſſere, vt fusè in noſtro Opere Vet. Mon. part.1. cap. 22. enarrauimus. Ad throni dexteram, ſtat Angelus, hunc quinque ſequuntur Virgines, pari forma ſtantes. Ad ſiniſtram alius eſt Angelus, & poſt eum aliæ quinque Virgines, quæ omnes prę manibus velutiras gerunt. Per has autem Virgines illas decem indicari autumo, quas Saluator Mundi Dominus Noſter Ieſus Chriſtus ſua in parabola expreſsit, vt narrat Euangeliſta Matthæus cap.25.1. *Tunc ſimile erit Regnum Cęlorum decem Virginibus, quæ accipientes lampades ſuas exierunt obuiam ſponſo, & ſponſæ. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes*. Varij ſunt huius ſacræ parabolæ Expoſitores: Nos contenti erimus, duos tantùm antiquiores, in Lectoris gratiam, exponere, quorum primus ille ſit Nolanus Epiſcopus S. Paulinus, qui in epiſt.27.ad S. Amandum ſecunda, ſiuè appendice prioris, ſic fatur: Mens noſtra fertilis „ Deo ſit, & vitæ fructus operibus „ bonis pariat. Sit & ſpiritus virgo, „ vt nullâ ſeculi corrumpatur illecebrâ, & ab omni labe vitiorum integer maneat. Stultæ enim Virgines illæ, mihi videntur eſſe animæ, quæ virtutibus ſteriles, & illæ ſapientes, quæ vitijs incorruptæ ſunt. Denique in vtroque Virginum genere quinque ponuntur, vt intelligatur ad ſenſus hominis integritatem, aut corruptionem referri. Nam quinque ſenſibus omnes præditi ſumus, per quos aut vitam recipimus, aut mortem. De ipſis enim dolens Propheta dicit; Mors introiuit per feneſtras noſtras; quas obſtruamus timore Dei, vt ad omnes huius Mundi formas, & voces, ſurdi, & cœci ſimus. Sepiamus aures noſtras ſpinis contra linguam nequam, & illecebroſa modulamina. Auertamus oculos noſtros ne videant vanitatem. Obſtruamus, & nares noſtras, ne de corruptione huius ſeculi mortis odorem trahamus. Neque per guſtum illicem gulæ morbus obrepat, & concupiſcentiarum cibus continentiæ robur eneruet. Neque mollibus veſtimentis corpori blandiamur, ne carneos tactus, & amplexus illicitos delicatis malè palpata tegminibus membra deſcateant. Ità fiet, vt in vnoquoque noſtrum omnibus ſenſibus caſtis, & oleo doctrinæ fidelis imbutis, virgines omnes quinque ſapientes maneant; & oleo in vaſis ſuis repoſito, expectatione ſecuta quieſcant, facile mox parandi facibus occurſuræ, cum primò ſuperuenientis ſponſi tumultu fuerint excitatæ. Nam in tantis Eccleſiæ Populis (in quibus non ſolū Virgines, quarum tamen innumera multitudo eſt, ſed etiā maritatę, & viduę diuerſis moribus cernūtur, & fructibus) nō arbitror, alia ratione quinq; tan-

tantùm Virgines fatuas, & quinque sapientes esse positas, nisi quia vtraque persona est in totiùs Populi vniuersitate diuersa. Numerus autē ratione supradicta singillatim in omnibus cōtinetur, vt vnusquisque in semetipso, aut stultas, aut prudentes virgines habeat, pro qualitate sensuum suorum, in quibus prouidis sapiens, inertibus autem stulta virginitas est. Nam ideò, & fatuæ, sicut sapientes, in tanta sui dissimilitudine similiter Virgines appellantur; quia Virginibus secundum carnem sterilitas in fecunda, secundum spiritum fructuosa charitas adest. Quare nec sapientes sterilem Virginitatem habent, quia sapientes sunt; nec stultæ fructuosam, quia stultæ sunt. Quarum forma mihi videtur esse sapientia Mundi, quæ stultitia est apud Deū, & sapientia carnis, quæ verè Virgo stulta est, quia legi, & sapientiæ Dei non est subiecta. Cuius lucerna facilè extinguitur, quia non habet oleum veritatis; vacua Spiritus Sancti, quo oculus interior illuminatur, & impinguatur animæ caput, quod est fides nostra; cui oleum est doctrinę celestis infusio. Itaque oleū peccatoris non impinguet caput nostrum, neque muscæ morituræ exterminent oleum suauitatis; vt semper nobis caput Christus sit, ne vnquam deficiat oleum capiti nostro, quia vnguentum exinantium est nomen eius. Et tunc omnibus perfecti sensibus erimus Virgines sapientes, si in nobis manserit sapientia Dei, per quam facta est etiam in corpore fœcunda virginitas. Floruit laudatus S. Paulinus in principio quinti seculi.

Secundus, quem exhibeo, Expositor est Eusebius Episcopus Gallicanus, cum Paulino synchronus, seù quiuis alius Sanctus. Is enim in homilia Natalis Virginum sic ait: Simile est Regnum Cœlorum decem Virginibus. Tale est, ac si diceret: similis est Sancta Ecclesia cunctis Virginibus. Et mox ipsam exponit similitudinem, dicens: Quæ accipientes lampades suas exierunt obuiam sponso, & sponsæ. Quia enim quotidiè morti appropinquamus, quotidiè sponso, & sponsæ, idest Christo, & Ecclesiæ obuiam pergimus. Hæc enim via simul cum vita finitur. Lampades autem accipimus, si bona opera nobiscum ferimus. Quod enim bona opera lampades dicantur, ipse Dominus ostendit, dicens: sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videntes bona opera vestra glorificent Patrem vestrum, qui in Coelis est.

Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes. Quod quidem alios in Ecclesia vanos, & fatuos, alios verò prudentes, & iustos esse significat. Quamuis & in ipso numero aliquid intelligi potest. Quinque enim sunt corporis sensus, quibus aut prudentes, aut fatui, omnes homines fiunt. In quibus & ipsa eorum fatuitas manifestissimè declaratur.

Sed quinque fatuæ acceptis lampadibus non sumpserunt oleum secum. Talis autem fuit Dina filia Liæ, talesque significabat. Quę, dùm Iacob moraretur iuxta Vrbem Salem, egressa est sicut fatua, & stulta, vt videret mulieres regionis illius,

„ lius, quam Sichem filius Emor A „ Princeps illius terræ, rapuit, & dor- „ miuit eum ea. Quid enim per Di- „ nam filiam Liæ, nisi simplices, „ quosque fatuos, & carnales intelli- „ gimus, qui ad matris similitudi- „ nem, lippitudinem in oculis haben- „ tes, & lampades extinctas secum fe- „ rentes, facillimè decipi possunt. „ Quid verò per Sichem, qui hume- „ rus interpretatur, nisi hæretici in- „ telliguntur, qui quasi viri fortes B „ quoscumque decipere possunt, in „ suum gregem ferre conantur? Benè „ autem Sichem filius Emor esse di- „ citur, quoniam Emor asinus inter- „ pretatur. Hic igitùr humerus, & „ hic Asinus multos ferunt in perdi- „ tionem æternam. Benè autem hæ- „ retici asini, & filij dicuntur, quia „ sanum, & rationabilem intellectum „ non habent, magisque in magna, & C „ clamosa voce, quàm in aliqua ra- „ tione confidunt. Egreditur autem „ Dina ad videndum mulieres regio- „ nis illius, quando simplices, & fatui „ viri ab Ecclesia separantur, quos „ hæreticorum, & Philosophorum „ dogmata audire delectat. Mox igi- „ tùr capiuntur, & decipiuntur; & in „ hæreticorum gregem transferun- „ tur. Vndè fit, vt anima Deo de- „ sponsata, scortum diaboli esse, inci- „ piat. Talis igitùr fuit Dina, tales, & D „ virgines fatuæ, quæ per eas signifi- „ cantur. Sed non talis filia Iephte, „ quæ sicut Virgo prudentissima „ duobus mensibus Virginitatem „ suam fleuisse narratur. Nota est hi- „ storia. Iepte enim contrà hostes „ pugnaturus, cum hostium exerci- „ tum conspexisset, votum vouit Do- „ mino, quia si ei de inimicis victo-

„ riam daret, quicquid ei domum „ redeunti primum occurreret, ei im- „ molaret. Commisit igitùr, & vicit, „ eique domum reuertenti filia eius „ vnica cum choris, & tympanis pri- „ ma occurrit. Cui ipse ait: Heù filia „ mea decepisti me: & decepta es. „ Aperui enim labia mea Domino, „ & alitèr esse non poterit. Ad quem „ ipsa: Si, inquit, labia tua Domino „ aperuisti fac in me, sicut promisisti. „ Sed vnum est, quod postulo, vt me „ permittas flere Virginitatem meã „ duobus mensibus, cum sodalibus „ meis. Sed quid per Iepte, nisi viros „ fideles, & catholicos intelligimus? „ Isti quidem contrà suos pugnant „ inimicos, quando vitia, & mali- „ gnos spiritus, carnis voluptates, & „ concupiscentias superant. Quid ve- „ rò per vnicam eius filiam, nisi ani- „ ma designatur, quæ quidem de ta- „ li victoria plus omnibus gratula- „ tur? Hæc autem melior est, & ad „ Dei Imaginem, & similitudinem „ facta est, digna vtique, quæ Deo „ offeratur. Plangit itàque Virgini- „ tatem suam, quia multum dolet, „ quod plus non laborauit, quod non „ maiorem fructum Domino obtu- „ lit, & quod plures boni operis fi- „ lios non genuerit. Virginitas enim „ hoc in loco pro sterilitate ponitur, „ quoniam quæ Virgo est, sterilem „ quoque esse, necessè est. Steriles „ enim in opprobrium erãt in Israel. „ Considera igitùr, quàm prudens „ Virgo ista fuerit, quæ non de mor- „ te, sed de sterilitate potius lamen- „ tatur. Iepte quoque prudentia „ laudabilis est, qui ne votum fran- „ geret, filiam interfecit. Qui enim „ amat animam suam, perdet eam.

De

„ De voto autem Pſalmiſta ait: Vouete, & reddite Domino Deo veſtro omnes, qui in circuitu eius offertis munera. Dedimus itàque formam, atque exemplum, quæ Virgines fatuæ ſint, & quæ prudentes.

„ Sed quinque fatuæ acceptis lampadibus non ſumpſerunt oleum ſecum. Prudentes verò acceperunt oleum in vaſis ſuis cum lampadibus. Quaſi enim ſine oleo ſunt fatuarum lampades, quia etſi ad tempus earum opera lucere videantur, ſimùl tamen cum eis extinguuntur, quoniam poſt hanc vitam nullum lumen eis miniſtrant. At verò prudentium lampades, quoniam ſyncero pietatis, & miſericordiæ oleo nutriuntur, tunc clariùs lucent, quando de his tenebris ad vitam transferuntur. Ideòque Apoſtolus ait: Nolite itàque ante tempus iudicare, quoad vſque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo. Tunc enim, quæ lampades habent oleum, & quæ non habent omnibus reuelabitur. Tunc fiet ſermo, qui ſcriptus eſt de Eccleſia, date ei de fructu manuum ſuarum, & laudent eam in portis opera eius.

Hæc de Virginibus ſatis; modo ad alias explicandas Imagines. Ab vtraque Virginum parte duæ apparent Ciuitates, in quarum portis, veluti lampades ſuſpenſæ pendent. Quid hæ Ciuitates, quidue lampades ſignificent, diſſeruimus in noſtro opere Vet. Monim. part. 1. cap. 21. ad quod Lectorem mittimus. In Arcus huius angulis duodecim ad dexteram, toti-

A demque ad ſiniſtram ſunt viri, eleuatas habentes manus, velaminibus obductas, & veluti coronas in eiſdem tenentes; quinã iſti ſint; procul dubio illos eſſe puto, de quibus in Apocalypſi cap. 4. diſſeritur; Noſque etiam aliquid expoſuimus in citato noſtro opere Vet. Monim. par. 1. cap. XXIV. ac etiam ſuprà cap. XXII. in Eccleſia Aquiſgranenſi, paritèrque in Eccleſijs SS. Coſmæ, & Damiani, ac S. Praxedis; at ne
B ieiunus Lector remaneat, hìc aliquid breuitèr notare duco. Duodecim enim viri in parte vna exiſtentes intelligendi ſunt, qui in veteri lege ſapientia, & virtute præ alijs illuſtres extitere; per reliquos autem duodecim, totidem alij veteris teſtamenti Heroes apud Iudeos celebres, nempè duodecim Patriarchæ; duodecim Tribuum Principes, & quaſi capita. In nouo autem Teſtamento duodecim Apoſtoli, quos
C propter excellentem, virtutem, & ſapientiam, Chriſtus Dominus duodecim Tribuum Iſrael Iudices olim futuros docuit. In hanc iuerunt ſententiam diuinorum voluminum admodum ſtudioſus S. Victorinus Pitabionenſis Epiſcopus, & Martyr, S. Cypriano in tempore æqualis, vel paulò poſterior, ac Andreas Archiepiſcopus Cæſareæ Cappadociæ, qui floruit ſeculo quarto in eorum in
D Apocalypſim commentarijs. Et hæc de exteriori facie ſatis; Itaque ad interiorem, ſiuè Tribunam ſermonem vertamus. In huius Arcus ſummitate hoc cernitur monogramma PAL quod Paſchalem indicat; ſubtus hoc manus è nubibus deſcendens, coronamque gemmatam perſtringens: quid manus iſta ſignificet, diſſeruimus ſuprà in Eccleſia S. Agnetis, SS. Coſ-

mæ,

TAB. LII
A·aureum
B·argenteum
C·croceum
D·uiridem

mæ, & Damiani, ac alibi; ideò curiosum Lectorem ad præcitata remittimus loca. Subtus manu, Christus, Mundi Saluator, veluti inter nubes stans aspicitur, sinistra volumen obuolutum tenens, dexteram eleuatam in benedicendi actu, ac pollicem cum annulari, græco more iunctum extendens. Dixi græco more, quoniam Græci in benedictione impartienda annularem digitum, cum pollice coniungunt, nos autem Latini, pollicem, indicem, & medium extendimus, ac reliquos duos digitos contrahimus. Per illos tres priores, Trinitatis symbolum designari asserimus; quare non solum ex præsentis figuræ actu, verùm etiam ex vestimentorum ornatibus, ipsisque imaginibus, quæ exiles sunt, à Græco Musiuario constructas fuisse deduco. Ex Leonis Ostiensis historia, quæ in Chronico Monasterij Cassinen. habetur, quod notis illustrauit laudandæ semper memoriæ eruditissimus Præsul Angelus de Nuce, olim ipsius Monasterij Abbas, deindè Archiepiscopus Rossanen. qui dum vixit mihi necessitudine coniūctus valdè fuit. Leo igitùr lib. 3. c. 28. scribit: Desiderium præfati Monasterij Abbatē, posteà Cardinalē Anno Dominicę Incarnationis 1066. nouam Ecclesiæ fabricā inchoasse in honorē S. Benedicti, & in c. 29. sequenti addit: *Legatos Constantinopolim ad locandos Artifices destinat peritos in arte Musiuaria, & quadrataria, ex quibus alij Absidam, & Arcum, atque vestibulum Maioris Basilicæ Musiuo comerent, alij verò, totius Ecclesiæ pauimentum diuersorum lapidum varietate consternerent. Quarum artium tunc ei destinati Magistri, eiusque perfectionis extiterint, in eorum est operibus extimari; cum, & in Musiuo animatas ferè autumet se quisque figuras, & quæquæ virentia cernere, & in marmoribus omnigenum colorum flores pulchrà putet diversitate vernare. Et quoniam artium istarum ingenium à quingentis, & vltrà iam annis Magistra latinitas intermiserat, & studio huius inspirante, & cooperante Deo nostro, hoc tempore recuperare promeruit, ne sanè id vltra Italiæ deperiret, studuit vir totiùs prudentiæ, plerosque de Monasterij pueris diligentèr ijsdem artibus erudiri.*

Ad Saluatoris dexteram cernitur Sanctus Paulus dextera demissa; sinistram verò complicatam pectori admouens, qua librū sustinet, vt doctrinæ symbolū. Sequitur Virgo circumamicta pretiosarum vestium varietate, ac in capite coronam gemmatam, siue vnionibus interdistinctam, cum diademate gerens, quare ex his insignibus, procul dubio aliqua Sancta demonstrari videtur. Quid autem per istam Imaginem repræsentetur, me minimè fallere puto, si asseram, ostendere S. Agatha, de qua supra in Bibliothecarij narratione: quoniam Paschalis iam memoratus Pontifex, Ecclesiam hanc in honorem Sanctarum Virginum Agathæ, & Ceciliæ dedicauerat. Huic Sanctæ proximus est idem Beatissimus Pontifex Paschalis eiusdem Ecclesiæ Fundator, qui posteriori capitis in parte, quadratum habet, quod viuētis signum est, vt placet Alemanno de Lateranensibus Parietinis, & alijs, de quo quadrato disseruimus supra in cap. 19. 21. 23. 24. & 25.

Præ manibus Pontifex ædificium gestat, quo designat Ecclesiam hanc

à ſe nouitèr fuiſſe conſtructam; Quòd ſit Paſchalis Pontifex, etiam abundè appoſita ſonant carmina, vbi eius legitur nomen. Ponè hunc Pontificem Palmę arbor aſſurgit, cuius in ſummitate auis radiato capite cernitur, per quam Phænicem denotari autumo. De huiuſmodi ſymbolo diſſeruimus etiam ſuprà cap. XXV. agentes de Eccleſia Sanctæ Praxedis, ibique etiam de arboribus Palmæ, & plura alibi notauimus; ideò illa repetere breuitatis gratià omittimus. Et hæc de dextera, modò de ſiniſtra parte aliquid exponemus.

Iuxtà Saluatorem ſtat S. Petrus, Regni Cœlorum claues ſiniſtra detinens; hunc Beatiſſimũ Apoſtolorum Principem ſequitur S. Valerianus, iuxtà quem eſt Beata Virgo Cecilia, in eius vxorem tradita, pretioſis veſtibus ornata, more ſponſarum: ambo hi Sancti coronã, ni fallor, manu geſtant, atque coronam illã deſignare iudico, quã ob Dei amorem, ſanguinem fundendo, promeruerunt, de quibus coronis etiã alibi; præſertìm Cap. XIV. diximus. Pauimentum varijs plantis interdiſtinctum eſt.

Hæ figuræ, ſcilicèt Sancti Pauli, ac S. Agathæ, Præſuliſque Paſchalis ad Saluatoris dexteram poſitæ ad ſiniſtrã locandę erant; Quoniã ſic poſitę Græcorum videtur confirmare ſententiam, qui læuam dextera nobiliorem eſſe, iudicant, Quamobrem hæc etiam coniectura Muſiuarium fuiſſe Græcum, confirmat.

In altero ſegmento, ad huiuſmodi figurarum pedes in medio Aguns diadematus ſe ſe offert, ſexque oues ad dexteram, totidemque ad ſiniſtram ipſum aſpiciunt. Hieroglyphicum hoc alibi expoſuimus, pręſertim in Eccleſia SS. Coſmæ, & Damiani Cap. VII. vbi per Agnum Chriſtum, per oues, Apoſtolos indicari diximus. Poſt oues tàm ad dexteram, quàm ad ſiniſtram duæ Ciuitates cernuntur. Per ambas has Ciuitates Bethleem, & Hieruſalem demonſtrantur, de quibus etiam alibi, præſertim in noſtra prima parte Vet. Monim. cap. 21. vbi de Eccleſia S. Sabinæ. Et hæc de laudata Eccleſia S. Ceciliæ dicta ſint ſatis.

CAPVT XXVIII.

De Eccleſia S. Mariæ Nouæ Vrbis denuò conſtructa, picturiſque illuſtrata anno 848.

INclytum extitit, eritque ſemper Templum hoc, tùm ſuam ob vetuſtatẽ, tùm etiam ob proximum celebrẽ Triumphalem Titi, & Veſpaſiani Arcum, Iudęorum ſacra ſpolia expreſſa, in ſe affabrè inſculpta, exhibentem. Hic poſterioribus ſeculis, in rerum cognitionibus cæcutientibus, ſeptem lucernarum denominatus fuit; eò quia in altera ex interioribus eiuſdem Arcus parte, candelabrum illud aureum eſt expreſſum, quod in Hieroſolymitano Templo ſeptem ardentes ſuſtinebat lucernas, ideò ab huiuſmodi hieroglyphico nomen ſortitus eſt. Huius Eccleſiæ antiquior extat mentio apud Bibliothecarium, in vita Ioannis VII. vbi: *Baſilicam S. Dei Genitricis, quæ antiqua vocatur, picturis decorauit, illicque ambonem nouitèr fecit, & ſuper eandem Eccleſiam Epiſcopium quantùm ad ſe conſtituere maluit, illicque Pontificatus ſui tempus expleuit.*

Flo-

S· IOHS
S·IACOBUS
S·PETRUS
S ANDRE A

Floruit Ioannes anno 705. hisce verbis idem Bibliothecarius, de eadem Ecclesia prosequitur narrationem, in vita Leonis III. qui B. Petri Cathedram regebat, anno 795. *vt in Diaconia ipsius Dei Genitricis, quæ appellatur antiqua; similiter fecit coronam ex argento pensantem libras* 13. Leo verò IV. qui vixit sequenti seculo, scilicet, anno 847. Hanc Ecclesiam à fundamentis infrà scriptus Leo Pontifex denuò extruxit, vt in Benedicti III. legitur vita apud eundem Bibliothecarium: *Fecit autem in Basilica B. Dei Genitricis, quæ vocatur antiqua, quam à fundamentis Leo Papa iuxtà viam sacram construxerat, vela de fundato cum periclysi de blattin numero* 13. Et paulò post: *Nec non, & in Basilica Beatæ Dei Genitricis, quæ olim antiqua vocabatur, nunc autem sita est iuxtà viam sacram, fecit vestem de Chrisoclauo habentem historiam Natiuitatis Domini Nostri Iesu Christi secundum Carnem*. Laudatus Bibliothecarius eiusdem Ecclesiæ historiam prosequitur in vita Nicolai I. qui floruit anno 858. ibi: *Ecclesiam autem Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ, quæ primitùs antiqua, nunc autem noua vocabatur, quam Dominus Leo IV. Papa à fundamentis construxerat, sed, & picturis eam decoratam iste Beatissimus Præsul pulchris, & varijs dipingi coloribus, augens decorem, & pulchritudinem, corde puro ornauit speciebus*. A prædictis clarè deducitur Bibliothecarij verbis, Ecclesiam hanc olim antiquam, posteà Nouam fuisse appellatam. Quare sine fundamento affirmauit Baronius ad Annum 707. Ecclesiam Sanctæ Mariæ Transtyberim à Calisto Papa erectam, illam esse, quę antiqua denominabatur; cum in citata vita Benedicti III. exprimatur: Basilicam antiquam illam esse, quæ erat iuxtà viam sacram; at sacra via erat in foro, ergò non erat in Transtyberina regione. Id ad eruendam è tenebris veritatem cum tanti viri reuerentia solummodo dictum sit. Hæc breuitèr de Ecclesiæ S. Marię Nouæ constructione, Musiuique Operis ornatu; nam, sub picturæ nomine etiam Musiua venire, ambigendum minimè est, vt ex allatis inscriptionibus in alijs similibus Musiuis operibus, facilè argui potest; præsertim in Ecclesia S. Agnetis, de qua suprà. Modò ad Musiui Operis descriptionem; quod in eadem Ecclesia S. Mariæ Nouæ ad præsens conspicitur, quodque in Tab. LIII. & LIV. annexis referimus.

Musium hoc opus pulchritudine sua mirabile, in Ecclesię abside, constructum est, cuius in Arcus vertice est Monogramma, ☧ subtus cernitur in uerso ordine paruus mons, è cuius summitate exoriuntur, veluti duæ palmæ, in quarum medio Crux aurea; varij deindè sequuntur ornatus, variorũ semicirculorum formas præseferentes. In ampliori eorundem medio extenditur manus, veluti de Cœlo exiens, coronamque perstringens; sub hac expanditur magnum loculamentum, gemmatum continens solium, in quo Beatissima Virgo Maria, prætiosis circumamicta vestibus, duplicique corona caput redimitum habens sedet, ac Filium suum vnigenitum stantem læua sustinet, & amplectitur. Animaduersione digna videtur figura hæc ob vestium formam, quæ constructionis tempus absque vllo dubio redolet, nam

nam veſtis manicata, more Dalmatarum, Pictorem, ſiuè Muſiuarium Græcum fuiſſe clariſſimè demonſtrat, non ſolum ex ſupradicta veſte manicata, verùm etiam ex alijs figuris, quæ ſimplici modo, & abſque membrorum proportione delineatæ apparent: tale etiam deduco iudicium ex Philippo Baldinuccio in ſuo libro inſcripto *Notitie del Diſegno*: vbi plura, quæ ad figurarum delineationem, illiuſque progreſſum, tempora diſtinguendo, oſtendit; pulchrum ſanè, & delectabile opus pro Pictoribus, alijsq; Pictura delectantibus: Iudicium hoc meum, quòd Pictor natione Græcus fuerit, confirmo ex ſupra citati Leonis Oſtienſis hiſtoria in antecedenti Capite indicata.

Ad eiuſdem Virginis dexteram in alio minori loculamento expreſſus eſt S. Iacobus, qui brachium dexterum pallio inuolutum, & manum ex eodem proſilientem extollit; ſiniſtra volumen ſemiapertum regit; in pallij fimbrijs eſt monogramma L. ad pedes legitur *S. Iacobus*. Cumque in Apoſtolatu duo fuerint Iacobi, hunc illum repræſentare autumo, qui frater Domini erat, vt narrat Doctor Gentiũ Paulus in Epiſt. ad Galathas cap. 1. num. 18. *Deinde poſt annos tres veni Hieroſolymam videre Petrum, & manſi apud eum diebus quindecim. Alium autem Apoſtolorum vidi neminem, niſi Iacobum Fratrem Domini*. In altero loculamento ad ſiniſtram eſt B. Petrus ſimili forma repræſentatus: itidẽ ad dexterã eſt S. Ioannes, vtpotè ad ſiniſtram eſt S. Andreas, ambo iſti, volumina complicata geſtant. Ex quibus figuris Muſiuarium voluiſſe exprimere iudico;

A hos Apoſtolos ſanguine, vel amore Chriſto chariores; & hæc de præſenti Muſiuo, in Tribuna delineato dicta ſint ſatis: Modo ad aliud, quod in Arcus faſtigio olim apparebat nunc dirutum. Huius exemplar in ſchedis bon. mem. Ioannis Lucij adinueni: de quo celebri viro aliqua diximus in præfatione primæ partis Muſiui Operis Vet. Moniment. eiuſdem teſtando peculiarem diligentiam in indagandis, conſeruandiſq; priſcorum memorijs, cuique vehementer obſtrictus ſum, cum B me pluries ad inquirendas antiquitates, illaſque examinandas incitauerit, quamobrem in ijs eundem Inſtructorem meum agnoſco, hoc ob grati animi teſtimonium, omnibus denuo notum eſſe volo. Quod animaduerſione dignum in hoc Arcu obſervo eſt circulus, in cuius vertice, in medio cernitur græca Crux, in inferioribus angulis duæ ſunt literæ græcæ, ſcilicet A & Ω, quæ principium, & finem ſignificant, Deum nempè, qui C omnium rerum principium, & finis eſt, vt Euangeliſta Ioannes notum facere voluit Apocalip. cap. 1. & num. 22. *Ego ſum* (inquit) *Alpha: & Omega, principium, & finis*. De hoc Hieroglyphico aliàs diximus. Tria ad dexteram, quatuor ad ſiniſtrã ſunt Candelabra, græco more expreſſa, quæ conferri poſſunt cum illis Eccleſiæ SS. Coſmæ, & Damiani, & la- D tinam redolent formam.

Quatuor etiam Euangeliſtæ in huius Arcus ſummitate, in animalium ſpecie expreſſi ſunt: Obſeruatione dignum in hiſce figuris eſt, quòd S. Ioannes loco libri, annulum pretioſum tenet, antiqua forma delineatum. Quid Pictor per annulum hunc oſtendere

dere voluerit, opinor, annulum illum A obsignatoriū demonstrare, duxit, qui signaculum fidei dicitur à S. Eucherio Lugdunensi Episcopo in suo formarum spiritualium libro cap. 8. vbi allegat Euangelium Luc. cap. 15. vers. 22. Date annulum in manum eius. & Psal. 7. *signatum est super nos lumen vultus tui Domine.*

In arcus lateribus duo sunt Prophetę expansum volumen intus scriptum manibus extollentes, ad sini B stram intuentium cernitur Isaias Propheta, vt ex Epigraphe in volumine exarata deducitur: *ecce concipiet, & pariet filium*, quæ habetur cap. 7. & 14. eiusdem Prophetę. In apposita verò parte, scilicet ad dexteram, est Baruc. etiam Propheta, in cuius legitur volumine: *hic est Deus Noster, & non æstimabatur alius aduersus eum*, vt legitur apud eundem Baruc. cap. 36. Horum Prophetarum à tergo duæ C protenduntur Palmæ arbores, quas prisci fideles ad Iudæam indicandam appingere solebant, vt in nostro opere de Sac. Ædific. à Magno Constantino constructis cap. 4. & 10. explicauimus; supra quodlibet volumen adest Cauea cum aue inclusa: an duæ istæ Caueæ ad ornatum expressæ sint, vel potiùs ad aliquid edocendum, hoc numeris platonicis obscuriùs est, nihilominus nè omninò cęcutiat Lector D cū Isychio Presbytero in Leuitico lib. 1. cap. 1. hoc lumen addere possumus. *Volatilia spiritus ostendere contemplationi vacantes. Terrenis omninò se non miscentes negotijs: quod & si forte necessitas exegerit, mox reuolant ad sublimia, & illo Euangelij iuuantur testimonio, quòd Dominus ait: considerate Volatilia cæli, quia non seminant, neque metunt, & Pater vester Cælestis pascit illa*: Quamobrem hæc Isychij explanatio applicari posse videtur, viris Asceticis in Monasterio inclusis. Hæc de huiusmodi sacris symbolis, modò ad carmina, quæ in Arcus peripheria leguntur, Leonino metro exarata, scilicet.

Arbor sacra Crucis fit mundo semita Lucis.
Quam qui portauit nos Christus ad astra leuauit.

De his Leoninis Carminibus, & quonam tempore adinuenta fuerint disseruimus in nostro opere Vet. Monimentorum part. 1. cap. 3. ibique contra Pascasium, citatum à Du Cange in suo Magno Glossario, asserentem: seculo 12. hæc carmina principium duxisse ostendimus, ipsa antiquiora redolere tempora, quod nunc his duobus Carminibus denuò confirmamus, addendo etiam Baronij auctoritatem, qui simile carmen in Bedæ sepulchro inscriptum ad ann. 731. sic refert.

Hac sunt in fossa Bedæ Venerabilis Ossa.

CAPVT XXIX

De Ecclesia Capuana, eiusque Musiuo Opere circa finē octaui, vel principium seculi noni constructo.

DVm sub pręlo præsens gemebat opus, R.D. Erasmus Gattola celebris Cassinensis Monasterij Vicarius, nec non eiusdem Monasterij à Bibliotheca; bonarum literarum fautor, & cultor, exemplaris Musiui Operis, quod adhuc in inclyta Capuana Metropoli spectatur, mihi copiam fecit.

fecit. Mea interesse putabã, illud huic A secundæ parti annectere, nec ad tertiam differre. Propterea de eodem sic differere duxi; nempe quòd inter conspicuas Italiæ Vrbes inclyta Capua enumeratur, quæ olim totiùs Campaniæ Felicis potentissima, Punicique Belli tempore Romanæ Vrbis æmula fuit; Meruitque à Romanæ eloquentiæ parente, altera Roma appellari. Vulturnus hanc abluit Amnis, & coronat. Romanorum post- B modum Colonia facta; à Genserico Vandalorum Rege anno 455. vastata ab Ostrogottis dein occupata, & his expulsis à Narsete Iustiniani Imperatoris Duce, successiuè in pristinum restituta splendorem, iterumque à Saracenis distructa. Fuit tandẽ anno 840. à Longobardis sub triginta Ducibus deleta: Posteà à fundamentis in loco, qui dicitur Casulini à Lando Comite, & Landulpho Episcopo, cæterisque C Fratribus Landulphi filijs Anno 856. nouitèr ædificata, eòque Episcopalis translata sedes. Ità scribunt Michael Monachus in suo Sanctuario Capuano, ac Vghellus in sua Italia Sacra; testaturque inscriptio in Musiui Operis calce, quod in Tab. LV. exhibemus.

Musiuum hoc ab Vgone Episcopo 34. in ordine, vt narrat laudatus Vghellus constructum fuit; quod contigisse deducitur circa finem noni se- D culi, vel decimi principium; nam dubium est, quo tempore Vgo Capuanam rexerit Ecclesiam. Vt autem eiusdem Musiui Operis constructionis tempus manifestè appareat, citati Monachi, non nulla ad examen reuocata dubia referre ducimus, quæ sic idem Auctor in Episcopis Capuanis pag. 229. exponit:

,, Oto Episcopus Capuæ, & Ecclesiam, quam ille condiderat, consecrauit, vt ex eodem pariete cognosci potest.

,, Vgho Episcopus prædicti Otonis successor, musiuum ornatum addidit, vt eodem in loco notatur. Epigramma, quod in Musiuo est exaratum, ità se habet.

,, Condidit hanc Aulam Landulfus, & Oto beauit Mœnia, res morem vitreum dedit Vgo decorem.

,, Hinc Cęsari Costæ, & Cardinali Bellarminio visum est Templum à Landulfo Episcopo conditum, ab Otone Episcopo beatum, idest consecratum, & ab Vgone Episcopo Musiuo decoratum.

,, Hinc eiusdem etiam visi sunt Landulfus, Oto, & Vgo fuisse tres primi, qui Capuæ nouæ Episcopatum continua successione tenuerunt. Profectò quamquam ex modò dictis apparet, Otonem non proximè successisse Landulfo: tamen longa temporum spatia inter illos non intercessisse innuit hoc Epigramma. At cum, & primus, & secundus Episcopus vocatus sit Landulfus, vter Ecclesiam ædificauit? Primus absque dubio; nam ille in Episcopatu vixit annos viginti duos, & fuit etiam Comes, alter verò, & paucos annos in Episcopatu vixit, & continuò schismate à Landulfo exagitatus. Cœterum verbum illud *Beauit*. Ego vt mœnijs, rebus, & mori, æquè benè quadret expono *Beauit*, idest ditauit, & Landulfo conditori consecrationem attribuo: consecrationes enim illo sæculo differri non consueuerant.

Et

CONDIT HANC AULAM LANDULFUS ET OTO BEAUIT MCENA RES MOREM UITREUM DEDIT UGO DECOREM

,, Et verbum condidit prolatum A
,, de Episcopo, consecrationis actum
,, ab eo non excludit. Exemplum in
,, vita Sancti Gebhardi Episcopi Cõ-
,, stantiensis: ille Ecclesiam quandam
,, fundauit, ædificauit, dotauit, de-
,, dicauit, & tamen Epigramma
,, tumulo eius appositum de fun-
,, datione tantùm meminit illo ver-
,, su:

,, *Hancque Deo Sedem Templi fun-*
,, *dauit, & ædem* B

,, Certè significans illum, qui fun-
,, dauit Ecclesiam, cętera peregisse
,, exnouo Surio 27. Augusti. Ditata
,, verò meo iudicio sunt moenia,
,, quando in illis, vt mos erat anti-
,, quitus Beatorum Imagines depi-
,, ctæ fuerunt. De Otone extat aliud
,, Epigramma in parua Porta Aqui-
,, lonari.

,, *Hoc pius Antistes Cleri lux Otto*
,, *parauit,* C
,, *Ecclesiæque pater res, mores*
,, *amplificauit.*

,, Vt vides huius Epigrammatis
,, sententia, cum sententia illius,
,, quod est in musiuo, maximè con-
,, gruit, in eo, quod pertinet ad Oto-
,, nem. At inquies, quid Oto para-
,, uit? profectò hoc Epigramma à
,, principio alibi fuisse oportet; nam
,, si à principio illi portæ fuisset ap-
,, positum, fuisset inscriptio multum
,, inepta: fuit meo iudicio in porta D
,, sagrarij,idest Thesauri, vel sacristię,
,, quæ olim arant intra Ecclesiam,
,, vbi nunc sunt schalæ Palatij, & Ar-
,, chiepiscopi Iordani Gaetani Gap-
,, pella. Tandem, etsi vtrumque
,, Epigrãma cõpositũ est Rhythmo,
,, seu vt vocant, carmine Leonino, &
,, exaratum caractere Romano, non
,, propterea Oto, & Vgo censendi
,, sunt *illi*, quos infrà leges Archie-
,, piscopos, tempore Normandorum,
,, nam, & tempore Longobardorum
,, vsitatum fuisse caracterem Roma-
,, num, demonstrat sepulcrum Athe-
,, nolfi Primi Principis Capuæ, quod
,, cernitur in atrio Cathedralis, &
,, lapis quidam sepulchralis, sepul-
,, chri scilicèt Charæ filiæ Athenul-
,, fi II. qui intra Cathedralem in ala
,, aquilonari non longè à porta in
,, pauimento conspicitur: vsum quo-
,, que Leonini carminis antiquissi-
,, mum esse constat ex Baronio, qui
,, anno 538. refert epigramma posi-
,, tum à Villisario, & anno 752. re-
,, fert poema quoddam Metelli Mo-
,, nachi Tegerensis, in quibus Rhy-
,, thmi apparet forma. Musiuum
,, autem ab aliquo Magistro Græco
,, elaboratum ex eo credo, quòd ad
,, pedes Beatissimę Virginis habentis
,, Iesum in gremio, cernitur inscri-
,, ptio græcè posita MP OV idest
,, Miter Theu, latinè Mater Dei. Il-
,, lo planè seculo Musiuarijs carebat
,, Italia, vt patet ex Caff. Chron. lib.
,, 3.cap.9. ideòque adsciscere Græcos
,, oportebat. Hæc Monachus.

Quidquid sit de Ecclesiæ consecratione, meum non est illam inquirere, sufficiat tamen illius constructionem indicasse, vt exinde musiui ornatum enarrare valeam. Musiuum igitur hoc de laudati Vgonis mandato confectum est, vt prædicta indicat inscriptio, in ipsius musiui sinistra parte exarata, & ipsius constructionis tempus confirmat eius delineatio, quę finem ix. siue principium x. seculi redolet, vt facilè argui potest, si eiusdem collatio fiat cum musiuo S. Mariæ

Nouæ

Nouæ supra relato, & sanè Spectator aperté fatebitur ambo musiua eundem Artificem Græcum habuisse auctorem. Hęc de tépore Musiui operis; properemus modò ad figurarũ explicationẽ. In Arcus summitate est Christus Saluator noster, dexterà benedictionẽ impartiens, sinistrà sceptrũ extollens, cuius in summitate parua apparet Crux. In angulo huius Arcus, ac ad dexterã Saluatoris, stat Hieremias Propheta, vt ipsa patefacit inscriptio, qui dexterà volumen reseratũ expandit inscriptum: *Fortissimè magnè, & potens Dominus exercituum nomen tibi.* Quæ ipsius Prophetæ sunt verba, vt cap. 40. ver. 10.

In apposito angulo alter adstat Propheta Isayas, qui itidem volumen sustinet, in quo hæc leguntur delineata: *Ecce Dominus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur.* Prolata verba ab eodem Isaya in cap. 32. n. 18. Hæc de exteriori Tribunæ parte; In interiori verò hæc cernuntur. In summitate expressus est Spiritus Sanctus in columbæ specie, & icapite diademate triangulari redimto, quod Sanctissimæ Trinitatis symbolum est, differtque ab alijs Sanctorum sertis, quæ figuram præseferunt circularem, de quibus peculiariter egimus in nostro opere Vet. Monim. part. 1. c. 14. Huius triangularis formę aliud antiquius me vidisse minimè recordor. Subtus mediũ occupat locum Beatissima Virgo in pulcherrimo sedens solio, coronâ aureâ, ni fallor pręcincta, quæ in gremio vnigenitum filium Iesum Christum Dominum nostrum amplectitur, quo actu ostendit ipsam esse Dei Genitricem, contrà impiam Nestorij hæresim, de qua disser-

A uimus in cap. 22. dicti nostri Operis Vet. Monimentorum. Similem etiam exposuimus Imaginem supra in cap. xviii. occasione musiui operis S. Mariæ Nouæ. Christus verò eleuat dexteram benedictionem impartiens, sinistrà baculum Cruce insignitum stringit. In solij limine hæc græca charactera MP OV expressa cernuntur, quæ abbreuiata sunt, ac latinè reddita, Mater Dei sonant, vt laudatus

B exponit Monachus.

Ad Virginis dexteram apparet S. Petrus, qui dextero indice Beatissimam Virginem ostendit, sinistrà Cœlorum claues gestat. In Pallij fimbria monogramma L. appictum est, sandalibus pedes indutos exponit.

Ponè S. Petrum conspicitur S. Stephanus, vt ipsa epigraphes indicat, librumque, scilicet Euangeliorum, sinistrà gerit: quæ in hac Imagine ani-

C maduersione digna sunt, nota, quòd Pictor non alba, sed Dalmatica vestitum expressit, scilicet veste alba manicata; item casula, quæ vsque ad vlnas se extendit, gemmisque circum collum ornata; alba verò, siue Dalmatica supra crura, ornatum habet fasciæ ad instar, quasi palmaris altitudinis, quod Ecclesiasticum ornamentũ hodie derelictum penitùs est.

D In sinistra verò parte S. Paulus, qui dexteram eleuat, quasi in exclamandi actu, sinistrà volumen semiapertum stringit, ac pedes sandalijs, vt S. Petrus pari modo vestitos demonstrat. Iuxtà hunc est B. Agnes veste deaurata, varijsque floribus interdistincta, sinistrà coronam gemmatam gestitat, quæ Virginitatis est signum, totum hoc claudit musiuum sequens inscriptio à citato Monacho, etiam

supra-

ſuprarelata, quæ, vt in eodem iacet in annexa Tabula inſpici poteſt, nempe;

CONDIDIT HANC AVLAM LANDVLFVS, ET OTO BEAVIT MOENIA RES, MOREM VITREVM DEDIT VGO DECOREM.

CAPVT XXX.

De Cyclo Paſchali in antiquo marmore inſculpto, qui adhuc in Metropolitana Rauennatum Eccleſia ſpectatur.

A

Rerum omnium Opifex Deus homini, quem ad imaginem, ſimilitudinemque ſuam creauerat, ſuę Diuinę proprietatis cõmunicauit vmbram; nempe ſapientiam, quæ in Adę filios, poſteroſque ſuos varijs modis propagata eſt: Nam alij vnam; alij alteram didicere ſcientiam. Hoc ſciendi deſiderium à Protoplaſto infuſum, in Poſteros adeò creuit, vt non ſolùm rerum omnium cognitionem concupiſcerent, verum etiam cogniti conſeruationem exoptarent. Aſſertionis huius patentia ſunt teſtimonia: Sacra Scriptura, quæ Nobis ad ſalutem ianuam pandit, plura Nos edocet, quæ in obliuionis tenebris deliteſcerent, niſi fuiſſent illi, qui nobis, Poriſq; noſtris, Sacram Hiſtoriam Æternitati tradendam demandaſſent: Sethi filij, memorati Adami Protoplaſti nepotes, cum ex Aui prædictione, futurum, rerum omnium cognouiſſent interitum, duas extruxerunt columnas, quarum vna ex lateribus, altera ex lapidibus conſtructa erat, quòd ſi lateritia ab imbribus deſtrueretur, lapidea permanens, integram ſcripturam legentibus conſeruaret: Hiſce in columnis ea, quæ ad obſeruationem Siderum pertinerent à ſe inuenta inſcripſerunt, vt tradit Ioſephus lib. 1. Antiquitatum. Quarè Aſtronomię ſcientiam ab Hębreis ad Ægyptios, & Chaldæos, & deinde ad reliquos Aſtronomiæ cupidos manaſſe, credere par eſt. Plura alia æternę memoriæ in Ægypto adhuc extant marmoribus inſculptę tã in obeliſcis, quã in Piramydibus, quibus ſimiles adhuc plurimæ in Vrbe ſpectantur erectæ, vnde literata marmora nũcupari poſſunt. Æquè Rauennæ literatum marmor non incognitum, vt illa Ægyptia, ſed notum cum latinis caracteribus inſculptum vſque ad pręſentem cernitur diem, ibi pluribus à ſeculis poſitum, vnde bo: me. Fabius Guiniſius eiuſdem Ciuitatis Archiepiſcopus audiens, quòd Ego, ſacra Rauennatum muſiua deſcriberem, obſeruanſque marmor illud humi iacens, ac derelictum, ſacram in ſe continere memoriam, in ſacrario, ſiue camera Eccleſiæ Metropolitanæ Cartilogio denominata, illiuſque pariete poni voluit, vt illius perennaret memoria. Marmor hoc Canonem Paſchalem continet, inſcriptum ab illo viro cognominis quidem paruo, ſed virtutibus magno, nempe Dionyſio Exiguo, ſexti ſeculi principio adinuentum, quo certus modus inueniendi diem Paſchatis in futurum celebrandi exaratũ eſt; firmata certa temporis periodo. Voluit etiam laudatus Fabius Archiepiſcopus antiquam Epiſcopalem Cathedram varijs ſacriſq; hiſtorijs inſcriptam, ac in eiuſdem ſacrarij angulo neglectã, priſtino, quòd ad fieri potuit,

tuit, splendori restitui; meque hortatus est, vt hanc inter alias ipsius Ciuitatis antiquas memorias, meis scriptis etiam notam facerem; Quòd fauente Deo, si mihi vitam prorogare placuerit, adimplere curabo. Modò ad Cyclum Paschalem redeo, vnde discesserat sermo.

Cum iàm secunda meorum veterum monimentorum pars typis commissa, ferè absoluta esset. Accessit ad me Dominus Philippus Bonarota, vir rerum antiquarum amantissimus, cuius eruditio propediem patens erit occasione nonnullorum antiquorum nummismatum, quæ Auctor iste explicat, quæque in celebri Eminentissimi Cardinalis Carpinei Cymelio asseruantur, mihique laudatus Philippus suasit, vt inter alias antiquas ipsius Ciuitatis Rauennatum memorias Cyclum hunc Paschalem annecterem. At cum iste nonnullis ab hinc annis ab Eminentissimo Norisio, tum in sacris, cum in profanis eruditissimo, Reipublicæ literariæ admodùm celebri, in lucem (me supplice) emissus fuerit; illum iterum euulgare minimè necesse esse putabam, ne viderer refrigere crambem; præualuit tamen Amici consilium, vt antiquarũ, sacrarumque rerum Amantes erudito genio indulgere valerent; Primo igitur loco ipsius Cycli imaginem iuxtà prototypum, at verò in compendium redactam, delineatamque spectandam expono, illamque exhibeo in annexa Tabula LV. deinde eidem breuem addo explanationem, desumptam ab illa, quam sapientissimus laudatus Norisius ingenij sui splendoribus, aureo suo calamo, illustrique doctrina loquacia reddens marmora, explicatam

A publici iuris fecit: Cum Idem, nunc meritò purpuratæ dignitati donatus, inter alia ab eo edita præclara opera. Anno Christi 1689. Florentię Typis luculentum euulgauerit tractatum: *de Anno, & Epochis Syro-Macedonis*: Ibique fastos cõsulares Anonymi addiderit, cuius occasione ab eo conseruatum Cyclum annorũ LXXXI Vanimaduerterit, in sex tessaradecaëterides (idest Cyclos nouendecim annorum) B à Latinis Patribus diuisas fuisse, ad demostrandas Neomenias Paschales (videlicet festiuitates in nouilunio) quas ex ætate lunæ descripta, singulis kalendis ineuntium annorum Cycli, deducebant fuisse acceptum; ideò ad huiusmodi, Cycli Ecclesiastici rationẽ, exponendam animum cõuertit. Quapropter ostendit Cyclum hunc inuentum, vel reformatum saltem fuisse, illicò post Nicenam Synodum; Anti- C quatum verò circa Leonis, & Hilari Pontificum tempora, qui floruerunt circa medium tempus quinti Seculi. Ipsum porrò Cyclum Ecclesiasticum à Ciuili (qui Kalendis Ianuarij incoabatur,) diuersum habuisse initium, nempe 31. Martij; sortitum quoque fuisse, alium annorum embolimæorum ordinem (nempe annorum intercalarium) Primum enim eiusdem annum fuisse embolimæum; sex verò D embolimæos, qui in Cycli ciuilis tessaradecaëteride (nempe quartadecima) postrema collocantur in Ecclesiastici statim altera positos, primumque mensem, qui in anno ciuili plenus est, in Ecclesiastico cauum fuisse, quum verò qui de Paschate veterum Latinorum commentati sunt, Cyclus Lunaris ignoratur Latinorum, qui Cyclo Lunæ Alexandrinorum analogus sit,

sit, allegare soleant, atque ex illo deriuare controuersias, quæ post Concilium Nicænũ cum Latinis, & Orientalibus intercesserunt. Probat eruditissimus Norisius luculenter, omnia dissidia, quæ de Paschatis die in veterum Patrum monumentis commemorantur, ex ætatæ lunæ in Cyclo annorum LXXXIV prænotata fluxisse, dubiumque die Paschatis, inter Latinos, ac Orientales tunc fuisse redditum, cum in Cyclo Anonymi, Luna, in Kl. Ian: numerabatur XXVI cum feria VI itẽ Luna XXVIII cum diuersis ferijs concurrens; denique Luna XXX incidens prima anni die in Sabbatum, vel Dominicam. Id autem vt demonstret, breuiter ex Victorio Aquitano, Ecclesiæ Alexandrinæ, & Latinæ Canones Paschales refert, Clauiumque confutat, qui contendit in Ecclesia Latina Dominica XIV Lunam proximè sequenti Pascha semper celebratũ fuisse; cum tamen ex Victorio, alijsque manifestè constet, Latinos diù satis Luna XV Pascha nullum egisse, quia absurdum putabant, lętum, ac festum diem Resurrectionis recolere ea Luna, qua Christus crucifixus, ac sepultus est. Ex hisce ergo conficit, Latinorum Cyclum Lunarem commentitium esse, veteribusque Scriptoribus planè ignotum, idque argumentis pluribus additis euincit. Tandem postquam de Victorij periodo, quę omnem quidem de mense Paschali discordiam inter Alexandrinam, Latinamque Ecclesiam extinxit, sed veteres tamen de die Paschali contentiones reliquit, atque hinc à Dionysio Exiguo ad Alexandriorum Canones traducta fuit, necnon de Liliana reformatione pauca tradidit, vitium Cycli Anonimi, quo scilicet Nouilunia Cęlestia olim pluribus diebus morabatur, deinde verò eadem peruertebat, corrigit, veramque ætatem Lunæ in singulis Kalendis Ianuarij ex Astronomicis Tabulis mediorum motuum designat, media Nouilunia mensis Decembris ab A. C. 294. ad exitum vsque Cycli in tabulam conijciendo. Veritatem autem sui calculi comprobat, dum eum exigit ad aliquot Eclipses è veteribus commemoratas. Additum est huic Disserationi Diagramma Cycli Ciuilis, & Ecclesiastici LXXXIV annorum in sex tesseredecaëterides distributi, cuius initium cadit in annum Christi 298. Ex hoc vnico intuitu statùm deprehenditur, quis Cyclus solaris, dato anno Christi respondeat; quotus sit annus datus in Cyclo LXXXIV annorum quæ feria competat Kalendis Ianuarij? Quænam ætas Lunæ eisdem Kalendis sit; in quem diem incidat Neomenia Paschalis, quis dies Paschatis festo sacer; quænam ætas Lunæ in festo Paschali? Quis anni ciuilis finis? quot dierum sit annus Lunaris Ciuilis? & tandem quot dies annus Ecclesiasticus comprehendat.

Hæc est huius dissertationis breuis summa, quam è typis illicò emissam clarissimus Auctor pro sua in me humanitate ad me miserat; Ego verò in mutuum literarum commercium supra memoratum Rauennatum Cyclum, quem tunc à R. P. Cæsare Pronti Rauenna transmissum acceperam, laudato Auctori communicare duxi, vt pro eius summa eruditione prioris sequendo vestigia, explicaret; maiorem procertò ipse Cyclus nacturus esset sortem, si tantum Auctorum habuisset Interpretem. Quamobrem

meis indulſit precibus, ac ſecundam A primæ annexit diſſertationem, licèt tot tantæque difficultates in hoc argumento vndique ipſum circumſtiterint, vt eiſdem territus inſiſteret,cum non ſecus, ac in Labyrinto ſinuoſis circumquaque anfractibus implicaretur; parumque abeſſet, quin retro legens veſtigia vix incoatum iter abſolueret. Cyclus autem Paſchalis, de quo nunc ſermo eſt, Rauennæ (vt diximus) extat in Camera Eccleſiæ Me- B tropolitanæ Cartilogio denominata, lapidi inciſus,cuius diameter eſt palm. Rom.4. ÷ Literę verò minutorũ quatuor palmi Romani, illumque lineis, ac verſibus ad prototypũ circumductis perhibent exſcriptum. Comparent in eo quinque Enneadecaëterides (ſcilicet Cycli nouendecim annorum) in gyrum ſigillatim circumductę,ex quibus LXXXXV annorum Cyclus conflatur, incoatus quippe ab A. C. 532 C deſinens verò anno ϛ2ϛ. In totius Rotæ circumferentia anni Cycli Lunaris eminent, hos ſequuntur proximè anni Cycli Paſchalis, ad quos in prima Enneadecaëteride notati ſunt dies, in quibus omnibus quinque Cyclis Lunæ XIV Paſchales contingunt, quæ eodem tenore per nouendecim Cyclorum quinque annos inuariatæ recurrunt. Succedunt Dies Paſchatis, variæque in illis Lunæ ætates. Vlti- D mus tandem gyrus annorum communium, & intercalarium ordinem in Cyclo nouemdecennali deſignat. Numerus autem VI ob laterculi anguſtias non binis numeralibus Romanorum notis ſed frequenter charactere G inferius tamen ſinuato exprimitur, eo modo, quo numerus ϛ in nummo, quem in libro de Epochyſyriæ clariſſimus Auctor pag. 144 produxit. Hic ergo Cyclus vere Dionyſianus, vt explicetur, ſequentia proponit, Quamuis Nicæna Synodus diuturnis de Paſchali feſto ritè celebrando controuerſijs finem impoſuiſſe viſe fuerit, cum Dominicæ Reſurectionis ſolennia poſt Lunam XIV Die Dominico, qui tum eandem, tum etiam Æquinotium XII Kal. Apr. affixum proximè conſequeretur inſtauranda decreuiſſet, eiuſdem etiam ſolennitatis quotannis indicendæ cura Alexandrino Patriarchæ commiſſa, quòd Ægyptij rerum Aſtonomicarũ peritia cęteros antecellere dicerentur; graues tamen etiam poſt illud decretũ contentiones inter Orientis, ac Occidentis Eccleſias erupiſſe. Latinos enim vetuſtos in celebrando Paſchate ritus, quibus cum Alexandrinorum canones pugnabant, deſerre recuſaſſe, ac cum Cyclo annorum VIII vterentur, quo non modo Lunationes verum etiam ferias perpetuo in orbem duci arbitrabantur, Alexādrinorum Enneadecaëteridem recipere renuiſſe, quòd hæc feriarum apocataſtatin (ſcilicet inſtaurationem) ne vtiquam in ſui repetitioni reddebat; His ergo motum S. Cyrillum Alexandrinum, quo iactatam Latinis ſui ipſorum Cycli in ferijs reſtituendis excellentiam, ad Enneadecaëteridem transferret, Cyclum annorum XCV excogitaſſe, qui ab A.C. 437. ad 531. quinque Enneadecaëterides continens non ſolum feriarum apocataſtaſin, ſed lunationes quoque eodem, quo priùs ordine reſtitueret.

Victorium deinde Aquitanum, Cyclum annorum DXXXII vt Neomeniæ rectiùs indicarentur ad Lati-

norum Canones partim deflexum contexuisse, nec sustulisse tamen controuersias omnes Paschales. Tandem *Dionysium Abbatem* cognomento *Exiguum*, Græcis, Latinisque literis excultum, à Petronio Episcopo rogatum, Cyclum Paschalem annorum XCV concinasse, Cyrilliano succedaneum, initium quippe capientem ab A.C. 532, cum anno superiori ille exitum habuisset. Quia autem plerique Scriptores, inter quos enumeratur doctissimus Antonius Pagius in dissertatione de periodo Greco Romana, animaduersionibus in Baronij Annales præfixa, Dionysio tribuunt Cyclum DXXXII annorum, negatur, hoc ipsum cum Petauio ex Ceolfredi Abbatis Bedæque testimonijs contra secus sentientes disputatur, ac Bedæ tribuitur, quòd ab A.C.532. ad 1063 Cyclum digesserit, qui tamen in alienum planè locum operum ipsius fuerit reiectus. Sed cum mirum videri possit, quòd Dionysius Cyclo Victorij repudiato, systema 95 annorum conscripserit, in quo ob intercurrentes bissextos dies Pascha varia ratione occurrit, cum tamen facili negotio Victorij Periodum ad Alexandrinorum Canones, quos secutus est, redigere potuisset; Auctor noster censet, Dionysio, cum sibi proposuisset Paschalem Ecclesiæ Alexandrinæ methodum in Ecclesiam Romanam inuehere, consultum visum fuisse Cyrillianum Cyclum, qui hactenus in Ægypto, ob Auctoris famam, summa Religione seruatus fuerat, ad Latinos traducere, quibusdam regulis superadditis, quibus eiusdem Cycli defectus impediretur; respondetque ad illa, quæ ex Georgio Syncello de Afiiano, Cycli 532 annorum apud Ægyptios auctore obijci possent. *In capite secundo de defectibus huius Cycli* agitur, quorum vnus ex Lunaris anticipatione ortus, veteribusque ignotus, Cyclis ferè omnibus communis est, alter verò Enneacontapentaëteridi proprius, quod scilicet exactam feriarum apocatastasin non continet; vnde à Scaligero Cyrilliana methodus non vitiosa solum, sed & ridicula dicta fuit. Hunc tamen defectum non à Dionysio solum, sed à Cyrillo quoque perspectum imò ab vtroque correctum fuisse probatur. Quamuis autem Dionysianus Cyclus propositus publicè, & à multis Ecclesijs admissus fuerit, non defuisse tamen in Italia, Gallia, & Hibernia, qui eidem Victorianam periodum prætulerint ex varijs antiquis Auctoribus *capite tertio* eruditè demonstratur. Quibus ita propositis ad partes Cycli Rauennatis sigillatim explicandas Clarissimus Auctor descendit in *capite quarto*, primumque de Cyclo Lunari, (cuius primus annum cum quarto decemnouennali componitur) eiusque differentia à decemnouennali strictè sic dicto agens, Scaligeri lapsum in hoc argumento acriter reprehendit. Eruditè sanè probat Cyclum illum Lunarem methodi gratia ab illis ipsis, qui decemnouennali vtebantur inuentum fuisse, ad prodendam Lunæ ætatem, in Kalendis præcipuè Ianuarij, cum hoc nisi per longiores ambages, ex alterius Cycli decemnouennalis tenore cõsequi non possent, nequaquam verò originem suam debere Iulio Cæsari, sed Cyclum Lunarem, & Kalendarium Iulianum, quæ Gauricus (forsan alieno dolo deceptus) tamquam

ex

ex marmoreis tabulis Capitolinis exscripta venditarit, meram esse imposturam. *In capite quinto*, quod Cycli decemnouennalis Paschalis expositionem continet, notatur, methodum colligendi initij anni Paschalis à Luna XV ac eiusdem finem statuendi in Luna XIV qua vsus Dionysius, à nemine vnquam fuisse vsurpatam, cum tot tamen gentes annos Lunares habuerint. Et quia in anno Cyclum decemnouennalem inchoante constituendo, nec Dionysius, nes Bæda sibi constare videntur, sed modo aureo numero XIX modo I facere initium Enneadecaëteridis, sententia illorum explicatur, & contra Petauium defenditur; Clauius vero, qui veterem Cyclum ab aureo numero III cæpisse scribit, refellitur. Tandem cum S. Cyrillus annis sui Cycli epocham ab imperio Diocletiani addiderit. Dionysius autem Tyranni memoriam nomenque perosus, notam chronologicam conditi abs se parilis Cycli, ab æra Incarnationis Dominicæ, noua methodo desumpserit; Epoca quoque illa explicatur, ostendendo Dionysium Æram suam ab Incarnatione, seu Conceptione Verbi Diuini, quæ contigerit anno V. C. 754 Per. Iul. 4714 d. 25. Martij deduxisse, cum vulgaris nostra Epoca post Christum A. V. C. 75 Per. Iul. 4713 d. 15. Decembris natum, septem diebus omissis à Kalendis Ianuarij A. Per. Iul. 4714 initium cæperit, ita vt natalis Christi secundũ Dionysium fuerit die 25 Decembris primo anno ære vulgaris exeunte. Refertur quoque Epocam Incarnationis ad elapsum, vsque proximum seculum Galliam retinuisse, & hodie Florentinos quoque tradito à maioribus ritu, eadem in publicis tabulis vti, ac pro anno à nato Christo 1691 numerare annum 1690 ab Incarnatione Domini; verum quia Epocam vulgarem Petauius, Langius, Ricciolus, alisque ad Bedam auctorem referunt, quasi illam ex hallucinatione quadam, pro Dionysiana Posteris venditarit, contra accusationem illam Venerabilis Præsul defenditur, & secus sentientes variorum errorum compotes peraguntur. *Caput sextum saltum Lunæ* eodem die in Cyclo Dionysiano, & Alexandrino committi docet, cumque inseri à Dionysio primo Cyclo anno, quo deinceps factum, vt incoharit annum primum non vt alios, à XV sed XIV Luna, quæ tamen ad præcedentem annum pertinet, ne vnus primo anno dies deesse videretur. Id vero cum iam Brideferto, Bedæ scoliastæ incommodum visum fuerit, Bedaque in Cycli finem illum saltum reijciendum arbitretur, in huius sententiam concedit Norisius, Petauiumque verba Dionysij, ac Bedæ non rectè explicantem aliquoties refellit. *Vltimum tandem caput* in annorum embolimæorum Enneadecëateridis dispositione declaranda versatur, liquidoque ostendit, octauum annum apud veteres embolimæum fuisse, secus ac Clauius contendit. Deinde progressionem Embolimæorum annorum, quæ perplexa admodum est in Cyclo Dionysiano, & Rauennate exponit, simulque docet, Bedam alia ratione menses intercalares dispofuisse, nec reiecisse ad finem anni Lunaris, sed, duobus tantum exceptis, cæteros per varios anni menses, digessisse, quo factum, vt aurei numeri II & XIII in diem 2. Decem-

XII. LV.
AN·XV·L·XIIII·K·AP.
PA·V·ID·AP·LV·XXI
CY·II·PA S
NO·AP·LV·XGII
CY·III·PA S
IIII·NO·APR
LV · XV
CY·IIII·PA
GI·ID·AP
LV·XX
CY·V·PA
PD·N·A
L·XG

XI. LV.
AN·XIIII·L·XIIII·PD·ID·AP
PA·XG·K·MI·LV·XGII
CY·II·PA S
ID·AP·LV·XV
CY·III·PA S
XIIII·K·MI
LV· XX
CY·IIII·PA
XGI·K·MI
LV·XGI
CY·V·PA
XIII·K·MI
L·XXI

X. LV
AN·XIII·L·XIIII·G·IIII·K·AP
PA·XG·K·AP·LV·XGI
CY·II·PA S
VIII·K·AP·LV·XV
CY·III·PA S
IIII·K·APR
LV·XGIII
CY·IIII·PA
GI·K·AP
LV·XG
CY·V·PA
III·K·AP
L·XX

GIII. LV
AN·XII·L·XIIII·PD·NO·AP
PA·G·K·AP·LV·XV
CY·II·PA S
V·ID·AP·L·XGIII
CY·III·PA S
ID·APR
LV·XGI
CY·IIII·PA
IIII·ID·AP
LV·XX
CY·V·PA
GI·ID·AP
L·XGII
CM·EB·

GII. LV.
AN·XI·L·XIIII·XG·K·MI
PA·NO·AP·LV·XGIII
CY·II·PA S
XV·K·MI·LV·XGV
CY·III·PA S
GII·ID·APR
LV·XGI
CY·IIII·PA
IIII·ID·AP
LV·XX
CY·V·PA
GI·ID·AP
L·XGII
CM·CM·

GI. LV.
AN·XI·L·XIIII·XGI·K·MI
PA·XII·K·MI·LV·XGIII
CY·II·PA S
XV·K·MI·LV·XGV
CY·III·PA S
XI·K·MI
LV·XX·
CY·IIII·PA
XIII·K·MI
LV·XGI
CY·V·PA
XG·K·MI
L·XV
CM·EB·CM

GI. LV.
AN·XIIII·VI·K·AP
PA·XII·K·AP·LV·XGIII
PA S ·
CY·III·PA S
IIII·NO·AP
LV·XX·
CY·IIII·PA
IIII·K·AP
LV·XGI
CY·V·PA
IIII·N·AP
LV·XX

G. LV.
AN·XL·LV·XIIII·VI·K·AP·LV·XGII
PA·PID·K·AP·LV·XV
CY·II·PA S ·
VI·K·AP·LV·XV
CY·III·PA S
IIII·NO·AP
LV·XX·
CY·IIII·PA
IIII·K·AP
LV·XGI
CY·V·PA
IIII·N·AP
LV·XX
E·B·CM·

DIVISIO CYCLI·II
V. LV.
AN·GIII·L·XIIII·GIII·ID·AP
PA·G·ID·AP·LV·XX
CY·II·PA S ·
ID·AP·LV·XX·
CY·III·PA S
IIII·ID·APR
LV·XGI
CY·IIII·PA
XGI·K·MI
LV·XXI
CY·V·PA
IIII·K·MI
L·XGI

V.
AN·GIII·L·XIIII·K·MI
PA·GII·K·MI·LV·XX
CY·II·PA S
XI·K·MI·LV·XX
CY·III·PA S
VII·K·MI
LV · XXI
CY·IIII·PA
X·K·MI
LV·XGII
CY·V·PA
XIII·K·MI
L·XG

IIII. LV.
AN·GII·L·XIIII·III·K·AP
PA·PD·NO·AP·L·XGIII
CY·II·PA S
K·AP·LV·XG
CY·III·PA S
NO·APR
LV·XX
CY·IIII·PA
IIII·NO·AP
LV·XGII
CY·V·PA
K·AP
V·LXG

LV.
AN·GII·L·XIIII

TAB. LVI.

Cyclus Paschalis annorum xcv. ab anno Æræ Christi DXXXII. ad annum DCXXVI.

extat Rauennæ in Camera Ecclesiæ Metropolitanæ Cartilogio denominata

Lapidis Diameter est palm. Roman. 4 ¼ Literæ sunt in. 4

Decembris perperam fuerint constipati, qui tamen error in veteri Kalendario deinceps fuerit emendatus.

Hoc est de huiusmodi Rauennato lapide à tanto viro promulgatum iudicium; & cum ingenui hominis sit fateri, per quos profecerit; fatemur propterea ad has Norisianas disertationes in summam redigendas nobis plurimum profuisse Acta Eruditorum Lypsiæ à peritissimo viro Ottone Menkenio, qui in eruditione, ac elocutione latina, nulli nostri seculi secundus est, cuius sequitur vestigia M. Ioh. Burcardus eius natus, quibus nos adstrictos esse testamur, ob peculiarem amorem mihi confirmatum, tum in ipsis actibus frequenti nominis mei interpositione, tum etiam meo Nomini nuncupando dissertationem de Monogrammate ☧, quamobrem cum hæc publica sint, publicum etiam hoc testimonium edere volui, vt innotescat, quàm gratus meus sit animus, illisque à Patre Luminum, bonorumque omnium Datore Deo, mentis, & Corporis sanitatem ex toto precor corde, vt possimus tanquam vnanimes fratres in eodem Domino amplecti. Ac vt firmiùs, tenaciusq; hactenus dicta Lector benignus mente retinere valeat, breuissimè singula in annexa tabula LV contenta exponere aggrediar.

In prima enim linea sectionis quartæ, vbi legitur LV. PRI†MVS scilicet Lunæ primus Lunaris Cyclus nouendecim annorum habet initium, cuius numeratio in sequentibus succedit sectionibus, siue Circuli portionibus, quod legentibus patens est; Cyclus iste à Latinis Aureus appellatur numerus, à Grecis verò Enneadecaëteridis illius principium in inclyto Nicæno Concilio habuisse scribit Magnus ille Insubrum Antistes, Ecclesiæque Catholicæ Doctor Ambrosius in ennaratione ad Episcopos per Æmiliam constitutos de Paschalis celebritatis ratione, vbi sic fatur -- Non
,, mediocris esse sapientiæ diem cele-
,, britatis definire Paschalis, scriptu-
,, ra diuina nos instruit, & traditio
,, maiorum, qui conuenientes ad Sy-
,, nodum Nicænam, inter illa fidei
,, vt vera, ità admiranda decreta,
,, etiam super celebritate memorata,
,, congregatis peritissimis calculandi
,, decem, & nouem annorum colle-
,, gere rationem, & quasi quemdam
,, constituere circulum, ex quo exem-
,, plum in annos reliquos gigneretur.
,, Hunc circulum Enneadecaëteridem
,, nuncuparunt, sequentes illud, quòd
,, non debeamus vana quadam opi-
,, nione super celebritate huiusmo-
,, di fluctuare; sed vera ratione com-
,, perta, ita omnium concurrat affe-
,, ctio, vt vna nocte vbique sacrifi-
,, ciū pro Resurrectione Domini fra-
,, tres dilectissimi? eo vsque à vero
,, nos deuiare non conuenit, nec va-
,, go ingenio discrepare, vt quædam
,, necessitas celebratis huius omni-
,, bus sit imposita Christianis.

At longè ante Concilium Nicænum habuit initium Aureus numerus, nam illius Inuentor fuit Meton Atheniensis, qui floruit Anno ab Vrbe condita 321. ac ante Christi Natiuitatem 430

In 2. linea primæ sectionis pariter alius incipit Cyclus Nouendecim Annorum, quo indicatur dies Decimaquarta Lunæ post Æquinoctium vernum. Cum Pascha post d. diem celebrandum

brandum ſit, vt edocet citato loco A laudatus Ambroſius, ſcribit enim pleroſque Romanos Pontifices ipſum requiſiuiſſe de huiuſmodi Paſchatis celebritate; Quare diffusè de hac re diſſerit, ac de die XIV. lunæ 4.ſic: *Duo autem ſunt obſeruanda in ſolennitate Paſchæ quartadecima Luna, & primus menſis, qui dicitur nouorum &c.* Infra declarat qualis ſit iſte menſis, nempe: *Incipit autem menſis non ſecundum vulgarem vſum; ſed ſecun-* B *dum conſuetudinem Peritorum ab Æquinotio, qui Dies eſt duodecimo Kalendas Aprilis, & finitur vndecimo Kalendas Maij* Ac de d. die decima quarta Lunæ ſic etiam ait: *ſi inciderit quartadecima luna menſis primi Die Dominica, quia neque Deminica ieiunare debemus, neqne decimatertia Luna die Sabbati incidenter ieiunium ſoluere, quod maximè die Paſſionis eſt exhibendum: In alteram Ebdomadam* C *celebritas Paſchæ eſt differenda ſiquidem ſequitur quintadecima Luna, qua paſſus eſt Chriſtus, & erit 2ª feria: 3. quoq; feria erit ſextadecima Luna, qua Domini caro in ſepulchro quieuit, cum quarta etiam feria ſeptimadecima Luna futura ſit, qua Dominus reſurrexit*: Quamobrem laudatus Dionyſius, vt clariùs certa appareret Dies, qua Paſcha celebrandum eſſet, voluit propterea indicare Diem XIV Lunæ, qui D Paſcha præcedebat; vtpote etiam Lunæ Diem, qui recurrebat in ipſo Paſchate, vt videre eſt in ipſa tabula.

In quarta Linea narratur Titulus Cycli ſecundi; In 5. notatus eſt Dies Paſchatis, & Dies Lunæ in ipſo Paſchate.

In Lineis 6. 7. 8. ſignatur Titulus tertij Cycli, cum diebus Paſchatis, & Lunæ.

In Lineis 9. 10. & 11. legitur Titulus quarti Cycli, cum Paſchate, & Luna.

In Lineis 12. 13. 14. inſcribitur quintus Cyclus, cum eiuſdem Diebus Paſchatis, & Lunæ.

In Linea 15. narratur Annus Communis, cum Literis C. M. & ſi intercalaris fuerit cum Literis E M. ſcilicet Embolimeus.

Et hæc de Dyoniſiana Tabula; ac vt diſtinctè ipſa oculis etiam percipi poſſit, eamdem in Columnas diſpoſuimus, ad illarum formam, quæ in Breuiariorum, atque Miſſalium initio apponi ſolet: vt in Tabula LVII.

In Prima Columna poſuimus numerum ſectionum, ſiue portionum Circuli. In 2. Aureum numerum, In 3. Annos currentes, In 4. Annos Lunares, cum Die 14. Lunæ præcedente Paſchate, In 5. demonſtratur ipſa Dies Paſchatis.

In 6. quot Dies habeat Luna in ipſo Paſchate, in ſeptima notati ſunt Anni communes, ac biſeſtiles, ſiue intercalares: Communes cum literis C.M. Intercalares cum literis EB. ſcilicet Embolimei; in alijs Columnis diſtribuuntur alij Cycli eodem ordine, vt ipſa Tabula LVII. patefacit.

Pro huius capitis, de Paſchatis tempore coronide, ac gratia illorum, qui talium cognitionum cupiditate tenentur, hìc addere cenſeo vetuſtam Tabulam marmoream, ſiue veterum lapidem, qui Veſunæ Petrocoriorum ingredienti Baſilicam S. Stephani extabat, in quo Paſchalis Canon inſculptus erat, refertur à Grutero in ſuis Inſcriptionibus Romanis, & in apendicula pag. 1061. n. 5. cuius etiam meminit Scaliger de emendatione tem-

temporum lib. 7. pag. 734. C. D. se- A quentibus verbis -- *Augustæ Vesunnæ Petrocoriorum vetustissimum splendorem testantur adhuc eximiæ priscorum monimentorum reliquiæ, Inscriptiones, Amphiteatrum, Turris admirandi operis, quæ sola retinet nomen Vesunnæ, tam claræ Vrbi multum quidem nocuit tempus, sed longe magis superiorum bellorum ciuilium licentia deformata fuit. Nàm, & Episcopum, quod amplissimum erat, & Basilica Stephani euersa sunt. In ea Basilica,* B *in dextro latere Altaris maioris, insculptæ erant Dominicæ Paschales litera meliore, quam vt longè infra tempora Iustiniani descriptæ videantur. Titulus ita conceptus est: Hoc est Pascha sine termino, & num. .o. cum finierit à capite reincipe* MARCIVS XXIII. AP:XII|AP:IIII|AP:XXIIII|:::IIII| M̄P.XXXI|AP.XX| & ita deinceps. In fine autem M̄R.XXVII.AP.XVI| C M̄R.XXXI.|AP.XX.|, & mediocritèr docto apparet initium esse à Cyclo Paschali Dionysiano XVI, Solari XXIIII. Quare incipit, aut ab anno Christi XV, aut DXLVII Desinit autem in Anno CV, vel DCXXXVII. Cyclo Paschali XI, solari secundo. Interuallum anni XC, sed videtur deesse aliquot Dominicæ, non tamen, vt multo longior concepta periodus fuerit. Quare suspicor fuisse tantùm D periodum Cyrilli, aut Theophili annorum XCV, quod autem dicit, *Hoc est Pascha sine termino, & numero*; intellige, in eo laterculo, Dominicas tantum Paschales comprehendi, nulla mentione Termini Paschalis, & numeri aurei facta: Quod quidem verum est, & res ipsa indicat. Vt videre in annexa Tabula LVIII.

In hac referenda Gruteriana Tabula, nolui integrum de Paschate tractatum texere, sed solumodo coniecturis demonstrare, quòd Cyclus iste Paschalis antiquissimus sit, & forsitan omnes alios Paschales Cyclos, qui hactenus æditi sunt in antiquitate antecellat. Dixi coniecturis demonstrare, quoniam in re dubia, deficientibus validis probationibus, ad eas refugere necesse est; Vtinam adhuc præfata extaret Tabula, cuius exemplar cum Prototypo conferre curauissem. At Caluiniana hæresis Anno 1575. illam cum Ecclesia destruxit.

Primam igitur coniecturam, ad probandam Tabulæ antiquitatem, ex Diei Paschatis celebratione deduco; nam Victor Aquitanus, qui floruit quinto seculo, tres in vsu fuisse Cyclos pro Paschatis die celebrando scribit, nempè Vnum annor. LXXXIV. Alterum annor. XCV, Tertium verò CXX.

Quamobrem Gruterianam Tabulam magis congruere obseruo cum Cyclo XCV, quem sequitur Victorius, quam cum alijs duobus; Ideo illam in quinque Enneadecaëteridibus, scilicet Nouemdecemnalibus Cyclis diuisi, ad quorum complementum, quatuor tantùm desunt anni, quos ex Victorij Tabula suppleui; Eorumque desumpsi initium ab Anno ChristiXCVIIII. eorumdemquè finis est in anno CXCIII. ut clarè demonstrat annexa Tabula sub num. LVIII. à me concinnata.

Secundam deduco coniecturam pro mea de Antiquitate coroboranda sententia, ex laudati Scaligeri verbis, qui scribit: Literas insculptas meliùs efformatas fuisse, quàm quæ tempore Iusti-

Z

Iustiniani inscribebantur; Et cum post Constantini ab Vrbe discessum cepissent bonæ artes, literæque in pessum ire, ideo conijcio Tabulæ literas anteriora Constantini tempora redolere. His admissis coniecturis, sequentia deduco.

Primo Ecclesiam Petragoricensem in fine primi, aut principio secundi seculi erectam fuisse, quoniam præfata Tabula erat (vt laudatus Scaliger narrat) in dextero latere Altaris maioris, ac calculi ratio incipiebat ab Anno Christi XCIIII, ac desinebat in Annum CVCIII. vt ex collatione facta cum Canone Victorij apparet; nec officit asserere, quod hęc Tabula perpetua erat, vt in ipsa met legitur, scilicet, *sine termino, & numero*, Atque adeo Posterioribus seculis applicari poterat; nàm respondeo, quòd Cyclus ille ità adamussim posterioribus seculis non correspondet, si fiat collatio cum præfato Canone Victorij, & cum supra relata Tabula sub num. LVI. Dionisij Exigui; Vndè concludo, in primi seculi fine, aut principio secundi, vt demonstraui, Tabulam Gruterianam fuisse insculptam, sicque illorum retundere opinionem, qui negant in primis tribus Ecclesiæ seculis publicas fuisse Ecclesias.

Secundo pro maiori meæ sententię firmitate etiam deduco, quòd Ciuitas Vesunæ Petrocoriorum, nunc Petracoriensis vnam ex Antiquissimis Ciuitatibus Galliæ esse, vt docent Fratres Sammaritani in eorũ Gallia Christiana: quò nàm verò tempore ipsa Ciuitas Christianam amplexata fuerit Religionem, ignorari; Constare nihilominus Ecclesiam in honorem Sancti Stephani Prothomartyris fuisse dedicatam; quamobrem ex huiusmodi dedicatione, etiam antiquitatem arguo, cum illis seculis Ecclesię Saluatoris, siue in honorem B. Mariæ Virginis dedicari solerent, quare ista forsan ex primis fuit, quæ in honorem Sanctorum dedicata extiterit. Fateor has, vt dixi esse meras coniecturas, & si quis meliores habet, deducat, & acquiescam. Dixi ad maiorem Dei gloriam, & Catholicæ Ecclesiæ exaltationem.

INDEX

TAB. LVII. CYCLVS I. CYCLVS II. CYCLVS III. CYCLVS IV. CYCLVS V.

ectiones siue ortiones Circuli	Aureus Numerus	Anni currentes à Nativitate Christi	Aureus Numerus indicans Diem XIV. Lunæ ante Pascha.	Paschatis Dies	Lunæ Dies in ipso Paschate	An. commune, & Embolimei.	Anni	Dies Paschatis	Lunæ Dies in ipso Paschate.	Anni	Dies Paschatis	Lunæ Dies in ipso Paschate	Anni	Dies Paschatis.	Lunæ Dies in ipso Pasch.te.	Anni	Dies Paschatis	Lunæ Dies in ipso Paschate.
Colña I.	Col. 2.	Col. 3.	Col. 4.	Col. 5.	Col. 6.	Col. 7.	Col. 8.	Col: 9.	Col. 10.	Col. 11.	Col. 12.	Col. 13.	Col. 14.	Col. 15.	Col. 16.	Col. 17.	Col. 18.	Col. 19.
1	XVII	532	Annus 1 Non. April. 5	III. Id. April. 11	XX	CM	551	V. Id. April. 9	XVIII	570	VIII. Id. April. 6	XV	589	IV. Id. April. 10	XIX	608	VII. Id. April. 7	XVI.
2	XVIII	533	An. 2 VIII. Kl. April. *Martij* 25	VI. Kl. April. *Martij* 27	XVI	CM	552	Prid. Kl. April. *Martij* 31	XX	571	IV. Kl. April. *Martij* 29	XVIII	590	VII. Kl. April. *Martij* 26	XV	609	III. Kl. April. *Martij* 30	XIX
3	XIX	534	An. 3 Idib. April. 13	XVI. Kl. Maij *Aprilis* 16	XVII	EB	553	XII. Kl. Maij *Aprilis* 20.	XXI	572	XV. Kl. Maij *Aprilis* 17	XVIII	591	VII. Kl. Maij *Aprilis* 25	XVI	610	XIII. *K*l. Maij *Aprilis* 19	XX
4	Lunæ I	535	An. 4 IV. non. April. 2	VI. Id. April. 8	XX	CM	554	Non. April. 5	XVII.	573	V. Id. April. 9	XXI	592	VIII. Id. April. 6	XVIII	611	Prid. No. Apr. 4	XVI.
5	II	536	An. 5 XI. Kl. April. *Martij* 22	X. Kl. April. 23	XV	CM	555	V. Kl. April. *Martij* 28	XX	574	VIII. Kl. April. *Martij* 25	XVII	593	IV. Kl. April. *Martij* 29	XXI	612	VII. *K*l. April. *Martij* 26	XVIII
6	III	537	An. 6 IV. Id. April. 10	Prid. Id. April. 12	XVI	EB	556	XVI. Kl. Maij *Aprilis* 16	XX	575	XVIII. Kl. Maij *Aprilis* 14	XVIII	594	III. Id. April. 11	XV	613	XVII. *K*l. Maij *Aprilis* 15	XIX
7	IV	538	An. 7 III. Kl. April. *Martij* 20.	Prid. Non. Apr. 4	XIX	CM	557	Kl. April. 1	XVI	576	Non. April. 5	XX	595	III. Non. April. 3	XVIII	614	Prid. *K*l. April. *Martij* 31	XV
8	V	539	An. 8 XIV. Kl. Maij *Aprilis* 18	VIII. Kl. Maij *Aprilis* 24	XX	EB	558	XI. Kl' Maij *Aprilis* 21	XVII	577	VII. Kl. Maij *Aprilis* 25	XXI	596	X. Kl. Maij *Aprilis* 22	XVIII	615	XII. *K*l. Maij *Aprilis* 20	XVI
9	VI	540	An. 9 VII. Id. April. 7	VI. Id. Ap'il. 8	XV	CM	559	Id. April. 13	XX	578	IV. Id. April. 10	XVII	597	XVIII. Kl. Maij *Aprilis* 14	XXI	616	III. Id. April. 11	XVIII
10	VII	541	An. 10 VI. Kl. April. *Martij* 27	Prid. Kl. April. *Martij* 31	XVIII	CM	560	V. Kl. April. *Martij* 28	XV	579	IV. Non. April. 2	XX	598	III. Kl. April. *Martij* 30	XVII	617	III. Non. April. 3	XX
11	VIII	542	An. 11 XVII. Kl. Maij *Aprilis* 15	XII. Kl. Maij *Aprilis* 20	XIX	EB	561	XV. Kl. Maij *Aprilis* 17.	XVI	580	XI. K'. Maij *Aprilis* 21	XX	599	XIII. Kl. Mai *Aprilis* 19	XVIII	618	XVI. *K*l. Maij *Aprilis* 16	XV
12	IX	543	An. 12 Prid. non. Apr. 4	Non. April. 5	XV	CM	562	V. Id. April. 9	XIX	581	VIII. Id. April. 6	XVII	600	IV. Id. April. 20	XX	619	VI. Id. April. 8	XVIII
13	X	544	An. 13 IX. Kl. April. *Martij* 24	VI. Kl. April. *Martij* 27	XVII	CM	563	VIII. Kl. April. *Martij* 25	XV	582	IV. Kl. April. *Martij* 29	XIX	601	VII. K'. April. *Martij* 26	XVI	620	III. *K*l. April. *Martij* 30	XX
14	XI	545	An. 14 Prid. Id. April. 12	XVI. Kl. Maij *Aprilis* 16	XVIII	EB	564	Id. April. 13	XV	583	XIV. Kal. Maij *Aprilis* 18	XX	602	XVII. Kl. Maij *Aprilis* 15	XVII	621	XIII. *K*l. Maij *Aprilis* 19	XXI
15	XII	546	An. 15 Kl. April. 1	VI. Id. April. 8	XXI	CM	565	Non. April. 5	XVIII	584	IV. Non April. 2	XV	603	VII. Id. April. 7	XX	622	Prid. No. Apr. 4	XVII
16	XIII	547	An. 16 XII. Kl. April. *Martij* 21	IX. Kl. April. *Martij* 24.	XVII	CM	566	V. Kl. April *Martij* 28	XXI	585	VIII. K'. April. *Martij* 25	XVIII	604	XI. Kl. April. *Martij* 22	XV	623	VI. *K*l. April. *Martij* 27	XX
17	XIV	548	An. 17. V. Id. April. 9	Prid. Id. April. 12	XVII	EB	567	IV. Id. April. 10	XV	586	XVIII K'. Maij *Aprilis* 14	XIX	605	III. Id. April. 11	XVI	624	XVII. *K*l. Maij *Aprilis* 15	XX
18	XV	549	An. 18. IIII. Kl. April. *Martij* 29	Prid. Non. Apr. 4	XX	CM	568	Kl. April. 1	XVII	587	III. Kl. April. *Martij* 30	XV	606	III. Non. April. 3	XIX	625	Prid. *K*l. April. *Martij* 31	XVI
19	XVI	550	An. 19 XV. Kl. Maij *Aprilis* 17	VIII. Kl. Maij *Aprilis* 24	XXI	EB	569	XI. Kl. Maij *Aprilis* 21	XVIII	588	XIV. Kl. Maij *Aprilis* 18	XV	607	IX. Kl. Maij *Aprilis* 23	XX	626	XII. *K*l. Maij *Aprilis* 20	XVII

Iuſtiniani inſcribebantur; Et cum poſt Conſtantini ab Vrbe diſceſſum cepiſſent bonæ artes, literæque in peſſum ire, ideo conijcio Tabulæ literas anteriora Conſtantini tempora redolere. His admiſſis coniecturis, ſequentia deduco.

Primo Eccleſiam Petragoricenſem in fine primi, aut principio ſecundi ſæcnti erectam fuiſſe, quoniam præfata Tabula erat (vt laudatus Scaliger narrat) in dextero latere Altaris maioris, ac calculi ratio incipiebat ab Anno Chriſti XCIIII, ac deſinebat in Annum CVCIII. vt ex collatione facta cum Canone Victorij apparet; nec officit aſſerere, quod hęc Tabula perpetua erat, vt in ipſa met legitur, ſcilicet, *ſine termino, & numero*, Atque adeo Poſterioribus ſeculis applicari poterat; nàm reſpondeo, quòd Cyclus ille ità adamuſſim poſterioribus ſeculis non correſpondet, ſi fiat collatio cum præfato Canone Victorij, & cum ſupra relata Tabula ſub num. LVI. Dionij Exigui; Vndè concludo, in primi ſeculi fine, aut principio ſecundi, vt A demonſtraui, Tabulam Gruterianam fuiſſe inſculptam, ſicque illorum retundere opinionem, qui negant in primis tribus Eccleſiæ ſeculis publicas fuiſſe Eccleſias.

Secundo pro maiori meæ ſententię firmitate etiam deduco, quòd Ciuitas Veſunæ Petrocoriorum, nunc Petra- B corienſis vnam ex Antiquiſſimis Ciuitatibus Galliæ eſſe, vt docent Fratres Sammaritani in eorũ Gallia Chriſtiana: quò nàm verò tempore ipſa Ciuitas Chriſtianam amplexata fuerit Religionem, ignorari; Conſtare nihi- C lominus Eccleſiam in honorem Sancti Stephani Prothomartyris fuiſſe dedicatam; quamobrem ex huiuſmodi dedicatione, etiam antiquitatem arguo, cum illis ſeculis Eccleſię Saluatoris, ſiue in honorem B. Mariæ Virginis dedicari ſolerent, quare iſta forſan ex pri- D mis fuit, quæ in honorem Sanctorum dedicata extiterit. Fateor has, vt dixi eſſe meras coniecturas, & ſi quis meliores habet, deducat, & acquieſcam. Dixi ad maiorem Dei gloriam, & Catholicæ Eccleſiæ exaltationem.

INDEX

CYCLVS I. CYCLVS II. CYCLVS III. CYCLVS IV. CYCLVS V.

TAB. LVIII.

LVNÆ CYCLVS iuxtà ALEXANDRINVM	ANNI à CHRISTI Natiuitate.	PASCHA, quo Mense, & Die CELEBRATVM.	ANNI à CHRISTI Natiuitate.	PASCHA, quo Mense, & Die CELEBRATVM.	ANNI à CHRISTI Natiuitate.	PASCHA, quo Mense, & Die CELEBRATVM.	ANNI à CHRISTI Natiuitate.	PASCHA, quo Mense, & Die CELEBRATVM.	ANNI à CHRISTI Natiuitate.	PASCHA, quo Mense, & Die CELEBRATVM.
4	99	MARTIVS XXIII	118	MR. XXVIII	137	MR XXV	156	MR. XXVIIII	175	MR. XXVII
5	100	AP. XII.	119	AP. XVII	138	AP. XIIII	157	AP. XI	176	AP. XV
6	101	AP. IIII	120	AP. I	139	AP. VI	158	AP. III	177	MR. XXXI
7	102	AP.[1] XXIIII	121	AP. XXI	140	AP. XXV	159	AP. XXIII	178	AP. XX
8	103	AP.[2] VIIII	122	AP. XIII	141	AP. X	160	AP. XIIII	179	AP. XII
9	104	MR XXXI	123	MR. XXVIIII	142	AP. II	161	MR. XXX	180	AP. III
10	105	AP. XX	124	AP. XVII	143	AP. XXII	162	AP. XVIIII	181	AP. XVI
11	106	AP. V	125	AP. VIIII	144	AP. VI	163	AP. XI	182	AP. VIII
12	107	MR. XXVIII	126	MR. XXV	145	MR.[7] XXVIIII	164	MR. XXVI	183	MR. XXXI
13	108	AP. XVI	127	AP. XIIII	146	AP. XVIII	165	AP. XV	184	AP. XVIIII
14	109	AP. VIII	128	AP. V	147	AP. IIII	166	AP. VII	185	AP. IIII
15	110	MR. XXIIII	129	MR. XXVIII	148	MR. XXV	167	MR. XXV	186	MR. XXVII
16	111	AP. XIII	130	AP. X	149	AP. XIIII	168	AP. XI	187	AP. XVI
17	112	AP. IIII	131	AP. II	150	MR. XXX	169	AP. III	188	MR.[8] XXXI
18	113	AP.[3] XXIIII	132	AP. XXI	151	AP. XVIIII	170	AP. XXIII	189	AP. XX
19	114	AP. VIIII	133	AP.[6] VI	152	AP. X	171	AP. VIII	190	AP.[9] XII
1	115	AP.[4] I	134	MAR. XXVIIII	153	MR. XXVI	172	MR. XXX	191	MR. XXVIII.
2	116	AP. XX	135	AP. XVIII	154	AP. XV	173	AP. XVIIII	192	AP. XVI
3	117	AP. V.	136	AP. VIIII	155	AP. VII	174	AP. IIII	193	AP. VIII.

Num. 1. Discrepat in hoc Die Bucherius, nam Pascha celebratum hoc anno 102. fuisse scribit, VIII. Kl. Aprilis (scilicet XXV. Martij) ac in Tabulæ margine notat, quod Latini primi generis ante Synodum Nicęnam fortè indixissent XIII. Kl. Aprilis (idest XX: Martij) Victorius tamèn in fine Prologi sui notat, numquam eo die celebratum pœnitùs inueniri. Hinc enim est illius casus. Quamobrem obseruo Tabulam hanc Gruterianam non diem XXV. Martij indicare; sed XXIV. Aprilis, cuius veritatis non est locus isti examini.

Num. 2. Quod in laudata Grureriana inscriptione deest, vt indicant Puncta, minoribus caratheribus, vt dignoscatur, suppleuimus.

Num. 3. In hoc anno, secundum Lunarem Cyclum Alexandrinum cadit Dies Paschatis in dicta die XXIV. Aprilis; secundum verò Victorij Canonem cadit Die XVII. eiusdem Mensis, quare hæc Tabula calculandi rationem Alexandrinorum Prisci fideles sequebantur.

Num. 4. Lacunam hanc (videlicet numerum) suppleui cum minusculo caractere, desumpta ratione ex Victorij Canone, vbi indicatur Dies Paschatis Kl. Aprilis, scilicet I. eiusdem.

Num. 5. Pro certo habeo Literam R. in hac Lacuna per errorem fuisse positam cum illius loco Litera P ponenda esset, nàm numeri, scilicet XX. correspondent cum Canone Victorij, ubi legitur XII. Kl. Maij, videlicet Aprilis XX. ac tali forma dictam Lacunam supplevimus.

Num. 6. Hoc in anno laudata Tabula Gruteriana sequitur Cyclum Alexandrinum, Victorij verò Canon indicat Pascha Die XIII. Aprilis.

Num. 7. Vt clariùs appareat, me fideliter omnia transcripsisse, in hoc numero à Typographo, vt arbitror cum errore additus fuit numerus I qui loco IIII. apposuit IIIII. quarè Pascha fuit celebratum die XXIX

Num. 8. In hoc numero deficit Carather I, qui cum aliis constituit numerum XXXI.

Num. 9. Quatuor sequentes Anni, pro complemento Quinti Cycli, deficiunt in præfata Gruteriana Tabula, quos ex laudato Canone Victorij minutis caractheribus suppleui.

INDEX
RERVM
MEMORABILIVM.
IN HOC OPERE CONTENTARVM

Vbi primus Numerus Paginam designat ; Secundus Columnam denotat ; Literæ verò ABCD *Locum ostendunt .*

A

Abelis, & Melchisedech imagines coniunctæ explicantur pag. 70 2 D 71 2 C 72 1 A B
Accubitum idem esse, Triclinium Leonianum 127 2 D
Adgape quid significet 128 1 A
S. Agatæ Imago 161 2 B C
Agilulphus Taurinatium Dux ad Nuptias Teodolindę inter cęteros eligitur 11 2 D
Poculum ab hac illi exhibitum vti futuro sponso 21 1 A
In Baptismo Petri nomen assumpsit 12 1 C
Teodolindæ suasu Ecclesias instaurauit, atque ditauit 12 2 A
Captiuorum Redemptor 12 2 C
Neapolim defunctus 14 2 D
B. Agnellus Tridentinus Episcopus 12 2 C
Quot pijs operibus operam dedit 84 2 D & seq. 88 2 D
S. Agnetis Ecclesiæ. Musiua, & encomia à S. Ambrosio prolata 103 2 Dex seq.
Quisnam eamdem Ecclesiam extruxerit 104 1 C
Albinus, seu Alcuinus Flaccus, quo tempore floruit 20 1 B 32 2 C
Alexander Donatus aduersatur Bibliothecarij assertioni de Templo Romæ 49 2 C
Alfa, & Omega Christi nomen adumbrant 7 1 B 122 2 D
Quid misticè significent 69 1 A 82 1 B
Altare, in quo S. Felix Papa Sacrum peragebat 57 1 D
S. Ambrosij expositio de initio Cycli Lunaris, siue Aurei numeri 175 2 A B & seq.
Anastasis Gręca vox malè pro Anastasio interpretata? 48 1 C
Andreas ab Aquino olim tricaricensis Episcopus laudatur 9 1 B
Angeli pinguntur ad seruitium, seu obsequium Regis Regum non autem adiutorium 125 2 C
Angeli quatuor in Apocalypsi quid denotent 59 1 D
Angeli septem Apocalypsis, quid significent 64 2 A & seq.
Annulus in digito Sancti Ioannis, quid demonstret 164 2 D & seq.
Antonius Augustinus Archiepiscopus Terraconensis laudatur 4 1 C
Apocalypsis Ciuitas Sancta Musiuo opere Sanctæ Præxedis exponitur, & ab Auctore interpretatur 156 2 A & seq.
Aliæque expositiones 58 2 C 64 2 B
S. Apollinaris in Classe Ecclesiæ Rauennatis 79 2 D
Cur dicta in Classe 80 1 B
S. Apollinaris sicut Ecclesiæ fundator 81 2 D

Bartholomæus Piazza laudatur 126 2 D
Basilica Leoniana, seu Triclinium 127 2 D
Basilicæ Aquisgranensis pretiosa structura 130 2 C & seq. 131 2 B
Benedictio Græco more trino digito simbolum Trinitatis 161 1 A B
Beneuentani Archiepiscopi Camalla seum ad instar Romani Pontificis 35 2 A
Quot suffraganeos olim habuerint ibidem & 36 e 37
Beneuenti Primus Dux 21 2 C
Primus Episcopus 25 1 C
Beneuenti Ciuitas Antiqua samnitnm sedes inter primas Vrbes Christianam fidem amplexata est 25 1 C
Bos albi Coloris S. Lucæ Euangelistæ appositus, quid significet 68 2 D
Brunchildis Regina Childeberti Regis mater 12 2 D
Multos captiuos redemit ibid.

C

B. Caius Papa Germanus B. Gabini, Diocletiani Imperatoris Consobrini 138 2 C
Camillus Cardinalis de Maximis laudatur 1 2 D
Camini in Antiquis picturis cur non appositi 2 2 B
Candelabra septem, quid mistice significent 59 1 A
Canon prohibens Sacerdotibus, & Clericis indumenta secularia 17 1 A
Caput nudum imaginum Episcoporum &c. in musiuis appictum signum est viuentis 67 1 B
Caroli Magni Laudes 129 2 A
Carolus Magnus diuersorum Templorum excitator 129 2 B
Inter alia dona Vrbis Ecclesijs obtulit crucem gemmis ornatam 40 1 A
Venationis asperitate fertur ad Thermalium fontium vetustissimum Monumentum inter Mosam, & Renum 129 2 C 131 1 D
Illius Ossa decentiorem in locum translata, ibique titulus describitur 537 1 B 2 A B
Casinense Monasterium à Longobardis euersum 21 2 C
Capua, & illius Ecclesia describuntur 166 1 A & seq.
S. Cecilia allocuta S. Pascalem Papam I. cui reperitionem proprij corporis repromittit 154 1 D & seq.
S. Ceciliæ corpus trino Carnificis vulnere percussum 155 1 B
Conditum in Ecclesia dictæ Sanctæ Dicata cum pluribus Sanctis Corporibus 155 1 B
S. Ceciliæ Domus vbi Martirium obtinuit erecta in Ecclesiam 153 2 B
Restaurata à Paschali Papa I. 154 1 A
Cæsaris, nominis litera initiatiua à fulmine deleta, à Vatibus interpretatur euentus 136 2 D
Cæsar Pronti laudatur 5 2 B
Cerui depicti, quid significent 7 1 A
Cænas Pontifices dare solebant Principibus Romam Religionis causa venientibus 128 1 B.
Chlamys vestis militaris 107 1 A
Characteres, ædificia, & idiomata pro seculorum varietate immutantur 48 2 B
Christiana Suecorum Regina Religionis causa P. Molines, & P. Casati Soc. Iesu laicali habitu apud se recepit 17 2 B
Chrysoclauus quid significet 93 2 D & seq.
Christus Crucifixus quatuor clauis in Beneuentanis æneis valuis expressus 33 2 C
Ciuitates cum lampadibus, quid significent 160 1 D
Classium constructio à Theodorico distinctissimè præordinata 80 1 C & seq.
Claudiani Carmina interpretantur 53 1 D
Claudius Diocletiani Propinquus cum Vxore, & filijs Baptizatur 139 1 A
Clerici, & Presbyteri anno 743. peculiares non habebant vestes 16 2 D & seq.
Clerici, & Presbyteri, primis Ecclesiæ seculis laicales gerebant vestes 17 1 A
Clodosinda Sigiberti Regis Mediomadricum filia 9 2 D
Colles Iacentes vbi 155 1 C
Columbam alarum concussione in aqua lustrali Theodoram Imperatricem aspersisse tanquam fabula reijcitur 74 2 C
Illius columbæ interpretatio ab Auctore data ibid. 1 B
Columbæ plures significationes 69 1 D 2 A
Quid denotent 6 2 D 90 1 A
Columna, in qua D.N. I. Chr. fuit flagellatus, est in Ecclesia Sanctæ Praxedis 153 1 B
Recuperata à Io: Cardinali Columna an. 1216 ibid.
Columnæ à filijs Serthi extructæ 24 2 D 169 1 D
Columnæ à Mitre Egyptiorum Rege erectæ 25 1 A
Columnæ, & Marmora pro constructione Aquis-

Olim in Cęlo aureo appellata ibid.
Arianis concessa ibid.
Illius musiuum ibid.
S. Apollinaris Rauennam ab Idolorum cultu reuocauit 80 1 A
In eiusdem Sancti honorem Templa quatuor Rauennæ excitata ibid.
Et viginti in a ijs Ciuitatibus 89 1 D
Quis illius Ecclesiam pręcipuam Rauennæ edificauit, & à quo consecrata 81 1 B C
Apostoli sub figura Columbarum 90 1 B
Apostolici Viri mentitis vestibus antiquitus incedebant ad prædicandum Infidelibus 17 1 D & seq.
Aqua ad instar crateris prosiliens in expressibilis musiuo opere 74 2 D
Aquisgranensis Basilica à Carolo Magno constructa 129 1 D
Illius structura 134 1 C & seq.
Eiusdem musiua, ac Picturæ ibid.
Illius Consecrationis tempus incertum, 132 2 C
Origo ex fabellis fecularibus exposita 137 2 C D 138 1 A B C
Aquisgranensis Basilica præceteris septimo quoque anno exterorum peregrinatione, & Incolarum pietate excolitur 137 1 C & seq.
Tali anno per sexdecim Dies festiuitas solemnizatur ibid.
Aquisgranensis Vrbs declaratur omnium Ciuitatum Galliæ caput, & Regni sedes 132 1 B
Archiepiscoporum Thiaræ similes Pontificum Camelacio 35 2 A
Arcus Triumphalis ex musiuo opere in Ecclesia Sanctæ Praxedis explicatur 144 2 D & seq.
Arcus Titi, & Vespasiani post in totum deuictos Hæbreos excitatum 162 2 C
Septem lucernarum denominatum ibid.
Arrichius Beneuentanorum Dux 21 2 A
Obtinuit Corpus Sancti Modesti à Gregorio Magno 22 1 A
Artifices musiuarij in Italia pluribus seculis omninò defuerunt 161 1 D & seq.
Augustinus, & Augustus Chisij Principes laudantur 3 2 D
Auis capite radiata quid denotat 61 1 B
Aula Leoniana, seu Triclinium 127 2 D
Autharis Longobardorum Rex mentito habitu ad Theodolindam sponsam videndam inter suos Legatos incessit 10 1 C & seq,
Eius libertas ostenditur dum Theodolindæ Pateram reddit 10 2 D
Autharis primus Maritus Theodolindæ 14 2 A
Primo Gentilis, deinde Arianus 11 2 B
Quo sit tempore Samnij Prouinciam occupauit 21 2 B

B

Baccius Tholomeus laudatur 48 2 C
Baldinuccius Philippus laudatur 164 1 A
Balneum, quo fuit inclusa S. Cecilia Virgo, & Martyr; repertum 153 2 D
Baptismales Fontes antiqui 8 2 A
Illorum figura octogonalis 22 2 C
Olim ad sinistram Orientis collocabantur 22 2 B
De his carmina S. Ambrosij ibid. 2 D
In eorum medio magnum acquarum receptaculum antiquitus erat 23 1 B
Ibiq; Puer demersus reuocatur ad Vitam à Sancto Damaso Papa 24 1 C
Baptismalis Ritus antiqui explicatio 22 2 B
Per triplicem immersionem 19 2 & seq.
De Ratione huiusmodi Ritus 20 1 B
Baptismi Ritus per Immersionem, & aspersionem in Æneis Valuis Metropolitanæ Ecclesiæ Beneuenti expressus 30 1 A
An per immersionem, vel aspersionem fieri debeat, an per vtramque 9 1 A
Puerorum in quibus Vasibus antiquitùs conficiebatur 22 1 D
Baptismus communis Naufragij Tabula nuncupatur 8 1 C
Quomodo per immersionem fiebat 19 2 B & seq.
Ad Baptismum post laicus Minister in aliquibus casibus Sacerdoti præferri 15 2 C & seq. 16 1 A
Regulariter tamen absque 18 2 D & seq.
Culpa id fieri non potest, dum in promptu est Sacerdos 15 2 B
Non reiterandum esse 9 2 D
Ad baptisteria descendebatur, & non ascendebatur 23 2 A
Septem gradus in ipsis erant, eorumque Mysterium ibid. 2 B & seq.
Baptisterij Constantiniani Antiqua structura differens ab hodierna 24 2 B
Baptizati statim post Baptismum olim confirmabantur 21 1 A
Ac post Baptismum à Ministro osculo afficiebantur 17 2 D & seq.
Baptizandus non semper expectare debet extremam necessitatem 16 1 D
Barbati Viri in quodam Sarcophago expressà quosnam ostendam 8 2 A & seq.
Barbam quis Imperatorum rasit 117 2 C

Bartho-

Dedicare Ecclesiam, quomodo intelligi potest 110 2 A
Dedicationis Ecclesię Modus 75 1 C & seq.
In Dedicatione Ecclesiarum Sanctorum Reliquiæ requiruntur 75 1 C
Defensionis titulus tam apud ethnicos, quam Fideles in vsu fuit 114 2 B
Delubrum est Templum plurimis Dijs dicatum 53 1 A
Delubrum differt à Templo 53 1 A
Dei Matris græca epigraphes 167 2 C 168 2 B
Deorum æqualitas templorum æqua litatem præsefert 55 2 A
Deorum pruralitas, & numerus apud Romanos 49 2 A
Pro Deorum qualitatis gradu magis, & minus ornata Templa olim excitabantur 55 1 C
Desiderius Abbas Montis Cassini ob deficientiam Artificum bonarum artium, ad ipsos locandos Constantinopolim legatos misit 104 2 C
Deus denotatur Hieroglyphico manus, e Cælo erumpentis 147 2 D
Dextera est indignior læua, seu sinistra more Græcorum 162 1 C
Diadema gemmatum in Capite Christi Domini 151 2 C
Disticon Leonini metri in Ecclesia S. Mariæ Nouæ de Vrbe 167 2 A

E

Ecclesiæ Capuanæ vetustas ex Musiuo, illiusque Conditores 165 2 D & seq.
Ecclesiæ Capuanæ Epigrammata 166 2 A & seq.
Ecclesiæ in manibus depictæ, seu insculptæ illarum fundatorem, seu restauratorem ostendunt 69 2 D 67 1 C 108 2 A 102 2 C
Ecclesius Episcopus Templi S. Vitalis Rauennæ Constructor 72 2 D & seq.
Echates Dea triplici facie exprimi solet 2 1 C
Tigrides Bacchi Symbola 2 1 D
Eginardus à secretis Caroli Magni, Templum Deiparæ Aquisgranense ab eodem Carolo constructum fuisse enarrat 130 2 B
Electorum Maior numerus, quam Damnatorum expressus in quodam musiuario 96 2 B
Epigraphes Græca Matris Dei 167 2 C
Episcopatus Montis Corbini Vulturariensi nunc vnitus 36 2 C
Episcopatus olim Eclani Quinto decimus dictus 37 1 C
Episcoporum Imagines in Valuis æneis Beneuentanæ Metropolis 35 2 C & seq.
Episcopi depressi reintegrati ab Agisulpho 13 1 D 35 2 C
Episcopus S. Agatæ
Epistolæ Hadriani Papæ, quas deperditas putauit Baronius, servantur in Bibliotheca Barberina 131 1 A B
Erasmus Gattola laudatur 165 2 D
Euangelia primis Ecclesiæ temporibus in voluminibus exarabantur 8 1 C
Euangelicæ Historiæ picturæ referuntur 26 1 B & seq.
Euangeliorum libri cur gemmati appingantur 122 1 D
Euinus Dux Tridentinorum 12 2 C
S. Euphemiæ Ecclesiam Sergius I. renouauit 118 1 B
Tres Sanctæ, nomine Euphemiæ ibid. 2 C
Præterito seculo ad exquilini Montis radices extabat 118 1 D
Xistus V. eam dirui fecit 118 1 D
Eusebius Samosatenus Episcopus ob Arianorum metum habitu militari, & capite thiara operto Syriam, Phœniciam, ac Palestinam peragrauit 17 2

F

B. Felicitatis Martyris Corpus à Leone III. conditum in Ecclesia S. Susannæ 140 1 B
Felicium temporum reparationis hieroglyphicum exponitur 61 1 D & seq.
S. Felix Papa III. ac vt alijs placet, IV consecrauit Ecclesiam SS. Cosmæ, & Damiani 56 1 A
Quo tempore hic Pontifex floruit ibid. 1 C
Fenestrarum pluralitas testimonium antiquitatis 94 1 B
Ferretti historia, tanquam fabularum congeries reijcitur 86 2 D & seq.
Fideles priusquam ad orandum intrarent, manus, faciemque lauabant 75 2 D
Flauius Cardinalis Ghisius laudatur 3 2 C
Flumina quomodo è Gentilitate figurabantur 78 2 C
Franciscus Bellisomus laudatur 4 2 B
Em. Franciscus Cardinalis Barberinus in Musiuo opere SS. Cosmæ, & Damiani Pontificis Felicis faciem restituit 61 1 A
Idem Cardinalis laudatur 128 2 C
Fons in atrijs Ecclesiæ erat, in quo antiqui fideles abluebantur, priusquã ingrederentur

Aquifgranenfis Bafilicæ , Roma, & Rauenna afportatæ 130 2 C 131 1 A C
Confecratio Aquifgranenfis Bafilicæ Gloriofiffime folemnizatur 131 2 C
Confinus Neapoli Rebellionem excitauit 14 2 C
S. Conftantiæ Templum olim Baccho dicatum 2 1 D
Conftantinus Diademate quadrato expreffus 128 2 B
Conftantino Crux in Cælo apparuit infcripta literis &c. 39 1 A
Conftantinus Magnus conceffit B. Siluestro, eiufque fucceffοribus Pontificibus imperialia indumenta 17 1 C
Conftantinus Pagonatus cur ita dictus 84 1 B
Conuiuia mos celebrandi apud antiquos Chrifti fideles 128 1 A
Corona aurea cum ferreo annulo, quotempore erat in vfu 12 1 B
Corona florum in manibus Sanctorum, Antiquorum in Sacrificijs oblationem defignat 60 2 B
Corona metallica olim pendebat, nunc autem ferrea, fummitate Templi Aquifgranenfis 36 2 A
Coronas fufpendendi mos &c. 90 1 C & feq.
Coronatio Romanorum Imperatorum, quo nam tempore fuerat a Carolo Magno fancita 130 1 B
Coronæ auræ in apocalypfi, victorias contra Demones oftendunt 95 1 A
Oblationes etiam dictæ ibid.
Corona ferro aurea circumducta pro Regis coronatione iuffu Theodolindæ fabricata 12 1 B
Coronæ in manibus SS. Virginum Nuptiales dicuntur 99 2 D & feq.
Coronæ fimplices in manibus Sanctitatem denotant 49 1 C
Coronæ Symbolum 111 1 C
Coronis redimendi fponfos apud antiquos vfus, & apud Hæbreos 100 1 A
SS. Cofmæ, & Damiani Ecclefia ab Vrbano VIII. in nobiliorem formam reftituta 57 1 B
Eius Confecratio à quo Pontifice facta 49 1 C 56 1 A
SS Cofmi, & Damiani peculiaris Ecclefiæ veneratio demonftratur 64 1 B
SS Cofmæ, & Damiani Templum cui nam inani Deo olim dicatum fuerit, auctorum Sententiæ recenfentur 50 1 B C 2 C 52 1 C
Crefcentia familia Laudatur 57 2 A
Eius antiquitas ex marmore oftenditur ibid. & feq.
Crefcentius Nomentanus fchifma promouit inter Gregorium V. & Ioannem XVII. Antipapam 58 1 C
Critici, feu moderati Cenfores laudantur 123 2 D
Cruces cur, & quando Chrifti fideles in Proceffionibus, & litanijs deferre ceperint 39 2 B
Cruces ftationales ex quo differant ab alijs 41 2 B & feq.
Crucis antiquioris ftationalis Ecclefiæ Lateranenfis defcriptio 43 2 D 44 1 C & feq.
Et alterius pofterioris æui 46 2 C & feq.
Crux argentea magni ponderis erepta à Borbonij Militibus 41 1 C
Quo nam tempore ibid.
Crux in Ecclefia S. Michaelis ad Montem Orlandum 38 2 D
Crux pretiofis ftipata lapidibus cum velo pendente à Conftantino Imperatore geftari folita 139 1 C
Crux ftationalis in Metropolitana Rauennę Ecclefia à quo conftructa 47 2 D
Crux ftationalis ob pretiofitatem præda Latronum fuit 40 1 B
Crux ftationalis, quid 41 2 D & feq. 43 2 D
Cycli Ciuilis, & Ecclefiaftici diagramma diftinguitur in fuos inferiores Cyclos 161 2 B
Cyclus Pafchalis Ravennæ methodicè explicatur 170 1 C & feq. 175 1 C & feq.
Ecclefiafticus diuerfus a Ciuili 360 2 C
Latinus, in quo differat à veteribus ibid. D & feq.
Dionifianus 172 2 4
S. Cirilli Alexandrini 162 2 C D
Victorij Aquitani ibid. D & feq.
Lunaris, quid fit 175 1 D
Quibus nominibus nuncupetur ibid. & feq.
Quo tempore habuit initium 175 2 A D
Nouendecim annorum, qui nam intelligendus ibid. & feq.
Marmoreus Vefunę Patroconiorum exponitur 176 2 D & feq.

D

S. Damafus Papa, puerum demerfum in Baptifterio ad vitam reuocauit 24 1 C
Damnatorum numerus minor electorum in opere mufiuè expreffus 96 2 B
Daniel in Lacu Leonum quid mifticè indicat 7 1 D

Dedi-

gnum fupremæ nobilitatis 107 1 B
Laticlauus Græcorū indumentum 104 2 B
S. Laurentij Ecclefiæ in agro Verano mufiuum quis conftruxerit 101 2 C
Et quis eiufdem reædificator 102 1 A
Mufiuumque explanatur ibid. & feq.
Lazarus cur fafcijs iuuolutus 97 2 B
Legiunis qui nam locus ? feu Legeduno 112 1 D 113 1 B
Leo Papa III. Triclinium conftruxit 128 1 C
Ecclefiam S. Sufannæ munificentiffimè ædificauit, pluribufque pretiofis ditauit muneribus 139 1 C D 2 A & feq.
Leo Papa anno 803 ad Carolum Magnum magno Comitatu iuit, Aquifgranenfem Bafilicam itidem confecrauit 133 1 C
Idem quam plurimas Ecclefias B. V. diuerfis in Vrbibus dedicauit 133 2 A
Inde Coloniam petijt pertranfiens Veruëda 133 2 B
Eique fratres S. Suuiberti cum incolis Vuerdæ proceffionaliter occurrerunt ibid.
Leonini verfus quonam tempore adinuenti 165 2 B
Leo fiue Neo, feu Neontius pro Sinonymo reputatur 66 2 C
Læua pars Græcorum more eft nobilior dextera 162 1 C
Limofanus Epifcopatus Menfæ Archiepifcopali Beneuentanæ annexus 35 2 D
Literę tres gręcę in Diademate Agni difficilis explicationis 123 1 C
An Longobardi effent Ariani 141 D 2 A
Et Neapoli degiffent ibid.
Lotus Ægiptiacus folis Curfum defignat 4 2 A
Lucij Ioannes laudatur 164 2 A
S. Lucij Papæ, & Martiris Corpus in Ecclefia S. Ceciliæ 155 1 B
Lunæ qualis ætas in Pafcha 171 2 C
Lunæ quartadecima dies poft æqui noctium vernum cur adnotanda pro celebratione Pafchæ 175 2 D & feq. 176 1 C

M

Machinæ ludorum conftructæ 541 1 A & feq.
Manus è nubibus erumpens quid indicet 22 1 C 81 2 B
Magi an poft paucos dies, vel poft annum à Natiuitate Chrifti, ipfum adorauerint 101 1 A
Marcellinus Rector Ecclefiæ S. Nicolai Monetæ Ticini laudatur 4 2 C
S. Marci Ecclefia à Pontifice Marco fundata, ac ab Hadriano I. ibi educato, & Gregorio IV. reftaurata 119 1 D
S. Maria in Cofmedin Rauennæ Templum 77 2 D
Cur ita dictum 78 1 A
Quando extructum ibid. 1 B
A quo Mufiuis ornatum operibus 85 1 A
S. Mariæ in Dominica defcribitur Ecclefia 140 2 B
Quæ erat prius Diaconia ibid.
Eius opinata Origo 141 1 D & feq.
Ob eius antiquitatem primæ electionis memoria delitefcit 140 2 C
Dicta etiam in Dominica, fe Kyriaca 141 2 B
Vetuftate collabentem reftaurauit à fundamentis Pafchalis I. Papa ibid. P
S. Mariæ Nouæ Vrbis Ecclefia 162 2 B
Priùs antiqua, deinde noua appellata 163 1 C D
B. Mariæ Virginis imago in mufiuo opere S. Mariæ in Dominica præbet Auctori argumentum contrà Neftorij hærefim 147 2 D
B. Mariæ Virginis folitudo, dum ab Angelo nunciatur 26 2 B & feq.
Marmor habens veftigia impreffa S. Petri orantis contra Simonem Magum 56 2 B
Martyres Octo è Dalmatia Romam tranflati à Ioanne PP. IV. quorum imagines in mufiuo Oratorij S. Venantij 106 2 B & feq.
Martyrij Laudes 94 1 D & feq.
Matris Dei Nomen variè confcriptum in Ecclefia Santæ Praxedis 151 2 A
S. Maximi Martyris Corpus collocatur in Ecclefia S. Ceciliæ 155 1 B
Melchifedech primus omnium Sacerdos 71 2 C
Menfa Altare fignificat 71 2 D
S. Michaelis Archangeli Rauennæ Ecclefia, quo tempore ædificata 63 1 B
Alia illius Templa 63 1 C
S. Michaelis Ticini Templum à Conftantino Imperatore extructum poft obtentam de Francis victoriam 4 2 D
Mitra antiquitus quadrata 143 1 A
Mitres Ægiptiorum Rex Columnarum Scientijs incifarum, atque Obelifci inuentor 25 1 A
Moyfis pictura 70 1 A
Monachi præsbyteri tonfam barbam, Laici vero prolixam deferebant 16 2 B
Primis Ecclefiæ feculis ad Sacerdotale mu-

 nus

tur Ecclefiam 75 2 D

G

GAfpar del Torto laudatur 23 1 C
Genefis Mifteria in Cruce Lateranenfi 44 1 D & feq.
Genios pro Numinibus venerabant Ethnici 2 1 B
Geniorum fabulæ 6 1 B
Geniorum fitus, vt plurimum 2 1 B
B.Georgij Templum Rauennæ propè Argentam edificauit S. Agnellus 85 1 A
Goliæ,& Dauidis in mufiuo Ticini Carmina duo 5 1 D
Granus Neronis frater Palatium erexit iuxtà Thermas inter Mofam, & Rhenum 129 2 D 131 2 A
Græci, quomodo Benedictionem impertiantur 68 2 D
Illorum mos benedicendi 122 2 C
Veftes, & fitus in Imaginibus antiquis 161 1 B 162 1 C 164 1 A
Grogorius Magnus Papa multum egit pro pace Italiæ 12 2 B
Scripfit inter alios qnatuor libros de vita Sanctorum, & hos Theodolindæ direxit 13 2 B C

H

HAdrianus I. SS. Cofmæ, & Damiani Ecclefiam reftauravit 56 2 D
Floruit anno 772. 144 1 A
Hierogliphicum in Ecclefia S. Appolinaris Rauennæ explicatur 72 1 A & feq.
Hieronymus Cardinalis Rufticuccius Ecclefiam Sanctæ Sufannæ reftaurauit 140 1 B
Honorius I. Sancti Petri Bafilicæ Tectum ex tegulis æneis Romæ Templi detractis cooperuit 54 2 C
Hofpitale S. Peregrini in Naumachia 155 1 D

I

IAcobus Bofius, & Gretferus laudantur 38 1 D
Idolorum Templa in Sanctorum peculiarem cultum illis correfpondentem conuerfa 55 2 C & feq.
Ieremiæ pictura Antiqua 93 2 D
Ierufalem expreffa figura Turris Coronatæ 69 2 D
Imagines dignorum Sanctorum ad Siniftram, more Græcorum fitæ 162 1 C
Imperatorum imagines Coronatæ ab alata Victoria 60 1 D
Ioannes Mabillon laudatur 40 2 B
Iordanus, & Nilus æftiuis temporibus cur inundent 78 2 D
Ifaaci Patricij Armeni Rauennæ Exarci Epitaphium 7 2 B
Ifidorus Hifpalenfis, quo tempore floruit 23 2 A
Iudeorum fpolia infculpta in Arcu Titi, & Vefpafiani 172 2 C
Iuftiniani Imperatoris imago 73 1 B
Illiufque origo ab Auctore defcribitur 87 2 D
Iuftinianus Imperator cum eius vxore munera quam plurima obtulerunt in Templum S.Vitalis Rauennæ in illius Confecratione 74 2 C 76 2 D
Iuftinianus Iufti Imperatoris filius clam Rauennæ deuehitur 65 2 D & feq.
Ibique diu hofpitatus occultè 66 1 A
Iuftini Hiftoria à Rocopi defcripta ad trutinam reuocatur 37 1 D & feq.
Iuftus lipfius laudatur 38 1 D
Iuuenci, Poetæ Chriftiani, verfus 7 1 B

K

KYriaca dicta Ecclefia S. Mariæ in Dominica, feu in Dominica, quæ vox idem fonat 141 2 B

L

LAbyrinthus Mufiuus in Ecclefia S. Mariæ Tranftyberim 51 A
Laicales veftes antiquitus erant etiam Epifcopales 17 1 C
Lampades duæ coronatæ apud Imperatores olim deferebantur, de quo vfu Nicolaus I. Michaelem Græcorum Imperatorem redarguit 90 2 B & feq.
Ante Patriarcham vna tantum præibat lampas, & fimiliter ante Imperatricem vnica ibid.
Lampades præcedentes Patriarcham, & Imperatores, quid oftendant 91 1 B & feq.
Lapis quadratus fubiacens Coronæ Aquifgranenfis Bafilicæ olim fuit conditorium Caroli Magni 137. 1 AB
Lapis, in quo impreffa apparent veftigia genuum SS. Petri, & Pauli &c. 56 2 B
Laticlauum Imperatores deferebant in fignum

nuo construxit, atque ditauit 140 2 D
Ac etiam Ecclesiam S. Praxedis 144 1 B
Monogramma illius 147 2 C
Corpus S. Cecilię reperijt 154 2 D
Pelagius II. quo tempore floruerit 101 2 D
Phęnicis descriptio, atque allegoria 148 2 C & seq.
Phænix radiata capite, quid designet 61 1 C
Pestis Inquinaria sub Pelagio Pontifice 11 2 A
S. Sebastiani intercessione propulsa 113 2 D & seq.
Sęuissima in anno 589. 11 2 A
S. Petri vestigia in Marmore orantis contra Simonem Magum 56 2 B
Petrus Sancti Bartholi laudatur 1 2 D
Piazza Bartholomeus laudatur 126 2 D
Pictores cur S. Sebastianum imberbem appingunt 116 2 B
Pictorum antiquitùs imperitia 71 2 B
Pictura antiquissima de trina immersione in Baptismate 19 2 D & seq.
Pictura, & Musiuum passim sunt Synonimi 163 2 B
Pisanę Metropolis Baptisterium 23 1 C
Pompeius Sarnellus Episcopus laudatur 35 2 A 21 2 B
S. Praxedis Ecclesia 143 2 C
Erecta in Domo Pudentis Vrbis Senatoris ibid. D
Enumeratur inter primas Ecclesias ibid.
Ab Hadriano I. restaurata, inde à Paschali I. in præsentem formam redacta 144 1 A
Eiusque Musiuum ibid. 2 D
S. Praxedis Tribuna, eiusque picturæ describuntur 147 2 C
SS. Primi, & Feliciani Inscriptio perpenditur, & corrigitur 112 1 A & seq.
Eorumdem corpora in Ecclesia Sancti Stephani in Monte Celio recondita 111 1 A
Deindè à Sergio II. Pontifice Eremberto Insubro dono concessa 111 2 D
Probus Abbas Monasterij S. Andreæ, & Luciæ fuit 14 1 A
Prudentis carmina de Veneris, & Romæ Templo 52 1 D & seq.
Pudens Senator non solum cum Praxede, & Pudentiana filiabus baptizatur, verum etiam cum 90. domesticis 143 2 C 150 2 C
Pudicitiæ Argumentum præbet indignatio Virginis erga allicientem 11 1 D
Puer lapsus in Baptismalem fontem incolumis S. Damasi precibus saluatur 24 1 B
Purpuream Clamydem, ac coccineam tunicam Constantinus Siluestro Summo Pontifici concessit 17 1 C

Q

Quadratum est signum viuentis 153 1 A
Et prius 143 1 A
Vbi antiquitus idem fuit Thiaria, seu Mitra retro imaginis caput appictū quid ostendat 123 1
Quintodecimus Episcopatus Ecclesiasticus 37 1 C
Quadrapolis quid 94 1 A

R

Rauenna flos Italiæ, Romani Imperij ornamentum 77 2 D
Diuisa olim tres in partes, & vna quæque suo peculiari nomine appellata fuit 99 1 D
Laudes eiusdem 65 1 D & seq.
Regem facilè Subditi imitantur in Religione, vt ibidem testantur Vates 16 1 B
Resurrectio Sanctorum in Morte Christi Domini quid significet 34 1 C
Romuli, seù Romæ Templum vbi fuit 42 2 B 50 1 D
Rusticationis Emblema 3 1 A & seq.

S

Samnitum Sedes Beneventana Ciuitas 25 1 C
Sanctorum corespondens substitutio ijsdem Idolorum Templis 55 2 B & seq.
Sanctorum quot Imagines in Ecclesia S. Appollinaris Noui Rauennæ 95 1 B & seq.
Sandalia tantum Apostoli gestabant 60 2 C
Sarcophagi 8 2 A
Saxoniæ Dux à Populi multitudine oppressus, dum coronatur Albertus Austriacus 130 1 C
Schisma inter Gregorium V. & Ioannem XVII. Antipapam 58 1 C
Scientiæ prius in Columnis, deinde in Tabulis æneis insculptæ 25 1 B
Scriptoribus quanta vtendum sit diligentia 120 2 A & seq.

nus minimè aſcendebant 16 2 A
Monaſterium à Paſcali Papa I. conſtructum iuxtà Eccleſiam S. Ceciliæ 155 1 C
Monogramma in Sanctæ Praxede, Paſchalis nomen explicans 147 2 C
Monogramma 60 1 A
Monogramma in templo S. Vitalis Rauennæ 66 2 A 72 1 D 73 2 A
Mos Gentilium fluminum capita binis cancrorum Brachijs ornandi &c. 78 2 C
Mulier in adulterio deprehenſa, ſola cum Chriſto remanens perbellè explicatur 97 1 B
Mulierum antiquarum ex veſtibus modeſtia 76 2 A
Muſiuarius non valet exprimere aquam ad inſtar crateris proſilientem 74 2 D
Illius error in Imagine exprimenda 71 1 C
Muſiuis operis Imago Sancti Sebaſtiani Barbata in Eccleſia Sancti Petri ad Vincula Vrbis 114. 2 A & ſeq.
Muſiuum Opus Eccleſiæ S. Appollinaris Rauennæ 81 1 C
Aliud Sancti Coſmi, & Damiani 58 1 C
Muſiuum Opus Eccleſiæ S. Ceciliæ 156 2 C
S. Marci 112 1 A
S. Mariæ Nouæ de Vrbe 163 2 B & ſeq.
S. Mariæ in Dominica 142 1 C
S. Suſannæ 140 1 C & ſeq.
S. Vitalis Rauennæ 68 1 A
Aliud Muſiuum ſub Tribuna 72 1 C
Muſiuum opus profanum olim in Tholo Eccleſiæ Sanctæ Conſtantiæ Ticini 1 1 D 2 2 B
Muſiuum ſepè ſub nomine Picturæ 163 2 B

N

Narciſus Spina Mnſiuarius 60 1 B
Nata is Comes laudatur 4 1 C
Natatorium Siloe, quid 31 1 C
Nationes tres Europæ potentiſſimæ à totidem fæminis in eodem Sæculo ad Chriſti fidem adductæ 12 1 P
Nauicella, ſic dicta à marmorea Nauicula 141 2 C
Naumachia in quo loco 155 1 D
Nereides denominantur, quæ vulgo Syrenæ dicuntur 4 1 B C
SS. Nerei, & Achillei nouam Eccleſiam S. Leo III. Pontifex à fundamentis erexit 125 1 A
Ibique vetuſta inſcriptio 26 1 C
Faſciolæ titulum olim habuit ibid.
Ibi S. Gregorius homiliam recitauit ibid.
Neo Epiſcopus, idem ac Neona, ſeu Leo 66 2 C
Neſtorius confutatur Imagine Deiparæ 101 1 D 157 1 A
Niger color nobilitatis Signum 62 1 D
Nomen Caroli inſcriptum coronæ in Aquiſgranenſi Baſilica paulo ante illius obitum deletum, Cæſaris eruditioni comparatur 136 2 B C D
Numerus electorum maior damnatorum in quodam Muſiuo 96 2 B
Numiſma, ex quo demonſtratur Agilulphus Rex primus Longobardorum Chriſtianus 14 1 C

O

Obeliſci inuentor quis 25 1 B
Oblatio Panis Antiquorum Fidelium ſub corona demonſtratur 60 2 B
Oratorium, ſeu capella S. Leonis in Sancta Praxede, illiuſque muſiuum opus internum 151 1 C
Oratorium S. Venantij à quo reſtauratum 106 1 A
Orſmidæ Perſæ iudicium de templo Veneris, & Romæ 51 2 D
Duo fuiſſe iſtorum templa Auctor concludit 52 1 C
Oſculandi ritus poſt Baptiſmum 17 2 D 18 1 C
Oſculum pacis ſignaculum fidei 18 2 A
Oues, Apoſtolorum Symbolum 162 1 D
Oues quid deſignent 7 1 A 62 2 G

P

Pagonatus quid ſignificet 84 1 B
Palatium à Theodorico Rauennæ conſtructum Fabrus perperam opinatur 92 2 A
Pallij forma, quę antiquitus erat 48 1 A
Palmę Arboris Symbolum 148 2 C
Panis Oblatio Antiquorum Fidelium ſub corona demonſtratur 60 2 B
Panuinius laudatur 31 2 D
Parabolę X. Virginum expoſitores 157 1 C & ſeq.
De Patre Virginis picto.is licentia, & inſcitia 27 1 B 2 D
Paſchalis I. Papa floruit anno 817. 141 2 B
Idem Eccleſiam S. Marię in Domnica de

subactis totaliter Iudeis 162 2 C
Triclinia plura in Laterenensi Palatio 108 1 B
Triclinium Leonianum multifariam nuncupatum 127 2 D
Eiusdem Musiuum opus à Leone III. non autem à Carolo Magno constructum fuit 127 1 C
Turris coronata quid exprimat 69 2 D

V

S. Valeriani M. Corpus reperitur à S. Leone Papa I. vna cum Corpore Sanctæ Ceciliæ eius sponsæ 155 1 A
Valuarum Beneuentanæ Ecclesiæ descriptio, & explicatio 26 1 A & seq.
Valuæ argenteæ,& tandem æneæ in Vaticana Basilica S. Pauli, & Vasa in manu Iustiniani Imperatoris, atque Thodoræ eius vxoris quid significent 75 1 B 76 1 C
Vasa cum auibus ab antiquis fidulibus in Templis depicta quid importent 91 2 C & seq.
Vela in Ecclesiæ ianuis suspendebantur 76 1 A
De Velis ante Iauuas Imperatorum 93 1 D & seq.
Vestales in Tholo Ecclesiæ S. Constantiæ expressæ 2 2 C
Via Sacra, postea in tribus foris, ac corruptè tribus fatis, ac etiam in silice, cur ita dicta 56 1 D
S. Venantij Corpus Ioannes IV. Pontifex è Dalmatia adduci fecit 108 1 D
S. Venantij Oratorium, siue Basilica Theodosij, illiusque musiua 105 2 B & seq.
Veneris, & Romæ Templum, illiusque Iudicium Orsmidę 51 2 D
Ex æneis tegulis obductum 54 2 D
Eiusd. Sententia Nardini 51 2 A & seq.
Eiusdem Concauum ad excipiendas ludorum machinas, quæ in eo compingebantur, & per arcus ibi existentes in Amphiteatrum ducebantur 54 1 A B
De ijs coniecturæ 54 1 C & seq.
Versus Leonini Metri in Ecclesia S. Mariæ Nouæ de Vrbe 165 2 A
Vestes laicales prohibitæ Presbyteris, & Clericis 17 1 A
Vestis S. Agnetis more Græcarum à Musiuario imperito expressa 104 2 C
Viatorium baculum quid 108 1 A
Em. Vincentius Cardinalis Vrsinus laudatur 25 1 D & seq.
Valuas æneas Beneuentanę Metropolis restaurauit ibid. 2 B & seq.
Virginis indignatio erga Allicientem, pudicitiæ argumentum est 11 1 D
B. Virginis Partus à Pictore ignaro expressus 28 1 B
Eiusdem B. V. iter in Ægiptum, & quarta persona illi addita à Pictore 29 1 D
SS. Virginum numerus in Ecclesia S. Apollinaris noui Rauennæ 100 2 A & seq.
Virginitatis oblatio per coronam in manibus imaginum exprimitur 148 1 D
S. Vitalis Ecclesiam ædificasse S. Ecclesium Episcopum, indicat musiuum 72 2 D
Maximianum verò Episcopum ipsam sacrasse 73 2 B
S. Vitalis Ecclesiæ dedicationi an Iustinianus interfuerit 77 1 B & seq.
Eius fundatio Rauennæ 65 2 B & seq.
Eiusdem consecratio, atque antiquitas 66 1 C & seq.
Eiusque Maiestas, atque Vetustitatis descriptio 67 2 A & seq.
Eiusdem Ædificatio 67 2 D
Viuentis signum caput denudatum 67 1 B
Vnctionis Regię sedes in Aquisgranensi Basilica collocatur 132 1 A
Volumen in imaginum manibus 22 1 C
Appictum quid indicat 111 2 B
Volumina ad pedes, Virum literatum demonstrant 69 1 A
S. Vrbani Papę M. Corpus in Ecclesia S. Ceciliæ 155 1 B
Vrbs Aquisgranensis à Carolo Magno constructa 129 2 C
Nunc Ciuitas est Germaniæ 130 D
Vrbis aspectus immutatus 50 1 A
Vrbs Aquisgranensis, sub Ruberto Palatino proscripta, Protestantibus expulsis à Marchione Spinola expugnatur 130 1 D
Incendio consumitur ibid,
Varijs nominibus affecta, eiusque opinata origo 130 1 D ibid. 2 A
Vuerdę Incolę ieiunarunt eo die, quo S. Leo Papa est ingressus ad illos 133 2 C

Y

Ypsiuremeta pro Altitonante 58 1 B

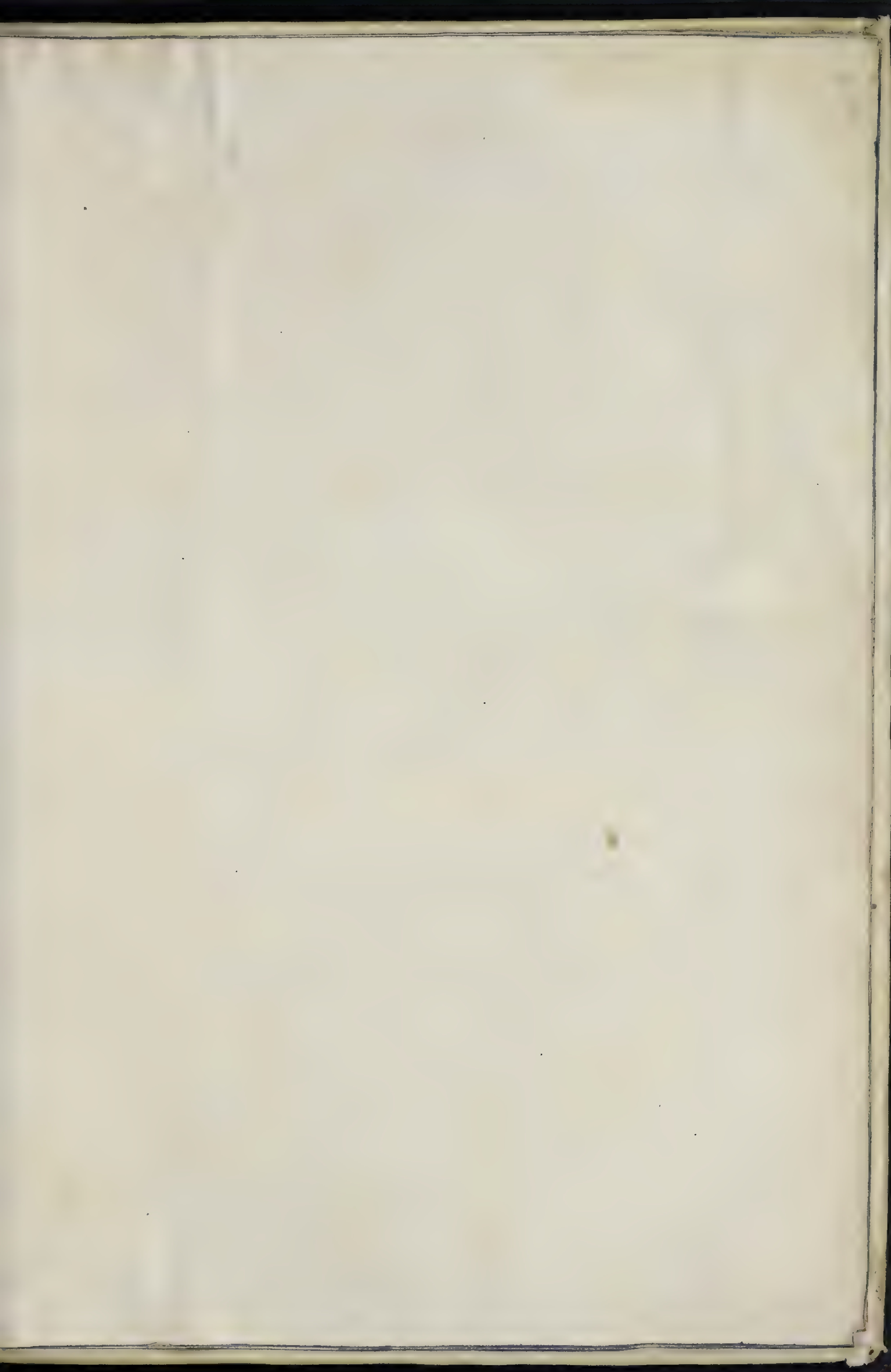
Z

S. Zenonis Cappella in Ecclesia S. Praxedis 149 2 D
Ab Antiquis ob eius formositatem Paradisus denominata 150 1 A
Picturæ explicantur ibid. 2 B
Musiuum externum ibid.

S. Sebastiani Altare in S. Petri ad Vincula Ecclesia ab antiquo situ cur immutatum 115 1 D
Illiusque Imago Barbata Cur 116 1 D
S. Sebastianus Defensor Ecclesiæ, Pestilentiæque Propulsator, illiusque miraculum anno 680. 114 2 C
Seculorum veritas ex charactere, ac ædificijs 48 2 B
Seniores 24. depicti quinam intelligantur 160 2 A & seqq.
Sepulchra Christianorum antiqua 5 2 A
Sepulcrum antiquum in Ecclesia S. Appollinaris in Classe Rauennæ 6 1 C
Sethi Filiorum Columnæ, siderum obseruationibus incisæ 24 2 C 199 1 D
Quarum vna superstes de tempore Iosephi Ebrei 25 1 A
B. Siluerius Papa de falso crimine ad Belisarium accusatus 93 2 B
Solis, & Lunæ Templi vestigia in Hortis S. Mariæ Nouæ 55 1 B 1 C
Sponsi Coronis antiquitus ornabantur 100 1 A & seq.
Statio cur in Ecclesia S. Susannæ fuerit instituta 138 2 D
Statio quid sit, à qua Crux Stationalis dicitur 39 2 C
S. Stephani in Monte Celio Ecclesiam marmoribus quis cæperit ornare, & quis tandem opus absoluerit 110 2 B
Quis musiuum ædificandum curauit 111 1 C
Cui numini dicta Ecclesia olim dicata 109 2 A & seq.
Quis Templum hoc ab omni labe expiauerit 110 1 B
A quo restauratum, & musiuo opere insignitum ibid. D
B. Susanna B. Gabinij filia, Caij Papæ Neptis 138 2 C
Hæc renuit nuptias Maximiani Imperatoris ibidem
S. Susannæ Ecclesia describitur 130 2 A B
Sanctorum Martyrum Seminarium ibid.
Ibique illustres Viri, & Diocletiani Imperatoris Consobrini fuere commorati ibid. C
S. Susanne Ecclesia erecta vbi eadem Sancta orta, & mortua fuit, & est inter antiquiores Ecclesias enumerata 139 1 A
Eius Musiuum 140 1 C
Sanctificata à Beato Caio eius Patruo 138 2 D
A Sergio I. Papa ciborio marmoreo ornata 140 1 B
Ab Adriano I. tecto restaurata ibid.
Et à Leone III. à fundamentis nouiter ædificata ibid. C
Tandem anno 1595. à Hieronymo Card. Rusticuccio fere in totum restaurata 140 1 B
Sufraganeorũ numerus antiquitus Archiepiscopi Beneuentani 37 2 D
Qualis non legitur de alia Metropoli ibid.
S. Suuibertus Catalogo Sanctorum adscribitur eo tempore, quo S. Leo Papa transiuit per Vuerdam 133 2 D
Symacus Papa, quo tempore floruerit 104 1 B
Syrenes quales sint 4 1 B C

T

Templa Deorum Gentilium proportionabilitèr commutata in Cultum Sanctorum 55 2 C
Templa Veneris, & Romæ Orsmidam Persam in mirum stuporem traxerunt 51 2 D
De Templi Romę situ discussio 49 2 C & seq.
In Templo Capitolino tria Sacella posita Ioui, & Iunoni, & Mineruæ 51 1 D
Templum Deiparæ Virginis ornatissimum iuxta Termas à Carolo Magno constructum 129 2 B 130 1 D 2 B 131 2 A
Templum pluribus Dijs dicatum Delubrum appellatur 53 1 A
Templum Romæ, seu Romuli vbi fuit 42 2 B
Thiara, seu Mitra antiquitùs quadrata 143 1 A
Theodolinda Decus Bauariæ 9 1 D
E' Patria bonam attulit indolem 12 1 C
Christiana effecta in Italia 13 1 A
Cum Agilulfo cuius Viro demonstratur baptizata 9 2 A 14 2 D
Quo tempore Baptismum susceperit 14 1 A
Eius Viri Agilulphi imago 14 1 D
Eius indignatio erga Autharim illam mentito habitu allicientem 11 1 A
Theodoræ Iustiniani Imperatoris imago 73 2 C
Eiusque impietas 74 1 A
Theodoricus Gothorum Rex arcas ad colenda Defunctorum corpora fieri mandauit ex marmore 7 1 C
Thomas de Iulij Vaticani Archiuij Præfectus laudatur 3 2 B
Tiburtij Mart. Corpus conditum in Ecclesia S. Ceciliæ 155 1 B
Titi, & Vespasiani Arcus Triumphalis de subactis

Augumentum Indicis.

SApientia in Adamo fuit vmbra diuinæ Proprietatis 169 1 A
In Adæ Posteros variæ propagata ibid.
Astronomiæ Scientia ab Hæbreis ad Ægyptios, ac Caldeos, ceterosque deriuata creditur 169 2 A
Ægyptus abundant marmoribus æternæ memoriæ insculptis 169 2 B
Piramides, quæ reperiuntur tum in Ægypto, tum Romæ, literata marmora nuncupantur 169 2 B
Literatum marmor reperitur Rauennę continens Canonem Paschalem 169 2 B C
Marmor literatum Rauennæ à Dionysio Exiguo, Cyclum Paschalem continens, exaratus creditur 169 2 D
Fabius Guinisius Archiepiscopus Rauennæ laudatur 169 2 B D
Cathedra Episcopalis antiqua Rauennæ varijs, sacrisque Historiis in scripta publici iuris desideratur 169 2 D & seq.
Cardinalis Norisius laudatur 170 1 C & seq.
Tessaradecaeterides quid significet 170 2A
Neomeniæ Paschales quid importent 170 2 B
Embolimeus quid ostendat 170 2 C
Pascham celebrare eodem die, quo Christus Crucifixus est absurdum apud Latinos putabatur 171 1 C
Nicena Synodus controuersijs de Paschali Festo ritè celebrando finem imposuit 172 2 4
Dionysius Abbas cognomento exiguus qualem Cyclum adinuenerit 172 2 A & seq.
Enneacontapentaeterides quid significet 173 2 A
Enneadecaeterides quid sit 175 2 B
Cardinalis Norisius Cycli Rauennatis clarissimus explicator 170 1 C & seq. 171 2 D & seq. 173 2 C & seq.
Florentini hodie vsque numerant annum differentem à Natiuitate Christi 174 1 D & seq.
Otto Menkenius laudatur 175 1 A B
M. Ioh. Burcardus laudatur 175 1 B
Aureus numerus quid importet 175 1 D
Eius initium ibidem 2 A D
S. Ambrosij expositio de initio Cycli Lunaris, siue Aurei numeri 175 2 A B & seq.
Pascha, quo tempore sit celebrandum 175 D & seq.
Mensis Nouorum, qualis sit 176 1 A & seq.
Methon Atheniensis Aurei numeri inuentor 175 2 D

F I N I S.